JĘZYK I KULTURA UKRAIŃSKA WE WSPÓŁCZESNEJ HUMANITARNEJ PRZESTRZENI CZASOWEJ: ASPEKTY KOMUNIKACJI MIĘDZYJĘZYKOWEJ I KSZTAŁTOWANIE KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNYCH WSPÓŁCZESNEGO SPECJALISTY

Zbiór materiałów z Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej online
Ku pamięci filologa, dziennikarza i obrońcy Ukrainy Wołodymyra Mukana
(20 lutego 2026 roku)

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА КУЛЬТУРА В СУЧАСНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ЧАСОПРОСТОРІ: АСПЕКТИ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
пам'яті філолога, журналіста та захисника України Володимира Мукана
(20 лютого 2026 року)

Redakcja naukowa:
Tetiana Hyrina
Nataliia Moshenets

Наукова редакція:
Тетяна Гиріна
Наталія Мошенець

Łomża-Irpiń, 2026
Wydawnictwo: MANS w Łomży

УДК 811.161.2:316.7(06)
ББК 81.2(Укр)я431
У 45

Rozpatrzone i zatwierdzone na posiedzeniu Rady Naukowej Wydziału Technologii Społecznych i Humanitarnych, Sportu i Rehabilitacji Państwowego Uniwersytetu Podatkowego (Protokół nr 7 z dnia 12 lutego 2026 r.)

Redakcja naukowa: Tetiana Hyrina, Nataliia Moshenets

Język i kultura ukraińska we współczesnej humanitarnej przestrzeni czasowej: aspekty komunikacji międzyjęzykowej i kształtowania kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty [Wydanie elektroniczne]: zbiór materiałów Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji online ku pamięci filologa, dziennikarza i obrońcy Ukrainy Wołodymyra Mukana, Irpiń – Łomża, 20 lutego 2026 r. / Redakcja naukowa: Tetiana Hyrina, Nataliia Moshenets. Irpiń: Państwowy Uniwersytet Podatkowy; Łomża: Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży. Wydawnictwo: MANS w Łomży, 2026. 461 s.

Recenzenci:

Anastasiia Bessarab, doktor hab. nauk w zakresie komunikacji społecznej, profesor, profesor Zakładu Psychologii i Pracy Socjalnej, Khortytska Narodowa Academia Edukacyjno-Rehabilitacyjna, Ukraina;

Anzhelika Dosenko, doktor nauk społecznych, profesor nadzwyczajny, kierownik Katedry Dziennikarstwa Narodowego Uniwersytetu Tavri im. VI.I. Wernadskiego, Ukraina

Rada Redakcyjna:

Tetiana Hyrina, doktor hab. nauk w zakresie komunikacji społecznej, docent, kierownik Zakładu Komunikacji Społecznej, Literatury i Kultury, Państwowy Uniwersytet Podatkowy, Ukraina;

Nataliia Zykun, doktor hab. nauk w zakresie komunikacji społecznej, profesor, dziekan Kierunku Technologii Społecznych i Humanitarnych, Sportu i Rehabilitacji, Państwowy Uniwersytet Podatkowy, Ukraina;

Olena Kalyta, PhD w zakresie nauk pedagogicznych, docent, docent Zakładu Komunikacji Społecznej, Literatury i Kultury, Państwowy Uniwersytet Podatkowy, Ukraina;

Nataliia Moshenets, Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży, Rzeczpospolita Polska;

Zoia Sharlovych, PhD w zakresie nauk pedagogicznych, Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży, Rzeczpospolita Polska.

ISBN 978-83-68480-22-1
DOI https://doi.org/10.58246/AZKE6250

Zbiór zawiera materiały z Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji Internetowej ku pamięci filologa, dziennikarza i obrońcy Ukrainy Wołodymyra Mukana, która odbyła się 20 lutego 2026 r. w Zakładzie Komunikacji Społecznej, Literatury i Kultury Wydziału Technologii Społeczno-Humanitarnych, Sportu i Resocjalizacji Państwowego Uniwersytetu Podatkowego. Publikacje odzwierciedlają kierunki i wyniki badań naukowych poświęconych takim aktualnym zagadnieniom, jak: funkcjonalność języka ukraińskiego jako czynnik stabilności narodowej i komunikacji zawodowej; rola dyplomacji kulturalnej w umacnianiu tożsamości narodowej i ochronie dziedzictwa intelektualnego i artystycznego Ukraińców; technologie cyfrowe w rozwijaniu kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty; komunikacja wizualna i projektowanie mediów: przemiany standardów estetycznych w globalnym środowisku cyfrowym; przestrzeń informacyjna w systemie czynników rozwoju kulturalnego jednostki; globalne wyzwania komunikacji biznesowej i studiów przekładoznawczych.

Publikacja jest przeznaczona dla szerokiego grona czytelników zainteresowanych przedstawioną problematyką.

Zbiór został opracowany na podstawie gotowych materiałów dostarczonych przez autorów. Za kompletność i rzetelność przedstawionych faktów i przepisów odpowiadają autorzy publikacji. Wydawca nie ponosi odpowiedzialności za materiały przekazane do publikacji.

Wydawnictwo: MANS w Łomży

© Zespół autorski, 2026
©Państwowy Uniwersytet Podatkowy, Ukraina, 2026
© Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży, Rzeczpospolita Polska, 2026

УДК 811.161.2:316.7(06)
ББК 81.2(Укр)я431
У 45

Розглянуто і схвалено на засіданні вченої ради факультету соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації Державного податкового університету (протокол №7 від 12 лютого 2026 року)

Наукова редакція: Тетяна Гиріна, Наталія Мошенець

Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця [Електронне видання] : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції пам'яті філолога, журналіста та захисника України Володимира Мукана, Ірпінь – Ломжа, 20 лютого 2026 р. / Наукова редакція : Тетяна Гиріна, Наталія Мошенець. Ірпінь : Державний податковий університет ; Ломжа : Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі. Видавництво : MANS w Łomży, 2026. 461 с.

Рецензенти:

Бессараб Анастасія, д-р наук із соц. ком., професор, професор кафедри психології та соціальної роботи Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії, Україна;

Досенко Анжеліка, к.соц.ком., доц., завідувачка кафедри журналістики Таврійського Національного університету ім. В. Вернадського, Україна

Редакційна колегія:

Тетяна Гиріна, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор, завідувач кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури, Державний податковий університет, Україна;

Наталія Зикун, декан факультету соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Державний податковий університет, Україна;

Олена Калита, к. п. н., доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури, Державний податковий університет, Україна;

Наталія Мошенець, Міжнародна Академія Прикладних Наук в Ломжі, Республіка Польща;

Зоя Шарлович, к. п. н, Міжнародна Академія Прикладних Наук в Ломжі, Республіка Польща.

ISBN 978-83-68480-22-1
DOI https://doi.org/10.58246/AZKE6250

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції пам'яті філолога, журналіста та захисника України Володимира Мукана, що відбулася 20 лютого 2026 р. на базі кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури факультету соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації Державного податкового університету. Публікації відображають напрями та результати наукових досліджень, присвячених таким актуальним питанням: функціональність української мови як чинника національної стійкості та фахової комунікації; роль культурної дипломатії в утвердженні національної ідентичності та захисті інтелектуально-мистецького спадку українців; цифрові технології розвитку комунікативної компетентності сучасного фахівця; візуальна комунікація та медіадизайн: трансформація естетичних стандартів у глобальному цифровому середовищі; інформаційний простір у системі чинників культурного розвитку особистості; глобальні виклики бізнес-комунікації та перекладознавства. Видання розраховане на широке коло читачів, які цікавляться окресленою проблематикою.

Збірник сформований з готових матеріалів, наданих авторами. За повноту та достовірність викладених фактів і положень відповідальність несуть автори публікацій. Видавець не несе відповідальності за надані до публікації матеріали.

Wydawnictwo: MANS w Łomży

© Авторський колектив, 2026
©Державний податковий університет, Україна 2026
©Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі, Республіка Польща, 2026

Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy
Ministerstwo Finansów Ukrainy
Państwowy Uniwersytet Podatkowy, Zakład Komunikacji Społecznej, Literatury i Kultury (Irpin, Ukraina)
Międzynarodowa Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży (Rzeczpospolita Polska)
Wyższa Szkoła Ekonomii (Bydgoszcz, Polska)
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach (Rzeczpospolita Polska)
Uniwersytet w Zagrzebiu (Zagrzeb, Chorwacja)
Kijowski Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczenki (Kijów, Ukraina)
Tawrijski Uniwersytet Narodowy im. W.I. Wernadskiego (Kijów, Ukraina)
Kijowski Narodowy Uniwersytet Technologii i Projektowania (Kijów, Ukraina)
Chortycka Akademia Narodowa (Zaporoże, Ukraina)

PODZIĘKOWANIA

Wyrażamy wdzięczność instytucjom partnerskim za ich znaczący wkład w przygotowanie i przeprowadzenie międzynarodowej konferencji. Szerokie zaangażowanie wiodących ośrodków edukacyjnych na Ukrainie i w Europie potwierdza strategiczne znaczenie rozwoju akademickich szkół humanistycznych. Wysoki poziom prezentowanych referatów świadczy o głębokim zrozumieniu roli komunikacji społecznej w paradygmacie współczesnych przemian semantycznych i wyznacza kierunki przyszłych poszukiwań intelektualnych. Taka synergia osiągnięć teoretycznych i doświadczeń praktycznych przyczynia się do rozwoju wspólnej przestrzeni intelektualnej, wzmacnia więzi międzykulturowe i tworzy solidny fundament dla innowacyjnego postępu nauki.

Міністерство освіти і науки України
Міністерство фінансів України
Державний податковий університет (факультет соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації; кафедра соціальних комунікацій, словесності та культури (м. Ірпінь, Україна)
Міжнародна Академія Прикладних Наук в Ломжі (Республіка Польща)
Вища Школа Економіки (м. Бидгощ, Республіка Польща)
Економічний Університет у Катовіцах (Республіка Польща)
Загребський університет (м. Загреб, Хорватія)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)
Таврійський національний університет ім. Володимира Вернадського (м. Київ, Україна)
Київський національний університет технологій та дизайну (м. Київ, Україна)
Хортицька національна академія (м. Запоріжжя, Україна)

ПОДЯКА

Висловлюємо вдячність закладам-партнерам за вагомий внесок у підготовку та проведення міжнародної конференції. Масштабне залучення провідних освітніх центрів України та Європи підтверджує стратегічне значення розвитку наукових шкіл у галузі гуманітаристики. Високий рівень представлених доповідей засвідчує глибоке осмислення ролі соціальних комунікацій у парадигмі сучасних смислових трансформацій та визначає вектори майбутніх інтелектуальних пошуків. Така синергія теоретичних напрацювань і практичного досвіду сприяє розбудові спільного інтелектуального простору, зміцнює міжкультурні зв’язки та закладає надійний фундамент для інноваційного поступу науки.

Міністерство освіти і науки України

Державна наукова установа
«Український інститут науково-технічної експертизи та інформації»

ПОСВІДЧЕННЯ № 297
про реєстрацію проведення заходу
від 17 лютого 2026 р.

одержувач	Державний податковий університет

назва заходу	Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця»

дата і місце проведення	20 лютого 2026 року м. Ірпінь

орієнтовна кількість учасників	100

Завідувач відділу інформаційного
забезпечення міждержавного
науково-технічного співробітництва В.В. Матусевич

ЗМІСТ

МЕМОРІАЛЬНА ПАНЕЛЬ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ТА ГЕРОЇЧНИЙ ВИМІР ПОСТАТІ ВОЛОДИМИРА МУКАНА

ЗИКУН Наталія
СЛОВО ЯК ФОРМА СЛУЖІННЯ І СПРОТИВУ: ЖИТТЄВА ТРАЄКТОРІЯ І ПРОФЕСІЙНА СПАДЩИНА ВОЛОДИМИРА МУКАНА (1987–2023) 15
КАСЬЯНОВА Олександра
МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ ВОЛОДИМИРА МУКАНА – ІНТЕЛЕКТУАЛА, ВИХОВАНОГО У КРАЩИХ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЯХ 26
МУКАН Анна
«ВОЛОДЯ, ЯК НІХТО, ВКЛАДАВ ДУШУ В УСЕ, ЗА ЩО БРАВСЯ. ТОМУ БУВ НАЙКРАЩИМ У ЖУРНАЛІСТИЦІ Й В АВАНГАРДІ – НА ПОЛІ БОЮ» 32

ПАНЕЛЬ 1. ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЧИННИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ФАХОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

БАНАР Марія
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ 34
БОЛЬШАГІН Дмитро
МОВНИЙ АСПЕКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАДИЦІЙНИХ І НОВІТНІХ МЕДІА 42
БОРОВИСЮК Таїса, ФАІН Альбіна
ФАХОВА КОМУНІКАЦІЯ ФАХІВЦІВ З ПСИХОЛОГІЇ: УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК РЕСУРС НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ 44
БОРЩЕВСЬКИЙ Сергій
ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МІЛІТАРНИХ АНГЛІЦИЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ 54
GRYGORIEV Danylo
LINGUISTIC MARKERS OF EMOTIONAL EVALUATION AS A MEANS OF NATIONAL RESILIENCE NARRATIVES (A CASE STUDY OF THE RBK-UKRAIINA TELEGRAM CHANNEL) 58
ДЕНИСЮК Сергій
УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ У ПРАЦЯХ ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА 61
ЄЛЬНІКОВА Наталія
ГЕНДЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ СТІЙКОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ МЕДІАТЕКСТІВ) 65

КАЛЕНИЧ Володимир
МОВНА СИТУАЦІЯ В МЕДІА В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ 70
КОВАЛЕНКО Олена, КРИЦЬКА Антоніна
КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ АГРОНОМІЧНОЇ СФЕРИ 75
КУШНІР Тетяна
УКРАЇНСЬКА МОВА В ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ І СУСПІЛЬНИЙ ВПЛИВ 78
ЛЕВКОВ Анатолій
МОВНА СТІЙКІСТЬ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ 83
ЛЕВЧЕНКО Анастасія
ПИТАННЯ КУЛЬТУРИ МОВИ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ 84
МАЛАХОВА Діана
КОЛОРИТ УКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТІВ 87
МІЩАНИН Мар'яна
МОВНИЙ РЕСУРС НАЦІЇ: СИНЕРГІЯ СТІЙКОСТІ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ 91
MISHCHENKO Oleksii
LINGUISTIC IDENTITY OF STATE MESSAGING AS A TOOL FOR SUPPORTING COLLECTIVE MENTAL RESILIENCE 94
МУЗИЧУК Валентина, КОЗАЧЕНКО Галина, ПЛОХОТНЮК Оксана
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ 97
НАУМЕНКО Ліана
РИТОРИЧНІ ПРИЙОМИ В ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА АУДИТОРІЮ 102
НІКУЛІНА Неля
ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ: ЧИННА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА МОВНОЇ ПОЛІТИКИ 107
РУДЕНКО Світлана
«МІФИ» В УКРАЇНСЬКОМУ ГЛЮТОНІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ 112
СУКАЛЕНКО Тетяна, ЛАДИНЯК Наталія, ШПЕТНА Світлана
КРОСКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ 121
ТУРЧАК Олена
ОКАЗІОНАЛІЗМИ ТА ПОТЕНЦІАЛІЗМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ 1990-х РОКІВ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДО НОВОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 129

FESENKO Galyna
MEDIA INSTRUMENTALIZATION OF HOLOCAUST MEMORY AND THE ROLE OF MEMORIAL MUSEUMS: THE CASE OF BABYN YAR (14 FEBRUARY 2022) 134
ЧУБАТОВ Микита
УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ 142
ШЛЄІНА Людмила, ІВАНЕЦЬ Тетяна
ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА МАНІПУЛЯЦІЯМ 147
ШУМАРОВА Наталія, МАРИНЕНКО Ірина
МОВНІ МАРКЕРИ ДОСТОВІРНОСТІ В НОВИННИХ ТЕКСТАХ 156

ПАНЕЛЬ 2.
РОЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ
В УТВЕРДЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
ТА ЗАХИСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-МИСТЕЦЬКОГО СПАДКУ УКРАЇНЦІВ

БЕССАРАБ Анастасія
КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В ІТАЛІЇ: МЕХАНІЗМИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ 160
ГОРОБЕЦЬ Кирило
МОВА УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕСЕРІАЛІВ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СЕРІАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА 165
ДЕРЖИПІЛЬСЬКА Галина
МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ВИСТАВИ «ДЗЯДИ» В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ПОЛЬСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ 172
ЗАГАЛЕВИЧ Валентина
ФОРМУВАННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ 177
ЗАЙЦЕВА Інна
РОЛЬ МИСТЕЦТВА ЯК СЕМІОТИЧНОГО ТА КОГНІТИВНОГО МЕДІАТОРА У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ 180
КОРОЛЬ Леся
СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРУ В ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОМУ КЛЮЧІ (КНИГА ВАЛЕНТИНА ЧЕМЕРИСА "ГЕНЕРАЛИ ІМПЕРІЇ") 186
ПОБЕРЕЖЕЦЬ Ганна
УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ 194
ПОНОМАРЕНКО Людмила
МЕДІАСЛОВО В КИШЕНІ: ЦИФРОВА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ 198

ЧОРНОПИСЬКА Олександра
ОСВІТНІ СТРАТЕГІЇ НАЦІЄТВОРЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ 204

ПАНЕЛЬ 3.
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Наталя БАБКО
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МІЖМОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ 208
ГОЛУБЧАК Наталія
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ 211
ДЖОЛОС Олег
ПРИНЦИПИ ВІДПОВІДАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВИМИ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМАМИ 214
КОВАЛЬ Олександр
ВІЗУАЛІЗАЦІЯ КОНТЕНТУ В TELEGRAM ЯК ЧИННИК ЗМІНИ СТРАТЕГІЙ МЕДІАСПОЖИВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ КАНАЛУ «МВС УКРАЇНИ») 217
KOZACHENKO Veronika
SPECIFICITY OF NONVERBAL COMMUNICATION DURING ONLINE INTERVIEWS AND WEBINARS 222
КУЗНЕЦОВА Валерія
ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ 225
КУРЕПІН Вячеслав, ІВАНЕНКО Валерія
РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ 232
КУРЕПІН Вячеслав, КУРЕПІН Валерій
ПІДГОТОВКА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДО ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ 242
МАЙБОРОДІНА Наталія, ГЕРАСИМЕНКО В'ячеслав
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ФАХІВЦІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ 251

КАЛИТА Олена, МУНІСТЕР В'ячеслав
ВІДТВОРЮВАНІСТЬ АНАЛІТИЧНИХ ВИСНОВКІВ У ЦИФРОВОМУ УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ: ВІД ВІДКРИТИХ ДАНИХ ДО АВТОМАТИЗОВАНОГО ФАКТЧЕКІНГУ 259
ОХОТА Софія
СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ШІ В ПРАКТИЦІ СВІТОВИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ МЕДІА 263
П'ЯНОВ Сергій
ДИСТАНЦІЙНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ АКЦІОНЕРІВ ЯК НОВА МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЇ КОРПОРАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 266
ПРАЙС Ігор
ЦИФРОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ 269
ПРОНЕВИЧ Олексій
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ 274
РИБІНА Наталія, КОШІЛЬ Наталія, ГИРИЛА Ольга
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ 280
РОМАНЧУК Світлана
ЦИФРОВИЙ СЛІД ФАХІВЦЯ
ЯК ПОКАЗНИК ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ 284
RIABOTYNSKA Kateryna
PODCASTING AS A TOOL FOR NON-FORMAL PROFESSIONAL EDUCATION IN THE IT INDUSTRY 291
СОВА Маргарита, ДЄНІЖНА Світлана
ЦИФРОВЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА 294
TUMANOVA Iryna
THE UTILIZATION OF STORYTELLING AND DRAMATIZATION TECHNIQUES IN ECONOMIC PODCASTS TO ENHANCE AUDIENCE ENGAGEMENT 300
ФОМІЧОВА Ольга
ГІС-ТЕХНОЛОГІЇ ТА ВІЗУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ РИЗИКІВ 304

ПАНЕЛЬ 4.
ВІЗУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ТА МЕДІАДИЗАЙН: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕСТЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ У ГЛОБАЛЬНОМУ ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

БАЛАЛАЄВА Олена
РОЛЬ ВІЗУАЛЬНОГО КОМУНІКАЦІЙНОГО ДИЗАЙНУ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ 312

ДАВИДЧЕНКО Інна
МЕДІАОСВІТА НА ЗАНЯТТІ З ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 316
ДЕРЕВ'ЯНКО Наталія, ГОДИНА Ярослав
НОВА НАЇВНІСТЬ У ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ ХХ-ХХІ СТОЛІТЬ: ВІД МОДЕРНІСТСЬКОГО КАНОНУ ДО ІНФАНТИЛІЗОВАНОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ 324
ІВЧИК Дар'я
ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ЗАЧІСКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СЦЕНІЧНОГО ОБРАЗУ ТА ІНСТРУМЕНТ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ КЛІПУ THE DEAD DANCE ЛЕДІ ГАГИ, РЕЖ. ТІМ БЕРТОН) 335
КОВАЛЬ Лідія
СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СТОП-МОУШН ТЕХНОЛОГІЇ 337
ORDENOV Serhii, KLESHNIA Hanna
NEW MEDIA: PROBLEMS OF INTERPRETATION 340
STATSENKO Veronika
VISUAL LITERACY AS A CONSTITUENT OF THE MODERN MEDIA PROFESSIONAL'S COMPETENCE 344
ХОДОСОВ Віктор
ДИНАМІЧНИЙ ТЕКСТ У МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКАХ: ВІД ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ ДО ЕМОЦІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 346
ШКУРКО Валентина
ДИЗАЙН ЗАЧІСКИ ЯК ВІЗУАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ КОД В МЕДІАПРОСТОРІ 349
HYRINA Tetiana
AUDIO BRANDING AND LINGUISTIC IDENTITY OF UKRAINIAN RADIO STATIONS IN THE DIGITAL MEDIA SPACE 352

ПАНЕЛЬ 5.
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

У СИСТЕМІ ЧИННИКІВ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

АБИСОВА Марія, СІБРУК Анастасія
ГУМАНІТАРНЕ НАУКОВЕ ЗНАННЯ В УМОВАХ ПОСТНЕКЛАСИКИ: МОВНИЙ ВИМІР 357
БРАДОВ Володимир
РЕГУЛЯТОРНІ МЕХАНІЗМИ МЕДІАРИНКУ ТА ЇХ ТРАНСФОРМАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 363
HYRINA Tetiana
THE IMPACT OF HATE SPEECH IN SOCIAL NETWORKS ON THE FORMATION OF PUBLIC OPINION: MECHANISMS AND COUNTERMEASURES 367
DADIVIERINA-PEREKHRESTIUK Yelizaveta
THE IMPACT OF ECONOMIC JOURNALISM ON THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINIAN REGIONS 370

ІЛЛІЧОВА Альона
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ 374
KALYTA Olena, TILIZHENKO Yuliia
THE PROBLEM OF "CLICKBAIT" IN CONTEMPORARY JOURNALISM: SYSTEMIC CHALLENGES AND ETHICAL IMPLICATIONS 376
Andrii KEIDUN
THE ROLE OF TELEGRAM CHANNELS IN COVERING REGIONAL CRISIS EVENTS: A CASE STUDY OF EMERGENCY SITUATIONS CAUSED BY RUSSIA'S ARMED AGGRESSION 380
КОВАЛЬЧУК Юлія, ДОРОШЕНКО Ольга
РОЛЬ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 385
МАРЧЕНКО Наталія
ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ДОСВІДУ ВІЙНИ В ІДЕОСТИЛІ СЕРГІЯ ПАНТЮКА: ЛІНГВОТЕРАПЕВТИЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «ФІКУС БЕНДЖАМІН РОЗПОВІДАЄ ПРО ЩАСТЯ») 389
ЦАРИК Ольга, КОПЕСТИНСЬКИЙ Данило
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ 396
ЧЕРЕПНІНА Єлизавета
МЕРЕЖЕВИЙ АКТИВІЗМ ТА ГІПЕРЛОКАЛЬНА ЖУРНАЛІСТИКА В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ГРОМАДИ 399
ЮРКОВА Ольга
ЧУТКИ-СТРАХОВИСЬКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 403

ПАНЕЛЬ 6.
ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

ANDRUSHKO Olesia
SPECIFIC FEATURES OF TRANSLATING MILITARY TEXTS: VOCABULARY, STYLE AND CONTEXT 408
БЄЛІНСЬКА Ірина
ВІЛЬЯМ БЛЕЙК У ФОКУСІ ПЕРЕКЛАДАЧА – ДІАХРОНІЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ: ВІРШ "ТИГР" В УКРАЇНСЬКИХ ВІЗІЯХ 413
ВОЛКОВА Людмила
РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ГЛОБАЛЬНОМУ БІЗНЕС-ДИСКУРСІ 418

DYMURA Elizaveta
INTERNATIONAL SCIENTIFIC COMMUNICATION: CHALLENGES AND TRENDS 423
ZLOCHOVSKA Ilona, NECHAI Svyatoslav
SPECIFIC FEATURES OF MEDIA SUPPORT FOR IT SECTOR ACTIVITIES AS A DRIVER OF THE NATIONAL ECONOMY 426
LAVRYCHENKO Nataliia
CHALLENGES OF TRANSLATION IN INTERNATIONAL BUSINESS COMMUNICATION 431
П'ЯТНИЧКА Тетяна
РОЛЬ КУЛЬТУРНИХ КОДІВ У МИСТЕЦТВІ ПЕРЕКЛАДУ 435
САВЧЕНКО Анатолій
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ 439
STETSKO Iryna
TYPES AND MEANINGS OF IDIOMATIC EXPRESSIONS 444
ТЕПЛА Оксана, МОРЕНКО Олеся
КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ПРОСТОРІ 448
ЧЕБОТАР Тетяна
МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНИХ ФОРМУЛЮВАНЬ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ЛІТЕРАТУРИ 450
ЧОРНОУС Оксана
ВИКЛИКИ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: МОВНИЙ АСПЕКТ 454
ЮРЧИШИН Тетяна
ПРАГМАТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ БАР'ЄРИ У ДІЛОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ 458

МЕМОРІАЛЬНА ПАНЕЛЬ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ТА ГЕРОЇЧНИЙ ВИМІР ПОСТАТІ ВОЛОДИМИРА МУКАНА

СЛОВО ЯК ФОРМА СЛУЖІННЯ І СПРОТИВУ: ЖИТТЄВА ТРАЄКТОРІЯ І ПРОФЕСІЙНА СПАДЩИНА ВОЛОДИМИРА МУКАНА (1987–2023)

Наталія ЗИКУН
д-р наук із соц. комунікацій, проф.,
декан факультету соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації
Державного податкового університету

У гуманітарній науці постійною є увага до постатей інтелектуалів, для яких слово виходить за межі академічної або медійної практики й набуває екзистенційного, етичного та політичного виміру. У сучасному українському гуманітарному дискурсі актуалізувалася проблема відповідальності гуманітарія, який працює зі словом і текстом, в умовах суспільних зламів і війни. Особливої вагомості вона набула після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, коли слово перестало бути лише інструментом інтерпретації реальності й стало елементом інформаційного, культурного та морального спротиву.

До постатей, які становлять науковий і суспільний інтерес у контексті цієї наукової проблеми, належить Володимир Мукан (1987–2023) – філолог, журналіст, комунікаційник, фотограф, викладач, офіцер Збройних сил України, чия життєва й професійна траєкторія засвідчує нерозривний зв'язок слова і відповідальної діяльності. Життєвий шлях В. Мукана завершився на фронті, але його професійна спадщина продовжує функціонувати в науковому, медійному просторі і впливати на них.

Мета статті – окреслити етапи формування мовної особистості В. Мукана, який у мирному житті був відомим журналістом, фотографом, науковцем, успішним підприємцем, а з початком повномасштабної війни став на захист країни, та показати, як його філологічна, журналістська й військова діяльність поєдналися в цілісну модель «слова як форми служіння й спротиву».

Стаття базується на системному аналізі життєвого й професійного шляху В. Мукана. Біографічні дані використовуються не лише для хронологічного опису подій, а й для реконструкції процесу формування мовної особистості та

ціннісних орієнтирів. Цей підхід дає можливість показати взаємозв'язок освіти, професійної діяльності та громадянської позиції автора. Основою дослідження є аналіз текстів В. Мукана (наукових, журналістських, публіцистичних), а також його проєктів у сфері комунікацій.

Методологія поєднує біографічний, філологічний, етичний та комунікаційний підходи, а методичний інструментарій включає контент-аналіз текстів, хронологічний аналіз подій, роботу з первинними джерелами, з інтерв'ю та проєктний аналіз. Таке поєднання дало можливість проаналізувати роль слова у професійній та громадянській діяльності В.Мукана як форми служіння, спротиву і збереження національної пам'яті.

Освітні та світоглядні витоки. Володимир Мукан народився 1987 року в Черкасах, у родині військового, Сергія Івановича, й учительки української мови та літератури, Віри Павлівни. Таке поєднання професійних і ціннісних орієнтирів, служіння і слова, визначило його світогляд, зумовило раннє формування у нього уявлення про слово як про частину особистої ідентичності й необхідність відповідального його використання. Варто визнати, що для Володимира слово ніколи не було нейтральним. Він з дитинства мав тонку чутливість до мови. Так, одного разу у школі на уроці музики відмовився співати, бо то «були російські пісні, а я українські співаю» [5]. Відтак і пізніше в усіх своїх професійних амплуа завжди ніс відповідальність за сказане і написане, а також очікував цього від інших.

Перемога у Всеукраїнському конкурсі учнівської творчості, присвяченому Шевченківським дням, дала В. Мукану змогу без вступних випробувань у 2005 році стати студентом Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Університетське середовище було ключовим чинником формування його філологічної ідентичності та громадянської позиції. Володимиру імпонував особливий дух інституту, сповнений любові до рідної мови та країни [2].

Дружина Анна, яка навчалася з ним на одному курсі, згадувала, що Володимир вирізнявся з-поміж одногрупників та й загалом київської, тоді переважно російськомовної, молоді – хлопець українською не лише розмовляв, а й думав нею. Він вражав своєю цілеспрямованістю, стійкою патріотичною позицією, незмінністю життєвих принципів. Під його впливом вона повністю перейшла на українську мову [11]. Анна визнає, що з моменту їхньої дружби, а згодом стосунків пройшла «лагідну українізацію, за яку буде назавжди вдячна» [6].

Для В. Мукана філологія була не абстрактною наукою, а можливістю глибше пізнати механізми формулювання думки й особливості найбільш ефективного використання мовних засобів. Він писав вірші, заховлено працював зі словом, бо був переконаний: «мовна форма завжди несе етичний зміст». Навчання в університеті Володимир проживав активно й натхненно. Він не обмежувався аудиторіями й програмами: писав вірші, організовував культурні й наукові події, долучався до університетської преси – як автор, редактор, дизайнер, ініціатор тем. Уже тоді було очевидно: перед колегами – людина з природним відчуттям слова, ритму й змісту тексту.

У 2011 р. В. Мукан здобув ступінь магістра з кваліфікацією філолога-дослідника, викладача української та німецької мов, наукового редактора. Продовжив навчання в аспірантурі. У визначені терміни підготував і 26 березня 2015 р. блискуче захистив дисертацію «Поетика абсурду в українській драматургії першої половини XX століття (на матеріалі творів Миколи Куліша та Ігоря Костецького)» на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 «Українська література» під науковим керівництвом Семенюка Г. Ф., доктора філологічних наук, професора, директора ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка [9]. Володимиру пророкували успішне академічне майбутнє – і для цього були всі підстави.

Журналістика і публіцистика як етична практика. Журналістика, як молодша сестра філології, доволі рано стала визначальною для особистісної реалізації Володимира. Батько розповідає, що журналістом син вирішив стати вже в студентські роки [5], очевидно усвідомлюючи силу й впливовість саме медійного слова і тексту.

Спочатку Володимир дописував до газети «Студентський вісник», що виходила в ННІ філології (газета виходить і нині – прим. авт.). Згодом почав співпрацювати з молодіжним виданням «Мейнстрім», яке поширювалося в закладах вищої освіти, уже отримуючи за свої дописи гонорари. Пізніше він долучився до розповсюдження студентського журналу «Student Plus+», що видавався MTV-Ukraine [1]. Потім Володимир захотів працювати в цьому виданні. Коли редактор запитав, чому має обрати саме його з-поміж багатьох охочих, В. Мукан простягнув йому номер журналу, у якому виправив червоною пастою помилки, і сказав: «Коли я працюватиму, буде набагато краще» [5].

Із третього курсу він був уже журналістом всеукраїнських медіа – від 2007 року працював у семи виданнях («Газета по-українськи», Gazeta.ua, журнал «Країна», Znaj.ua та ін.), став автором понад 4200 ексклюзивних

журналістських матеріалів, сформував понад 10 колективів журналістів для різних українських медіа [10].

Він відчував слово й вправно ним володів, мав талант до написання текстів. Знаково, що журналістика для В. Мукана ніколи не була відірваною від громадянської позиції. Під час навчання в університеті він активно долучився до Мовного майдану 2012 року, протестуючи проти ідеї двох державних мов, був учасником Євромайдану 2013 року та Революції Гідності 2014-го [7]. Події відбувалися буквально поруч із Шевченковим університетом – і він не міг залишатися осторонь. Для нього мова, свобода і гідність були взаємопов’язаними поняттями.

Мабуть, найважливішою темою у творчості Володимира стала автомобільна. Це був окремий напрям його комунікаційної та культурної діяльності, у якому поєдналися журналістика, популяризація технічної культури та україномовний медіапростір. В. Мукан системно й професійно працював з автомобільною тематикою, поєднуючи інформаційні, аналітичні та публіцистичні жанри. Його тексти вирізнялися технічною точністю, доступністю викладення й орієнтованістю на широку аудиторію, що сприяло формуванню культури усвідомленого споживання автомобільної інформації в українських медіа.

Не пройшло непоміченим створення одного з перших в Україні україномовних ютуб-каналів автомобільної тематики – «5 передача – Володимир Мукан про авто» https://youtube.com/@user-kk8kk8em2u. Там він першим почав робив тест-драйви українською разом із колегою Ельдаром Сарахманом. За словами Ельдара, Володимир легко працював у будь-якому жанрі – від замітки до репортажу й інтерв’ю, завжди чітко виділяючи головне й відповідаючи духу часу [6]. Проєкт мав новаторський характер, розширював сферу функціонування української мови в технічному й розважально-інформаційному сегменті нових медіа, що тривалий час залишався переважно російськомовним. Це в коментарях до відео відзначали й глядачі каналу.

Із 2016 р. В. Мукан був співорганізатором найбільшого в Україні фестивалю ретротехніки «Old Car Land», що поєднував елементи технічної історії, музейної культури та публічної комунікації. Організаторами фестивалю автомобіль розглядався не лише як засіб пересування, а й як носій історичної пам’яті, інженерної думки та соціокультурного досвіду.

Володимир був членом Автомобільної федерації, постійно відвідував конкурс «Автомобіль року», був у складі його журі.

У той самий період він вперше пробує себе й у ролі PR-менеджера у компанії «ElectroCars». Оскільки його завжди вирізняло вміння мислити нестандартно й наповнювати навіть рутинну роботу несподіваними сенсами, саме тоді народилася PR-ідея, що вийшла далеко за межі локального контексту й привернула увагу Ілона Маска. На Чернігівщині є село з промовистою назвою – Марс. Володимир запропонував біля в’їзного знака до нього розмістити електромобіль «Тесла» й опублікувати фото в тодішній мережі Твіттер з іронічним підписом: «Ілоне, ми першими відправили «Tesla» на Марс». Світлина миттєво розлетілася мережею, перетворившись на медіаподію, а сам Маск відзначив український креатив, оскільки збирався відправити машину у космос» [6].

Після вдалого досвіду роботи в «ElectroCars» Володя почав мріяти про власну PR-агенцію. І вже за кілька років з’явилася агенція комунікацій «МВ», що обслуговувала фестиваль ретротехніки «Old Car Land» (проведення брифінгів, пресконференцій, співпраця з медіа тощо).

Автомобільна тематика у медіадіяльності В. Мукана була більше, ніж професійна спеціалізація. Вона стала інструментом розширення українськомовного простору, популяризації сучасної технічної культури й залучення широкої аудиторії до українського медіадискурсу. Таким чином, і в цій сфері В. Мукан послідовно реалізовував свою модель слова як інструменту відповідальної комунікаційної дії.

До повномасштабної війни він майже чотири місяці пропрацював на посаді головного PR-менеджера у міжнародній страховій компанії «ПЗУ Україна» [11]. Йому були близькі сучасні формати, креативні кампанії, живий контакт із аудиторією. Навіть у комерційних проєктах він залишався інтелектуалом, який мислить змістами.

Його тексти вирізнялися жанровою різноманітністю, структурною чіткістю та відсутністю маніпулятивності. В. Мукан послідовно дотримувався принципу довіри між автором і читачем. У цьому сенсі його журналістська практика тяжіла до класичної публіцистики, у якій інформування поєднується з формуванням ціннісних орієнтирів.

Наукова діяльність. Активна наукова діяльність В.С. Мукана припадає на 2011–2020 р. У цей період він публікувався в українських і зарубіжних фахових наукових виданнях, брав участь у міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, працював над літературознавчою й комунікаційною проблематикою.

Для наукового мислення дослідника була характерна зосередженість на тексті як носієві культурних і ціннісних смислів. Він був переконаний, що форма не може бути нейтральною, адже кожен мовний вибір віддзеркалює авторську позицію. Саме ця теза стала концептуальним підґрунтям журналістської та комунікаційної практики В. Мукана.

Дисертаційний доробок Володимира Мукана присвячений системному дослідженню поетики театру/драми абсурду в українській драматургії ХХ ст., насамперед у творчості Миколи Куліша та Ігоря Костецького, у типологічному зіставленні з європейською абсурдистською традицією. Дисертація й 10 публікацій (статті й матеріали виступів на міжнародних наукових форумах) становлять цілісну наукову концепцію, спрямовану на переосмислення українського драматургійного канону в контексті модерністських і постмодерністських художніх практик.

Ключовою ідеєю дослідження стало обґрунтування наявності й самобутності української моделі драми абсурду, що, як художнє явище, зумовлене історичними, культурними й національними травмами ХХ ст., формується значно раніше за її класичну європейську кодифікацію. На матеріалі п’єс Миколи Куліша («Народний Малахій», «Патетична соната») автор осмислював абсурд як відповідь культури на історичну травму, доводив, що абсурд є не запозиченим стильовим явищем, а внутрішньо зумовленою художньою реакцією на кризу історичної, соціальної та світоглядної реальності. Творчість Миколи Куліша інтерпретується В. Муканом як простір поєднання біблійної символіки, гротеску й екзистенційного конфлікту, що актуалізує проблему відповідальності особистості перед історією. Абсурд у драматургії Ігоря Костецького показується як художня форма осмислення кризи особистісної та національної ідентичності».

Важливим для наукового дискурсу стало трактування абсурду не лише як естетичної категорії, а й як способу філософського й етичного осмислення буття, що виявляється через деформацію логіки, мовлення, композиції та традиційної системи цінностей.

У пізніших наукових працях періоду, коли В. Мукан поєднував медійно-комунікаційну діяльність із викладанням журналістики в Державному податковому університеті (2020–2022 рр.), він досліджував трансформацію журналістського тексту в умовах цифровізації медіа та зміни комунікаційних практик.

У виступі на міжнародному науковому форумі В. Мукан представив міждисциплінарне дослідження з проблем трансформації журналістського

тексту в контексті розвитку комунікаційних технологій [8]. Автор на основі порівняння текстів різних періодів порталів tsn.ua, gazeta.ua, znaj.ua простежив еволюцію українських інтернет-медіа від 1990-х до кінця 2010-х рр. Він обґрунтував етапність розвитку української інтернет-журналістики, виокремивши кілька ключових періодів: 1) 1990-ті рр., коли сайти медіа виконують архівну або допоміжну функцію; 2) 2005–2007 рр., коли інтернет-ресурси стають самостійними медіа й починають конкурувати між собою; 3) 2010–2017 рр., коли відбувається щонайменше три хвилі трансформацій стилю, формату і подачі текстів. На основі узагальнення української практики інтернет-медіа виявив рівні трансформації журналістського тексту (композиційний, формотворчий, стилістичний) і проаналізував чинники, що зумовлювали зміни у подачі новин (конкуренція з інформаційними агенціями; вплив іноземних медіа; алгоритми пошукових систем; зростання ролі соціальних мереж; масовий перехід аудиторії на смартфони; популяризація месенджерів). Відтак він констатував зміну стилю та композицію новин, що виявляється у відході від авторських суджень і репортажності й тяжінні до стандартизованої, швидкої новини; адаптації заголовків і лідів під поширення у соцмережах; скороченні текстів, фрагментації, орієнтуванні на мобільне споживання; трансформації стилю під впливом SMM-стратегій і алгоритмічної видачі контенту.

Це дослідження поглиблювало уявлення про еволюцію журналістського тексту в цифрову епоху й фіксувало адаптацію українських медіа до європейського інформаційного дискурсу. Висновки й узагальнення автора мали практичне значення – використовувалися у підготовці журналістів, медіааналітиків, SMM-фахівців, вони також цікаві практикам.

Комунікаційні проєкти й університетський простір. Окремого аналізу заслуговує діяльність В. Мукана як фахівця зі зв’язків із громадськістю ННІ філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка після завершення навчання в аспірантурі.

Упродовж його перебування на цій посаді Пресцентр Інституту філології зазнав відчутних якісних трансформацій. Спираючись на значний журналістський досвід, В. Мукан вибудував системну взаємодію із всеукраїнськими освітніми й громадсько-культурними медіа, на їхніх платформах регулярно публікувалися матеріали про діяльність Інституту, фахові коментарі науково-педагогічних працівників і профорієнтаційний контент.

Володимиру належить і концепція брендованого «Філологічного календаря», який виходить в Університеті з 2013 року та є унікальним патріотично-виховним проєктом, що не має аналогів в Україні. Перші випуски календаря він створював самостійно, забезпечивши ідейну розробку, дизайн, текстове й фотонаповнення, а також верстку. До кожної значущої дати в житті країни й університету він формував добірку унікальних світлин і пропонував оригінальні концепції супровідних заходів. Його ініціативу підтримав директор ННІ філології Г. Семенюк. І відтоді щороку колектив авторів готує таке довідкове видання, дарує читачам цінні слова для кожного дня [13].

Уміння працювати з датами, символами, візуальними образами було ще одним проявом тонкого чуття слова і контексту. Після початку повномасштабної війни концепція календаря була переосмислена й адаптована В. Муканом до військового середовища. У підрозділі Збройних сил України він ініціював створення календаря, який фіксував повсякденне життя, бойове братерство, пам’ятні дати й образи побратимів, поєднуючи документальність із глибоким етичним виміром. Видання сприяло зміцненню бойового духу, формуванню спільної пам’яті та відчуття причетності до історії, що твориться «тут і тепер». Проєкт виявився успішним, розійшовся не лише черкаськими штабами, а й став прикладом для інших [6].

Незважаючи на різні завдання й умови реалізації, обидві версії проєкту «Календар» об’єднані спільною авторською логікою: для Володимира Мукана календар був формою хроніки, у якій слово і зображення працювали як засоби збереження пам’яті, осмислення досвіду та транслювання цінностей. Університетський і військовий календарі демонструють тяглість його світоглядної позиції: навіть у граничних обставинах війни слово залишається інструментом служіння, фіксації історії й внутрішнього спротиву.

Війна і трансформація ролі слова. Після початку повномасштабної війни Росії проти України Володимир Мукан добровільно вступив до лав Збройних сил України. Важливо підкреслити, що навіть у військовому середовищі він повною мірою використовував потенціал слова, довірливої розмови, чіткої команди: і тоді, коли був на першій лінії оборони, і коли став позаштатним пресофіцером свого батальйону, і як заступник командира роти з морально-психологічного забезпечення.

Сам В. Мукан наголошував на особливій ролі гуманітаріїв у війні: «Філологи на війні ефективніші тим, що вони дивляться у зміст явища, бачать ціннісну суть і причини війни, виокремлюють деталі, в яких знаходять глибокий трагізм, і завдяки цьому отримують потужну мотивацію для

боротьби». Застерігав, що без активного документування війни втрачається безцінний матеріал, і послідовно працював над створенням архівів свідчень – текстових, аудіо- та візуальних [2]. Уже за життя В. Мукана з’явився запит від Національного музею історії України у Другій світовій війні щодо передачі матеріалів. Напрацьовані ним методи та формати документування війни продовжують використовувати інші військові журналісти, що в середовищі отримало умовні назви «Мукан 1», «Мукан 2» [12].

Взаємини В. Мукана зі словом трансформувалися у відповідь на виклики воєнного часу: він фіксував події війни, писав тексти з фронту, документував повсякденне життя побратимів, залишаючись журналістом і хронікером війни. Колеги згадують: «Він фіксував події паралельно (з військовою діяльністю – прим. автора), в нього на шоломі була камера, в кишені телефон або ще одна камера. Саме таким журналістом у формі став Володимир Мукан після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну» [4].

Він прагнув наблизити цивільне суспільство до розуміння військової реальності. Для цього розповідав історії своїх побратимів, створив для цього сторінку в соціальних мережах. Йому було принципово показати, що спонукає військових до служби, чому вони свідомо обирають цей шлях і чому до них варто приєднуватися [6]. Інформаційні ініціативи В. Мукана були підтримані командуванням, і наприкінці серпня 2022 р. він прийняв пропозицію з головного офісу Сил територіальної оборони ЗСУ очолити перший експериментальний інформаційний підрозділ у зоні бойових дій. «Бачення того, яким це має бути, було дуже розмите. Надія керівництва була на те, що він, як досвідчений журналіст, зможе розставити якісь акценти» [12]. За короткий період він вибудував цілісну систему роботи, поєднуючи різні журналістські жанри й методики для фіксування історій життя українських військових у період великої російсько-української війни.

Дбайливе й трепетне ставлення до слова Володимир демонстрував не лише в текстах, а й у щоденному спілкуванні з побратимами. Начальник відділення комунікацій 118-ї бригади ТрО лейтенант Олег Бурячок так згадував В. Мукана: «Це був офіцер із великої літери: коли командував, завжди казав «будь ласка» – «будь ласка, викопайте окопчик», «будь ласка, зробіть позицію в ту сторону, сектор ваш там» [3].

29 березня 2023 р. Володимиру Мукану було присвоєно первинне військове звання офіцерського складу – молодший лейтенант – та призначено заступником командира третьої стрілецької роти з морально-психологічного забезпечення.

Його діяльність стала прикладом нової форми воєнної публіцистики, що поєднує свідчення, документування та внутрішню етику мовлення.. Тексти В. Мукана воєнного періоду (а він зібрав сотні матеріалів для хроніки війни) репрезентують модель публіцистики, у якій фіксація щоденного воєнного досвіду нерозривно поєднана з відповідальністю за кожне сказане слово, що узгоджується з сучасними дослідженнями військової комунікації та журналістики війни.

29 квітня 2023 р. під Бахмутом Володимир Мукан загинув, виконуючи бойове завдання. За свідченнями побратимів, у момент смерті він просив зберегти праву руку – «бо я журналіст і буду писати».

У часи, коли війна випробовує не лише кордони, а й цінності, приклад Володимира Мукана нагадує: слово має силу лише тоді, коли за ним стоїть особистість. І коли ця особистість готова відповідати за кожен вимовлений і написаний рядок.

Його медіатексти, незалежно від жанру й тематики, поєднували інформативність із ціннісним виміром, що наближує їх до традиції класичної української публіцистики. Важливою ініціативою стало системне розширення українськомовного медіапростору, зокрема в автомобільній тематиці, що раніше перебувала поза межами національно маркованого дискурсу.

Особливим є воєнний період діяльності В. Мукана, у якому слово остаточно трансформується з інструмента інтерпретації в елемент безпосереднього спротиву. Його практика «журналіста у формі» репрезентує новий тип воєнної публіцистики, що поєднує документування, свідчення та внутрішню етичну дисципліну мовлення. Фіксація повсякденного досвіду війни в його текстах і матеріалах постає як форма служіння культурі пам'яті.

Отже, діяльність Володимира Мукана підтверджує, що в умовах війни слово набуває екзистенційного виміру й стає формою відповідальної дії. Його життєвий і професійний шлях демонструє модель гуманітарія, для якого мовна практика є способом участі в історії, збереження правди й утвердження цінностей. У цьому сенсі слово в біографії В. Мукана постає як служіння, спротив і чин пам'яті, що продовжує діяти поза межами його земного життя.

Список використаних джерел:

1. Видавець спростовує інформацію про продаж журналу «Студент Plus+». 18 серпня 2008 р. URL: https://detector.media/withoutsection/article/40072/2008-08-18-vydavets-sprostovuie-informatsiyu-pro-prodazh-zhurnalu-student-plus/.
2. Володимир Мукан. URL: https://knu.ua/ua/virtual-memorial/mukan/.

3. Калиновська Т. Журналіст у формі Володимир Мукан до останнього подиху документував війну. 19 лютого 2025 р. URL: https://kray.net.ua/suspilstvo/zhurnalist-u-formi-volodymyr-mukan-do-ostannogo-podyhu-dokumentuvav-vijnu/.

4. Калюжна С., Шевченко Д. У Черкасах презентували фільм, присвячений загиблому військовому журналісту Володимиру Мукану. 14 червня 2024. URL: https://suspilne.media/cherkasy/768711-u-cerkasah-prezentuvali-film-prisvacenij-zagiblomu-vijskovomu-zurnalistu-volodimiru-mukanu/.

5. Мицко Л. Зрозумів, як пахне смерть: маловідомі історії з життя полеглого за Україну ексредактора Gazeta.ua Володимира Мукана. 20 червня 2024 р. URL: https://gazeta.ua/articles/reportage/_zrozumiv-yak-pahne-smert-malovidomi-istoriyi-z-zhittya-poleglogo-za-ukrayinu-eksredaktora-gazetaua-volodimira-mukana/1184856.

6. Моголюк А. Володимир Мукан. «Я тепер знаю, як пахне смерть». URL: https://journalistsmemorial.gongadzeprize.com.ua/volodymyr-mukan/story.

7. Мукан Володимир Сергійович. URL: https://nvkschool34.ck.ua/strong-mukan-volodymyr-sergijovych-strong/.

8. Мукан В. Еволюційна трансформація журналістського тексту інтернет-ЗМІ у контексті розвитку комунікаційних технологій. Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки: збірник тез Міжнародного податкового конгресу (м. Ірпінь, 3 грудня 2020 р.). Ірпінь, 2020. С.1418–1420.

9. Мукан В. Поетика абсурду в українській драматургії першої половини XX століття (на матеріалі творів Миколи Куліша та Ігоря Костецького). Дис. на здоб. наук. ст. канд. філ. наук. КНУ ім. Т. Шевченка, Інститут філології. Київ, 2015. 176 с.

10. Про майбутнє традиційної газети – в Інституті філології КНУ. 15.04.2021. URL: https://knu.ua/news/11540.

11. Столбова А. «Вірили, що хороші люди повертаються»: полеглому журналісту з Черкас просять надати Героя України. 10 серпня 2025 р. URL: https://suspilne.media/cherkasy/1066261-virili-so-horosi-ludi-povertautsa-poleglomu-zurnalistu-z-cerkas-prosat-nadati-geroa-ukraini/.

12. Швед О., Гаврилян М. «Життєрадісний Володя» – дружина загиблого захисника з Черкас береже спогади про чоловіка. URL: https://suspilne.media/cherkasy/824143-zitteradisnij-voloda-druzina-zagiblogo-zahisnika-z-cerkas-bereze-spogadi-pro-colovika/.

13. Ювілейний 10-й «Філологічний календар». URL: https://philology.knu.ua/jubilee-10th-philological-calendar/.

МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ ВОЛОДИМИРА МУКАНА – ІНТЕЛЕКТУАЛА, ВИХОВАНОГО У КРАЩИХ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЯХ

Олександра КАСЬЯНОВА
канд. філол. наук, асистент кафедри української філології для іноземних громадян, очільниця відділу зв’язків із громадськістю імені Володимира Мукана Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Одна з найперспективніших і найбільш затребуваних галузей сучасних соціогуманітарних студій – дослідження пам’яті: соціальної, національної, історичної, культурної, колективної, сімейної чи індивідуальної. Особливе значення тут набувають студії культурної пам’яті, які інтегрують підходи істориків, філологів, антропологів, соціологів, філософів, психологів та дослідників культури, літератури й медіа. Саме вони стають підґрунтям для аналізу меморіалізації загиблих героїв [1, с. 9], зокрема в контексті війни за Незалежність України. 21 серпня 2025 р. Верховна Рада ухвалила Закон «Про засади державної політики національної пам’яті Українського народу», яким офіційно закріпила назву «Війна за Незалежність України» для російсько-української війни, що триває з 19 лютого 2014 р. На позначення цього офіційного терміна у статті також вживатимемо російсько-українська війна. Міждисциплінарний характер студій пам’яті та меморіалізації в Україні підтверджується залученням вчених із різних інститутів НАН України (Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса, Інститут історії України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького) та університетів (КНУ імені Тараса Шевченка, ЛНУ імені Івана Франка, НПУ імені М.П. Драгоманова, ХНУ імені В. Каразіна, НДУ імені Миколи Гоголя). Серед ключових дослідників культурної, історичної та колективної пам’яті – І. Гирич, В. Горбатенко, С. Здіорук, А. Киридон, С. Кульчицький, Л. Нагорна, М. Рябчук, Я. Грицак, О. Кісь, Н. Яковенко. Меморіалізацію активно вивчають О. Антонюк, В. Артюх, Г. Грінченко, Л. Зашкільняк, В. Масненко. Дисертації А. Глушка (2014), О. Волянюк (2012), В. Жадько (2007), Ю. Зерній (2009) закріпили проблематику в соціології, політології, культурології та філософії.

Загибель Володимира Мукана 29 квітня 2023 р. під Бахмутом стала трагічною новиною для Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Як випускник україністики, аспірант і кандидат філологічних наук, Володимир Мукан уособлює інтелектуала, вихованого в кращих українських традиціях. Його слова про «особливий дух Інституту, сповнений любові до мови та країни» [2], відображають синтез академічної освіти та патріотизму. Меморіалізація таких постатей набуває актуальності в контексті суспільного запиту на вшанування героїв війни вже зараз. Тому метою статті – проаналізувати форми меморіалізації Володимира Мукана в Навчально-науковому інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка крізь призму «живої пам’яті» (концепція А. Ассман). За А. Ассман, існує накопичувальна («простір невикористаних спогадів») та функціональна («живий, селективний канон ідентичності») пам’ять, де архів (забите) живить канон (згадане) [1, с. 141]. Саме з такого погляду далі проаналізуємо особистість Володимира Мукана в університетському середовищі.

У 2005 р. Володимир Мукан став студентом Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вступивши без іспитів як переможець Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості до Шевченківських днів. У 2011 р. він здобув диплом магістра з кваліфікацією філолога-дослідника, викладача української та німецької мов, наукового редактора. Володимир вирізнявся успіхами в навчанні, глибокою любов’ю до філології та рідного інституту. Спогади викладачів інституту та одногрупників Володимира Мукана підкреслюють інтелектуальні та людські якості Героя, формуючи комунікативну пам’ять (за А. Ассман).

Завідувачка кафедри історії української літератури Оксана Сліпушко зазначила: «Пам’ятаю Володю зі студентських років. Він захоплювався українською літературою, був успішним студентом і став аспірантом. Він блискуче захистив кандидатську дисертацію і став нашим колегою. Володя прагнув до постійного розвитку, освоював нові сфери для професійної реалізації. Він постійно підтримував зв’язки з кафедрою, ділився досвідом, знаннями» [2]. Доцентка кафедри української мови Оксана Мацько згадала знайомство Володимира з дружиною Анною: «Перший семестр першого курсу, “Лексика і Фразеологія”. З перших занять Аня і Володя почали сидіти разом за партою. Одразу співпали, як дві частини однієї картинки. Це була дивовижна пара, нею милувався увесь Інститут філології» [2]. Викладачка Наталія

Салтовська додала: «Це була дуже красива пара. Красива у своєму ставленні один до одного, у прагненні вчитися і досягати нових висот, адже з часом обоє закінчили аспірантуру й захистили дисертації» [2]. Студентка Мар’яна Добоні охарактеризувала: «У часи мого студентства Володя був, напевно, найбільш структурованою, організованою і цілеспрямованою людиною, яку я знала. Він завжди мав мету й знав, чого хоче і як до цього дістатися... На зустрічі зі студентами він сказав, що тільки дуже лінивий філолог не зможе реалізувати себе в професійному житті» [2]. Завідувачка кафедри фольклористики Олеся Наумовська зауважувала: «Володимир любив те, що робив і робив те, що любив: слово, авто, журналістику, людей. Безмежно любив дружину Аню і діток. Вірно любив Україну» [2].

Наведені цитати викладачів і студентки з точки зору концепції А. Ассман ілюструють динаміку накопичувальної та функціональної пам'яті, де перша слугує резервуаром латентних спогадів, а друга – селективним каноном ідентичності. Спогади не протиставляються, а взаємодіють як «заднє тло» (архів) та «переднє тло» (ритуал). Накопичувальна пам’ять проявляється у фіксованих деталях – «аморфну масу неамальгамованих спогадів», що чекають активації. Наприклад: О. Сліпушко («захоплювався літературою, блискуче захистив дисертацію»), дисертація та студентські роки – «недоторканні тексти» (архівні артефакти), не пов’язані з сучасністю. О. Мацько, Н. Салтовська («дивовижна пара», «красива у прагненні висот»): сімейні наративи як «простір невикористаних спогадів» – депопулізовані релікти. М. Добоні («купив машину», «вів рубрики»): біографічні епізоди – «двочасовість» (вчора поруч із сьогодні), контрпрезентаційні до війни. Ці елементи – «заднє тло», відкрите для трансформації в канон.

Прикладами функціональної пам’яті (живий канон) є спогади, що орієнтовані на майбутнє. Саме вони формують смисл і патріотичну ідентичність. Наприклад: «Знати Володимира – це честь. Мені пощастило його знати, спілкуватися сім’ями та реалізовувати спільні проєкти у відділі зв’язків із громадськістю Навчально-наукового інституту філології, де працював Володя. Навіть уже не працюючи з нами офіційно, він постійно долучався до роботи відділу, бо любив Інститут. Брендований "Філологічний календар", який вже 11 рік виходить в університеті, – його ідея. Крутий проєкт із патріотично-виховною спрямованістю. Це унікальне видання, що не має досі аналогів в Україні. Це календар-щорічник із ювілеями визначних філологів, видання галузі філологія, офіційно зареєстроване. Перший випуск – це Володимира авторство. Все наповнення від фото до тексту належать йому. А далі ми

реалізовували командно з дирекцією, хоч часто просили Аню, щоб він глянув і сказав свою думку. Дуже талановитий фотограф, бачив кадр і людей зсередини. Ми зробили стільки фотовиставок у стінах Шевченкового університету... І досі на важливі дати просимо Аню пошукати у Володиному архіві щось таке, що за душу бере... От умів він узяти правильний ракурс і показати... (особисті спогади авторки статті).

«Філологічний календар – його ідея», «талановитий фотограф»): ініціативи як свята/ритуали колективного вшанування – «перспективне використання спогадів». Календар (11 випусків) – «нормативний текст», що визначає інституційну пам’ять – Навчально-наукового інституту філології. Ці наративи слугують «живою пам’яттю», що переходить у культурні форми увічнення, та підтверджується цитатою О. Наумовської («любив слово, авто, Україну») як холістичний портрет=аксіологічний канон – вибірковий, що генерує цінності (героїзм через синтез приватного/публічного), Л. Кравченко («українська душа, взірець») як моральна легітимація – «практики колективного вшанування».

За А. Ассман, канон (функціональна пам’ять) селективний, але архів (накопичувальна) – його контрбаланс: архів зберігає забуте, канон згадує [1, с. 363]. У Володимира Мукана: архівні фото, згадані авторкою статті («за душу бере»), активуються на «важливі дати» – механізм вилучення. Студентські спогади (М. Добоні) живлять наратив «філолог на фронті» – перехід від «безлюдної маси» до «населеної» груповою ідентичністю. Цитати руйнують бінарність: війна не стирає минуле, а перетворює його в «місця пам’яті», де «активне» взаємодіє з «пасивним» (архів), формуючи національний канон героїв.

У Навчально-науковому інституті філології ім’я Володимира Мукана увіковічнено на «Стіні печалі», що на першому поверсі корпусу, на табличці, що розміщена на «Алеї пам’яті», присвяченій загиблим у російсько-українській війні філологів, у найменованому на честь нього відділі зв’язків із громадськістю імені Володимира Мукана – що є «місцями пам’яті», які стають активними («оживають») у пам’ятних зустрічах, у заходах та мітингах-реквієм в ім’я загиблого Героя й інших загиблих у війні за Незалежність філологів Інституту Шевченкового університету. Наприклад, у квітні до роковин Володимира Мукан (29 квітня – день його загибелі) та з нагоди загальнонаціональних днів, присвячених захисникам України, Героям (наприклад, День Героїв – 23 травня, День захисника і захисниць України – 14 жовтня, День Гідності та Свободи – 21 листопада, День добровольця – 14 ерезня тощо). Проведені меморіальні заходи ілюструють перехід від

комунікативної (локальні спогади) до культурної пам’яті (за А. Ассман) через інституційні ритуали. Ці ініціативи доповнюють загальнонаціональний календар, створюючи багаторівневу систему вшанування.

Влучно зауважує А. Ассман про зв’язок «активного»: «Пам’ятні місця – це розкидані фрагменти втрачених і зруйнованих життєвих зв'язків, … які стають елементами розповідей, а разом із тим вихідними точками нових культурних спогадів. Та, однак, ці місця потребують пояснення; їхнє значення має бути виявлене додатково через мовне передання… Пам’ятні місця, у яких збереглося те, що більше не існує, але може бути реактивоване у спогадах, позначають перервність. Тут наявне щось таке, що, втім, вказує насамперед на відсутність; тут є щось сучасне, але воно сигналізує насамперед про минуле. Пам’ять про минуле, яка тримається в пам’ятному місці, має зовсім інший характер, ніж пам’ять про минуле, що стосується місця з корінною традицією. Одна ґрунтується на досвіді перервності, інша – на досвіді неперервності» [1, с. 328].

Ще одним елементом культурної пам’яті є сторінка про Володимира Мукана у Віртуальному меморіалі пам’яті полеглих шевченків «Герої не вмирають» [2]. Цей цифровий архів фіксує біографію, бойовий шлях, цитати, нагороди, фото та відео, виконуючи роль накопичувальної пам’яті (А. Ассман) – «недоторканного тексту», доступного для реактивації. Сторінка слугує «місцем пам’яті», що поєднує минуле (студентство) з сучасністю (вшанування), забезпечуючи безперервність наративу.

Особливе значення й водночас ілюстрацією поєднання минулого й сучасного має інтерв’ю Володимира Мукана для «Цензор.НЕТ»: «Загалом усі чоловіки в моєму роду воювали: обидва мої прадіди та дід – у Другій світовій війні, а батько – в Афганістані. Тільки так склалося, що вони воювали за СРСР, а мені вперше за 100 років мого роду випав шанс воювати саме за Україну, за свою Батьківщину. Як я можу в момент цього усвідомлення вчинити інакше і сказати, що я не піду?! Ба більше, я – батько двох синів! Якими б не були результати після війни, пройде років п’ять-десять, і вони запитають: „Де ти був?“ І що я їм скажу? Що займався піаром, коли росіяни в Україні ламали долі цілих родин, влаштовували середньовічні катівні й стирали з лиця землі міста?! Якось це неправильно, розумієш?!» [4].

Цитата конструює історико-генеалогічну ідентичність: Володимир Мукан – представник козацько-воїнського роду, що розриває радянську традицію («за СРСР») на користь національної. Відповідальність перед синами («Де ти був?») мотивує перехід від цивільного життя до фронту, ілюструючи функціональну пам’ять за А.Ассман – вибіркове використання минулого для творення

цінностей сьогодення та майбутнього. Родинний наратив легітимізує героїзм як спадкоємність, протистоячи колективному забуттю.

Отже, меморіалізація Володимира Мукана в Навчально-науковому інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка ілюструє за концепцію А. Ассман перехід від комунікативної (спогади колег) до культурної пам’яті (ритуали, меморіали), а також взаємодію накопичувальної (архівні фото, дисертація) та функціональної («Філологічний календар», «Стіна Печалі») форм. Цитати викладачів та студентів фіксують «аморфні спогади», що селективно активуються в каноні патріотичної ідентичності, руйнуючи бінарність минуле–теперішнє.

Родинний наратив Володимира Мукана («за 100 років роду – шанс воювати за Україну») утвореджує героїзм як спадкоємність, мотивуючи відповідальність перед поколіннями. Віртуальний меморіал пам’яті полеглих шевченківців та інституційні ритуали (зустрічі, мітинги-реквієм тощо) доповнюють загальнонаціональний календар, створюючи багаторівневу систему вшанування.

Меморіалізація Володимира Мукана як інтелектуала, вихованого в кращих українських традиціях, не лише зберігає пам’ять, а й виконує терапевтичну функцію: формує національну ідентичність, надихає нові покоління філологів на синтез слова та героїзму в умовах війни. У майбутньому аналізу потребує воєнний архів загиблого лейтенанта ЗСУ Володимира Мукана як джерело cultural memory studies в українському контексті. Слава Україні! Героям слава!

Список використаних джерел:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам’яті. Київ: Ніка-центр. 2012.

2. Віртуальний меморіал пам’яті полеглих шевченківців. URL: https://knu.ua/ua/virtual-memorial/mukan/ (дата звернення 19.02.2026)

3. Закон України «Про засади державної політики національної пам’яті Українського народу». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/uk-lt/4579-20/ed20250821#n18 (дата звернення 19.02.2026).

4. Мукан В. Інтерв’ю. Цензор.НЕТ, 2023. URL: https://censor.net/ua/resonance/3397306/ (дата звернення 19.02.2026).

«ВОЛОДЯ, ЯК НІХТО, ВКЛАДАВ ДУШУ В УСЕ, ЗА ЩО БРАВСЯ. ТОМУ БУВ НАЙКРАЩИМ У ЖУРНАЛІСТИЦІ Й В АВАНГАРДІ – НА ПОЛІ БОЮ»

Анна МУКАН
дружина загиблого воїна Володимира Мукана, провідний фахівець
Відділу зв'язків із громадськістю імені Володимира Мукана
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Володимир Мукан щедро віддавав себе людям і Батьківщині. В усьому, що він робив, була суспільна користь – він наполегливо й цілеспрямовано прагнув робити світ кращим. Загальній байдужості, лицемірству й приземленості він протиставляв патріотизм, щирість і глибину мислення. Він сміливо руйнував стереотипи і будував свою модель життя. Такі люди мають снагу змінювати історію, реформувати країну, створювати конструктивний лад. Коли я думаю, яких особистостей ми, українці, втратили з часів набуття (саме так, бо здобуття відбувається зараз) незалежності, то холоне серце і підступає відчай… Ми втратили творців квітучого майбутнього України, її розум, палке серце і творчі крила…

Володя завжди прагнув масштабів. Він хотів бути причетним до культурно-економічних змін в Україні. Бо вірив у свою Батьківщину, як у себе. Й не втрачав можливості трансформувати цю віру в дію. «Служитиму до перемоги», – казав мій чоловік тоді, коли інші після першого ж бойового досвіду шукали можливостей демобілізуватися. «Якщо я не піду – то на моє місце повинен стати хтось інший. Такий самий син, батько, брат. Це неправильно. Кожен з нас мусить займати свій піксель», – глибоко усвідомлював обов'язок Володя.

Він ніколи не скаржився на важкі умови служби. Навіть на передовій замість думок про страх смерті він підбадьорював побратимів, бо мав хоробре серце патріота й гострий розум науковця-україніста. Тому багато писав і фотографував, карбуючи переломні в історії України етапи. Слід, який Володя залишив в історії нашої родини, свого міста й загалом України, – надто масштабний, щоб про нього не говорити. Й тому навіть після його героїчної загибелі масштаб згадування про Володю залишається гідним його життя й подвигу.

Рідне місто вшанувало Героя у назві вулиці, яка веде до розташування його рідного 156-го батальйону, у Черкаському обласному краєзнавчому музеї

знаходяться особисті речі Володі – бронежилет і РПС-амуніція – тихі свідки останніх митей життя Героя, на стелах пам’яті загиблих черкащан Володина життєрадісна усмішка яскраво дисонує із сумом і відчаєм, які несуть із собою містяни, покладаючи квіти до світлин воїнів. Меморіальні дошки з’явилися не лише в місті становлення й змужніння Володі – його рідному інституті, а й в центральному столичному офісі PZU Україна – його останньому місці роботи. Наші діти щодня, заходячи у фоє школи, бачать тата серед батьків-Героїв Черкаської гімназії № 31, а в школі, яка дала старт високому життєвому польоту Героя – НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – ліцей спортивного профілю №34» – з Куточка пам’яті загиблих випускників Володині очі щодня супроводжують нинішнє покоління на шляху здобуття знань. Колеги по перу та зброї написали про Володю сотні матеріалів і спогадів, зняли з десяток відео, апогеєм яких є документальний фільм «Журналіст у формі», створений військовими продакшн-студії «ТРО-МЕДІА» [1]. Світлини, на яких ми бачимо війну Володиними очима, не раз експонувалися у громадських місцях Черкас. Нещодавно спогади про Володю закарбували також у книзі пам’яті «Вартові світла» колеги з Державного податкового університету, за що наша родина щиро вдячна [1].

Герої мають бути вписані в історію свого міста, своєї країни поіменно. Воїни сучасної російсько-української війни своїми життєвими прикладами творять новий героїчний епос нашої Батьківщини, тому це наш обов’язок знімати про них фільми, писати книжки, називати вулиці, присвоювати конкурсам і конференціям їхні імена тощо. Адже якщо в підручнику з історії не буде імен національних героїв, то їхнє місце швидко посядуть чужі нашій ідентичності постаті й війни знову буде не уникнути...

Нехай серце кожного з нас, хто знав Володю або лише зараз відкриває його особистість для себе, стане домом для його безсмертя.

Вічна пам’ять загиблим Героям і безмежна шана тим, хто служить. Всі до одного – Герої. Щодня, щохвилини, щомиті. Країна кольору пікселю. Країна Марсових полів. Країна Героїв… Слава Україні!

Список використаних джерел:

1. Журналіст у формі. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ugmxr4G0rFM.

2. Вартові світла: імена, викарбувані в пам’яті Державного податкового університету : книга пам’яті / уклад. : Н. І. Зикун, О. П. Калита, Н. С. Козій [та ін.]. Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. 156 с.

ПАНЕЛЬ 1.
ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЧИННИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ФАХОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Марія БАНАР
фахівець-консультант,
вчитель-логопед КУ "Інклюзивно-ресурсний центр"
Сокирянської міської ради Дністровського району Чернівецької області

Україна все впевненіше входить у світове співтовариство, стає активним фінансовим, торгівельним, промисловим та науковим партнером. Проте, у контексті комунікації, міжкультурного діалогу розмаїття мов не лише не виключає, але й потребує зміцнення духу і простору функціонування рідної мови. Вивчаючи рідну мову людина одночасно засвоює категорії, якими користується її народ і її культура.

Серед усіх можливих засобів комунікації, які створило людство, основною є мова, для якої комунікативна функція визначальна. Тому в центрі уваги міжкультурної комунікації також завжди перебуває мова, в якій віддзеркалюються ключові особливості людської особистості та всієї національно-культурної спільноти. Мова є знаковою системою, засобом спілкування і мислення, способом пізнання світу, збереження і передачі інформації. Тому знання мов і їхнє практичне використання говорить про культуру особистості.

Мова як інструмент здобуття знань, як засіб життєдіяльності людини має велике значення для всіх, бо не тільки обслуговує сферу духовної культури, а й пов'язана з виробництвом, з його галузями і процесами, із соціальними відносинами, вона – елемент соціальної сфери.

У сучасному житті по-новому розглядаються питання функціонування мови. Основний критерій фахової компетентності – володіння своєю спеціальністю, її термінологією. Знання професійної лексики підвищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися в ситуації та в безпосередніх ділових контактах.

Сучасна освічена людина не може обмежитись тільки вузькопрофесійними знаннями.

Опанування їхнім лінгвістичним інструментарієм є нагальною необхідністю в різних соціально-політичних сферах.

Культура мови, уміння активно використовувати як засіб спілкування сучасну літературну мову з усіма багатими можливостями мовностильового розшарування, з притаманними їй нормами є невід’ємною ознакою освіченої, всебічно розвиненої людини. Добре знання мови, володіння її літературним стандартом є запорукою ефективності будь-якої фахової комунікації.

Мова і професія – нероздільні поняття. Вони покликані обслуговувати потреби суспільства, окремих його груп і кожної людини зокрема. Мова забезпечує належний рівень грамотності носіїв певної професії, формує їх вміння спілкуватися в усіх сферах комунікації: у ділових відносинах, науці, культурі.

Питання безпосередньої взаємодії мови й культурно-духовних цінностей, їх відтворення в національно орієнтованих формах, забезпечення вербального «супроводу» культурного поступу є надзвичайно важливими для формування мовної та фахової компетенції. Психологічне підґрунтя, окреслене національним характером, ментальною базою мовного стереотипу, є одним зі складників мовної компетенції. Прагнення говорити рідною мовою йде від національно-культурного самовизначення, від усвідомлення вживання саме тих лексико-граматичних форм, які найприродніше відтворюють дух української нації. Національна мова та культура стають невід’ємними складниками формування особистості.

Особливу увагу необхідно приділяти розширенню лексичного запасу, адже розвиток мови, хоча й відбувається за своїми особливими законами, все ж тісно пов’язаний зі змінами в житті суспільства. Словниковий склад швидше, ніж інші компоненти мови (фонетика, граматика), реагує на ці трансформації. Він є найбільш рухливим.

Порушення лексичної норми, як і відхилення від інших норм, може стати суттєвою перешкодою для реалізації комунікативної ситуації. Адже культура мови – це не тільки філологічна, а й передусім соціальна проблема, оскільки вона в той чи той спосіб пов’язана з найрізноманітнішими видами комунікації в сучасному світі.

Безперечно, який би фах не мав фахівець – виконувана ним діяльність – це завжди міжособистісне спілкування. Інструментом реалізації спілкування і діяльності виступає комунікативна компетентність, що дає змогу виконувати зумовлені фахом складні комунікативні завдання. В останні десятиріччя спостерігаємо неухильний розвиток освітньої, комп’ютерної, інформаційної,

економічної, управлінської сфер професійної діяльності, відтак сфера комунікації значно ускладнилася − з’явилися нові професійні «ролі», які допомагають спілкуватися з представниками різних спільнот. Разом з тим розвинена комунікативна компетентність – це запорука комунікативної ефективності і психологічної комфортності міжособистісної взаємодії в суспільстві.

Успішна комунікація − одна з найважливіших умов, що забезпечує можливість оцінити ситуацію спілкування в різних умовах та з різною кількістю співрозмовників.

Мова і мовлення утворюють непорушну єдність, адже мовлення – це спосіб використання мовних засобів, що забезпечує пізнавальну діяльність у засвоєнні та передачі цінностей матеріальної та духовної культури.

Тлумачення комунікативної компетентності дали змогу розглядати як складно організоване, внутрішньо суперечливе поєднання комунікативних знань і вмінь, що відображають цілі та результати здійснюваної суб’єктом спілкування комунікативної діяльності. Підґрунтям у розвитку комунікативної компетентності від будь-якої професійної компетентності, є, за У. Ордоном (2009), “стартові компетентності”, до яких відносяться загальні гуманістичні знання, особистісна культура й інтелектуальні вміння.

Комунікативна компетентність, реалізується трьома основними функціями: комунікативну, перцептивну й інтерактивну, об’єднує у своєму складі три основних групи вмінь: комунікативно-мовленнєву, соціально-перцептивну й інтерактивну.

Процес підготовки майбутнього педагога передбачає не тільки високий рівень знання мови, що і визначає ефективність професійної самореалізації. На різних рівнях і етапах професійної діяльності, мовно-комунікативна компетентність є невід’ємним компонентом педагогічної діяльності.

Формування мовно-комунікативної компетентності майбутнього вчителя, одна з ключових компетентностей, що забезпечує професійність учителя, ефективність роботи, партнерські засади взаємодії всіх учасників освітнього процесу, особливо в умовах впровадження концепції НУШ. Учитель повинен досконало володіти всіма засобами комунікації, дискурсивними навичками, бути відкритим до діалогу і вміти вирішувати конфліктні ситуації.

Період оптації, професійної підготовки, професійної адаптації, первинної та вторинної професіоналізації і професійної майстерності – визначаються низкою об’єктивних і суб’єктивних чинників:

1. Віком (період оптації припадає, за висловом Є.О. Клімова, на «вік самовизначення» (12–16 років).

2. Розвитком особистості (відбувається через очікування, самовизначення і самовдосконалення професійної, комунікативної діяльності і формування мотиваційноціннісного ставлення до своєї діяльності).

3. Загальною і спеціальною підготовленістю суб’єкта діяльності і спілкування: здійснення професійного вибору; ступенем засвоєння професійної інформації; засвоєнням і розвитком компонентів професійної діяльності за допомогою комунікативних знань, вмінь і навичок;

4. Обов’язковістю спілкування: налагодження постійного формального й емоційного насиченого контакту з іншими людьми.

5. Ступенем урахування сучасних вимог до конкретної професії – особливо до професій соціономічного профілю.

6. Типом провідної діяльності: навчальна на етапі оптації (професійної орієнтації), підготовки і навіть професійної адаптації.

На початкових етапах становлення фахівця розвиток комунікативної компетентності проходить шлях від рівня інтуїтивного освоєння до рівня свідомого її опанування. Це пов’язано з потребою розв’язання конкретних фахових завдань та психологічним розвитком особистості, соціальною необхідністю її комунікативного та морального самовдосконалення

Головним об’єктом у професіях педагогічного профілю, як відомо, є діти. Фахівці мають постійно вступати в контакт з учнями, що вимагає від них постійного розвитку комунікативної компетентності для реалізації своїх професійних можливостей і досягнення комунікативних цілей. У зв’язку з підвищенням у суспільстві вимог до підготовки фахівців актуалізується потреба у вирішенні проблеми засвоєння ними комунікативної компетентності як інструментального самовизначення суб’єкта діяльності, тобто вони мають вільно володіти засобами, способами і прийомами комунікації. У міру розвитку комунікативного аспекту компетентності суб’єкта спілкування має місце, за даними Ю.П. Платонова (2007), більша контрольованість негативного емоційно-естетичного ставлення до зовнішності людини, звертається більша увага на цінні особистісні якості, а також на ділові якості і соціальний статус, які проявляються в різних формах невербальної і вербальної поведінки фахівця.

Так вітчизняні вчені значну увагу приділяють питанню сутності, змісту та структури мовно-комунікативної компетентності педагогів, зокрема різні її аспекти досліджували: лінгвісти та психолінгвісти (О. Горошкіна, М.Канале, О.Копусь, Н. Хомський та ін.); психологи (Г. Бенеш, Р. Білоус, Г. Богин,

С. Герасіна, І. Грузіна та ін.); педагоги (Л. Березовська, І. Бех, М. Вашуленко, Т. Дрозд, Л. Заболоцька, Л. Капська, О.Савченко, Е.Тарасов та ін.).Різні аспекти мовно-комунікативної компетентності педагогів розглядалися у працях зарубіжних науковців, зокрема основоположників англомовної лінгвістики: Н. Хомський вперше визначив мовну компетентність (Хомський, 2000; 89); Д. Хаймс, М. Кенел і М. Свейн працювали над формулюванням комунікативної компетентності (Hymes, 1992) (Canale, Swaine, 1980; 20); Х. Вебер, А. Девіс, Д. Платт та інші розширили і доопрацювали поняття комунікативної компетентності (Davies, 2019) (Richards, Platt, 1985). Слід зазначити, що концепції М. Кенела, М. Свейна, Д. Ричардса, Д. Платта лягли в основу сучасних досліджень мовно-комунікативної компетентності дорослих та були використані при розробці Загальноєвропейських рекомендацій щодо мовної освіти (Common European, 2017).

Дослідження поняття «мовно-комунікативна компетентність» ґрунтується на загальнонаукових, лінгвістичних, психологічних та педагогічних засадах, розглянемо педагогічний напрям наукових розвідок щодо сутності та змісту цього поняття. Мовну компетентність учені-педагоги і мовознавці (О. Горошкіна, А. Нікітіна, Л. Заболоцька, та ін.) визначають як сукупність лінгвістичних знань, розуміння правил аналізу і синтезу мовних одиниць, які забезпечують можливість будувати й аналізувати синтаксичні одиниці, використовувати мовну систему з метою комунікації. Дослідники зауважують, що, часто, мовну компетентність можна розглядати як процес набуття і розуміння мовних норм, що створилися в ході історичного розвитку мови і втілились в правилах фонетики, лексики, граматики, орфоепії, семантики, стилістики та, відповідно до обставин, застосування їх у мовленні, тобто в процесі використання певної мови. Зміст мовної компетентності вбачають у засвоєнні категоріального апарату мови, знанні його функцій, розумінні та адекватному вживанні закономірностей і правил системно-структурних утворень необхідних для розуміння і користування мовою в процесі мовлення, відповідно до граматичної природи висловлювання. Потрібно також враховувати зв'язок між мовними знаннями, вміннями та навичками, необхідними для правильної реалізації знань.

Мова – це інструмент культури, який формує особистість людини, яка саме через мову сприймає менталітет, традиції і звичаї свого народу, а також специфічний культурний образ світу. Таким чином, мова є специфічним засобом зберігання і передачі інформації, а також керування поведінкою людини. Завдяки мові здійснюється специфічно людська форма передачі

соціального досвіду, культурних норм і традицій, через мову реалізується спадкоємність різних поколінь та історичних епох. Мові притаманні багато функцій, але основні – це засіб висловлювання думок, засіб спілкування. Серед численних функцій мови комунікативна функція, яка припускає, що без мови будь-які форми спілкування людей стають неможливими. Мова слугує комунікації і може бути названою комунікативним процесом у чистому вигляді. Оскільки культуру як специфічно людську ознаку пристосування до навколишнього середовища теж можна назвати комунікацією, стає очевидним, що зв’язок мови, культури і комунікації є природним і нерозривним.

Комунікативна компетентність, на думку сучасних українських педагогів, це вмотивована здатність до комунікації із застосуванням мовленнєвої системи в різних умовах та соціальних сферах, це загальнолюдська здатність, завдяки якій проявляється сформованість інтелекту і свідомості. Заслуговують на увагу в цьому контексті результати дослідження Л. Березовської, Ю. Косенко та Є. Руденського, які визначають три рівня комунікативної компетентності: 1) соціонормативний досвід як основа когнітивного компонента; 2) сигніфікація – система специфічних символів та правил їх застосування в акті комунікативної взаємодії; 3) рівень дії передбачає персоніфікацію спілкування, тобто врахування специфіки конкретної ситуації (Березовська, 2019; 162–172), (Косенко, 2012; 131–136).

Результативність професійної діяльності майбутніх учителів напряму залежить від сформованості мовно-комунікативної компетентності. Проаналізуючи наукові думки, науковці (педагоги, психологи, лінгвісти і психолінгвісти) не розглядають цілісно поняття «мовно-комунікативна компетентність», а досліджують поняття мовної та комунікативної компетентностей як окремих наукових категорій, які взаємозумовлені та тісно пов’язані між собою. Мовну компетентність переважно трактують як знання мови, а комунікативну компетентність як ієрархічно організовану структуру, що включає знання норм і правил протікання природних актів спілкування.

Н. Волкова та О. Лебідь у структурі комунікативної компетентності майбутніх фахівців виокремили чотири компоненти:

– мотиваційно-ціннісний (сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням комунікативної діяльності – мотивація до комунікативної діяльності, спрямованість на гуманістичне спілкування, потреба до комунікативного самовдосконалення);

– когнітивний (сукупність знань про сутність і особливості спілкування взагалі та професійного зокрема, знання про стилі спілкування, зокрема про особливості власного комунікативного стилю);

– діяльнісний (сукупність комунікативних умінь – організаційноуправлінські, перцептивно-рефлексивні, експресивні);

– особистісно-емоційний (сукупність особистісних якостей, які визначають позицію і спрямованість аспірантів як суб'єктів комунікативної діяльності, а також емоційний прояв цих якостей – здатність до рефлексії, емпатія, контактність, спостережливість, стресостійкість) (Волкова, 2020).

У підсумку зазначимо фахівці мають володіти високорозвиненою комунікативною компетентністю як психологічним інструментом реалізації діяльності своєї особистості, професійного зростання, якісного виконання фахових завдань, а також як запорукою розвитку самих себе як суб'єктів спілкування. У процесі професіоналізації мають опанувати весь спектр здатностей: комунікативно-мовленнєвих, соціально-перцептивних й інтерактивних. Проте, на передній план у розвитку їх комунікативної компетентності мають висуватися такі комунікативномовленнєві здатності: вміння уважно слухати співрозмовника, здатність діставати інформацію завдяки правильно поставленим запитанням, вміння уточняти правильність розуміння інформації, так і інтерактивні здатності, як вміння легко вступати в контакт і здатність поводитися відкрито на вербальному і невербальному рівнях. Комунікація – це складний і дуже багатосторонній процес, який включає в себе певні дії. Міжкультурна комунікація ще більш складний процес, це спілкування між представниками різних людських культур. Особливості міжкультурної комунікації вивчаються на міждисциплінарному рівні і в рамках таких наук, як культурологія, психологія, лінгвістика, етнологія, антропологія, соціологія, кожна з яких використовує свої підходи до їх вивчення.

Фахівцю – незалежно від етапу професійного становлення – важливо повсякчас дбати про комунікативний розвиток своєї особистості, що сприятиме набуттю нею соціальної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Корніяка О. Комунікативна компетентність сучасного фахівця – педагога і психолога / О. Корніяка // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди": Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ

«Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2013. – Вип. 30. – С. 544 – 551.

2. Іваннікова О., Гарачук Т.. Мовно-комунікативна компетентність педагога: історико-теоретичний аспект. Актуальні питання гуманітарних наук, міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка. Випуск № 61 том 1, 2023 р.

3. Постригань А. Мова як інструмент міжкультурної комунікації для формування особистості. Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ [Електронний ресурс] : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (5 березня 2016 р.). – К. : КНЕУ, 2016. – 233 с.

4. Зінченко В. Міждисциплінарні зв’язки міжкультурної комунікації. Українська мова і міжкультурна комунікація у глобалізованому світі: виклики та перспективи : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 жовтня 2019 року [Електронне видання]. – Київ, КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 118 с.

5. Волкова Н., Лебідь О. Формування комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Дніпро: ТОВ «Роял Принт». Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2020. № 2 (20). С. 168–179.

МОВНИЙ АСПЕКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАДИЦІЙНИХ І НОВІТНІХ МЕДІА

Дмитро БОЛЬШАГІН
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Державного податкового університету

Сучасний інформаційний простір характеризується високим рівнем динаміки, технологічною насиченістю та глобалізаційними впливами. У цих умовах мова медіа виступає не лише інструментом передачі інформації, а й механізмом формування соціальних смислів, цінностей та ідентичностей. Мовний аспект інформаційної діяльності традиційних і новітніх медіа є важливим складником соціокомунікаційних процесів, оскільки саме через мовні засоби реалізуються функції інформування, переконання, інтерпретації та впливу.Традиційні медіа – преса, радіо, телебачення – історично виконували роль мовних регуляторів суспільства. Вони формували стандарти літературної мови, сприяли унормуванню термінології, закріплювали орфоепічні та стилістичні норми. Редакційна політика, коректорська та літературна обробка текстів забезпечували відповідність матеріалів вимогам мовної культури. Саме в традиційних медіа активно функціонує публіцистичний стиль, який поєднує логічність викладу з емоційно-експресивними засобами впливу [1, с. 112]. Важливо зазначити, що мова традиційних медіа має чітку жанрову диференціацію: інформаційні повідомлення, аналітичні статті, репортажі, інтерв'ю, коментарі. Кожен жанр передбачає певну мовну модель, що регламентує використання лексичних, синтаксичних і стилістичних засобів. Така структурованість сприяє стабільності мовної норми та формуванню довіри аудиторії до джерела інформації.

Новітні медіа, зокрема інтернет-видання, соціальні мережі, блоги, подкасти, відео платформи, функціонують у середовищі цифрової комунікації, що суттєво змінює мовну практику. Для них характерними є оперативність поширення інформації, інтерактивність, можливість миттєвого зворотного зв'язку. Спостерігається поєднання елементів різних стилів, проникнення професійної та іншомовної лексики, передусім англіцизмів. Такі явища є відображенням глобалізаційних процесів і технологічного розвитку. Водночас надмірне використання іншомовних запозичень може ускладнювати сприйняття тексту та знижувати рівень мовної культури [2]. Окремої уваги заслуговує проблема маніпулятивного потенціалу мови медіа. Через добір лексики, використання емоційно забарвлених слів, метафор, оцінних суджень формується певна картина світу. У новітніх медіа, де відсутній жорсткий редакторський контроль, ризик поширення некоректної або маніпулятивної інформації зростає. Це актуалізує питання медіаграмотності та відповідальності журналістів і блогерів за мовне оформлення повідомлень.

В умовах воєнного часу мовний аспект інформаційної діяльності набуває стратегічного значення. Мова стає інструментом інформаційної боротьби,

формування національної стійкості та консолідації суспільства. Коректність термінології, уникнення мови ворожнечі, дотримання етичних стандартів є важливими складниками професійної діяльності медійників. У цьому контексті зростає роль української мови як чинника національної ідентичності та культурної безпеки. Суттєвою тенденцією є розширення функціонування української мови в цифровому просторі. Соціальні мережі та онлайн-платформи стали середовищем активного творення нової лексики, неологізмів, мемів, які відображають сучасні суспільні процеси. Такі мовні інновації свідчать про живий розвиток мови та її здатність адаптуватися до нових комунікативних умов.

Таким чином, мовний аспект інформаційної діяльності традиційних і новітніх медіа відображає взаємодію стабільності та змін. Традиційні медіа забезпечують нормативність, структурованість і відповідність стандартам літературної мови. Новітні медіа сприяють демократизації мовлення, впровадженню інноваційних форм комунікації та розширенню мовної варіативності. Ефективне функціонування сучасного медіа простору можливе за умови поєднання мовної культури, професійної відповідальності та відкритості до інновацій.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.

2. Дніпренко Н. Специфічні особливості тексту в нових медіа. Науковий вісник Київського національного університету театру кіно і телебачення імені І К Карпенка-Карого, Травень 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/382587260_Specificni_osoblivosti_tekstu_v_novih_media.

3. Максименюк О. Захист державної мови та національної ідентичності: критерії та виклики в українському медіапросторі. 2024 URL: https://cedem.org.ua/analytics/zahyst-movy-media.

4. Стишов О. Українська лексика кінця XX – початку XXI століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2023. 388 с.

5. Почепцов Г. Теорія комунікації. Київ: Видавничий центр «Київський університет», 1999. 308 с.

6. Холод І., Калініченко Т. Вплив цифрових технологій на мовні норми та стилістику в умовах трансформації комунікації у нових медіа. Вісник гуманітарних наук. 2024. Вип. 1. Миколаїв, 2024. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/18062.

ФАХОВА КОМУНІКАЦІЯ ФАХІВЦІВ З ПСИХОЛОГІЇ: УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК РЕСУРС НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Таїса БОРОВИСЮК
викладач-методист, викладач циклової фундаментальних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
"Кам'янець-Подільський державний інститут"
Альбіна ФАІН
викладач-методист,
викладач циклової комісії соціальної роботи, психології та фізичної культури
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
"Кам'янець-Подільський державний інститут"

Концептуальне осмислення ролі української мови як чинника національної стійкості ґрунтується на розумінні її об'єднавчої та націєтворчої функцій. Ця ідея чітко артикульована в Резолюції Міжнародного форуму на підтримку української мови, у якій наголошується, що «Держава повинна всебічно підтримувати українську мову і сприяти її відродженню, гарантувати розвиток української мови на підставі розуміння того, що державна мова є об'єднавчим і націєтворчим чинником, поза яким неможлива ні українська демократична держава, ні сама модерна політична ідентичність українців» [1]. У цьому контексті доречним є зауваження Ю. Шевельова про те, що мовне питання неминуче виходить за межі суто лінгвістичної проблематики та набуває політичного, соціального й культурного виміру. Такий підхід акцентує, що функціонування мови не обмежується комунікативною роллю, а постає вагомим чинником суспільної консолідації та зміцнення національної стійкості.

Останнє десятиліття позначене активізацією державних і суспільних зусиль, спрямованих на утвердження української мови як смислового й комунікативного ресурсу національної стійкості та ідентичності. Насамперед йдеться про формування й упровадження нормативно-правової бази мовної політики, що охоплює сфери публічної служби, освіти, безпеки, культури, медіапростору, мовного ландшафту та обслуговування. Особливе значення в цьому контексті має Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (зі змінами) № 2704-VIII від 25 квітня 2019 р., який регламентує використання державної мови в усіх ключових сферах суспільного життя. У взаємодії з новими інституційними практиками зазначені

законодавчі кроки сприяли системним змінам мовної ситуації в Україні, посилюючи роль української мови як чинника суспільної консолідації та національної стійкості.

В умовах російсько-української війни мовне питання набуло особливої суспільної й наукової актуальності, трансформувавшись у важливий вимір національної стійкості, ідентифікаційних процесів і психологічної безпеки комунікативного простору. Значення і вага мови для держави незаперечні, бо вона може бути і м'якою силою впливу, а отже, засобом маніпуляції, і стати потужною зброєю в гібридній і консцієнтальній війні. Мова може впливати на формування ідентичності та світогляду окремої людини і водночас виступати конструктом у націєтворчих процесах держави. [2, с. 23]. Результати соціологічних досліджень, зокрема опитувань військовослужбовців Збройних Сил України, продемонстрованих у дослідженнях Л. Кравченко підтверджують визначальну роль мови як одного з ключових маркерів національної ідентичності.

Усвідомлення української мови як ресурсу національної стійкості закономірно спрямовує до аналізу її ролі у професійній комунікації як засобу забезпечення психологічної безпеки (довіра, емоційна підтримка, відкритість комунікації, стабільність, прийняття, контроль взаємодії, емпатія, відчуття приналежності). Професійна комунікація сучасного фахівця будь-якої сфери, перш за все, спрямована на точний і ефективний обмін фаховою інформацією, оскільки це є основою професійної діяльності. Водночас вона виходить за межі суто інструментальної взаємодії і стає простором для емпатії, толерантності та чутливого усвідомлення культурних і психологічних особливостей співрозмовника, що особливо важливо в умовах кризових або стресових ситуацій.

У цьому контексті українська мова виступає як інструмент формування психологічної безпеки, сприяючи розвитку відчуття внутрішньої стійкості особистості. Для фахівців з психології, в тому числі і здобувачів освіти спеціальності 053 «Психологія», мовленнєва практика є невід'ємним складником професійної компетентності, адже саме через мову створюється довірливий та безпечний комунікативний простір. Громадяни України, які переживають наслідки війни, сприймають мовлення психолога українською як безпечний канал комунікації, що забезпечує підтримку, довіру та можливість відкрито висловлювати емоції.

Актуальність дослідження визначається потребою осмислити українську мову як чинник національної стійкості та психологічної безпеки, що стає

критично важливим у сучасних соціально-політичних умовах, зокрема в умовах російсько-української війни.

У межах цього дослідження національна стійкість розглядається як інтегральна здатність суспільства та професійних спільнот зберігати ціннісну, культурну й ідентифікаційну цілісність, адаптуватися до кризових і дестабілізаційних впливів та відновлювати функціональність через ефективні комунікативні практики; психологічна безпека розглядається насамперед як характеристика професійного комунікативного середовища, сформованого мовленням фахівця, що забезпечує довіру, емоційну стабільність, відчуття прийняття та відсутність маніпулятивного впливу.

Мета дослідження полягає у комплексному та системному аналізі ролі української мови як ключового чинника формування національної стійкості та забезпечення психологічної безпеки через професійне мовлення в умовах російсько-української війни. Для її реалізації визначено такі завдання: окреслити поняття національної стійкості та психологічної безпеки у сучасних умовах, зокрема в контексті російсько-української війни; проаналізувати функціональність української мови у професійній мовленнєвій діяльності фахівців з психології; визначити роль мови у створенні психологічно безпечного комунікативного середовища під час професійної взаємодії в умовах війни; окреслити освітні стратегії формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців з психології, що забезпечуватимуть психологічну безпеку професійного спілкування.

Виклад основного матеріалу. Наукове дослідження національної стійкості та психологічної у контексті війни. Вивчення національної стійкості у сучасній гуманітарній науці передбачає комплексний підхід, що поєднує політичні, культурні, соціальні та поведінкові виміри реагування суспільства на тривалі зовнішні загрози. У контексті російсько-української війни національна стійкість виступає не лише як стратегічна категорія державної політики, а як життєво важливий ресурс адаптації суспільства, що формує здатність зберігати ідентичність, консолідувати дії громадян і підтримувати функціонування інституцій за умов постійного стресу.

Психологічна безпека у такий час виступає важливою складовою резильєнтності особистості і колективних систем, оскільки вона забезпечує відчуття захищеності, довіри та прийняття в комунікативному середовищі, що є передумовою для ефективної професійної взаємодії та суспільної участі. У руслі сучасних українських психологічних досліджень психологічна безпека розглядається як особливий комунікативний простір, у межах якого

забезпечується можливість відкритого обміну думками, переживаннями та професійними судженнями без страху осуду чи психологічного тиску. Такий простір є критично важливим в умовах тривалого воєнного стресу, коли мовленнєва взаємодія виконує не лише інформативну, а й підтримувальну, стабілізаційну та відновлювальну функції. У працях українських дослідників психологічна безпека постає як умова збереження особистісної цілісності, формування життєстійкості та довірливої професійної комунікації в ситуаціях соціальної травматизації, зокрема в контексті російсько-української війни.

Психологічна та інформаційно-психологічна безпека стають невід’ємними складовими національної безпеки, оскільки вони впливають на здатність населення протистояти маніпуляціям, дестабілізуючим інформаційним впливам та емоційному виснаженню. Зокрема, професійне мовлення фахівця з психології, яке спирається на перевірені психолого-педагогічні методики, здатне відновлювати когнітивну рівновагу та формувати критичне мислення, забезпечуючи свідоме сприйняття інформації та стійкість до емоційно навантажених маніпуляцій. Через відкриту, емпатійну та структуровану комунікацію фахівець з психології підтримує суспільну довіру до комунікаційних каналів, роз’яснює механізми впливу дезінформації та навчання громадян прийомам інформаційної гігієни, що безпосередньо знижує ризики психологічного та інформаційного впливу на національному рівні.

Сучасні дослідження підкреслюють поведінковий вимір національної стійкості, де мовні практики виступають маркерами колективної адаптації. У контексті війни мовна поведінка громадян трансформується, посилюючи культурну ідентичність і психологічну стійкість. Зокрема, професійне мовлення психолога, яке спрямоване на формування критичного мислення та емоційної рівноваги, допомагає населенню ефективно адаптуватися до екстремальних умов, протистояти інформаційним впливам і підтримувати колективну стійкість.

Таким чином, національна стійкість і психологічна безпека розглядаються не як відокремлені категорії, а як взаємопов’язані механізми, що функціонують через мовленнєву практику і сприяють стабілізації комунікативного простору, що відкриває перспективи подальшого дослідження функціональності української мови у професійній діяльності фахівців з психології.

Рис. 1. Взаємозв'язок понять «національна стійкість», «психологічна безпека», «мовленнєва професійна компетенція»

Функціональність української мови у професійній мовленнєвій діяльності психологів. У професійній діяльності фахівців з психології мова виконує багатошарову функцію: вона одночасно слугує інструментом когнітивного та емоційного впливу, механізмом регуляції взаємодії та засобом формування психологічної безпеки. Українська мова, як мова національного простору, у цій системі виступає не лише каналом передачі професійних знань, а й платформою для емпатійного спілкування, підтримки довіри та консолідації групи.

Особливо важливою ця функція стає в умовах війни, коли фахівці з психології працюють із людьми, які зазнали травматичних подій, втрат чи постійного стресу. Наукові дослідження демонструють, що мовна практика визначає ефективність професійної взаємодії: формулювання запитань, коментарів та інтервенцій фахівця з психології безпосередньо впливає на емоційний комфорт клієнта та сприйняття безпеки комунікації. При цьому українська мова виконує також націєтворчу функцію, зміцнюючи культурну ідентичність і відчуття приналежності, що підсилює внутрішню стійкість співрозмовника.

Функції мови та мовлення в практичній діяльності фахівця з психології у контексті національної стійкості та психологічної безпеки схарактеризовано у Рис.2.

В умовах війни такі функції мови набувають особливої ваги: вони не лише підвищують ефективність терапевтичного процесу, а й виступають інструментом адаптації та внутрішньої стабілізації, формуючи психологічно безпечний простір як у командній роботі, так і в індивідуальному консультуванні. Саме тому, здобувачі освіти зі спеціальності «Психологія» на заняттях з української мови у професійній діяльності опановують нормативні

форми мовних конструкцій («*Я розумію, це може бути важко… Ти/Ви не сам», «Твої/Ваші почуття цілком зрозумілі в цій ситуації», «Можеш говорити вільно, тут тебе/Вас ніхто не засуджує», «Твої/Ваші думки та емоції важливі, я готовий їх вислухати», «Це нормальна реакція на стрес, і ось чому…», «Нам важливо зберігати те, що робить нас сильними разом», «Спробуймо разом знайти варіант дій, який допоможе зменшити стрес», «Давайте почуємо думки кожного із учасників тренінгу і спробуємо знайти спільне рішення», «У цій групі всі підтримують один одного, і кожен із нас важливий*»). Наведені тут мовленнєві формули репрезентують типові стабілізаційні, підтримувальні та регулятивні репліки фахівця з психології, спрямовані на формування психологічно безпечної професійної взаємодії.

Рис. 2. Функції мови та мовлення в практичній діяльності фахівця з психології у контексті національної стійкості та психологічної безпеки

Виникає необхідність подальшого дослідження механізмів формування психологічно безпечного комунікативного середовища.

Українська мова як чинник психологічно безпечного комунікативного середовища. Психологічно безпечне комунікативне середовище у професійній діяльності фахівців з психології визначається як простір взаємодії, де учасники відчувають підтримку та можуть відкрито висловлювати емоції й думки без страху осуду або маніпуляцій. У такому середовищі мова виступає не лише інструментом передачі інформації, а й медіатором емоційного та когнітивного захисту, формуючи довіру та внутрішню стійкість.

Особливо актуальним цей аспект стає в умовах війни. Українська мова забезпечує стабільну точку опори для психологічної саморегуляції, сприяє відчуттю приналежності та колективної підтримки, знижує тривожність і формує адаптивні стратегії поведінки. Вона дозволяє фахівцям з психології створювати структуровану, передбачувану та безпечну комунікацію, де клієнт відчуває себе почутим і прийнятим, а фахівець з психології ефективно підтримує процес адаптації та відновлення.

Сучасні науковці в у галузі психології підтверджують, що мовна практика в кризових умовах є ключовим ресурсом психологічної безпеки. Вибір слів, риторичні конструкції, інтонаційні стратегії та культурні коди мінімізують ризики емоційного виснаження, підсилюють довіру та стабільність, що критично важливо для роботи з травмованими чи стресованими групами населення. Здобувачі освіти спеціальності «Психологія» у ході навчання набувають компетентностей щодо ефективного застосування мовних конструкцій: «Ти/Ви бачиш/бачите проблему, ти/Ви відчуваєш/відчуваєте її, ти/Ви можеш/можете діяти», «Я поруч і готовий вислухати тебе/Вас»; усвідомлено опановують знання та навички щодо адаптації стилю та складності мови під індивідуальні особливості клієнта, уникнення зайвої термінології для забезпечення точності розуміння, перефразування висловленого чи почутого (здобувачі освіти чітко знають, що речення типу: «Синдром професійного вигорання характеризується хронічною емотивною деструкцією та деперсоналізацією», «Ви демонструєте когнітивні дисонанси та аффективну лабільність», «Ви переживаєте посттравматичний стресовий розлад із дисоціативними симптомами», «Ви просто сильно переживаєте, але це скоро минеться» у професійному мовленні не рекомендовані).

Таким чином, українська мова у професійній комунікації фахівців з психології функціонує як каркас психологічно безпечного простору, інтегруючи когнітивні, емоційні та соціокультурні виміри взаємодії. Цей підхід підкреслює її значення не

лише для розвитку професійної компетентності, а й для психологічного благополуччя учасників комунікації, формуючи надійний механізм підтримки національної стійкості в умовах війни.

Освітні стратегії формування комунікативної компетентності майбутніх психологів у контексті психологічної безпеки. Формування комунікативної компетентності у здобувачів освіти спеціальності «Психологія» розглядається як ключовий чинник підготовки фахівців, здатних забезпечувати психологічно безпечне професійне спілкування та безпечне середовище в цілому. У воєнних та кризових умовах цей процес набуває особливої значущості, адже майбутні фахівці з психології повинні володіти не лише теоретичними знаннями, а й практичними навичками створення довірливого, стабільного комунікативного простору для клієнтів, команд і груп населення, що переживають травму.

Апробовано низку сучасних освітніх технологій, що спрямовані на системне формування мовленнєвої компетентності здобувачів освіти, в тому числі спеціальності «Психологія»: технологію розвитку критичного мислення, технологію ситуаційного навчання, технологію роботи у співпраці, технологію моделювання професійної діяльності фахівця, кейс-технологію, особистісно орієнтовані технологі, дослідницькі технології тощо. Застосування у освітній діяльності цих технологій навчання сприятиме формуванню високого рівня мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з психології, що забезпечить ефективність їхньої професійної діяльності; висока якість професійної комунікації, у свою чергу, створить надійний фундамент для зміцнення національної стійкості та підтримки психологічної безпеки.

Переваги впровадження сучасних освітніх технологій у контексті формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з психології як медіаторів психологічної безпеки та національної стійкості представлено у Рис.3

Висновки. Українська мова як інструмент професійної комунікації є вагомим чинником національної стійкості та психологічної безпеки в умовах російсько-української війни. У професійній діяльності фахівців з психології вона інтегрує культурну ідентичність, національні цінності та комунікативні практики, формуючи стабільне й довірливе середовище взаємодії.

Аналіз засвідчив, що українська мова виконує функцію механізму збереження внутрішньої стабільності особистості та забезпечення психологічної безпеки професійної комунікації. Мовна практика фахівця з психології сприяє точності, емпатійності та етичності взаємодії, створюючи умови для довіри, підтримки та ефективної роботи з особами й групами, які переживають кризові та травматичні стани.

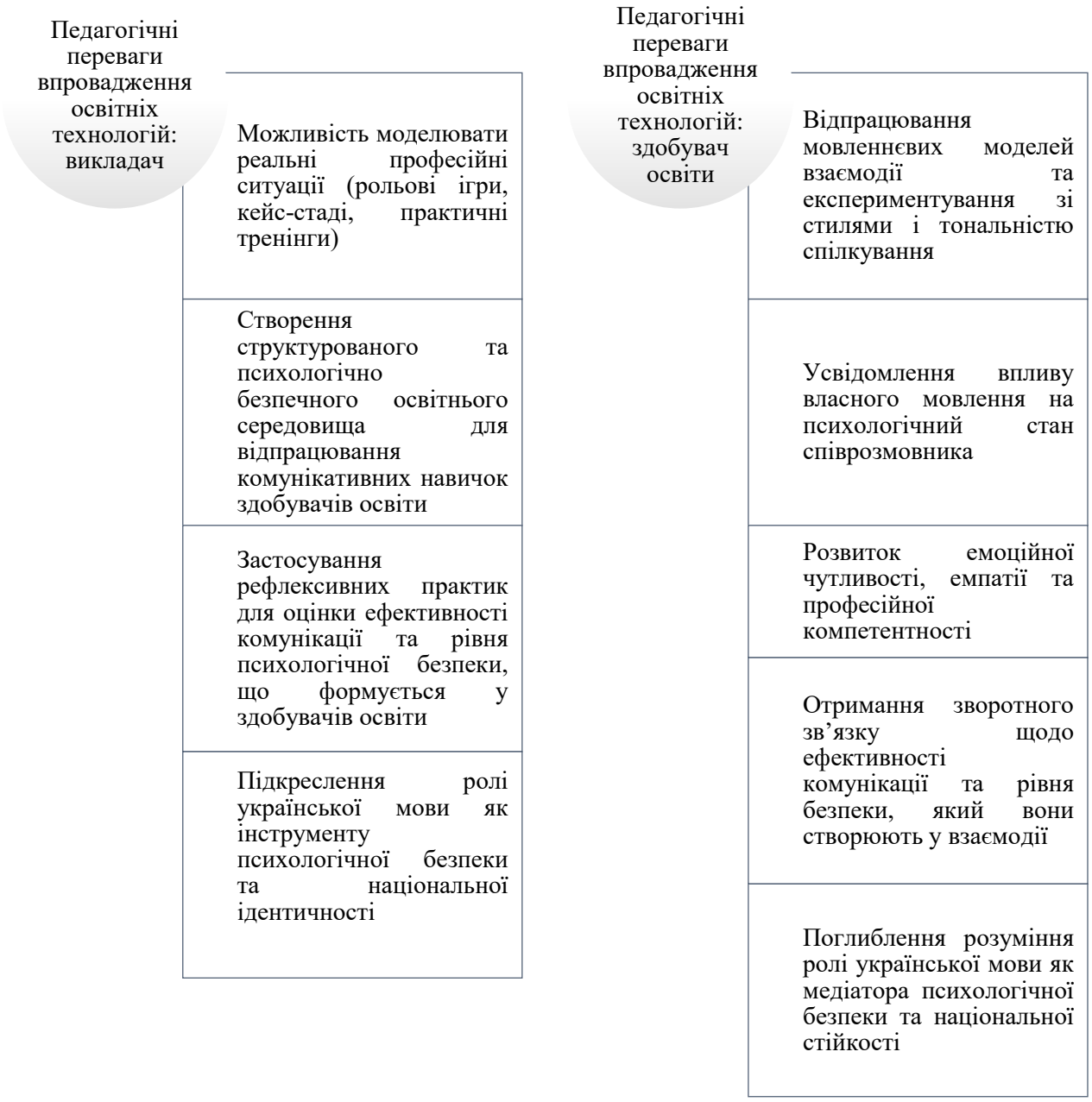

Рис. 3. Переваги впровадження сучасних освітніх технологій у контексті формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з психології

Застосування новітніх освітніх технологій забезпечує формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з психології, що трансформується у підвищення ефективності професійної діяльності та створює передумови для забезпечення психологічної безпеки й зміцнення національної стійкості. Таким чином, українська мова в професійній психологічній практиці постає інтегрованим ресурсом національної та професійної стійкості, поєднуючи когнітивний, емоційний і соціокультурний виміри комунікації та сприяючи підвищенню

ефективності професійної взаємодії й зміцненню національної ідентичності в умовах воєнного та соціального стресу.

Важливість мови для нації незаперечна, бо мова може бути силою впливу і, таким чином, засобом маніпуляції, потужною зброєю в гібридних війнах. Мова може впливати на формування індивідуальної ідентичності та світогляду, водночас функціонуючи як компонент у процесі розбудови національної держави [3, с.153]

Список використаних джерел:

1. Нас об’єднає мова. Резолюція Міжнародного форуму на підтримку української мови. URL: https://universum.lviv.ua/previous-site/journal/2015/4/mova.htm (дата звернення: 12.02.2026).

2. Кравченко Л. Українська мова як засіб об’єднання суспільства та чинник національної безпеки України. URL: https://ukr.movoznavstvo.knu.ua/uk/article/view/360/291 (дата звернення: 12.02.2026).

3. Чупрінова Н., Севрук І., Соколовська Ю. Українська мова як чинник національної безпеки. URL:https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/21.pdf (дата звернення: 12.02.2026).

ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МІЛІТАРНИХ АНГЛІЦИЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ
канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри мови медіа
Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Уже майже чотири роки триває героїчний спротив українського народу відкритій збройній агресії Російської Федерації проти нашої держави. Починаючи з останньої декади лютого 2022 р. фокус усіх українських та більшості світових ЗМІ було переміщено з ковідного фронту на висвітлення російсько-української війни. На тлі активної співпраці України з НАТО і, як наслідок, широкого використання західного озброєння сучасна українська мова стрімко поповнюється запозиченнями з англійської мови – англіцизмами, значна частина яких уже стала невід'ємним складником військового сленгу ЗСУ.

Упродовж 2014–2022 рр. з'явилися окремі популярні онлайнові та друковані публікації, а також відеоматеріали українських телеканалів, сфокусовані на семантичному аспекті новотворів медійних повідомлень, тематично пов'язаних із російською агресією [3; 4; 6; 8; 10].

Протягом року після початку повномасштабного вторгнення побачили світ перші спроби наукового узагальнення інноваційних процесів у лексичній системі української мови [5], зокрема й праці, що в них досліджено лексико-семантичні типи та розкрито функціональні особливості запозичень із російської мови періоду російсько-української війни [7]. Водночас бракує студій, присвячених системному описові лінгвальних (словотвірних, лексико-семантичних, морфологічних, орфографічних, стилістичних) особливостей адаптації новітніх мілітарних англіцизмів в українських медійних текстах, що й зумовлює актуальність цієї розвідки, яка є переосмисленою й доповненою версією нашого виступу на V Всеукраїнській конференції «Актуальні проблеми медіапростору» (Київ, 6 квітня 2023 р.) [2].

Як слушно зазначають сучасні українські дослідники, адаптація англіцизмів в українському медійному дискурсі стала одним із важливих інструментів інформаційного впливу та маніпуляції, причому такі лексичні одиниці часто набувають емоційно-оцінного значення, що відрізняється від первісного [9, с. 144].

Аналіз сфокусованих на військовій тематиці медіаповідомлень останніх чотирьох років дозволяє констатувати активізацію словотвірного потенціалу української мови шляхом використання різних деривaційних типів (моделей) адаптації англіцизмів, серед яких найпоширенішими є відіменникові або «відабревіатурні» дієслова, утворені за лінійною афіксальною, переважно суфіксальною моделлю:

– енлоїти (від абревіатури NLAW на позначення шведсько-британського протитанкового комплексу малої дальності);

– джавелінити (від англ. Javelin – назви переносного протитанкового ракетного комплексу виробництва американських підприємств Raytheon та Lockheed Martin);

– стінгерити (від англ. Stinger – назви переносного зенітно-ракетного комплексу класу «земля – повітря» розробки американської компанії General Dynamics);

– хаймарсити (від абревіатури HIMARS на позначення високомобільної артилерійської ракетної системи американського виробництва) з узагальненим значенням «нищити ворога, ходити на полювання, партизанити», що його було зафіксовано у словнику неологізмів, розміщеному на офіційному сайті інформаційного агентства Міністерства оборони України «АрміяInform» (автор-укладач Є. Букет) [1].

До продуктивної можна також зарахувати віддієслівну (рідше – відприкметникову) суфіксальну модель адаптації англіцизмів, що за своєю семантикою можуть бути класифіковані як оперативні терміни-сленгізми: чекнути (від англійського дієслова to check) «перевірити позицію, сектор або справність обладнання», конфірмити (від дієслова to confirm) «підтверджувати ураження цілі або виконання завдання»; рандомний (від англійського прикметника random) «непередбачуваний», напр.: рандомний обстріл.

Варто зауважити, що адаптація активно вживаного мілітарного англіцизму FPV-дрон (від First Person View «вид від першої особи») в українському медіадискурсі є показовим прикладом швидкої термінологічної інкорпорації запозичення в умовах воєнного часу.

Акронім FPV не перекладається, а відтворюється фонетично, при цьому в усному мовленні можливі такі варіанти вимови: «ефпіві-дрон», «фпв-дрон» (із побуквеним читанням).

Аналізуючи графічний рівень адаптації англіцизму FPV-дрон, можемо констатувати, що абревіатура FPV зберігається в латинському написанні (рідкісне відтворення кирилицею ефпіві трапляється переважно в «підказках»

до пошукових запитів Google, а на конкретних сайтах використовується більш усталений англійський акронім).

На відміну від англійського FPV drone (два елементи окремо) в українських медіа переважає написання FPV-дрон (із дефісом), що свідчить про часткову орфографічну інтеграцію.

На морфолого-синтаксичному рівні лексична одиниця FPV-дрон повністю відмінюється (FPV-дрона, FPV-дрону, FPV-дроном) та входить до складу різних синтаксичних моделей (виробництво FPV-дронів, атака FPV-дронами, оператор FPV-дрона), що свідчить про її граматичну асиміляцію в сучасній українській мові.

З погляду семантики можемо стверджувати, що слово дрон було раніше засвоєне українською мовою й нині функціонує паралельно з лексемою безпілотник та абревіатурою БпЛА, що до початку гібридної війни 2014 року через обмежене поширення потребувала розшифрування як «безпілотний літальний апарат».

Одним із різновидів FPV-дронів є так званий бомбер – дрон багаторазового використання, що скидає боєприпаси різної ваги залежно від модифікації. Цей англіцизм повністю інтегрувався у граматичну систему сучасної української мови, при цьому відбулося його семантичне переосмислення: первісне значення англійського bomber «літак-бомбардувальник» в українському мілітарному дискурсі зазнало трансформації під впливом екстралінгвальних чинників, а саме історично й екзистенційно зумовленої необхідності ведення високотехнологічної війни, в якій дедалі важливішу роль відіграють новітні компактні види дистанційно керованого озброєння.

Таким чином, в умовах колективної небезпеки майже відразу після початку повномасштабної агресії РФ проти України можемо констатувати дві відчутні еволюційні зміни в українському медійному дискурсі. По-перше, під впливом екстралінгвальних чинників (широкого використання західного озброєння) відбувається запозичення значного пласту мілітарних термінів, що супроводжується активною «мобілізацією» деривaційного арсеналу української мови й швидкою адаптацією новітніх англіцизмів до морфолого-синтаксичних норм мови-реципієнта. По-друге, спостерігаємо семантичне переосмислення англійських запозичень, які в українському медіапросторі втрачають початкову «цивільну» або традиційну «військову» семантику під впливом історично й екзистенційно зумовленої необхідності ведення високотехнологічної війни.

Виявлені мовні факти доправляють до висновку про багатогранність проблеми новітніх мілітарних англіцизмів, розв'язання якої передбачає вихід за межі

лінгвістики в царину когнітивної психології, нейролінгвістичного програмування, геополітичних студій, соціальних комунікацій та інших суміжних дисциплін.

Список використаних джерел:

1. АрміяInform представляє словник неологізмів української мови. URL: https://armyinform.com.ua/2022/07/20/armiyainform-predstavlyaye-slovnyk-neologizmiv-ukrayinskoyi-movy/ (дата звернення : 09.03.2025).

2. Борщевський С. Семантико-словотвірні та орфографічні особливості новітніх мілітарних неологізмів української мови: прагматичний аспект. Актуальні проблеми медіапростору: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 6 квітня 2023 р.). Київ: Навчально-науковий інститут журналістики, 2023. С. 41–47. URL: http://journ.univ.kiev.ua/nauka1/materialy-konferentsiy (дата звернення : 27.12.2025).

3. Букет Є. Зневажлива граматика війни: власні назви та імена агресора пишемо з малої літери. URL: https://armyinform.com.ua/2022/03/16/ znevazhlyva-gramatyka-vijny-vlasni-nazvy-ta-imena-agresora-lyshe-z-maloyi-litery/ (дата звернення : 27.12.2025).

4. Війна змінила не лише життя, але й мову: з'явились неологізми і багато лайки. URL: https://tsn.ua/ato/viyna-zminila-ne-lishe-zhittya-ale-y-movu-z-yavilis-neologizmi-i-bagato-layki-2107099.html (дата звернення : 27.12.2025).

5. Вусик Г., Павлик Н. Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року. Закарпатські філологічні студії. 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 52–57. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/23/part_1/9.pdf (дата звернення : 09.08.2025).

6. Задвохсотити, Шойгувати та Бандеромобіль: які нові слова з'явились в українців за період війни. URL: https://www.youtube.com/watch?v=U_ nu93R6RFA (дата звернення : 27.12.2025).

7. Космеда Т. Негативно марковані лексико-семантичні запозичення з російської мови в період російсько-української війни. Мовознавчий вісник. 2023. Т.1, № 35. С. 18–27.

8. Кремінь Т. Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmi neologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html (дата звернення : 27.12.2025).

9. Кучик Г. Лінгвістичні засоби маніпуляції у політичному дискурсі цифрової доби. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 36 (75). № 5. 2025. Частина 1. с. 139–146.

10. Печерський А. Чорнобаїти і відукраїнити: сленг війни шириться світом. URL: https://armyinform.com.ua/2022/06/24/chornobayity-i-vidukrayinyty-sleng-vijny-shyrytsya-svitom/ (дата звернення : 27.12.2025).

LINGUISTIC MARKERS OF EMOTIONAL EVALUATION AS A MEANS OF NATIONAL RESILIENCE NARRATIVES (A CASE STUDY OF THE RBK-UKRAIINA TELEGRAM CHANNEL)

Danylo GRYGORIEV
Postgraduate Student Educational and Scientific
Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Problem Statement. When we read a news feed, it seems to us that we are receiving facts. In reality, most often we receive an already interpreted world. Large narrative constructions are built from individual words. The difference between the phrases "soldiers died" and "our defenders died" is not merely a stylistic variation—it is the activation of an emotional frame of belonging, solidarity, and shared experience. Similarly, "attack" and "treacherous strike" create entirely different emotional perceptions of an event. All of these are markers of emotional evaluation. Thus, markers of emotional evaluation are words, constructions, and stylistic devices through which attitudes are embedded in a text.

Analysis of Recent Research and Publications. Over recent decades, linguistics has been expanding its research horizons and seeking new theoretical and methodological approaches. This is driven by the aspiration to ensure that Ukrainian linguistics corresponds to contemporary challenges. An indicator of the relevance of research on linguistic markers of emotional evaluation is that one of the leading directions in language studies has become the focus on psychological phenomena, primarily the phenomenon of emotionality. Today, the concepts of "emotion" and "human emotionality" are actively comprehended through the analysis of linguistic mechanisms by which emotions are verbalized, structured, and transmitted in communication. In this approach, one can observe how a linguistic category transforms into a tool for understanding extralinguistic concepts.

The problematics of linguistic means through which human psycho-emotional states are verbalized occupies a notable place in contemporary linguistic research. Scholars who have addressed this topic include L. Bilokonenko, N. Voitsekhivska, N. Kyseliuk, I. Kost, and S. Shabat-Savka. Research approaches vary from the analysis of individual aspects of emotional expressiveness to a comprehensive examination of linguistic units in whose structure the emotive component is actualized. For instance, L. Bilokonenko focuses on the category of interpersonal conflict and the emotional reactions associated with it, tracing their linguistic expression at the lexical, phraseological, morphological, and syntactic levels. N. Kyseliuk investigates the

ways of representing the emotion of joy, combining the analysis of verbal and non-verbal means of its actualization and identifying corresponding markers within linguistic discourse.

Objectives. To characterize linguistic markers of emotional evaluation using the example of the RBK-Ukraiina Telegram channel, to outline their functional potential in terms of emotional impact and the formation of national resilience narratives.

Main Material. Markers of emotional evaluation are words, constructions, or stylistic devices through which attitudes are embedded in a text. They do not necessarily take the form of explicit evaluation. These may include:

– Adjectives ("massive", "cynical", "heroic");
– Syntactic emphasis ("precisely today", "for the first time in years")
– Rhetorical questions ("Can this ever be forgiven?")

However, they direct the emotional reaction of the audience.

From the perspective of cognitive linguistics, such markers function as frame triggers: they activate certain perception scenarios in the recipient's consciousness. If a certain event is called a "challenge", it creates one frame; if a "threat" – another; if a "historic opportunity" – yet another. The event itself may remain the same, but its interpretive field changes.

Discourse analysis adds another important dimension: repetition. A single emotionally charged word does not yet form a narrative. However, when certain evaluative markers are systematically repeated within the media space, they become recognizable. They begin to function as signs of identity, as markers of "one's own" way of seeing the world. From the perspective of national resilience, these markers perform a special function. They help form a collective "we". When words such as "unbreakability" (used 7 times on the RBK-Ukraiina Telegram channel from 2022 to 2025), "unity" (used 126 times), "resistance" (used 122 times), and "resilience" (used 101 times) are systematically repeated in media texts, they gradually cease to be mere words and become elements of a narrative. Through repetition, they reinforce a perception model: we are those who hold on; we are those who have withstood; we are those who resist.

At the same time, markers of emotional evaluation also construct the boundary of "them". This can be realized through:

– Negatively charged vocabulary;
– Generalization;
– Metaphorization.

For example, metaphors such as "information attack", "wave of disinformation", and "toxic narratives" not only describe a phenomenon but also create an image of a threat against which mobilization is necessary.

It is also theoretically important to distinguish between explicit and implicit evaluation. Explicit evaluation is direct assessment ("heroic act"). Implicit evaluation is assessment embedded in a grammatical or contextual model. For example, the use of the generalizing form "everyone understands" creates an effect of consensus. Here, the emotion is not directly named, but it is present as normative pressure.

Thus, from a theoretical standpoint, markers of emotional evaluation are systematic linguistic tools that combine semantics, pragmatics, and cognitive mechanisms. They ensure the transition from information to influence. This is precisely why their study is fundamentally important for understanding how not only judgments but also feelings are formed in media discourse.

This is particularly evident in digital media, such as news Telegram channels, where messages are short, the pace is fast, and audience attention is fragmented. In such an environment, markers of emotional evaluation become peculiar "rapid reading signals": they instantly suggest how to interpret an event. A person may not analyze arguments, but they read the tone–anxious, mobilizing, indignant, or encouraging.

Conclusions. Thus, markers of emotional evaluation should be viewed not as a secondary stylistic element but as a tool for the narrative construction of national resilience. They operate on three levels: They form the emotional atmosphere of individual messages; They ensure the repetition of semantic emphases within a topic; They reinforce long-term models of collective identity.

Linguistic markers become not only a means of describing reality but also a tool for forming society's ability to hold on. And if we want to understand how national resilience functions in the media space, in addition to political statements, we need to listen carefully to individual words–those that daily, almost imperceptibly, shape our way of feeling and interpreting events.

References:

1. Білоконенко Л. Українськомовний міжособистісний конфлікт : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2015. 335 с.

2. Войцехівська Н. Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти : дис. … д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 512 с.

3. Киселюк Н. Вираження емоції "радість" у різних комунікативних типах речень. Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. 2006. № 28. С. 138–140.

4. Кость І. Вербалізація емоційного стану людини в українському прозовому тексті (на матеріалі творів Ірини Вільде / І. Кость // Мова і культура. – 2012. – Вип. 15, т. 4. – С. 344–349.

5. Шабат-Савка С. Комунікативна інтенція як міжрівнева лінгвістична категорія. Мовознавчий вісник. 2015. Вип. 20. С. 114–120.

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ У ПРАЦЯХ ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА

Сергій ДЕНИСЮК
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української мови, літератури та культури
Національного технічного університету України
"Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського"

Місце української мови у житті народу, її роль у збереженні національної ідентичності та протидії асиміляторським тенденціям з боку панівних націй неодноразово ставало предметом осмислення видатного українського мовознавця Юрія Шевельова. Серед праць цього тематичного кола виділяються публікації у газеті «Нова Україна», яка виходила в окупованому німцями Харкові у 1941–1943 рр. Слід зазначити, що умови, у яких тоді опинився молодий учений, аж ніяк не сприяли науковим пошукам. 469 днів в прифронтовому Харкові були сповнені нелюдських випробувань: відсутність електроенергії, водопостачання, тепла, харчів. Від голодної смерті Ю. Шевельова врятувала українська громада, українська не лише за походженням, а й волею до самоствердження та свідомою ідеологією. На схилі віку учений особливо тепло відгукувався про харківську «Просвіту», яка за тогочасних умов зробила багато для виживання своїх членів. А з осені 1942 р. Ю. Шевельов завдяки «Просвіті» зміг після тривалої перерви повернутися до викладання української мови. «Так в обставинах абсолютної непевності не тільки завтрішнього дня, а навіть наступної години встановлювався, наладжувався триб мого життя в піднімецькому Харкові: синекура міської управи, розрада «Просвіти». Принагідні візити до М. Оглоблина в «Новій Україні» і до В. Петрова в «Українському Засіві», принагідне занурення в приємність скласти вірш, незалежно від його мистецької безвартісності, ніякої наукової праці, і найбільше часу, присвяченого здобуванню води, харчу, палива» [5, с. 337].

Також серйозною перешкодою для творчої діяльності було відсутність доступу до необхідних джерел. За таких умов з'явилась можливість відносно вільного розгляду стану української мови за радянських часів на шпальтах «Нової України». З огляду на специфіку видання, матеріали Ю. Шевельова були написані публіцистичним стилем і мали значною мірою популяризаторський характер. У статті «Великдень рідного слова» (1942 р.) він писав: «Тернистий шлях народу українського. Визвольні змагання, безупинна боротьба проти заздрих і зажерливих сусідів – і раз-у-раз поневолення і

загибель кращих синів народніх. Це шлях і вірного супутника народності нашої – її мови. І боротьба народу за волю завжди була водночас і боротьбою за свою рідну мову. І поневолення народу означало переслідування мови, а перемога народна – воскресіння і розквіт мови. І як невмирущим і щоразу відроджуваним появив себе великий народ наш, так воскресала щоразу й народна мова, хоч би в якому занепаді вона перед тим була. Відроджувалася, мов фенікс з попелу» [3, с. 407]. У цих словах ще важко впізнати того Ю. Шевельова, якого ми сьогодні знаємо – глибокого аналітика та оригінального мислителя зі своїм неповторним стилем. Пізніше він сам досить критично розцінював ці публікації як «речі поверхові, компілятивні й без великого інтелектуального навантаження». Але для нас ці роботи прикметні тим, що у них вже простежується характерний для Ю. Шевельова розгляд мовних явищ у нерозривному зв'язку з історією та культурою українського народу. До того ж у низці публікацій цього часу ми знаходимо ідеї, які у подальшому дослідник буде розробляти більш змістовно. Зокрема, на особливу увагу заслуговує стаття під промовистою назвою «Уярмлена мова» (1941 р.), присвячена стану української мови в СРСР. У ній Ю. Шевельов називає більшовиків великодержавниками, які перебрали на себе місію «собирателів єдиної і неділимої Росії» і значно перевершили практику своїх попередників у гоніннях на українське слово. Безсилі заборонити і скасувати ненависну їм українську мову, «цю величну і святу твердиню кожного народу», більшовики почали русифікацію її зсередини. «Скарби народного слова, вживані в народних устах і великою мірою використані в творах кращих письменників – майстрів рідного слова – Т. Шевченка, П. Куліша, Лесі Українки, М. Коцюбинського, і. Франка та інших, повизбирувані в наших найкращих словниках – Б. Грінченка і Академічному 1924-1933 рр., – приречено було на забуття. Кожний недолугий газетний борзописець мав право черпати повними жменями російські слова і вирази і, переписавши їх через «і з крапкою», видавав їх за українські» [3, с.380]. У статті «Великдень рідного слова» Ю. Шевельова також ідеться про намагання радянської влади «розкласти українську мову зсередини, замінити все українське на російське під прапором боротьби з «націоналізмом» [3, с. 410].

Пізніше у вченого з'явилась можливість ґрунтовно осмислити цю проблему, яка до кінця 80-х рр. залишалась закритою для науковців з підрадянської України. Свого роду проміжним етапом наукових пошуків у цьому напрямку стали статті Ю. Шевельова «Принципи і етапи большевицької політики щодо слов'янських мов в СССР(крім російської) (1947) та «Принципи і етапи большевицької мовної політики на Україні» (1952). Але обмежені рамки

статей у періодичних виданнях не дозволило залучити більше фактичного матеріалу та використати сучасний науковий інструментарій. Така нагода з’явилась на початку 80-х рр. минулого століття, коли Ю. Шевельов створив працю «Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): стан і статус», що була написана англійською мовою, але вперше побачила світ українською 1987 р.

У своїх вступних заувагах дослідник висловив важливе для розуміння концепції своєї роботи положення про те, що у недержавних націй, де мова є чинником національної стійкості, «мовне питання неминуче перестає бути тільки лінгвістичним питанням, чи, краще сказати, безпосередньо лінгвістичним, а стає також – і то часто насамперед – питанням політичним, соціальним і культурним. Дослідник мусить показати не лише, як розвивалася мова, а й чому саме так» [2, с. 27]. Автор простежує результат дії багатьох суспільно-історичних чинників, зокрема мовного законодавства, політичних змін та соціальних трансформацій, у відповідних розділах своєї праці. Значна частина праці присвячена мовній політиці за радянської доби. Детально розглядаючи особливості мовного будівництва на різних етапах більшовицького режиму, учений вирізняє дві незмінні засади мовної політики в СРСР: «поступки щодо мови, але не чогось іншого; підкреслення рівнорядності, а не панування, української мови, іншими словами, визнання російської мови однією з двох мов на Україні» [2, с. 119]. Науковець доводить, що серед усіх дискримінаційних заходів щодо української мови, котрі випроваджувались з боку панівних режимів (російського царського, польського, румунського, чехословацького), неперевершеним став радянсько-більшовицький. Безцеремонне втручання у внутрішні закони мови, контроль над її структурою, що виявлялось у забороні слів, синтаксичних конструкцій, граматичних форм, правописних і орфоепічних правил та примусовому спрямуванні їх у бік зближення з російською – все це стало своєрідним винаходом комуністичних діячів. Але незважаючи на всі несприятливі для свого нормального функціонування обставини українська мова виявляла на різних етапах свого розвитку ту якість, яку Ю. Шевельов означував як життєздатність. Особливо яскраво це проявилось у відносно короткий період національно-визвольних змагань 1917–1921рр., що став своєрідним іспитом на стійкість та зрілість української мови. «Сила спротиву безнастанному тискові міцніла на традиціях недовгочасного (1917-1920) періоду незалежності України при УНР і Гетьманаті, хоч більшість українських мовців цього не усвідомлювало. Мовиться тут не про політичну програму і не про знання

історичних фактів доби (які послідовно випікали з народної пам'яті спотворенням, а, головне, замовчуванням), а про фактичний слід, що ті роки зоставили на мові: по перше, поширилися функції мови, вона захопила ділянки, в які її давніше не допускали (передусім державної адміністрації й освіти); по друге, мова збагатилася на нові лексичні, а почасти й синтаксичні засоби. Цей процес деякою мірою повторився в добу українізації» [2, с. 267]. Сам Ю. Шевельов досить критично розцінював політику українізації, яку тривалий час трактували як зримий результат ленінської національної політики, спрямованої на всебічний розвиток поневолених російським царизмом націй. У своїй праці він доводив, що українізація постала як тактичний хід правлячої верхівки внаслідок внутрішньопартійних і особливо міжнародних подій. Щодо впливу українізації на становище української мови і ставлення до неї з боку різних верств тогочасного суспільства, то Ю. Шевельов вказує на складність і суперечливість цього процесу, його двобічність. Учений визнавав, що українізація « не зважаючи на штучність, необґрунтованість, внутрішні суперечності, трагікомічні надужиття та зиґзаґи, вона не раз довела, що українська мова є мовою літературною, а не просто сумою діалектів, поширила знання цієї мови серед різних шарів населення і допомогла зберегти її в наступний період обмежень та переслідувань» [2, с. 179].

Отже, можемо стверджувати, що у численних працях Ю. Шевельова знаходимо роздуми вченого над сутністю української мови як чинника національної стійкості. Ця тема була наскрізною упродовж усієї творчої діяльності науковця. Дослідник акцентував на життєздатності української мови, яка змогла подолати розкладовий вплив різноманітних дискримінаційних заходів, характерних для мовної політики радянського режиму.

Список використаних джерел:

1. Масенко Л. «Те, що Грушевський зробив для української історії, я зробив для української мови». Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Кн. 1. С.5–25

2. Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Кн. 1. 583 с.

3. Шевельов Ю. Доеміграційне (Публікації 1929-1944 рр.). Харків: Фоліо, 2020. 762 с.

4. Шевельов Ю. З історії незакінченої війни. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 471 с.

5. Шевельов Ю. Я – мене – мені… (і довкруги). Спогади. Харків – Нью-Йорк: Видання часопису «Березіль». Видавництво М. П. Коць, 2001. Т. 1. 432 с.

6. Юрій Шевельов: виклик часу і відповідь науковця: Монографія. К.: «МП Леся», 2010. 174 с.

ГЕНДЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ СТІЙКОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ МЕДІАТЕКСТІВ)

Наталія ЄЛЬНІКОВА
канд. філол. наук, завідувачка кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ

Сучасний український офіційно-діловий дискурс перебуває на етапі інтенсивної деконструкції традиційних маскулінноцентричних моделей. Повномасштабна війна та процеси європейської інтеграції України стали каталізаторами глибоких мовних трансформацій, де використання гендерно-інклюзивної лексики перетворилося з теоретичної дискусії на практичний інструмент формування професійної стійкості фахівця. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного осмислення того, як лінгвістичні зміни в офіційній комунікації впливають на соціальне визнання, професійну ідентичність і психологічну резильєнтність особистості в умовах кризового стану суспільства.

Професійну стійкість у цьому контексті розглядають не лише як індивідуальну здатність до подолання стресу, а як динамічний процес взаємодії між фахівцем та його комунікативним середовищем, де мова є ключовим ресурсом ідентифікації. Відсутність адекватного мовного маркування професійного статусу жінок в офіційно-діловому стилі довгий час створювала ефект «невидимості», що негативно позначалося на їхній самооцінці та професійній мотивації. Реформування українського правопису 2019 р., яке легітимізувало фемінітиви, стало нормативною відповіддю на ці запити, проте практична реалізація інклюзивних норм у медіатекстах та офіційних документах подекуди стикається з інерцією адміністративно-бюрократичного дискурсу.

У системі психолінгвістичних координат професійна стійкість фахівця нерозривно пов'язана з його комунікативною компетентністю. Останню визначають як складне інтегративне психічне утворення, що забезпечує успішність соціальної та професійної взаємодії. Вона охоплює здатність адекватно пізнавати себе через мовні практики, регулювати емоційні стани під час спілкування й обирати поведінкові стратегії [2].

Коли професійна комунікація базується на принципах інклюзивності, вона створює сприятливе середовище для розвитку творчості, самостійності та відповідальності працівника. Навпаки, використання виключно чоловічих форм для позначення посад (маскулінітивів як генеричних термінів) може провокувати відчуття відчуженості у жінок-фахівців, знижуючи їхню професійну ідентифікацію.

Згідно з теорією визнання, стійкість формується тоді, коли середовище надає можливості для конструювання стабільного відчуття ідентичності. У лінгвістичному плані це означає право на адекватне найменування своєї професійної ролі згідно з граматичними категоріями рідної мови. Когнітивний складник визначає рівень інтелектуальної готовності індивіда до дешифрування та продукування фахового дискурсу. У контексті професійної стійкості він забезпечує адекватне пізнання мовних норм і соціальних ролей, що є фундаментом для стабільної самопрезентації. Процес лінгвістичної адаптації виявляється у засвоєнні правил творення фемінітивів як актуальної професійної норми. Це свідчить про гнучкість ментального лексикону фахівця та його здатність інтегрувати нові морфологічні моделі в усталену систему мовлення. Емоційний компонент фокусується на емоційному інтелекті та здатності до регуляції стресових станів, що безпосередньо корелює з формуванням позитивної професійної самооцінки. Емоційна стійкість досягається через мінімізацію когнітивного дисонансу між біологічною статтю фахівця та її вербальною репрезентацією. Використання точних гендерних маркерів знімає внутрішню психологічну напругу, сприяючи автентичності професійного «Я». Поведінковий рівень є фінальною ланкою, що репрезентує зовнішню реалізацію внутрішніх установок через стратегії толерантного та інклюзивного спілкування. Гендерна трансформація виявляється в активній експлікації гендерно збалансованих форм у публічному та офіційно-діловому просторах. Це не лише маркер комунікативної грамотності, а й інструмент формування егалітарного середовища, що зміцнює загальну стійкість професійної спільноти.

В умовах війни медіатексти стають джерелом нових когнітивних моделей, де жінка-захисниця або жінка-експертка набуває суб'єктності через специфічні лексичні одиниці. Гендерна трансформація офіційно-ділового стилю в Україні є не випадковим явищем, а спирається на тривалу лінгвістичну традицію. Уже в перших друкованих словниках XVI ст. фіксувалися жіночі назви, а активне творення професійних фемінітивів припало на початок XX ст. Як зауважує науковиця М. Брус: «Фемінітивна підсистема формувалася впродовж усієї історії розвитку української мови і стала відбиттям багатьох власних діахронних і синхронних лінгвальних явищ – від глибоких дописемних часів і протягом усієї писемної доби, із показовими, численними й прогресивними змінами в межах кожного синхронного зрізу» [1, с. 5]. У «Російсько-українському словнику» за редакцією А. Кримського (1924–1933) фемінітиви викладачка, професорка, лікарка, делегатка подавалися як нормативні без будь-яких обмежувальних позначок. Радянська мовна політика, навпаки, була спрямована на уніфікацію та впровадження так званого

«спільного» чоловічого роду для більшості професій, що супроводжувалося маркуванням фемінітивів як розмовних або зневажливих форм. Це призвело до формування специфічного консерватизму в адміністративно-бюрократичному дискурсі, де маскулінітив став сприйматися як єдиний «серйозний» варіант найменування посади. Оновлений Український правопис (2019 р.) повернув фемінітиви в активне правове поле, запропонувавши чітку систему суфіксів для їх утворення: суфікс -к- – найбільш універсальний, поєднується з різними типами основ (редакторка, дизайнерка, копірайтерка); суфікс -иц-(я) використовується з основами на -ник, -ень, -ець (заступниця, виконавиця, учениця); суфікс -ин-(я) сполучається з основами на приголосний або на -ець (філологиня, майстриня, кравчиня); суфікс -ес-(а) рідковживаний, переважно в запозиченнях (поетеса, дияконеса, фотографеса).

Незважаючи на нормативну підтримку, Класифікатор професій України все ще містить переважну більшість назв у чоловічому роді, що створює колізію при оформленні офіційної документації та трудових книжок. Цей розрив між лінгвістичною нормою та бюрократичною процедурою є одним із викликів для професійної стійкості жінок, змушуючи їх балансувати між власною ідентичністю та формальними вимогами.

Одним із найбільш репрезентативних джерел для аналізу сучасних гендерних трансформацій є виступи Президента України В. Зеленського, медіатексти звернень якого демонструють системне впровадження інклюзивних мовних моделей, що мають на меті не лише лінгвістичну коректність, а й політичне визнання внеску жінок у захист держави. Характерною рисою цього дискурсу є звернення: «Бажаю здоров'я, шановні українці, українки!» або «Слава всім нашим захисникам, слава всім нашим захисницям!». Така парна форма звернення руйнує ілюзію генеричності чоловічого роду і робить жіночий досвід видимим на найвищому державному рівні. Це має критичне значення для професійної стійкості військовослужбовиць, чия присутність у Збройних Силах України є однією з найвищих серед країн НАТО. У випадках, де фемінітив ще не став загальноприйнятим, використовуються додатки, як-от «наші воїни – чоловіки та жінки». Уживання гендерно-інклюзивної мови позиціонується як протиставлення архаїчним «традиційним цінностям» країни-агресора, де мова залишається інструментом патріархального гноблення. Ця лінгвістична практика Президента впливає на трансформацію всього офіційно-ділового дискурсу України, задаючи тон для медіа, державних установ та бізнесу.

Процес інтенсифікації вживання фемінітивів у сучасній українській мові, зокрема стосовно посад високого міжнародного рангу, є не просто лексичним нововведенням, а виявом граматичної адаптації мовної системи до актуальних

суспільно-політичних трансформацій. Використання номінацій на кшталт «президентка Європейської комісії» (щодо Урсули фон дер Ляєн) демонструє реалізацію потенціалу словотвірного суфікса -к- у межах офіційно-ділового стилю. Із погляду філології, це усуває семантико-граматичну асиметрію, де біологічна стать референта (жіноча) вступає в суперечність із граматичним родом назви посади (чоловічим). У дипломатичному підтексті звернення «пані президентка» або згадка «президентка Єврокомісії» маркує текст як такий, що відповідає принципам гендерно чутливої комунікації, яка є стандартом для європейського інституційного середовища.

Незважаючи на прогресивні тенденції в офіційному дискурсі, моніторинг українських медіа у 2023–2024 р. виявляє певні суперечності. Дослідження ГО «Жінки в медіа» та Інституту масової інформації свідчать про те, що хоча фемінітиви вживаються дедалі частіше, репрезентація жінок як експерток у «традиційно чоловічих» сферах залишається низькою. Журналістки, які працюють у зонах бойових дій або висвітлюють теми технологій, часто стикаються з сексизмом, знеціненням професіоналізму та навіть погрозами в мережі. Професійна стійкість у таких умовах вимагає не лише внутрішніх психологічних ресурсів, а й солідарності професійної спільноти та впровадження політик інклюзивності на рівні редакцій [3].

Незважаючи на очевидні переваги, впровадження гендерних трансформацій в офіційно-діловий дискурс стикається з опором. Основні бар’єри містять звичку до старих норм, страх перед «неприродним» звучанням мови та репутаційні ризики. Багато респондентів у польських та українських дослідженнях вказують на «брак інтуїтивності» нових форм, що часто є наслідком недостатньої освіти та відсутності інклюзивних зразків у професійній підготовці. Із погляду когнітивної лінгвістики, чоловічий рід як генеричний створює стійке «маскулінне зміщення» у свідомості. Використання фемінітивів дозволяє розширити ці ментальні моделі, роблячи професійну сферу привабливою для всіх статей.

Отже, гендерні трансформації в офіційно-діловому дискурсі сучасної України є відображенням фундаментальних соціокультурних змін, спрямованих на побудову інклюзивного та справедливого суспільства. Впровадження фемінітивів і гендерно збалансованих моделей комунікації в медіатекстах та офіційних документах безпосередньо сприяє зміцненню професійної стійкості фахівців через легітимізацію їхньої ідентичності та розширення простору соціального визнання. Трансформація офіційно-ділового дискурсу – це шлях до створення мови, яка не розділяє, а об’єднує, визнаючи унікальний внесок кожної особистості незалежно від її статі. Це є запорукою не лише індивідуальної професійної стійкості, а й

загальнонаціональної резильєнтності України в умовах сучасних глобальних викликів.

Список використаних джерел:

1. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 2019. 440 с.

2. Коваленко В., Марценюк Д. Комунікативна компетентність як складова професійної компетентності соціального працівника. Молодий вчений. 2020. 4 (80). С. 75–77.

3. Кузьменко Л., Компанцева Л. Недооцінена загроза: гендерна дезінформація щодо українських журналісток. К. 2023. 52 с.

МОВНА СИТУАЦІЯ В МЕДІА В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ

Володимир КАЛЕНИЧ
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Сучасна мовна ситуація в Україні актуалізує значення мови не лише як засобу повсякденного спілкування, а як важливого чинника державотворення, національної ідентичності та інформаційної безпеки. У медіапросторі мова також трансформувалася в символічний інструмент спротиву, мобілізації та консолідації соціуму. Це зумовило зростання ролі журналістики у формуванні суспільної думки щодо мовної політики та підвищення відповідальності медіа за якість висвітлення мовних питань крізь призму інформаційних викликів і гібридної війни.

Фокусуючи увагу на екології мови, Н. Зикун підкреслює, що «закономірно говорити й про екосистему української мови, її зміни у відповідь на суспільні завдання й виклики, усвідомлення того, що українська мова, як державна, є важливим складником самобутності й національного надбання України» [2, с. 46]. Дослідниця також констатує, що усі зміни в екосистемі української мови, як своєрідної вербальної зброї проти ворожої агресії, на сучасному етапі функціонування сприяють виконання нею повною мірою важливої функції забезпечення національної ідентичності, допомагають тримати оборону на інформаційно-комунікаційному фронті, формують новий інструментарій конструювання мовної картини світу [2, с. 50].

Соціолінгвістичні аспекти мовної політики й мовної ситуації як у синхронії, так і в діахронії висвітлювали у своїх працях Б. Ажнюк, С. Єрмоленко, Л. Масенко, О. Пономарів, С. Соколова, О. Тараненко, О. Ткаченко, Н. Шумарова й ін. Зауважимо, що мовне питання хвилює не лише науковців, політиків, громадських діячів та журналістів, але й звичайних громадян, які мають право висловлювати свої думки і брати участь у дискусіях через медіа. Свого часу особливе пожвавлення викликало обговорення Закону України «Про засади державної мовної політики», прийнятого у 2012 році [3].

Мовне питання в Україні має глибоке історичне та соціокультурне підґрунтя, яке ускладнюється в умовах воєнного стану, набуваючи нового значення та гостроти. Цю проблему не можна розглядати суто як лінгвістичне чи політичне

явище, бо мовна ситуація є комплексом соціокультурних чинників, що формувалися впродовж багатьох століть.

С. Соколова наголошує на важливості соціолінгвістичного виміру сучасної мовної ситуації в Україні [5], аналізує динаміку мовної поведінки населення в умовах військової агресії Росії, вказуючи на паралелі зі слов'янським досвідом інших країн, що переживали подібні конфлікти. Автор підкреслює, що в умовах війни мова часто трансформується на інструмент не тільки інформаційного впливу, а й мобілізації та зміцнення національної солідарності. Українські реалії, за спостереженнями С. Соколової, показують схожий тренд: спостерігається помітна переорієнтація населення на українську мову як на мову публічної і масової комунікації. Мовна ідентичність активізується не лише на побутовому рівні, а й у сфері медіа, що особливо актуально в умовах інформаційної війни.

Мовна політика України відіграє ключову роль у трансформації медіапростору, зокрема в сучасних умовах, коли питання інформаційної безпеки набуває першочергового значення. На думку Г. Гецко та Л. Русинко-Бомбик, ухвалення та імплементація мовних законів безпосередньо вплинули на медіаполе України, активізуючи процеси дерусифікації та утвердження української мови як єдиної державної [1, с. 122]. Дослідники вказують на те, що регулювання мовного питання на законодавчому рівні стало важливою частиною інформаційної стратегії держави, особливо в умовах збройного конфлікту з Росією. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» став інструментом не лише культурної політики, а й захисту від гібридних інформаційних загроз. Автори підкреслюють, що українські медіа масово перейшли на україномовний контент, що зміцнило мовно-культурну ідентичність та сприяло консолідації суспільства.

Г. Гецко та Л. Русинко-Бомбик детально розглядають механізми впливу мовних законів на структуру та зміст українського медіапростору [1]. Вони зазначають, що після 2022 р. впровадження норм законодавства прискорилося: редакційна політика медіа орієнтується не лише на дотримання законодавчих вимог, а й на запит аудиторії щодо україномовного продукту. Навіть ті ЗМІ, що раніше були переважно російськомовними, за час війни повністю перейшли на українську мову. Водночас це супроводжувалося активним формуванням нових інформаційних наративів, де українська мова виступає символом національної єдності, стійкості та гідності.

Особливу роль медіа у формуванні національної ідентичності підкреслюють В. Лизанчук та О. Білоус, які трактують ЗМІ як потужний каталізатор зміцнення української ідентичності в умовах війни [4, с. 23]. На думку авторів, медіа не лише

відображають суспільні зміни, а й активно їх формують. У публічному просторі українська мова дедалі більше позиціонується як «мовна зброя» у боротьбі за культурну незалежність та інформаційну безпеку. Дослідники звертають увагу на те, що в умовах воєнного стану українські медіа відіграють роль ідеологічного чинника: вони не просто інформують, а й сприяють мобілізації суспільства, закріплюючи наративи спротиву та національної єдності. Зокрема, медіаматеріали, створені під час війни, формують колективну пам'ять, де українська мова слугує маркером належності до спільноти опору.

Дискурс українських медіа в умовах воєнного стану зазнав суттєвих трансформацій, що стосуються як змісту повідомлень, так і способу подачі інформації. Однією з ключових характеристик сучасного медіадискурсу є поява й активне використання навколомовного дискурсу, який тісно пов'язаний із загостренням ідентифікаційних та ідеологічних протистоянь.

У публікації «Від 17 липня більше української мови в теле- та радіоетерах. Набули чинності нові вимоги» (radiosvoboda.org/a/mova-media-zakon-vidpovidalnist/33039435.html) основну увагу приділено набуттю чинності нових положень Закону України «Про медіа», які регламентують використання державної мови в теле- та радіоетерах. Автори статті акцентують на тому, що нові вимоги є продовженням вже чинного законодавства, зокрема Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Особливий акцент зроблено на нормі про припинення двомовності в етері, коли російська мова раніше часто використовувалась без перекладу. Упровадження обов'язкового перекладу виступів недержавною мовою, що перевищують 10% ефірного часу, подано як крок до посилення позицій української мови в публічному просторі. Уповноважений із захисту державної мови Т. Кремінь коментує ці зміни не лише як виконання закону, а як виправлення багаторічних дисбалансів і поступовий вихід України з російського культурного простору. Водночас експертка Інституту масової інформації О. Романюк говорить про адаптацію медіа до нових вимог ще до їхнього набуття чинності, що свідчить про зрілість українського медіаринку.

Матеріал «Просування російської мови в Україні є частиною стратегії Кремля – експерт» (ukrinform.ua/rubric-society/3934954-prosuvanna-rosijskoimovi-v-ukraini-e-castinoustrategiikremlaekspert.html) має загальнополітичний характер і розглядає мовну політику в ширшому геополітичному контексті. У публікації акцентовано на тому, що російська мова є інструментом Кремля для послаблення української ідентичності та створення умов для контролю над Україною. Доктор політичних наук В. Кулик розкриває питання мовної політики як елементу гібридної війни Росії проти України. Його тези у публікації (ukrinform.ua/rubric-society/3934289-

volodimir-kulik-doktor-politicnih-nauk.html) висвітлюють російську мову як засіб культурної колонізації, а державну мовну політику – як стратегічно важливий фактор протидії цій експансії. Медіадопис підкреслює не лише правові аспекти, а й інформаційно-психологічну складову: мова визначається як ідентифікаційний маркер, від якого залежить національна єдність та спроможність до спротиву.

У публікації «Радіо Свобода» «Мовна політика – це проблема безпеки України» (radiosvoboda.org/a/1992979.html) автор прямо пов'язує мовну політику з існуванням держави. Наводить приклади того, як використання російської мови в медіапросторі сприяє асиміляції та розмиванню національної ідентичності. Згадуються і конкретні наслідки русифікації, такі як витіснення української мови з інформаційного та ділового вжитку, що сприймається як загроза самому існуванню України як незалежної держави. Медіа тут стають не просто джерелом інформації, а активним учасником формування суспільної думки щодо безпекової ролі мови.

Отже, аналіз джерел дає підстави стверджувати, що мовне питання в медіадописах під час дій воєнного стану в Україні стало потужним інструментом національної мобілізації, інформаційного захисту та формування ідентичності. В умовах повномасштабної війни українська мова перетворилася з одного із символів культурної спадщини на активний елемент спротиву та стійкості. Як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях медіа відображають зростання уваги до мовного питання, активізуючи навколомовний дискурс, посилюючи патріотичні наративи та формуючи образ української мови як «лінії оборони» в інформаційній війні. Серед ключових тенденцій – масовий перехід медіа та користувачів соцмереж на українську мову, зростання агресивної риторики проти ворога, посилення ролі української як єдиного маркера національної єдності. Законодавчі ініціативи держави лише закріпили ці зміни в публічному просторі. Перспективи розвитку мовної ситуації в медіа під час війни свідчать про подальшу українізацію інформаційного простору, укорінення нових комунікативних практик та зміцнення ролі мови як чинника державної безпеки та національної ідентичності в умовах тривалого конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Гецко Г., Русинко-Бомбик Л. Медіа та мовна політика в Україні: вплив мовних законів на медіапростір. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2024. № 4 (56). С. 120–125.

2. Зикун Н. Зміни в екосистемі української мови: покоління війни (2014–2024). Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного

фахівця: зб. матер. Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21 лютого 2024 р. Ірпінь–Ломжа, 2024. С. 46–52.

3. Каленич В. «Мовне питання» на сторінках регіональної преси. Стиль і текст: науковий збірник. 2013. Вип. 14. С.18–25.

4. Лизанчук В., Білоус О. Медіа як каталізатор української національної ідентичності. Інтегровані комунікації. 2023. № 1 (15). С. 21–28.

5. Соколова С. Сучасний підхід до вивчення мовної ситуації: слов’янський досвід і українські реалії. Українська мова. 2024. № 2 (90). С. 3–29.

КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ АГРОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Олена КОВАЛЕНКО
канд. філол. наук, доцент, професор кафедри суспільно-гуманітарних наук
Одеського державного аграрного університету
Антоніна КРИЦЬКА
викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук
Одеського державного аграрного університету

У період інтенсивної розбудови агропромислового комплексу України та його адаптації до вимог «Зеленого курсу» (EU Green Deal), роль комунікативного чинника зростає експоненціально. Сучасний агроном – це не лише технолог поля, а й менеджер, консультант та представник бізнесу. Актуальність теми зумовлена тим, що успішність аграрного підприємства залежить від точності передачі інформації на всіх рівнях: від розпорядження механізатору до переговорів із закордонними постачальниками ЗЗР (засобів захисту рослин). Культура мовлення тут виступає як інструмент мінімізації виробничих ризиків, що особливо важливо в умовах воєнного стану, коли мовна стійкість є частиною національної безпеки [1].

Питання фахової підготовки аграріїв у контексті гуманітарної освіти досліджувалися у працях науковців С. Додурич, Л. Тіторенко, Ю. Уздєнова, Н. Цимбал та ін. У працях неодноразово виокремлюється міждисциплінарний характер підготовки фахівця [2]. Також порушуються питання психолого-педагогічного супроводу майбутніх аграріїв, де мовна грамотність розглядається як засіб професійної адаптації. Новітні підходи 2025 р.у вказують на цифровізацію професійної мови, що вимагає від фахівця вільного володіння як термінологією, так і етикетом мережевої комунікації [3].

Професійна комунікація агронома є специфічною через поєднання офіційно-ділового, наукового та розмовно-професійного стилів. Високий рівень культури мовлення передбачає насамперед володіння фаховою термінологією відповідно до ДСТУ.

У ході аналізу професійного мовлення фахівців аграрних холдингів Півдня України (методом прямого спостереження та аналізу польових журналів) було зафіксовано такі групи проблем:

– Термінологічна суміш: часто спостерігається використання застарілих або ненормованих назв. Наприклад, замість нормативного «сівозміна» вживають «севооборот», замість «сходи» – «всходи», замість «підживлення» – «підкормка».

Вживання слова «яди» замість «пестициди» або «агрохімікати» не лише є помилкою, а й формує негативний імідж галузі в очах споживача.

– Суржик у виробничих алгоритмах: розпорядження типу «треба обробити поля від вєрєдітєлєй» замість «провести дезінсекцію проти шкідників» знижує професійний статус фахівця.

– Складнощі перекладу: сучасний агроном працює з імпортною технікою (John Deere, Case) та насінням (Syngenta, Bayer). Неправильне вживання термінів, як-от «форсунка» (норм. «розпилювач») або «гербіциди сплошної дії» (норм. «суцільної дії»), може призвести до технологічних катастроф через неправильне розуміння інструкцій.

На основі зібраного матеріалу укладено таблицю ненормативних варіантів та відповідників згідно з вимогами ДСТУ. Також додали власні коментарі для аналізу лексики.

Сфера вживання	Ненормативний варіант (суржик/калька)	Нормативний відповідник (ДСТУ/літературна норма)	Коментар до вживання
Землеробство	Сєвооборот	Сівозміна	Термін, що визначає порядок чергування культур.
Рослинництво	Всходи культур	Сходи культур	Використовується для опису появи паростків.
Агрохімія	Підкормка рослин	Підживлення рослин	Внесення добрив під час вегетації.
Захист рослин	Яди, отрава	Пестициди, агрохімікати	Науково коректна назва засобів захисту.
Обладнання	Форсунка	Розпилювач	Відповідно до технічної документації обприскувачів.
Бур'яни	Пирій ползучий	Пирій повзучий	Дотримання правил творення прикметників.
Процеси	Сплошна обробка	Суцільна обробка	Опис методу внесення препаратів по всій площі.
Документація	Накладна по сємєнам	Накладна на насіння	Правильне використання прийменникових конструкцій.
Збирання	Уборочна кампанія	Збиральна кампанія	Визначення періоду збору врожаю.

Методом порівняльного аналізу доведено, що підприємства, де запроваджено корпоративний стандарт ділової документації українською мовою, мають вищу швидкість проходження логістичних процесів. Науковим фактом є те, що чітка структура ділового листа (з дотриманням правил звертання, аргументації та кліше) скорочує час на узгодження контрактів на закупівлю добрив та пального [4].

Висновки. Культура ділового мовлення фахівця агрономічної сфери – це динамічна система, що включає лінгвістичну, прагматичну та стратегічну компетенції. Наукова новизна полягає у виокремленні поняття «аграрний мовний етикет», який базується на повазі до землі та професії, вираженій через бездоганне володіння державною мовою. Перспективи подальших досліджень полягають у створенні мобільного додатку-глосарію для агрономів, який би містив не лише тлумачення термінів, а й правильні форми їхнього вживання в ділових ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Херсон, 24-25 жовт. 2024 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2024. 416 с. URL:https://dspace.ksaeu.kherson.ua/bitstream/handle/123456789/10044/Zbirnyk-materialiv-24-25.10.24.pdf (дата звернення: 27.01.2026).

2. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. Умань, 2018. URL: http://znp.udpu.edu.ua/article/view/134374 (дата звернення: 27.01.2026).

3. Мовна особистість фахівця в контексті викликів сучасності : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 2025 р.). Київ : НУБіП України, 2025. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u278/zbirnik_2025_ostanniy.pdf (дата звернення: 27.01.2026).

4. Крицька А. О., Глухенька В. О. Мовний імідж агронома. IV Міжнародної науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників та молодих науковців «Актуальні аспекти розвитку науки і освіти», 24-25 жовтня 2024. С.346-348.

УКРАЇНСЬКА МОВА В ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ І СУСПІЛЬНИЙ ВПЛИВ

Тетяна КУШНІР
викладач циклової комісії фундаментальних дисциплін
ВСП "Кам'янець-Подільський фаховий коледж"
НРЗВО "Кам'янець-Подільський державний інститут"

Українська мова в публічному дискурсі є ключовим чинником формування національної стійкості, мовної безпеки та ефективної фахової комунікації. Публічний дискурс визначається як сукупність усіх вербальних і невербальних комунікацій, що відбуваються в публічному просторі і спрямовані на інформування, переконання та формування суспільної думки. У сучасних умовах повномасштабної війни, гібридних інформаційних загроз і цифровізації суспільних процесів роль державної мови істотно посилилася, що зумовлює необхідність її комплексного наукового осмислення в освітньому, медійному та соціальному вимірах.

Публічний дискурс охоплює політичну, адміністративну, медійну, освітню, наукову та культурну сфери, у яких українська мова виконує не лише комунікативну функцію, а й ідентифікаційну (визначення належності до певної спільноти), інтегративну (об'єднання носіїв мови у єдине соціокультурне середовище) та регулятивну (формування суспільних норм, стандартів і правил комунікації).

Мовна ідентичність у цьому контексті розглядається як система психологічних, соціальних і культурних характеристик індивіда або групи, що проявляються через вибір і використання мови. Мовна безпека – стан захищеності національної мови від заміщення, спотворення або знецінення у публічному та професійному спілкуванні, що забезпечує сталий розвиток мовної та культурної системи. Соціолінгвістичний статус мови визначається її функціональною роллю у суспільстві, включно з офіційним вживанням, медіа-присутністю, освітньою сферою та можливостями для міжособистісної і професійної комунікації. Професійна комунікація у публічному дискурсі передбачає цілеспрямоване використання мови як інструменту передачі знань, нормативної інформації та культурних цінностей у межах фахових середовищ.

Проблема функціонування української мови в публічному просторі не є новою для вітчизняного мовознавства, проте у 2020-х рр. вона набула принципово нового змісту. Сучасні дослідження українських соціолінгвістів та медіааналітиків показують, що після 2022 р. спостерігається стійка тенденція до збільшення

використання української мови в офіційному спілкуванні, медіа та соціальних мережах, що пов’язано зі змінами мовної ідентичності громадян і переосмисленням ролі мови як маркера національної належності [3; 6].

Українська мова дедалі частіше сприймається як символ опору, солідарності та суспільної відповідальності. Її використання у публічному дискурсі набуває ознак соціальної практики, яка визначає поведінку громадян і формує культурні та моральні орієнтири суспільства. У цифровому середовищі мова інтегрується у публічні комунікації на офіційних вебсайтах органів влади, освітніх закладів, новинних порталів та соціальних мережах. Наприклад, повідомлення Уповноваженого із захисту державної мови або офіційні публікації Кабінету Міністрів України демонструють нормативне використання термінології, структуровані речення та дотримання стилістичних норм, тоді як дописи студентів у соціальних мережах дозволяють наочно виявляти типові помилки та труднощі в усному й письмовому мовленні.

Сучасне мовознавство розглядає державну мову як багатофункційний інструмент, здатний одночасно підтримувати національну ідентичність, забезпечувати ефективну професійну комунікацію та слугувати критерієм соціальної консолідації. Використання української мови у публічному дискурсі формує мовну культуру здобувачів освіти, сприяє розвитку критичного мислення та здатності до аргументованого публічного висловлення. Воно дозволяє адаптувати мовні норми до різних жанрів, стилів та соціальних контекстів, а також формує компетентність у розпізнаванні і виправленні мовних помилок.

Актуальні соціолінгвістичні дослідження, проведені в Україні у 2023–2025 рр., підтверджують динамічні зміни в мовній поведінці громадян. Так, за даними щорічних звітів Уповноваженого із захисту державної мови, частка україномовного контенту в загальнонаціональних онлайн-медіа у 2024 р. перевищила 90 %, водночас у соціальних мережах зафіксовано зростання кількості публікацій українською мовою серед молоді та освітян [8]. Ці дані ґрунтуються на контент-аналізі офіційних вебсайтів, публічних сторінок у соціальних мережах і матеріалів електронних медіа.

У межах комплексного дослідження мовної ситуації в цифровому публічному дискурсі, здійсненого колективом науковців Інституту мовознавства ім. О. Потебні НАН України спільно з фахівцями Київського національного університету імені Т. Шевченка у 2024–2025 рр., було проаналізовано понад 50 тис. публічних повідомлень у соціальних мережах, офіційних зверненнях органів влади та матеріалах онлайн-медіа. Результати дослідження засвідчили не лише кількісне зростання україномовного контенту, а й поступове підвищення рівня мовної

нормативності, зменшення частки суржикових конструкцій і калькованих мовних моделей [2, с. 45–47].

Зокрема, на базі Відокремленого структурного підрозділу «Кам'янець-Подільський фаховий коледж» Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» у 2025 р. було проведено педагогічний експеримент, у якому взяли участь 56 здобувачів освіти з 6 академічних груп першого та другого курсів.

Здобувачі працювали з актуальними медіатекстами, публічними промовами, офіційними повідомленнями та дописами у соціальних мережах. Аналізувалися тексти пресрелізів органів влади, публічні промови ректора коледжу, новини українських онлайн-видань, а також дописи в соціальних мережах освітніх спільнот. Приклади текстів включали: офіційне повідомлення «Про затвердження програми розвитку міських освітніх закладів», статтю в онлайн-виданні про впровадження інклюзивної освіти та цифрових технологій, пост у Facebook «Вітаємо студентів з успішним завершенням навчального семестру!», а також оголошення на сайті коледжу та публікації у Telegram-каналі про культурно-освітні заходи.

Аналіз цих текстів дозволяв здобувачам ідентифікувати типові мовні помилки, оцінювати рівень стилістичної відповідності жанру та логічність викладу, а також практично відпрацьовувати навички написання власних текстів у різних публічних жанрах.

У процесі експерименту були зафіксовані типові помилки: порушення синтаксичних конструкцій та пунктуації, часте використання суржику та калькованих моделей, помилки у вживанні професійної термінології, недостатня аргументованість усних виступів і слабка логічна структура письмових текстів. Для їх усунення застосовувалися індивідуальні та групові методики, інтерактивні вправи та аналіз актуальних медіатекстів.

Результати показали підвищення рівня мовної компетентності: нормативність письмового мовлення зросла з 66 % до 88 %, усного – із 70 % до 92 %.

Показник	Контрольна група (%)	Експериментальна група (%)	Зростання (%)
Нормативність письмового мовлення	66	88	+22
Нормативність усного мовлення	70	92	+22

**Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень.*

Додатковий аналіз типів помилок у письмових роботах здобувачів показав:

Тип помилки	Частка (%) до експерименту	Частка (%) після експерименту
Порушення синтаксису	38	12
Використання суржику	27	8
Помилки у термінології	18	5
Недостатня аргументація	17	7

**Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень.*

Таким чином, інтеграція аналізу соціальних мереж, офіційних та медійних текстів у навчальний процес сприяла підвищенню мовної компетентності, розвитку критичного мислення та формуванню фахової комунікативної культури здобувачів освіти, підтверджуючи високий освітній потенціал української мови в публічному дискурсі.

Освітній потенціал української мови в публічному дискурсі полягає в її здатності формувати мовну компетентність і комунікативну культуру здобувачів освіти. Саме освітнє середовище забезпечує системне засвоєння мовних норм, розвиток навичок аргументованого публічного мовлення та критичного аналізу інформації. Як зазначає Л. Мацько, мовна освіта в сучасних умовах має орієнтуватися не лише на нормативність, а й на формування мовної особистості, здатної до відповідального публічного висловлення [5, с. 112].

Важливу роль у формуванні мовної культури відіграє викладач української мови, який виступає носієм зразкової мовної норми та модератором публічної комунікації в освітньому просторі. Через власну мовну практику, аналіз актуальних мовних явищ і залучення результатів наукових досліджень викладач сприяє формуванню у здобувачів освіти розуміння мови як соціальної цінності та професійного інструменту. Під час роботи зі здобувачами освіти особлива увага приділяється аналізу сучасних медіатекстів, офіційних повідомлень органів влади, дописів у соціальних мережах, що дозволяє студентам практично засвоювати мовні конструкції, стилістичні прийоми та жанрові особливості публічного мовлення.

У межах педагогічного експерименту було зафіксовано, що системна робота із цифровими текстами сприяє не лише підвищенню нормативності письмового і усного мовлення, а й розвитку критичного мислення, умінню аналізувати достовірність інформації та виявляти маніпулятивні прийоми. Здобувачі освіти отримали навички адаптації мови до різних публічних жанрів, від офіційного повідомлення до допису у соціальних мережах, що підтверджує високий освітній потенціал інтеграції сучасного публічного дискурсу у навчальний процес.

Порівняльний аналіз з іншими мовами показав, що в умовах глобалізації та цифровізації українська мова демонструє високу динаміку розвитку: відбувається стандартизація онлайн-контенту, збільшується частка професійної термінології та зростає рівень аргументованості публічних висловлювань. Це дозволяє формувати не лише мовну, а й професійну компетентність здобувачів освіти, що відповідає сучасним вимогам ринку праці та суспільного середовища.

Отже, українська мова в публічному дискурсі у 2026 р. постає як динамічний і багатофункційний феномен, що поєднує освітній, суспільний і безпековий виміри. Її активне функціонування в публічному просторі сприяє зміцненню національної ідентичності, підвищенню рівня мовної культури, формуванню критичного мислення та забезпеченню ефективної фахової комунікації. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на поглиблений аналіз цифрових форм публічного дискурсу, розроблення методик інтеграції медіатекстів у навчальний процес та вивчення міжмовних впливів, що дозволить прогнозувати розвиток української мови в публічному просторі до 2030 р. Особливу увагу слід приділяти формуванню у здобувачів освіти навичок відповідального мовлення, що враховує соціальні, культурні та професійні аспекти комунікації.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 336 с.

2. Гриценко П., Єрмоленко С. Українська мова в умовах сучасних суспільних трансформацій. Київ : Наук. думка, 2024. 192 с.

3. Жовтобрюх М. Мовна політика і мовна ситуація в Україні. Київ : ВЦ «Академія», 2023. 240 с.

4. Масенко Л. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Київ : Критика, 2024. 256 с.

5. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі. Київ : Освіта, 2023. 288 с.

6. Підкуймуха Л. Дискурсивні стратегії протидії ідеології «русского мира». Київ : Дух і літера, 2025. 214 с.

7. Сидоренко О. Формування мовної компетентності здобувачів освіти засобами публічного дискурсу. Педагогічні науки. 2025. № 2. С. 85–94.

8. Щорічний звіт Уповноваженого із захисту державної мови за 2024 рік. Київ, 2025. URL: https://mova-ombudsman.gov.ua (дата звернення: 15.01.2026).

МОВНА СТІЙКІСТЬ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Анатолій ЛЕВКОВ
канд. мед. наук, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"

У сучасних суспільно-політичних умовах мова набуває статусу не лише засобу комунікації, а й одного з ключових чинників національної стійкості. Українська мова в умовах тривалого зовнішнього тиску та гібридної війни виступає потужним інструментом збереження національної ідентичності, культурної спадщини та соціальної згуртованості.

Поняття мовної стійкості доцільно розглядати як здатність мови зберігати й посилювати свої функції у всіх сферах суспільного життя, незважаючи на різноманітні виклики. В українському контексті це поняття тісно пов'язане з історичним досвідом обмежень, заборон і витіснення української мови, що, водночас, сприяло формуванню особливої ціннісної ролі мови як символу опору та самозбереження нації.

Національна ідентичність формується через усвідомлення спільних культурних, історичних і мовних маркерів. Українська мова виступає одним із найважливіших таких маркерів, адже вона забезпечує не лише комунікативну єдність, а й відтворення національної картини світу, системи цінностей і колективної пам'яті. Використання української мови в публічному, освітньому, професійному та цифровому просторах сприяє зміцненню відчуття належності до національної спільноти.

Особливого значення мовна стійкість набуває в кризових і воєнних умовах, коли мова стає елементом інформаційної безпеки та психологічної стабільності і єдності суспільства. Свідомий мовний вибір на користь української мови дедалі частіше сприймається не лише як комунікативний акт, а як форма громадянської позиції та вияв національної солідарності.

Список використаних джерел:

1. Курченко Л. Національна ідентичність і мовна політика. Україна і світ: діалог мов та культур : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 29-31 берез. 2017 р. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2017. С. 176 – 179.
2. Олексенко Р., Ситник Ю. Мовна ідентичність як засіб самовизначення та самоідентифікації в умовах посттоталітарного суспільства. Українська професійна освіта. URL: https://upepnpu.pnpu.edu.ua/article/view/201287 (дата звернення: 10.02.2026).
3. Fedorchenko P. Language and Language Policy as Instruments for Shaping National Identity. Skhid. URL: https://skhid.kubg.edu.ua/article/view/320509 (date of access: 10.02.2026).

ПИТАННЯ КУЛЬТУРИ МОВИ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Анастасія ЛЕВЧЕНКО
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Державного податкового університету

Одним із головних показників освіченості студента є культура мовлення –процес, що передбачає не лише знання мови й культури, а й уміння грамотно висловлюватися усно та письмово, чітко формулювати думки і доречно застосовувати мовні знання у професійному спілкуванні. Мовлення людини відображає рівень її загальної культури, інтелекту та освіченості. За словами В. Радчука, слово є своєрідною візитівкою віку, професії та соціального статусу особистості. Мовна культура формується й удосконалюється в процесі спілкування, особливо під час виконання професійних завдань. Вона проявляється у володінні фаховою термінологією, здатності висловлюватися логічно, точно й доречно, добираючи мовні засоби відповідно до мети та ситуації спілкування. Ці вимоги визначає мовознавча дисципліна – культура мови [1].

Культура мови – це галузь мовознавства, що встановлює й упорядковує мовні норми та стандарти використання мовної системи. Вона не тільки закріплює правила літературної мови, а й поширює їх, підтримуючи її стабільність і гармонійний розвиток. Основою культури мовлення є правильність, адже саме вона становить її базову вимогу. Знання норм української літературної мови є необхідним для кожного, хто щодня спілкується в діловій сфері. Людина з низьким рівнем мовної культури, яка не вміє чітко висловлювати думки й припускається помилок, часто зазнає труднощів у комунікації. Тому фахівцям особливо важливо опанувати мовні норми документів і усного професійного мовлення [2].

Нормативність – важливий, але не єдиний складник мовної культури. Навіть дотримуючись правил літературної мови, можна справити несприятливе враження на співрозмовника. Мова має широкий арсенал засобів, які слід добирати з урахуванням ситуації, сфери спілкування та статусу учасників розмови. Саме ці питання становлять комунікативний аспект культури мовлення. Етичний аспект досліджує мовний етикет – систему усталених формул вітання, подяки, запрошення чи прощання, а також правила мовленнєвої поведінки. Важливими є інтонація, уміння слухати співрозмовника й доречно підтримувати розмову. Недарма вислів давньогрецького філософа

Сократа «Заговори, щоб я тебе побачив» не втрачає актуальності: мовлення здатне розкрити людину значно глибше, ніж зовнішність чи створений нею образ, адже воно демонструє рівень знань, професійності, грамотності та життєвого досвіду [3].

Мова є важливою складовою загальної культури особистості. Лише той, хто опановує мовну культуру в усій її повноті, може творити мовні цінності й максимально реалізувати себе в будь-якій сфері діяльності. На думку В. Дідківського, мовна культура слугує надійною опорою для незалежності мислення, розвитку почуттів і виховання справжнього патріотизму, адже вона формує етичні норми міжнаціонального спілкування, що відображають рівень культури сучасної людини. Через тісний зв’язок мови й культури складно визначити, якому з цих чинників надавати перевагу в навчанні, адже людина сприймає світ крізь призму мови, якою мислить і висловлюється. Зазвичай високий рівень мовної компетентності визначається вмінням доречно добирати мовні засоби, враховувати попередній комунікативний досвід у нових ситуаціях та правильно наповнювати іншомовні слова змістом [4].

Водночас під час іншомовного спілкування часто виникає нестача вербальних ресурсів або прагнення дослівно перекладати вислови без відповідників у чужій мові, що, однак, стимулює вдосконалення мовних навичок. Рівень мовленнєвої культури може змінюватися залежно від умов спілкування: людина може впевнено говорити на побутовому рівні, але відчувати труднощі у професійній комунікації, що гальмує її фаховий розвиток [5]. Це свідчить про недостатньо сформовану мовленнєву компетентність як важливу складову міжкультурної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Гриценко Т. Українська мова за професійним спрямуванням Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 624 с.

2. Дідківський В. Публічний виступ: Мовна культура – важлива складова ефективного державного управління. URL :

http://kds.org.ua/article/didkivskij-v-p-publichnij-vistup-movna-kultura-vazhliv.

3. Пентилюк М. Комунікативне спрямування у навчанні рідної мови. Сучасні аспекти педагогічного процесу. Херсон, 1995. Вип. 1. С. 6-10.

4. Пентилюк М. Культура мови і стилістика : пробний підручник для гімназій гуманіт. профілю. Київ : Вежа, 1994. 240 с.

5. Пентилюк М., Марунич І., Гайдаєнко І. Ділове спілкування та культура мовлення : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 224 с

6. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник / за ред. С. Карамана, О.Копусь. Київ : Літера ЛТД, 2013. 544 с.

7. Городенко Л., Цимбаленко Є. Мультимедійність як технологія жанрової дифузії в контексті трансформації медіагалузі. Наукові записки Інституту журналістики, 2023. Т. 1 (82). С. 11–32. URL: http://www.scientific-notes.com/wp-content/uploads/2023/06/82_1.pdf

8. Грисюк В., Орел Л. Роль соціальних мереж у сприйнятті літератури та мистецтва. Новітні тенденції в медіагалузі : матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції студентів та молодих вчених (Київ, 4 квітня 2023 р.). Київ : Навчально-науковий інститут журналістики, 2023. С. 16–19.

9. Детектор медіа. URL: https://detector.media/.

10. Доскіч Л. Фейкові новини як новітній засіб маніпуляції та дезінформації. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія, 2022. № 4. С. 72–77.

КОЛОРИТ УКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТІВ

Діана МАЛАХОВА
викладач циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу "Ніжинського фахового коледжу
Національного університету біоресурсів і природокористування України"

Україна – велика й багатокультурна держава. Настільки велика, що, попри одну державну українську мову, у різних її регіонах говорять по-різному. Якщо ви, наприклад, живете у Чернігівській області й вирішили поїхати відпочити у якесь селище на Закарпатті, то спілкуючись з місцевими мешканцями, ви можете виявити, що не розумієте один одного. При цьому ви усі говорите українською. Вся справа у діалектах (говорі) – різновидах національної мови, які є продуктом історичного розвитку різних регіонів держави [1, с. 4].

Діалектні слова – це важливий елемент мовної спадщини. Вони є невіднятною частиною мови, яка відрізняється в різних частинах країни. Діалекти можуть бути різними, залежно від того, в якому регіоні їх вживають. Вони демонструють багатство і різноманітність мовних варіантів, що зберігають у собі культурні особливості кожної місцевості. Тому важливо розуміти значення таких слів і їх роль у збереженні мовної ідентичності [1, с. 5].

Слід зазначити, що діалекти – це слова, які використовуються в межах певного регіону, території або серед конкретної мовної спільноти. Вони можуть мати відмінності від загальноприйнятої літературної мови, але є важливою частиною мовної культури та традицій. Такі слова часто виникають через історичні, соціальні або географічні чинники, що впливають на розвиток мови в різних частинах країни. Діалектні слова можуть мати особливу вимову, граматичні конструкції або лексичні варіанти, характерні тільки для певного регіону. Вони зберігають глибокі культурні зв'язки між людьми та їхньою мовною спадщиною [1, с. 7].

Північна Чернігівщина віддавна привертає увагу лінгвістів, оскільки тут локалізовано найархаїчніші діалекти українського Полісся, яке Михайло Грушевський називав сховками й коморами української історії [2, с. 5].

Північне наріччя, а саме східнополіський говір, який поширений на частинах сучасних Київської, Чернігівської та Сумської областей. Розкриймо правильні значення цих слів східнополіського говору. Гайстер (наголос на перший склад) – це одна з багатьох українських назв лелеки. Деркач (наголос

на другий склад) – так називають класичний віник з лози. Круганець (наголос на третій склад) – так на Чернігівщині називають перехрестя доріг. Палайка (наголос на другий склад) – це, як можна здогадатися, похідне від слова «палати» (горіти) й означає вогнище, багаття. Поділимось з вами кількома діалектизмами, які можуть використовувати у мовленні мешканці вищезазначеного регіону: гайстер, деркач, круганець та палайка. Якщо ви з інших регіонів України, то вам ці слова можуть здатися іншомовними, хоч вони так само є частиною солов'їної [2, с. 8].

Шансів на існування діалектів та говірок у великих містах, де провладний вплив відчувався сильніше, майже не було. Саме тому українська мова та традиції краще збереглися в селах. Напевно, ви чули таку думку, що селяни розмовляють не українською, а на суржику. Але за суржик часто сприймають регіональні особливості та діалектизми, хоча це частина живої повсякденної мови, яка роблить наше мовлення багатшим, цікавішим, різноманітнішим [2, с. 12].

Українці-горяни – унікальні люди, знані на увесь світ. Неповторний колорит, яскраве вбрання, весела вдача – їх недаремно називають люди-феєрверки. А який цікавий та барвистий гуцульський говір, адже гуцули яскраво прикрашають свою мову, як і все довкола себе. Гуцульщина кличе незабутніми враженнями і гуцульським діалектом: Картопля або гуцульською говіркою ріпа, боришка, мандибурка – до горнець ґаздинь потрапила досить пізно – на початку XIX ст., проте швидко полюбилась. Відвідуючи Гуцульщину, не забудьте скуштувати книші, буляники, картопляний хліб боришник (боришеник) [3, с. 26].

Гуцульське слово «бартка» зменшене від «барда» – величезної сокири із широким лезом, яку використовували для обробки дерева. Бартка завжди щедро прикрашалася – металева частина чеканкою, а деревина – красивою різьбою. Ватаг – старший чабан (пастух), унікальна людина, носій гуцульського діалекту та культури. Він знає все про полонину, адже ця професія передається з покоління в покоління. Кептар - це не просто безрукавка, у гуцулів – це яскраво оздоблений витвір мистецтва. Ліжник - домоткане покривало з візерунком, зроблене з натуральної вовни, тому може трохи «кусатися». Не варто цього боятися – такий природній масаж стимулює кровообіг і покращує самопочуття. На Гуцульщині до свійської худоби ставляться з ласкою, оберігають від злих духів та лагідно називають маржинкою. Високо в горах розкинулися широкі пасовища, які називають полонинами – тут від початку травня до кінця вересня пастухи випасають маржинку [3, с. 32].

Давність інтересу до демонолексики, вивчення її в контексті сучасного мовно-культурного дискурсу, репрезентації традиційних демонологічних персонажів у живомовному просторі та з’ясування особливостей функціонування демононазв у різножанрових та різностильових текстах [1, с. 30].

На сучасному етапі розвитку української науки все інтенсивнішими й об’ємнішими стають дослідницькі роботи, що здійснюються у галузі комп’ютерної лінгвістики та лексикографії [2, с. 3].

Над розробленням та впровадженням сучасної державної словникової програми працюють Український мовно-інформаційний фонд НАН України, відділ лексикології, лексикографії та національного корпусу української мови Інституту української мови НАН України, лабораторія комп’ютерної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедри прикладної лінгвістики у вузах [2, с. 6].

Комп’ютерні словники становлять основу всіх інформаційних систем, де використовується природна мова. Інформатизація лексикографічних робіт мусить бути ядром системи інформатизації лінгвістичних досліджень [2, с. 18].

Півде́нно-схі́дне нарі́ччя – одне з трьох наріч української діалектної мови, що охоплює територію Півдня, Сходу та Центру сучасної України. Півде́нно-схі́дне нарі́ччя – одне з трьох наріч української діалектної мови, що охоплює територію Півдня, Сходу та Центру сучасної України [4, с. 12].

Вонуча, біціглі, шмата, стрих, вишка, таця: що означають ці діалектизми південно-західного наріччя? Україна є багатокультурною державою, в якій поряд з єдиною державною українською мовою існує багато діалектів, говорів, які утворилися в різних регіонах країни внаслідок різноманітних впливів на них [4, с. 14].

Фахівці поділяють діалектизми на три види. Лексичні – це назви понять, що мають інші відповідники в літературній мові, наприклад, «мешти» в літературній мові – це черевики, «кульчики» – це сережки тощо. Є ще семантичні діалектизми – загальнонародні слова, які мають різні значення для певного говору, наприклад, «байка» – щось, що не варте уваги. А також етнографічні – назви одягу, страв, помешкань, музичних інструментів та міфічних істот, які не використовуються за межами певного мовного регіону [4, с. 16].

Отже, діалектна мова України стала об’єктом дослідження експертів, які з’ясували та, перегортаючи сторінку за сторінкою, донесли до загалу інформацію про те, що таке діалект та звідки він береться в мові; як історично

формувалися наші діалекти. Діалекти – це невичерпне джерело для мови. Саме такі регіональні слова чи вислови напувають її та роблять оригінальнішою й цікавішою [4, с. 23].

Список використаних джерел:

1. Кузьмицька А.-К. Що таке діалектні слова: 40 прикладів. Tsystem. 2024. URL: https://tsystem.com.ua/shho-take-dialektni-slova-40-prykladiv/.

2. Синельник І. «Постав сапетку на рундук, бо пучки погидиш» – унікальні говірки Чернігівщини та регіональні особливості. Pechera.info. URL: https://pechera.info/news/80-postav-sapetku-na-runduk-bo-pucki-pogidis-unikalni-govirki-cernigivshhini-ta-regionalni-osoblivosti.html.

3. Розмінування Чернігівщини: рятувальники знищили 7 боєприпасів. 0462.ua. 2024. URL: https://www.0462.ua/news/3748066/rozminuvanna-cernigivsini-ratuvalniki-znisili-7-boepripasiv.

4. Леонова Т. “Боротись з “кацапською” та зберегти своє”: уроки слобожанського діалекту та суржика від “Курган і Agregat”. Suspilne.media. URL: https://suspilne.media/culture/420546-borotis-z-kacapskou-ta-zberegti-svoe-uroki-slobozanskogo-dialektu-ta-surzika-vid-kurgan-i-agregat/.

МОВНИЙ РЕСУРС НАЦІЇ: СИНЕРГІЯ СТІЙКОСТІ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Мар'яна МІЩАНИН
викладач вищої категорії, ВСП «Івано-Франківський фаховий коледж ЛНУП»

У сучасному світі, де інформаційні потоки та культурні впливи не мають кордонів, мова перестає бути лише засобом передачі інформації. Для України сьогодні мовне питання перейшло з площини філології у площину національної безпеки та професійної ефективності. Мова – це стратегічний ресурс, що забезпечує життєстійкість суспільства та високу якість фахової взаємодії. Розглянемо основні особливості мови в цьому контексті.

Мова є фундаментом національної стійкості. Національна стійкість – це здатність суспільства вистояти під зовнішнім тиском, зберегти ідентичність та швидко відновитися після криз. У цьому процесі українська мова виконує функцію «імунного захисту» [2, с. 35].

Мова – маркер ідентичності і найміцніший ланцюг, що з'єднує минуле з майбутнім. В умовах гібридної агресії вона стає чітким кодом «свій – чужий», захищаючи внутрішній простір від маніпуляцій та ворожих наративів.

Мова – елемент консолідації суспільства. Спільне мовне поле створює відчуття єдності. Коли громадяни говорять однією мовою, рівень соціальної довіри зростає, що дозволяє громаді швидше організовуватися перед обличчям загроз. Використання рідної мови в кризові часи дає відчуття суб'єктності. Це акт внутрішньої свободи та свідомий вибір на користь свого, що є основою ментального здоров'я нації.

Комунікативна компетентність в сучасних умовах є професійною вимогою XXI ст. Якщо стійкість – це наш щит, то комунікативна компетентність – це наш інструмент розбудови держави. Сьогодні професіоналізм неможливий без високої культури мовлення. У сферах права, медицини, військової справи чи ІТ кожне слово має бути вивіреним. Використання стандартизованої української термінології мінімізує ризики непорозумінь, які в екстремальних умовах можуть коштувати занадто дорого. Фахова мова – це інструмент побудови репутації. Вміння вести переговори, готувати документацію та публічно виступати державною мовою свідчить про високий освітній рівень та надійність фахівця. Сучасний фахівець діє в онлайн-середовищі. Україномовний контент у професійних мережах та медіа стає потужним інструментом просування національних інтересів та стандартів. Якщо раніше володіння державною мовою розглядалося переважно через призму виконання

закону, то сьогодні це – невід’ємна складова професійного успіху. Комунікативна компетентність є динамічною структурою, що складається з лінгвістичної точності, психологічної гнучкості та етики взаємодії. Професійна мова – це передусім система термінів. В умовах швидкої технологізації та інтеграції в європейські структури, розвиток української науково-технічної, юридичної та військової термінології стає критичним. Використання вивірених термінів замість суржику чи кальок запобігає двозначності в інструкціях, наказах та контрактах. Створення власних терміносистем дозволяє нації описувати світ у власних поняттях, що є ознакою зрілої наукової та фахової спільноти.

Мова фахівця – це його візитна картка. Високий рівень культури мовлення безпосередньо корелює з рівнем довіри до інституції, яку він представляє. Що має значення при діловому спілкуванні:

– мовний етикет – уміння дотримуватися стилістичних норм у діловому листуванні чи під час публічних дебатів формує образ надійного та передбачуваного партнера;

– риторична майстерність. Комунікативна компетентність включає здатність аргументувати свою позицію, працювати з запереченнями та надихати команду. Мова тут виступає інструментом лідерства.

У сучасному контексті фахова компетентність передбачає органічне поєднання української мови як державної та англійської як мови глобальної комунікації. Це дозволяє українським фахівцям інтегрувати світові стандарти, зберігаючи при цьому національну ідентичність. Комунікативна компетентність також передбачає "мовний такт" – здатність адаптувати стиль спілкування до аудиторії (від академічного середовища до волонтерської спільноти), що забезпечує інклюзивність та ефективність взаємодії в умовах стресового воєнного чи постспадкового стану [7, с. 17]. Найбільша сила мовного ресурсу проявляється в точці перетину психологічної стійкості та професійних навичок. Це і є синергія, яка штовхає країну вперед. Коли державний службовець, військовий чи підприємець спілкується якісною українською мовою, він одночасно демонструє і свою фаховість, і свою лояльність до держави. Це зміцнює державні інституції зсередини. Більше того, вихід української мови на міжнародну арену як мови науки, бізнесу та дипломатії підкреслює нашу суб’єктність – ми не просто «об’єкт допомоги», ми – нація з власною інтелектуальною базою та унікальною культурою [1, с. 41].

Отже, мовний ресурс України – це невичерпне джерело енергії. Стійкість дає нам змогу тримати удар, а комунікативна компетентність – перемагати та будувати. Інвестиція у власне мовлення сьогодні – це вклад у національну безпеку завтра.

Мова – це не просто «правила», це наша зброя, наш інструмент і наш спільний дім [5, с. 6].

Список використаних джерел:

1. Мацько Л., Кравець Л. Культура фахової мови. Навчальний посібник. Київ: Академія, 2010. (Класика щодо норм професійного спілкування).

2. Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2004. (Фундаментальна праця про соціальну роль мови).

3. Шевчук С., Клименко І. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник. Київ: Алерта, 2021.

4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008.

5. Горбулін В. Як перемогти Росію у війні майбутнього. Київ: Брайт Букс, 2020. (Контекст національної стійкості).

6. Данилевська О. Українська мова в українській школі на початку XXI століття: соціолінгвістичні нариси. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2019.

7. Зернецька О. Комунікативна компетенція у глобальному контексті. (Стаття про стратегічні комунікації).

8. Кремень В. Україна у вимірі економіки знань. Київ: Грамота, 2006. (Про роль мови в інтелектуальному капіталі).

LINGUISTIC IDENTITY OF STATE MESSAGING AS A TOOL FOR SUPPORTING COLLECTIVE MENTAL RESILIENCE

Oleksii MISHCHENKO
Postgraduate Student, State Tax University

During wartime, state communications become an integral part of the daily security infrastructure; they direct public behavior, mitigate uncertainty, maintain institutional trust, and simultaneously influence the psychological state of society. In this context, the linguistic identity of state communications (including stable linguistic markers, tone, vocabulary, syntax, and "state–citizen" communicative roles) can be regarded as an applied tool for supporting collective mental resilience – the community's capacity to maintain functionality and recover following crisis events. The relevance of this topic is amplified by the digital environment, where messages propagate rapidly and often fragmentarily, competing with rumors and disinformation, while errors in phrasing or tone can generate additional anxiety and diminish compliance with official recommendations.

The purpose of these abstracts is to substantiate the claim that the linguistic identity of state messaging during wartime must be standardized and managed, and its parameters can and should be measured as a component of crisis communications within the public administration system. The object of this study is state messaging directed at the population under threat conditions (air raids, shelling, evacuation, humanitarian risks, information attacks), while the subject is the linguistic solutions that determine clarity, trust, emotional impact, and behavioral efficacy.

In contemporary risk communication practice, the fundamental principles are considered to be timeliness, accuracy, community dialogue, contextual adaptation, and systematic "social listening" (obtaining feedback and adjusting messaging) [5]. For public institutions, a crisis is complicated by the necessity of maintaining communicative legitimacy and avoiding politicization, as opaque or manipulative messages undermine trust and increase vulnerability to disinformation [4]. In this sense, linguistic identity serves as a coordination mechanism: it establishes the "norm" for how the state interacts with the citizen, thereby reducing the chaos within the information field.

Within the scope of the dissertation research, an applied interpretation of the linguistic identity of state messaging is proposed as a set of managed parameters that can be integrated into the crisis communication standards of public authorities. These parameters include: clarity of terms and actions (specifically what to do, when, where, and how), consistency of nomenclature and roles (unified formulas regarding

services, channels, and addressees), a “panic-free tone” (calm intonation without catastrophization), the synthesis of empathy and normativity (“we understand your hardships” + clear instructions), the minimization of officialese (bureaucratese) in emergency messaging, as well as the transparent labeling of uncertainty (“information is being updated”, “where possible”). In the digital environment, additional importance is placed on concise phrasing, repetitive official linguistic markers that are recognizable even in screenshots and reposts, and laconic “trust anchors” (links to official channels/registries, contact details) [2].

The scientific novelty lies in the proposal of an operational model for assessing the “linguistic resilience” of state messaging – an integral indicator that simultaneously reflects the cognitive clarity of the text, the emotional safety of the tone, behavioral manageability (the presence of clear actions), institutional trust (transparency of the source and accountability), and resistance to disinformation reinterpretation. The model is intended for application as a pre-publication message check and as a foundation for training press services and situation centers. Unlike general recommendations, this approach focuses on linguistic indicators that can be recorded within a corpus of messages and compared across different government bodies and types of crises.

The applicability of the model is illustrated by typical wartime communication failures. First, an excess of evaluative vocabulary or metaphors during critical moments (“massive”, “terrible”, “unprecedented”) can heighten anxiety, whereas neutral descriptiveness combined with instructions reduces the level of uncertainty. Second, contradictory formulations between different agencies (“shelte” vs. “protective structure”, “differing curfew hours”) undermine trust and encourage the search for alternative sources. Third, the absence of official markers in short social media messages makes them vulnerable to forgeries and screenshot manipulations, which strengthens disinformation campaigns; contemporary research shows that the information environment of crises is sensitive to new “waves” of disinformation that quickly adapt to the context [6]. Fourth, the opacity of the state’s communication function or the mixing of information with persuasion can lead to accusations of politicization, which diminishes informational integrity and, consequently, social resilience [4].

The proposed practical result of the study is the creation of a “linguistic passport for crisis messaging” for public authorities: a concise document containing examples of ready-made formulations for various scenarios (alerts, evacuation, service restoration, humanitarian aid, information attacks), rules for tone and vocabulary, as well as procedures for the rapid inter-agency coordination of messages. Such a

passport can be integrated into broader crisis communication protocols for public institutions, which in the EU are regarded as a distinct area of training and management during crises [3], and can be aligned with approaches to the coordination of public messaging in inter-agency and interstate crisis situations [1]. In summary, linguistic identity acquires the status of a management resource: it supports the predictability and clarity of state actions, reduces social anxiety, strengthens trust, and enhances the population’s readiness to follow recommendations under wartime conditions.

References:

1. Council of the European Union. Commission Recommendation on a Blueprint on critical infrastructure (public communication coordination). 2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/4371/oj/eng.

2. Emergency communications and public warning systems. Interoperable Europe Portal. 2024. URL: https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/rolling-plan-ict-standardisation/emergency-communications-and-public-warning-systems-rp2024.

3. European Stability Mechanism; European University Institute. Handbook on crisis communications for public institutions. Publications Office of the EU. 2025. DOI: 10.2852/6574199. URL: https://cadmus.eui.eu/entities/publication/f6d89fbe-0a5a-5e8e-9400-d49f2a63a9ef.

4. Facts not Fakes: Tackling Disinformation, Strengthening Information Integrity (component “Fostering societal resilience to disinformation”). OECD. 2024. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/03/facts-not-fakes-tackling-disinformation-strengthening-information-integrity_ff96d19f/d909ff7a-en.pdf.

5. Risk communication (Benchmark 16A). World Health Organization. 2026. URL: https://ihrbenchmark.who.int/document/16a-risk-communication.

6. Suprem A., Ferreira J. E., Pu C. Continuously Reliable Detection of New-Normal Misinformation. arXiv. 2023. URL: https://arxiv.org/abs/2301.07981.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Валентина МУЗИЧУК
канд. філол. наук, викладач-методист
Житомирського базового фармацевтичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради,
Галина КОЗАЧЕНКО
канд. пед. наук, методист коледжу, викладач-методист
Житомирського базового фармацевтичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради,
Оксана ПЛОХОТНЮК
викл. вищої кваліф. кат.
Житомирського базового фармацевтичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради

У сучасному освітньому просторі фахова передвища освіта займає важливу нішу в підготовці молоді для сучасного динамічного ринку праці. Адже саме тут формується той пласт фахівців, які швидко набувають необхідних навичок та умінь, готові маневрувати, адаптовуватись до викликів, бо це переважно молодь, яка є поки в активному пошуку свого призначення, а тому зацікавлена в самовдосконаленні, розвитку, опановуванні нових знань. Швидкозмінюваний світ вимагає вдосконалення, окрім професійних навичок, ще і мовних.

Розвиваючи мовну компетентність в українській освіті, неможливо оминути питання національної самоідентифікації, тобто «підхід до вивчення мови є стратегічною концентричною системою, яка містить такі процесуально-змістові складники, як: закономірності, принципи, форми, методи і прийоми роботи з мовно-мовленнєвим матеріалом і сприяє формуванню україномовної висококультурної, духовно багатої особистості» [1, с. 107]. Комунікація фахівця рідною мовою в Україні потребує детального аналізу, а особливо вивчення питання формування цих навичок у білінгвальному середовищі, що сформувалося внаслідок тривалих процесів асиміляції, лінгвоциду тощо.

Якщо в західному мовознавчому дискурсі мають місце розмірковування над природою мови та мовлення, її значення як біологічного, психологічного, філософського продукту мисленнєвої діяльності, пошуку універсальних шляхів вивчення мов тощо, то в українському національний вектор є неодмінною складовою.

Метою нашої роботи є спроба продемонструвати способи формування мовної компетентності через призму національної ідентичності в підготовці фахівця фахової передвищої освіти на прикладі здобувачів фармацевтичного коледжу.

Одним із перших термін «мовна компетенція» опрацював і пояснив американський лінгвіст Ноам Чомскі у своїх працях «Language and Mind» (1968), «Cartesian Linguistics» (1966), «On Nature and Language» (2002) та ін. На його думку, цей термін позначає систему уявлень про правила мови, граматичні особливості, її використання, формування синтаксичних конструкцій, притаманних людині від народження [3]. Проте думки вченого про просту природу використання мови, що ґрунтувалась на знанні мовного коду, лише підштовхнули інших мовознавців до глибшого вивчення цього питання. Серед них, наприклад, Дж. Лакофф, Дж. Катц, Дж. Сеймор, Т. Ковалевська, Н. Шумарова, Л. Мацько, Г. Дідук-Ступ’як та ін. Якщо Н. Чомскі намагався абстрагуватись від соціальних впливів на мову, зосередивши увагу лише на психолінгвістичних властивостях «ідеального» носія, то швидко стало зрозуміло, що такий підхід не відповідає реальності.

Сьогодні саме поняття мовної компетентності трактують досить широко. Наприклад, О. Копусь вважає, що «в основі мовної і мовленнєвої компетенції лежать лінгвістичні структури, які формують сукупність знань та уявлень про закони мови, її фонетико-фонологічний лад, лексичний склад, синтаксичну будову, про закони функціонування її одиниць та побудову висловлювань» [4, с. 148]. Трохи далі йдуть О. Іваннікова та Т. Гарачук. Вони вважають, що «мовна компетентність – це теоретичні знання мовних одиниць і категорій мови, а також знання з мовознавства, які забезпечують адекватне користування мовою відповідно до умов спілкування та діяльності» [2, с. 310]. Дослідниці фактично узагальнюють мовну, мовленнєву та комунікаційну компетенції в одне складне поняття. На думку Л. Мамчур, «мовна компетентність особистості включає вміння оперувати засобами мови, добирати ситуації спілкування, дотримуватись норм розмовно-літературного чи писемно-літературного мовлення; навичок і умінь швидкого, автоматичного, доречного вживання лінгвістичних засобів; здатність розуміти і висловлювати зміст (значення), породжувати нові мовні форми, вміння стилістично правильно користуватися всіма засобами мови» [5, с. 196]. Аналіз цих поглядів наштовхує на думку, що мовні знання та навички індивід отримує внаслідок складного процесу індивідуально-соціальної взаємодії і обов’язково має мобілізувати свої ресурси через комунікативну діяльність. Таким чином, подібна компетентність

формується через внутрішні фактори (безпосереднє вивчення мови, як способу спілкування), а також зовнішні (вплив оточення (родини, школи, суспільства загалом)).

Особлива мовна ситуація в Україні створювала дискомфортні умови для набуття лінгвістичних знань та навичок, бо мова родини (рідна мова, першомова) могла бути одна, освіти – інша, а середовища – різна водночас. Головна загроза тут, на думку дослідників, не лише агресивна асиміляція з боку інших народів, які поширюють свої мови, заохочують українців спілкуватись чужою, а глибші процеси, а саме «при втраті рідної для нації мови, людина відокремлюється від цього етнічного колективу» [7, с. 495].

Сьогодні дослідники чітко усвідомлюють, що відійти в сучасних умовах повністю від процесу багатомовності в Україні неможливо, а часто і не потрібно. Але, на думку О. Шевчук, аби уникнути асиміляції, слід створювати такі умови, щоб саме базова (рідна) мова, тобто та мова, яка є найбільш функціональною для індивіда, ближчою, була українська. Це стало можливим і суттєво помітним після ряду реформ у мовному законодавсті останні роки. Вагоме значення тут відіграв виключно україномовний освітній простір.

Розвиток мовної компетентності у закладах фахової передвищої освіти можна побудувати на трьох рівнях:

Перший – це когнітивний, що включає поглиблене вивчення основних мовних норм, особливостей граматики та синтаксичної побудови текстів, збагачення лексичної бази тощо.

Наступний рівень – емоційний, що передбачає формування переконання, що саме базова, тобто рідна мова є гарантом приналежності до свого етносу, створення психологічно-комфортного відчуття єдності із певною ланкою соціуму.

Останній рівень є результатом попередніх, це комунікативний, тобто здатність молодого фахівця діяти в професійному та життєвому середовищі, використовуючи мову як інструмент впливу та лідерства, а особливо через фільтр національної ідентичності, яка відсікає чужорідні наративи, утверджуючи власну суб’єктивність.

Для молоді, яка уже має базові знання з української мови, на думку дослідників Н. Пономаренко, О. Семеног, актуальними є вивчення тих правил, які дозволили б впевнено комунікувати, а саме: «акцентуаційні норми визначають правильні наголоси у словах; норми орфоепії регулюють правильну вимову слів; лексичні норми відповідають за розмежування смислів і семантичних відтінків слів; орфографічні норми стосуються усталених правил

написання слів та їхніх форм; пунктуаційні норми – правил використання пунктуації; стилістичні норми – правил, що визначають можливість використання мовних виражальних засобів у певному лексичному середовищі» [6, с. 38]. Проте головним завданням у комунікації все ж залишається праця над лексичним вдосконаленням мовлення: уникненням жаргонізмів, просторічної лексики, русизмів, полонізмів тощо, тавтологій, штампів та канцеляризмів, надмірне використання іншомовних слів, особливо в фармацевтичній практиці, увага до збагачення лексичного запасу та культури мовлення загалом.

Вживання та правопис багатьох технічних, економічних, а також фармацевтичних термінів тривалий час адаптовувались до російської мови. Впродовж десятиліть українська фармація, наприклад, перебувала під впливом російської медичної школи.

Під час засвоєння навчального матеріалу здобувачам слід акцентувати увагу на лінгвоциді української науково-технічної лексики та його наслідків, а тому при вивченні нових термінів можна запропонувати віднайти у словниках питомі українські відповідники.

Формування національної ідентичності майбутнього фармацевта починається з повернення до витоків наукової термінології. Вміння оперувати питомими українськими назвами лікарських рослин та народних назв хвороб (у контексті фітотерапії), демонструє тяглість української аптечної справи від, наприклад, козацьких травників до сучасних лабораторій.

У практиці фармацевта найчастіше трапляються фрази, чи поняття, які є калькою з російської мови. Наприклад, варто відмовитись від слів «капельниця» (на користь крапельниця), «обезболюючі» (на користь знеболювальні або анальгетики), викорінити фразу «приймати міри» (на користь вживати заходів (щодо лікування чи профілактики). Замінити «болезаспокійливі/обезболюючі» на «знеболювальні (препарати)»; «жаропонижаючі» на «жарознижувальні (засоби)»; «успокоїтельні» на «заспокійливі»; «слабкі чи сильні сторони препарату» на «переваги та недоліки»; «пустишка (для немовлят)» на «дурильце» або «соска-пустушка»; «діюче вещество» на «діюча речовина»; «состав» на «склад» (препарату) та ін.

Суржик у спілкуванні з колегами та клієнтами нівелює статус фахівця. Так, не варто казати «противопоказання» (правильно «протипоказання»); «визивати побічні ефекти» (правильно «спричиняти побічні ефекти»), «в порядку виключення» (правильно «як виняток»), «ліки для грипу» (правильно «ліки проти групу») тощо.

Аптека – це часто перша ланка медичної допомоги. Фармацевт, який спілкується бездоганною державною мовою, виховує повагу до інституцій держави у відвідувачів, а для самого здобувача це є усвідомлення того, що він є спадкоємцем потужної інтелектуальної традиції.

Для послаблення тяжіння до побутового двомовства, що, як показує практика, лише створює нові суржики, завдання мають бути максимально близькі до життєвих реальних умов, де б здобувачі наочно перевірили свої знання з української мови. Відпрацьовуючи алгоритми консультування пацієнтів, використовуючи професійний етикет, майбутні фахівці мають можливість розвивати комунікаційні здібності.

Мовна компетентність фармацевта – це не лише грамотне заповнення рецептурного бланка. Це здатність репрезентувати Україну як сучасну, високотехнологічну державу з глибоким корінням. Випускник фахового фармацевтичного навчального закладу, який усвідомлює свою національну ідентичність, стає не просто «продавцем ліків», а охоронцем майбутнього нації, для якого українська мова є природним середовищем професійного становлення.

Список використаних джерел:

1. Дідук-Ступ’як Г. Формування мовної та мовленнєвої компетентності учнів основної школи. Педагогіка вищої та середньої школи. 2012. Вип. 35. С. 104–116.

2. Іваннікова О., Гарачук Т. Мовно-комунікативна компетентність педагога: історико-теоретичний аспект. Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Вип. 61. Том 1. С. 307–315.

3. Калько Р. Універсалізм Н. Хомського у межах когнітивної парадигми світової лінгвістики. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2017. Випуск 64. С. 143–146.

4. Копусь О. Проблема формування культури фахового мовлення майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей. Наука і освіта. 2007. № 1–2. С. 144–149.

5. Мамчур Л. Мовна і комунікативна компетентність особистості: суть і характерні ознаки. Педагогічні науки. 2006. Вип.4. С.193–197.

6. Пономаренко Н., Семеног О. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики: теорія і практика: монографія / за ред. О. Семеног. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 216 с.

7. Шевчук О. Мовна компетенція білінгвів. Актуальні проблеми слов’янської філології. 2011. Випуск XXIV. Частина 2. С. 491–499.

РИТОРИЧНІ ПРИЙОМИ В ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА АУДИТОРІЮ

Ліана НАУМЕНКО
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури
Державного податкового університету

Сучасні журналісти працюють в умовах високої конкуренції за увагу адресата й успішному вирішенню цього питання може посприяти активне використання різних засобів та прийомів риторики. Журналістські тексти не лише передають інформацію, а й інтерпретують дійсність, формують оцінки та громадську думку. Про це неодноразово йшла мова в наукових розвідках С. Єрмоленко, Ф. Бацевича. Однак на сьогодні ще недостатньо впроваджують риторичні засоби задля підвищення ефективності журналістської комунікації. Досить часто медійники зосереджують основну увагу на інформаційному аспекті, забуваючи про риторичні прийоми. Оскільки про вплив риторики на аудиторію відомо ще з давніх часів, варто досліджувати риторичні механізми впливу та активно використовувати їх для створення якісних журналістських текстів.

Питання про використання риторики в журналістській практиці ставали предметом дослідження в роботах українських та закордонних авторів. Значний внесок у вивчення цього питання зробили такі українські науковці, як Г. Сагач, Л. Мацько, О. Мацько, З. Куньч, Ю. Бідзіля, М. Яцимірська та ін.

Метою нашої роботи є аналіз ролі риторичних прийомів та їх вплив на створення сучасних медіатекстів. Зокрема, мова йде про ідентифікацію основних прийомів риторики, які використовують журналісти, а також відображення змін у підходах щодо їх використання. Вивчення цих питань сприятиме глибшому розумінню механізмів впливу медіа на свідомість аудиторії.

Окремі дослідження присвячені вивченню мовно-комунікативних процесів, які мають місце в медіа і впливають на стан української мови як засобу спілкування. Авторки охарактеризували ці процеси та їх вплив на українську мову, зокрема й на мову медіа; поставили своїм завданням оцінити позитивні та негативні моменти таких мовних змін. Проаналізувавши онлайн-медіа з Білого списку найякісніших українських онлайн-медіа та окремі новинні україномовні телеграм-канали, що мають найбільше охоплення аудиторії, запропонували для широкого наукового загалу результати проведеної роботи. Так вони вказують, що під час соціальних змін і катастроф збагачення української мови неологізмами відбувається значно швидше ніж зазвичай. Це знайшло відображення і в мові сучасних медіа, що

проявилося у використанні значної кількості абстрактної лексики та термінів. Цьому посприяли процеси загальної комп'ютирізації та цифровізації українського суспільства. Неологізмами можуть бути як питомі українські слова, так і запозичення (останнім часом їх особливо багато з англійської мови). Аудиторії, яка не володіє цією мовою або знає її досить погано, часто важко зрозуміти тонкощі такої інформації, а це вже не є позитивним. Також Н. Шумарова, І.Мариненко вказують на широке вживання абревіатур, які не завжди розшифровуються авторами матеріалів [9]. Це призводить до того, що реципієнти або намагаються розшифрувати їх самостійно, або перестають читати текст. Характерним є і використання слів-мутантів, які утворилися в результаті поєднання запозичення з англійської мови та власне українського слова чи такого, що вже давно засвоєно українською мовою. Це може створювати певні перешкоди для успішної комунікації. Для текстів воєнного періоду характерне використання семантичних та словотвірних неологізмів, які в основному виражають емоції.

Також дослідники говорять про появу неологізмів-фразеологізмів [3].

З метою комплексного аналізу ролі та функцій риторичних фігур, автори ідентифікують їх у текстах журналістів та інших учасників медіапростору, також виявляють їх вплив на формування суспільної думки. Це дає змогу глибше зрозуміти механізми впливу медіа на суспільну свідомість через використання риторичних фігур. О. Селіванова зазначає, що « … в умовах інформаційної війни риторичні засоби стають потужною зброєю впливу на масову свідомість, формуючи певні стереотипи та оцінні судження» [8, с. 178].

Для сучасних медійних текстів характерне використання багатьох риторичних засобів, які спрямовані на формування певного інформаційного поля та вплив на аудиторію. Їх використання допомагає журналістам не лише передавати інформацію, але й надавати певного емоційного забарвлення повідомленням, створювати образи та підсилювати аргументацію.

У. Жорнокуй та інші автори вказують на особливу роль епітетів, метафор та інших засобів виразності у створенні емоційного фону з метою впливу на аудиторію. Використання епітетів у медіатекстах сприяє формуванню ставлення аудиторії до описаних подій та їх учасників [6, с. 112].

П Дудик, досліджуючи роль іронії та сарказму у публіцистичних текстах, зазначає, що «Іронічне забарвлення висловлювання може створювати потужний прагматичний ефект, підсилюючи критичне сприйняття інформації» [4, с. 156].

До поширених риторичних фігур, які використовують у медіатекстах, можемо віднести метафору. За допомогою метафори можна перетворювати абстрактні поняття у конкретні образи. Також метафоризація може допомогти спростити

сприйняття складних життєвих ситуацій та зробити їх більш доступними для значно ширшого кола реципієнтів.

Ще один риторичний прийом – гіперболу – у журналістиці використовують, коли потрібно звернути увагу на рівень інтенсивності кризової ситуації у суспільстві та зманіпулювати сприйняням аудиторії цього моменту. Використання гіперболи допомагає підкреслити драматизм ситуації і таким чином викликати емоційний відгук з боку читачів /слухачів / глядачів.

З метою протиставлення двох понять чи явищ, досить часто використовують антитезу. Наприклад, щоб підкреслити протиріччя між офіційною позицією держави та реакцією суспільства. Це може посприяти більш критичному осмисленню подій і допоможе виявити приховані інтереси певних владних структур.

Сучасні українські медіа також використовують іронію як риторичний прийом, що дозволяє їм критично оцінювати ту чи іншу інформацію, або вказувати на невідповідність між реальністю та озвученим. Вона також як і гіпербола сприяє формуванню критичного мислення серед аудиторії.

Для кращого запам’ятовування інформації та посилення аргументації може бути використана анафора, коли декілька разів підряд повторюється одне й теж слово чи фраза на початку послідовних речень або частин тексту. Це сприяє створенню певного ритму, який допомагає краще запам’ятати інформацію та підсилити аргументацію.

Аналіз текстів конкретних періодичних видань дозволяє дослідникам стверджувати «що риторичні фігури відіграють ключову роль у формуванні медіадискурсу. Вони не лише прикрашають текст, але й сприяють створенню емоційно насичених, ідеологічно забарвлених повідомлень, що впливають на сприйняття аудиторією політичних, економічних та соціальних процесів» [6, с. 231].

Риторика сьогодні потрібна не лише для розвитку мовлення, а й сучасній журналістиці. Як було зазначено вище, журналісти у своїх матеріалах використовують різноманітні риторичні прийоми, але це має бути виправданим, бо зловживання ними може призвести до маніпуляції громадською думкою, спотворення фактів і відповідно до втрати довіри до матеріалу.

Важливим елементом сучасного інформаційного простору стали блоги на сайтах авторитетних новинних видань України. Часто їх ведуть професійні журналісти. Тематика блогів має широкий спектр обговорюваних питань. Блоги дозволяють авторам висловлювати власну суб’єктивну думку і можуть включати мультимедійні елементи, а читачі мають можливість коментувати їх, що сприяє

процесу обговорення і забезпечує зворотний зв'язок. Досягти успіху в створенні блогів професійним журналістам та блогерам допомагають знання класичної риторики [2; 7]. Однак дослідники зазначають, що у сучасних блогах риторичні прийоми етосу, логосу, пафосу відрізняються від античних і класичних постулатів риторики й адаптовані до потреб сучасної аудиторії та технічних можливостей. Проведений науковцями аналіз лінгвориторичних прийомів, які використовують українські блогери для досягнення мети комунікації, дає підстави зробити висновки, що найчастіше блогери звертаються до пафосу, коли використовують емоційно насичені описи, особисті історії та риторичні запитання і таким чином викликають певну емоційну реакцію у своїх читачів. Звернення до логосу відбувається завдяки використанню статистичних даних та логічних аргументів. Цитати відомих людей, посилання на авторитетні організації та особисту компетентність вказують на специфіку використання етосу в текстах блогів [7].

Отже, риторика виступає важливим і дієвим інструментом сучасної журналістики та визначальним чинником результативної комунікації. В умовах насиченого інформаційного простору свідоме й продумане використання риторичних прийомів набуває стратегічної ваги для діяльності будь-якого медіа. Ми вважаємо, що риторичні засоби істотно підвищують переконливість, емоційну виразність і здатність журналістських матеріалів запам'ятовуватися. Спрямоване й етичне застосування риторики є необхідною умовою покращення якості журналістського продукту. Найефективніше з цими завданнями зможуть упоратися ті журналісти, які ґрунтовно володіють нормами класичної риторики. Порушена тема залишається актуальною та потребує подальшого наукового осмислення.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.

2. Голопич І., Перцева В. Функціонально-семантичні особливості воєнної лексики в інтернет-виданнях. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2023. № 205. С. 45 –50.

3. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. № 2 (32)/2022. С. 9–16.

4. Дудик П. Стилістика української мови: Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005, 368 с.

5. Єрмоленко С. Мова і суспільство. Київ : Либідь, 2000. 192 с.

6. Жорнокуй У., Коваленко Н., Калініченко М. Риторичні фігури в сучасному медійному дискурсі. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Філологія. Журналістика. Том 35 (74) № 3. 2024. Ч. 2. С. 227–233. Мунтян О. Лінгвориторичний аналіз контенту українських блогерів. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія. Випуск 2 (12), 2024. С. 68 –73.

7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля- К. 712 с.

8. Шумарова Н., Мариненко І. Мова медіа: дві тенденції текстотворення. Наукові записки Інституту журналістики. Том 87 (2) 2025. С. 21–32.

ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ: ЧИННА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА МОВНОЇ ПОЛІТИКИ

Неля НІКУЛІНА
канд. філол. н., доцент,
завідувач кафедри українознавства
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Українські мовознавці неодноразово вказували на те, що впродовж століть Україна зазнавала від своїх найближчих сусідів спланованих і жахливих за своїми наслідками акцій геноциду, голодомору, лінгвоциду й денаціоналізації. Історично склалося так, що українській мові на шляху утвердження та розвитку довелося долати чимало труднощів, пов'язаних насамперед із численними заборонами, різними обмеженнями та іншими негараздами [1].

Однак не будемо про минуле, адже на сьогодення у нашій державі існує вся необхідна законодавча база для утвердження української мови як мови державної. Законодавство України про мови складається з Конституції України, Декларації прав національностей, Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», законів України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», «Про національні меншини», «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин» та інших законів України, а також міжнародних договорів, що регулюють питання використання мов, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Частиною першою статті 10 Конституції України визначено, що державною мовою в Україні є українська мова. Проте на особливу увагу у мовному питанні заслуговує передусім Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (далі – Закон 2704-VIII) Верховна Рада прийняла 25.04.2019, чинності він набрав 16.07.2019, тобто через два місяці з дня його опублікування в офіційному друкованому органі Верховної Ради України – газеті «Голос України».

Відповідно до Закону 2704-VIII маємо вісім засадничих речей, вкрай важливих для чинного мовного законодавства:

1. Єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова.

2. Статус української мови як єдиної державної мови зумовлений державотворчим самовизначенням української нації.

3. Державний статус української мови є невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави.

4. Статус української мови як єдиної державної мови в Україні визначається виключно Конституцією України.

5. Порядок функціонування і застосування державної мови визначається виключно законом.

6. Навмисне спотворення української мови в офіційних документах і текстах, зокрема навмисне застосування її з порушенням вимог українського правопису і стандартів державної мови, а також створення перешкод та обмежень у застосуванні української мови тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

7. Статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначені Законом.

8. Українська мова як єдина державна мова виконує функції мови міжетнічного спілкування, є гарантією захисту прав людини для кожного українського громадянина незалежно від його етнічного походження, а також є фактором єдності і національної безпеки України [2].

Закон 2704-VIII регулює функціонування і застосування української мови як державної у сферах суспільного життя на всій території України. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує стаття 30 Закону 2704-VIII, де вказано, що мовою обслуговування споживачів в Україні є державна мова. Підприємства, установи та організації всіх форм власності, фізичні особи – підприємці, інші суб'єкти господарювання, що обслуговують споживачів, здійснюють обслуговування та надають інформацію про товари (послуги), у тому числі через інтернет-магазини та інтернет-каталоги, державною мовою. Інформація державною мовою може дублюватися іншими мовами. На прохання клієнта його персональне обслуговування може здійснюватися також іншою мовою, прийнятною для сторін. Виробники (виконавці, продавці) в Україні всіх форм власності надають споживачам інформацію про вироби (товари), роботи чи послуги державною мовою. Така інформація може дублюватися будь-якою іншою мовою.

З метою сприяння функціонуванню української мови як державної у сферах суспільного життя, визначених Законом 2704-VIII, на всій території України діє Уповноважений із захисту державної мови, основними завданнями якого є:

1) захист української мови як державної;

2) захист права громадян України на отримання державною мовою інформації та послуг у сферах суспільного життя, визначених цим Законом, на всій території України і усунення перешкод та обмежень у користуванні державною мовою.

Уповноважений розглядає скарги фізичних і юридичних осіб на дії та бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій всіх форм власності, інших юридичних і фізичних осіб щодо дотримання вимог законодавства про державну мову. Кожна особа має право звернутися до Уповноваженого, інших органів, уповноважених здійснювати захист і контроль щодо застосування державної мови, зі скаргою про порушення вимог цього Закону та щодо усунення перешкод та обмежень у користуванні державною мовою.

Найчастіше до порушників застосовують попередження, а якщо ситуація повторюється – штраф. У 2022 році лише 9 осіб отримали штраф на 27,2 тис. грн, а до 8 було застосовано попередження; у 2023 р. – 21 штраф на 85 тис. грн, у 2024 р. – 97 штрафів на 360,4 тис. грн. Отже, за офіційною статистикою у 2022–2025 рр. було накладено 127 штрафів [3].

Також зауважуємо, що довкола шириться багато пересмикувань щодо мови військових, ми вважаємо, що не варто розповсюджувати маніпулятивні твердження щодо мови в Збройних Силах України. Мовою Збройних Сил України є державна мова, мовою статутів, документації, справочинства, команд, навчання, виховних заходів, іншого статутного спілкування та службової діяльності у Збройних Силах України є державна мова. У діяльності Збройних Сил України може застосовуватися англійська мова як мова міжнародного спілкування. У цьому контексті статтю 13 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 3760-IX від 04.06.2024. Заступник міністра оборони, бригадний генерал юстиції Сергій Мельник так зазначив мету знання офіцерами англійської мови: «Для успішної євроатлантичної інтеграції Україні потрібні висококваліфіковані військові фахівці, здатні впроваджувати стандарти НАТО, ділитися нашим унікальним бойовим досвідом з партнерами та брати активну участь у міжнародних безпекових ініціативах. Знання англійської мови стає критично важливим для української армії – це ключ до ефективної взаємодії з союзниками та посилення обороноздатності нашої держави» [4]. Усім стає зрозуміло, що це рішення про знання англійської мови не суперечить чинному мовному законодавству і матиме позитивний вплив на професійну діяльність військовослужбовців офіцерського складу, сержантського і старшинського складу, при цьому не нівелює необхідність і вимогу послуговування українською як державною мовою.

Продовженням виваженої державницької мовної політики є Закон України від 01.07.2015 №1556-VII «Про вищу освіту» [5], де в статті 48 теж визначено мову викладання у вищих навчальних закладах, зокрема двома пунктами:

1. Мовою викладання у вищих навчальних закладах є державна мова.

2. З метою створення умов для міжнародної академічної мобільності вищий навчальний заклад має право прийняти рішення про викладання однієї чи кількох дисциплін англійською та/або іншими іноземними мовами, забезпечивши при цьому знання здобувачами вищої освіти відповідної дисципліни державною мовою.

Разом з тим, у сучасних умовах державотворення, підтримуючи ідею статусу єдиної державної мови, українська держава та суспільство усвідомлює необхідність забезпечення мовних прав представників національних меншин. До найбільших національних меншин в Україні належать росіяни, білоруси, молдовани, кримські татари, болгари, угорці, румуни, поляки, євреї, вірмени, греки. В Україні забезпечується право національних меншин на задоволення освітніх потреб рідною мовою, збереження та розвиток етнокультури, її підтримку та захист державою. У навчальних закладах, у яких навчання ведеться мовами національних меншин, створюються умови для належного опанування державної мови, про це йдеться в Національній доктрині розвитку освіти [6].

Міністерство освіти і науки України інформує суспільство, що на сьогодні освітній процес у середніх школах країни здійснюється 11 мовами: державною (українською), дев'ятьма мовами корінних народів і національних меншин (болгарською, кримськотатарською, молдовською, німецькою, польською, російською, румунською, словацькою, угорською) та англійською; крім того, як предмет вивчаються ще 32 мови.

Отже, у державотворчому процесі українській мові відводиться провідна роль, однак останнім часом не завжди забезпечується її належний розвиток, складною є ситуація з дотриманням норм Нової редакції українського правопису, існує гостра потреба в активізації цілеспрямованої роботи над забезпеченням використання української мови в засобах масової інформації, сфері культури, освіти та науки, в інформаційних технологіях, рекламі тощо.

Список використаних джерел:

1. Шевельов Ю. В. Портрети українських мовознавців. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2002. 132 с.

2. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2704-VIII, редакція від 25.04.20. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19.

3. Які штрафи за порушення мовного законодавства. URL: https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250825-yakyj-shtraf-za-porushennya-movnogo-zakonu-v-ukrayini-u-2025-roczi/.

4. Уряд запровадив обов’язкове знання англійської для військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом. URL: https://mod.gov.ua/news/uryad-zaprovadiv-obov-yazkove-znannya-anglijskoyi-dlya-vijskovosluzhbovcziv-yaki-prohodyat-vijskovu-sluzhbu-za-kontraktom.

5. Закон України від 01.07.2015 №1556-VII «Про вищу освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text.

6. Національна доктрина розвитку освіти. URL: http://www.vnz.univ.kiev.ua/uploads/p_4_58429238.doc.

«МІФИ» В УКРАЇНСЬКОМУ ГЛЮТОНІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ

Світлана РУДЕНКО
канд. філол. наук, доцент,
професор кафедри європейських мов
Державного біотехнологічного університету

Особливе місце в контексті повсякденності посідають «реалії та концепти, пов'язані зі сферою харчування, які на мовному рівні об'єктивуються у формі глютонімів (від лат. gluttio – ковтати, споживати) – лінгвістичних знаків з широким спектром плану вираження (від слова до тексту) та плану змісту (відображенням харчової картини світу індивіда та соціуму в номінаціях страв та їхніх інгридієнтів, номінаціях-локативах, темпоративах, інструментативах, перцептивах, процесивах, кваліфікативах, емотивах, естетивах, знаках самоідентифікації, гендеру, культурних домінантах тощо)» [11, с. 221], утворюючи український концептуально-реалемний глютонічний дискурс.

Метою нашої розвідки є аналіз «міфів» в українському глютонічному дискурсі в діахронії (1930-90 рр.) на основі праць історичного, публіцистичного, соціологічного характеру, зокрема О. Брайченко, М. Восленського, Е. Добренка, Ю. Кузьменко, М. Мировича, Т. Мележик, Г. Онищенко, Я. Перепелицького, О. Стяжкіної, С. Шевцової, О. Швидкої, а також власних польових досліджень.

«МІФ, у, ч. 1. Стародавня народна оповідь про явища природи, історичні події і т. ін. або фантастичні оповідання про богів, обожнених героїв, уявних істот. // Емоційно-чуттєве уявлення людини про навколишній світ, її місце в ньому, про походження і діяльність усього сущого. 2. перен. Щось вигадане, неіснуюче, фантастичне» [12, с. 819]. Саме на другому значенні ми й зосередимо нашу увагу.

Міф 1 – ДОСТАТОК. 1936 р. в усіх кінотеатрах сталінської імперії демонструвалася пропагандистська кінострічка з назвою «Достаток» (рос. ізобіліє). Саме в цей час, на думку апологетів тоталітаризму, було закладено основи соціалізму. «Попри пережитий (а часом і для багатьох непережитий) Голодомор, продовольчі нестачі, карткову систему тощо, вже наприкінці 30-х років був сформульований – в основних рисах – радянський гастрономічний міф. Він складався з чималої кількості елементів: конструйовані й підтримувані владним дискурсом ідеї сформованості унікальної «радянської кухні», «рівності» їдців, «подоланої бідності/набутого надлишку», «наукової обґрунтованості», «промислових обсягів виробництва», «радянської їжі як здорової та найкращої» [13, с. 36]. Ідеологічним рупором, який підсилював цей міф, була також

щоденна газета СРСР – «Правда» – центральний друкований орган РСДРП (б), РКП (б), ВКП (б), КПРС та найвпливовіше радянське видання. Багаторазове повторення гасел, пов'язаних з концептом ДОСТАТОК, на шпальтах газет, у радіо-, а згодом і в телепередачах, на вуличних щитах сприяло окозамилюванню, створювало ілюзію «повноти життя». Метою таких текстів було навіювання про те, що для конкретної людини негативи споживацької повсякденності є тимчасовими, випадковими, ситуативними, тоді як «насправді» весь народ живе повним, забезпеченим життям, як написано в газеті та показано в кіно. Отже, комплексна маніпулятивна атака здійснювалася як на вербальному, так і на невербальному рівнях.

«У межах радянського гастрономічного міфу (й завжди поряд зі стандартним, уніфікованим, корисним, дешевим, позначеним дефіцитами меню) владний дискурс формував та підтримував і простір мрії – харчового надлишку, який настане при комунізмі, а до того репрезентується в «Книзі про смачну і здорову їжу» і на виставках «досягнень народного господарства». Харчовий наддостаток, відкладений на велике й недосяжне «завтра», був специфічною рисою радянського споживання, у якому фізіологічні потреби мали задовольнятися символічними образами й, з огляду на постсоціалістичну харчову ностальгію, можливо, ними задовольнялися» [13, с. 36]. Починаючи з 1939 р., міф про ДОСТАТОК саме й підтримувала «Біблія радянського громхарчу» – «Книга про смачну та здорову їжу» (далі - Книга). На першій же сторінці в передмові Книги постулюється одночасно й мета існування соціуму, і його нинішній стан: родючість землі, відбита в різноманітності асортименту, є результатом правильної політики партії: «Більшовицька партія, радянський уряд, великий вождь народів товариш Сталін упевнено ведуть корабель Країни Рад до блискучих вершин комунізму, до ще більш радісного та щасливого життя всіх народів, до соціалістичного ДОСТАТКУ!» [4, с. 11]. І підтекстом, і відкритим текстом у ній є «сміливий виклик» Заходу: «Те, про що тільки мріють діячі буржуазної науки, те, що здається недосяжним у найзухваліших мріях буржуазних економістів, здійснюється в нашій соціалістичній батьківщині, де діє Велика Сталінська Конституція, де соціалізм увійшов у побут народу, де людина стала справжнім творцем життя, де великий вільний народ будує прекрасне комуністичне суспільство» [4, с. 11]. У кожний розділ Книги практично вбудовані газетні «передовиці». Наприклад, на сторінці із заголовком «Круп'яні страви» поряд з рецептами «Запіканки пшоняної» та «Крупеника з гречаної каші» окремою колонкою подано текст «Ковбаса та копчені вироби», у якому увиразнюється концепт ПЕРЕМОГА В ЗМАГАННІ, акцентуючи увагу на кількісних показниках промислового виробництва та перевагах СРСР порівняно з Америкою та іншими капіталістичними країнами. «Книга – це посібник

для актора, але одночасно й для глядача. І в цій подвійній оптиці полягає її близькість до соцреалістичного дискурсу, коли читач повинен одночасно й вірити в те, про що він читає, і, залишаючись при здоровому глузді, вірити не повинен» [3, с. 167].

У 1935–1956 рр. невербальною одиницею міфу про ДОСТАТОК став глютонічний візуатив ваза з фруктами – неодмінна деталь офіційних прийомів, починаючи з кремлівських кабінетів і закінчуючи сільрадами та парткомами. Її можна було бачити як наживо, так і на численних фотографіях, плакатах, у кадрах кінохроніки. Як прикраса, ваза стояла також у багатьох приватних квартирах, але вже з парафіновими муляжами фруктів. Хоча, зрештою, і справжні фрукти не призначалися для споживання. Вони маніфестували ДОСТАТОК. На всіх зображеннях ваза завжди непочата: плоди мали переповнювати її, майже вивалюватися з неї, через що до набору фруктів поряд із яблуками, сливами, грушами завжди входив виноград, щоб звисати ґронами. Вона унаочнювала концепти СТАТОК і РОЗКІШ, була іконою радянського способу життя, соціалістичним рогом достатку. До культури сталінської епохи цей візуатив потрапив, напевне, з картин живописців болонської школи, що були зразками для художників соцреалізму. «Академісти» ж свого часу запозичили його з античної міфології. У греків ріг кози Амалтеї, яка вигодувала Зевса, наповнений фруктами і прикрашений квітами, був атрибутом богів.

Міф 2 – РІВНІСТЬ ЇДЦІВ. Хто ж був тими «богами», для яких концепт ДОСТАТОК не був ілюзією? М. Восленський, автор забороненої в СРСР книги «Номенклатура», писав: «Не будемо вже й говорити про ДОСТАТОК і пишність харчування верхівки класу номенклатури. Члени цієї верхівки одержують так зване «лікувальне харчування», навіть якщо ні від чого лікуватися їм не було треба. І, зрозуміло, це харчування й для них, і для їхніх родин, і для їхніх обслуги й охорони було абсолютно безкоштовне. Тут не просто «пташине молоко». Тут, за вдалим визначенням «Літературної газети», знімають вершки із пташиного молока». <…> За такою самою схемою було налагоджене харчування номенклатури й на периферії. У столиці будь-якої союзної республіки, у кожному обласному центрі ви зможете знайти недоступні для населення їдальні ЦК нацкомпартії, крайкому або обкому, які, хоча й не повністю копіюють, але досить успішно наслідують їдальню ЦК КПРС» [2, с. 318]. Номенклатура складала 10% їдців. Тому в пізньорадянську добу глютонічний дискурс поповнився переважно втаємниченими для пересічного українського мовця глютонімами-локативами: обкомівські їдальні, обкомівські буфети, спецмережа магазинів, буфетів, складів тощо. Через відомчу систему громадського харчування без будь-якої націнки

реалізовувалися продовольчі товари в широкому асортименті, зокрема й дефіцитної та делікатесної груп. Секретарі ЦК отримували продукти харчування за роздрібними цінами в їдальні в повному асортименті, без обмежень.

У свідомості решти пересічних українських споживачів (90%) домінував концепт ЧЕРГА. Буквально «черга – група людей, які стали один за одним для отримання або здійснення чого-небудь» [1, с. 1374]. Конкретизований концепт РАДЯНСЬКА ЧЕРГА на позначення окремого середовища (часом 100 і більше людей) мав низку смислів, «власну мову», часто зрозумілу лише Homo sovieticus: «що викинули?», «де дістали?», «за мною будете!», «Вас тут не стояло!», «з-під поли», «з-під прилавка», «з чорного входу», «по блату», «товар відпускається в одні руки!» тощо. Якщо черга складалася з невеликої кількості людей (наприклад, 10 або менше), вона характеризувалася переважно словосполученням «нікого немає» або дієсловом «пощастило!». Похід по магазинах із чітким списком продуктів був неможливий, це була «евристична пригода»: купувалося не те, що було потрібно, а те, що «дають». Радянська українська мова формувала мовні й соціальні правила, згідно з якими людина, опинившись у продуктовому магазині, втрачала дієздатність. Ці правила вербалізувалися, наприклад, фразою «два комплекти в одні руки не давати». «У цьому контексті надзвичайно актуальною вбачається соціальна конотація дієслова діставати (на відміну від купити), семантика якого реалізовувалася в одному з двох соціолінгвальних полів: 1) поле № 1: спритний, успішний, везучий, метикуватий, доступ, спекулянт, фарцівник, привілей, чорний ринок, по блату, з-під поли, з-під прилавка, добути, ковбасна електричка, крутитися – з семою отримання благ з ресурсу «тільки для обраних»; 2) поле № 2: пощастило, витривалість, вистояти чергу, стояти в черзі до останнього (до запаморочення, до посиніння, до упаду), жива черга; отримати за талонами, картками, купонами; черга за записом, – семантика яких увиразнювала випадкову або сплановану можливість самостійної купівлі продуктів у багатогодинній черзі» [10, с. 130]. Які ж глютоніми щоденно поєднувалися в ментальному лексиконі українця з концептом ЧЕРГА в радянський період? Це глютоніми-артефакти й натурфакти, які у свідомості сучасного споживача ніякою мірою не пов'язані з концептами АЖІОТАЖ або ДЕФІЦИТ: хліб, молоко, масло, твердий сир, кисломолочний сир, вершкове масло, сметана, м'ясо, птиця, яйця, цукор, горілка тощо. Натомість існувала категорія продуктів, яку можна номінувати за допомогою композиту глютоніми-неліквіди (те, що можна було побачити в магазині, але не користувалося попитом). До цієї категорії належали такі номінації, як різані мариновані огірки (завбільшки з шайбу); березовий, томатний, яблучний соки; морська капуста, консерви: «Кілька в томатному соусі», «Сніданок туриста»; маргарин, що асоціювалися в свідомості

мовців-споживачів або з неїстівними муляжами, або ж (попри декор) усе одно з порожніми прилавками.

Міф 3 – НАТУРАЛЬНІ ПРОДУКТИ. Глютонім-артефакт ковбаса у мовомисленні українців радянських часів набув концептуальних рис, номінуючи не лише їжу, а й цілий комплекс культурно-соціальних смислів. Особливого ідеологічного нашарування ця родова назва набула з означенням «Лікарська» (по 2.20), склад якої характеризували глютоніми-натурфакти: яловичина, свинина, молоко, яйця, мускатний горіх та буряковий сік (для кольору). Цей продукт був розроблений на основі американських технологій та обладнання (що, зрозуміло, замовчувалося в радянському інформаційному просторі) в 30-х роках ХХ ст. для людей з ослабленим здоров'ям та хворих. «Існує легенда, що така ковбаса мала називатися не «Лікарська», а «Сталінська», оскільки на той час честі носити ім'я вождя народів удостоювалися підприємства, комбінати, деякі продукти, однак вирішили, що така назва буде мати дещо подвійне значення (ковбаса, зроблена зі Сталіна) і назвали її «Лікарською», оскільки вона була дієтичною й приносила користь здоров'ю» [5]. Але практично через 20 років, за ТУ від 1957 р., «до ковбаси могли вже додавати кров, м'ясо кнура, козлятину, крохмаль, субпродукти, кісткове борошно і навіть селітру. Єдиною умовою була наявність у ковбасних виробах 2-го ґатунку не менше 30% м'яса та 25% м'ясної емульсії (неходові частини туші, зокрема селезінка, жили, пліва, сечовий міхур і пряма кишка). А в сосиски м'яса можна було додати ще менше – до 10%. Дешева ковбаса вважалася особливим дефіцитом. Нікого не бентежило, що вартість ковбаси нижча за м'ясо для супового набору» [6]. «Починаючи з 70-х рр. ХХ ст. якість радянських ковбас вже не була високою: за ГОСТом № 23670, з 1979 р. в ній допускалося використання замість м'яса - білкового стабілізатора, харчової плазми (сироватки) крові, а також крохмалю або пшеничного борошна)» [5]. У книзі «Технологія ковбасних виробів» Л. Лаврової та В. Крилової (1975) зазначено, що суміш, яка замінить 10 кг м'яса, можна отримати, якщо змішати 2 кг казеїну натрію та 8 л води.

У СРСР ковбаса була ознакою соціального статусу. Глютонім напівкопчені ковбаси («Полтавська», «Талліннська», «Московська») міцно зрісся з концептами БЛАТ, ЧОРНИЙ ХІД, ЗНАЙОМСТВО: «Коштували вони 3.60 палка, а перепродавали їх з-під поли за 8-10 рублів. Маржу, звісно, клали до кишені. Сирокопчена ковбаса в СРСР належала до категорії ДЕФІЦИТУ. Наприклад, «Оленячу», можна було дістати тільки по великому БЛАТУ» [15]. «Радянська ковбаса й досі залишається об'єктом ностальгування старшого покоління за «справді якісним продуктом за порівняно невисоку ціну». Водночас колективна пам'ять дивовижним чином позбувається спогадів про те, як саме діставався цей

бажаний продукт, скільки часу та нервів слід було витратити, а також скільки принижень доводилося терпіти, годинами стоячи у довжелезних чергах. Коріння цієї ностальгії, вочевидь, варто шукати у людській психології, якій притаманна туга за часами своєї молодості» [5].

Статусні ознаки на концептуальному рівні мав і глютонім кава. «У СРСР спокійно випити каву вранці могла собі дозволити лише номенклатура. Так звана верхівка мала доступ до закритих магазинів, де можна було придбати чимало дефіцитних товарів. На поличках звичайних магазинів тонізуючий напій з'являвся вкрай рідко, а коли це все ж відбувалося, то його скуповували неймовірно швидко. Однак такий попит був зумовлений не стільки тим, що всі так любили пити каву, а тим, що це був чудовий хабар, за допомогою якого можна було з кимось домовитись. Кава тоді була на рівні дорогого коньяку, банки ікри або якісного шоколаду. Її часто дарували лікарям, сантехнікам чи продавцям у магазинах як своєрідну подяку. У магазинах можна було спокійно купити так званий кавовий напій. Безпосередньо кави в ньому було приблизно 10-15%, а решту могли складати ячмінь, цикорій, жито, овес, жолуді або соя. Звісно, на звичний для нас тонізуючий напій це було зовсім не схоже, але люди все одно пили його з молоком через відсутність альтернативи. Такий самий «шмурдяк» продавали і в більшості радянських їдалень під виглядом справжньої кави. Отже, ситуація з кавою в СРСР була така сама, як і з усім іншим. Доступ до якісного продукту був лише у людей з особливим статусом, а переважна більшість населення була змушена споживати те, що залишилось» [8].

Глютонім-артефакт шоколад досить часто був «умовним» синонімом артефакту солодка плитка, яка візуально нагадувала шоколад. «Проте ці вироби майже не містили натурального какао. Замість цього в них додавали пальмову олію, ароматизатори, парафін і замінники жиру. Такий «шоколад» залишався твердим і мав неприємний, ванільно-мильний смак. Справжній шоколад був дефіцитним і діставався лише «по блату» або на свята» [15].

Меронімічні виміри глютонімів-натурфактів овочі та фрукти в українському глютоніміконі радянського часу дають підстави ад'єктивувати їх за допомогою лексеми небезпечні, оскільки до їхнього складу входив партином пестициди (у повсякденному мовленні він мав синонім – отрута). Пестициди – це велика група хімічних елементів, які «допомагали» сільському господарству одержувати більший урожаю з меншої площі, знищуючи бур'яни, шкідливих комах, бактерії, грибки й навіть теплокровних тварин. У першій половині ХХ століття агрономи виходили з простої логіки: на полі без пестицидів – урожай менший, на полі з пестицидами – більший і плоди крупніші, отже, пестициди – це добре. Уже пізніше

було проведено комплексні наукові дослідження, що довели величезну шкоду пестицидів, оскільки отрута проникала в урожай і наносила шкоду здоров'ю споживачів. «У 1988 р. чиновниця Мінздраву СРСР Селіванова цинічно зауважила: «Хімічному захисту немає альтернативи. Ми підтверджуємо, що комплекс шкідливих факторів діє й на людину. Знаємо, є і втрати, але збитків від їхнього застосування ніхто не підраховував». Фактично до останніх років існування СРСР широко використовував пестициди, а «натуральні радянські продукти» містили шкідливі для здоров'я хімікати. Просто звичайним радянським людям про це ніхто не повідомляв» [7].

Міф 4: ВІТЧИЗНЯНІ ТЕХНОЛОГІЇ. Попри те, що в передмові до «Книги про смачну та здорову їжу», що мала назву «До соціалістичного достатку», зазначено: «У країнах капіталу продовольчі ускладнення загострюються далі з небаченою силою, скорочується споживання найнеобхідніших продуктів харчування» [4, с. 5], саме в країнах капіталу (зокрема в США та Франції) 1936 р. «улюбленим наркомом Сталіна» – міністром харчопрому СРСР А. Мікояном (1895-1978) – було закуплено рецептури й технології виготовлення багатьох продуктів, які десятиліттями вважалися пересічними українцями вітчизняними, і номінації яких увійшли до їхнього активного глютонічного лексикону. Це глютоніми-артефакти морозиво, майонез, шампанське, булочки, локативи: заводи для виробництва м'ясних, рибних і овочевих консервів (з рецептурою продукції), фабрики з виробництва сухарів, бісквітів, цукерок і шоколаду, вареної ковбаси, кукурудзяних пластівців, кетчупу, згущеного й сухого молока, заводи з виготовлення фруктових соків, з виробництва цукру з буряка; інструментативи: побутові холодильники, машини для пакування чаю й кави, апарати для машинного доїння корів; процесиви: промислове виробництво хліба, технологія швидкого заморожування продуктів, виробництво «сухого льоду» тощо.

Родовий глютонім морозиво конкретизувався видовими назвами пломбір вершковий та молочний, крем-брюле, ескімо, ванільне, фруктове морозиво. Саме ці реалеми були марковані делегацією на чолі з А. Мікояном як перспективні під час перебування в Нью-Йорку 1936 р., і їхні перші зразки в СРСР були в продажу вже 4 листопада 1937 р., а, починаючи з 1938 р., перша фабрики морозива стала випускати морозива більше ніж удвічі проти запланованого. Саме А. Мікоян утримував справжню американську якість морозива доти, доки сам зберігав вплив на політичному Олімпі. У 1986 р. система остаточно розвалилася: морозиво почали робити за «технічними умовами» (ТУ). Це збіглося з появою безлічі хімічних ароматизаторів, стабілізаторів та інших добавок, які надавали морозиву «ідентичний натуральному» смак.

11 вересня 1936 р. в Чикаго на сільськогосподарській виставці А. Мікоян ознайомився з технологією виробництва майонезу, що іменувався потім відомим в СРСР номенклатурно-термінологічним сполученням «Майонез провансаль». Він відвідав у США майонезний завод, уклавши угоду на виробництво майонезу за американською технологією в СРСР.

«Цікава історія відбулася з початком масового виробництва напою, який називався «Радянське шампанське». Улітку 1936 р. перед поїздкою в Америку А. Мікоян говорив: «Товариш Сталін сказав, що стахановці зараз заробляють багато грошей; багато заробляють інженери та інші трудящі. А якщо захочуть купити шампанське, чи зможуть вони його дістати? Шампанське – ознака матеріального благополуччя, ознака заможності!». У 1936 р. з «подачі» Мікояна була прийнята постанова ЦК і Раднаркому СРСР, відповідно до якої планувалося випускати «Радянське шампанське» у величезній кількості [9]. Поїздка до США з відвідуванням заводу «газованого шампанського» в Окленді остаточно переконала А. Мікояна в тому, що відносно дешевий і приємний на смак напій слід виготовляти за цією технологією. Перший комплект устаткування був закуплений у французької фірми «Шосеп». Масовий випуск «Радянського шампанського» почався в 1937 р. У результаті напій став по-справжньому «народним», і ніякий Новий рік, ніяке весілля не могли обійтися без нього.

У вересні 1936 р. в Чикаго Мікоян ознайомився із промисловим виробництвом хліба й закупив устаткування для хлібозаводів. Перші зразки радянських побутових холодильників, що виготовлялися за зразком американських, з’явилися в 1939 р., а їх масовий випуск почався через десять років.

Отже, замовчування інформації про походження технологій харчових виробництв сприяло створенню ілюзії про їхнє вітчизняне походження.

Висновки. Діахронічний аналіз «міфів» в українському глютонічному дискурсі 1930-90 рр. переконує в тому, що пропагандистський вплив на сприйняття деяких соціальних концептів та номінацій харчових реалій створював у пересічних українців ілюзію достатку, рівності їдців, натуральності продуктів та використання вітчизняних виробничих технологій. На превеликий жаль, у мовомисленні частини українців, народжених в СРСР, і досі актуалізуються ностальгічні настрої, пов’язані з «ідеальною» картиною життя в тоталітарному суспільстві, а «рожеві окуляри», сформовані радянськими кінофільмами, телепередачами, ідеологічними гаслами, не дають можливості й досі виробити критичний погляд на реальність зовсім не ідеального радянського життя, що припало на часи їхньої молодості. У сучасному дискурсі повсякденності пролонгація такої розфокусованої оптики з

ностальгічними навіюваннями особливо небезпечна для сприйняття ворога під час російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Перун, Київ-Ірпінь. 2002. 1440 с.
2. Восленский М. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза.. London : Overseas Publications Interchange Ltd, 1990. 556 с.
3. Добренко Е. Гастрономический коммунизм: вкусное vs. Здоровое. Неприкосновенный запас. 2009. № 2 (64), с. 155–173.
4. Книга о вкусной и здоровой пище. Москва-Ленинград : Пищепромиздат,1939, 436 с.
5. Кузьменко Ю. «Пристрасті за ковбасою»: соціальні та політичні наслідки продовольчого дефіциту в УРСР другої половини 1980-х – початку 1990-х рр. Україна Модерна. 08.07.2021. Режим доступу: URL: http://surl.li/srkay (дата звернення: 10.02.2026).
6. Мележик Т. Насправді він був зовсім неідеальним: поширені міфи про радянський ГОСТ, в які ми довгий час вірили. Режим доступу: URL: https://surl.li/isesns (дата звернення: 10.02.2026).
7. Мирович М. «Натуральні» продукти в СРСР: люди досі не знають правди Режим доступу: URL: https://surl.li/nomtgy (дата звернення: 08.02.2026).
8. Онищенко Г. Кава – для еліти і шмурдяк для усіх інших: що насправді пили в СРСР на сніданок. Режим доступу: URLhttps://surl.li/nomtgy (дата звернення: 05.02.2026).
9. Перепелицький Я. Гамбургер товариша Мікояна. Режим доступу: URL: https://surli.cc/utbpqz (дата звернення: 14.02.2026).
10. Руденко С. Глютоніми – символи часу в українському соціальному дискурсі 1920-1990 рр. Український світ у наукових парадигмах : Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Харків 2016, с. 123–134.
11. Руденко С. Етнокультурна маркованість лінгвістичних знаків глютонії в «Словарі української мови» Б. Грінченка. Культура народів Причорномор'я. № 142, Т. 2, Сімферополь 2008, с. 221-224.
12. Словник української мови: у 20 т. Т. 8: Л – МІШУРНИЙ, Київ, 2017. 993 с.
13. Стяжкіна О. Смак радянського: їжа та їдці в мистецтві життя й мистецтві кіно (середина 1960-х - середина 1980-х років). Київ : Дух і літера, 2023. 375 с.
14. Швидка О. У СРСР такого не їли: якої їжі насправді ніколи не існувало в Радянському Союзі. Режим доступу: URL: https://surli.cc/lrxjnd (дата звернення: 10.02.2026).
15. Шевцова С. Диво-ковбасі по 2.20, і не тільки, присвячується, або про СРСР без політики. Укрінформ. 01.05.2021. Режим доступу: URL: http://surl.li/srjzx (дата звернення: 10.02.2026).

КРОСКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ

Тетяна СУКАЛЕНКО
д-р філол. наук, проф.,
професор кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури
Державного податкового університету
Наталія ЛАДИНЯК
канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Світлана ШПЕТНА
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов за професійним спрямуванням
ДЗ "Луганський національний університет імена Тараса Шевченка"

Постановка проблеми. Упродовж останнього десятиліття посилена увага держави, науковців і практиків спрямована на дослідження й пошук ефективної системи кроскультурної підготовки здобувачів вищої освіти в умовах глобальних трансформацій.

Зміст кроскультурної компетентності майбутніх фахівців визначають такі параметри: обізнаність із нормами та правилами міжкультурної взаємодії, здатність до співпраці, толерантне й відкрите ставлення до культурних відмінностей, уміння розв'язувати конфлікти, які виникають у міжкультурному середовищі, а також застосовувати кроскультурні знання на практиці. Стратегічною метою професійної підготовки здобувачів вищої освіти є пошук і впровадження сучасних підходів до навчання, що спрямовані на всебічний розвиток кроскультурної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закономірності формування й розвитку кроскультурної компетентності вивчали Т. Атрощенко [1; 2], О. Баніт [3], Н. Бідюк [4], Г. Дідук-Ступ'як [5], Н. Ладиняк [6], О. Пальчикова [7], С. Рудакова [8], В. Сідоров [9; 10], Т. Сукаленко [6; 11; 12], Л. Щетініна [8].

Т. Атрощенко розглянула теоретичні основи процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців [1]; О. Баніт вивчала кроскультурну компетентність сучасного топменеджера міжнародної компанії [3]; Н. Бідюк дослідила формування міжкультурної комунікативної компетенції в майбутніх фахівців міжнародних відносин [4]; Г. Дідук-Ступ'як зосередила увагу на формуванні кроскультурної компетентності студентів-іноземців у процесі вивчення української мови [5]; О. Пальчикова схарактеризувала кроскультурну компетентність у навчанні української мови як іноземної [7]; В. Сідоров дослідив

систему кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму [9; 10]; Т. Сукаленко розглянула практичний аспект кроскультурної компетентності здобувача вищої освіти спеціальності «Журналістика» [11], дослідила кроскультурну компетентність крізь призму професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей [12]; Т. Сукаленко, Н. Ладиняк зосередили увагу на кроскультурній компетентності, яка є ключем до успіху майбутнього фахівця у глобалізованому світі [6]; Л. Щетініна, С. Рудакова, О. Кравець визначили теоретичний і практичний зміст кроскультурної компетентності [8].

Кроскультурна компетентність – здатність здійснювати міжкультурне спілкування завдяки створенню для комунікантів спільного розуміння того, що відбувається, і досягати позитивного результату спілкування для всіх сторін.

Мета дослідження – проаналізувати зміст і структуру кроскультурної компетентності як важливого чинника професійного зростання майбутнього фахівця, розглянути її компоненти, схарактеризувати критерії кроскультурної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кроскультурну компетентність визначають як інтерактивний комплекс «знань і умінь, які забезпечують здатність до успішної діяльності і є синтезом певних знань, умінь, цінностей, комунікацій щодо міжкультурної взаємодії. Діалог культур є процесом взаємодії, взаємозбагачення і взаємопроникнення духовних надбань різних народів» [13, с. 93].

О. Пальчикова кроскультурну компетентність тлумачить як «застосування набутих знань, умінь і навичок сприйняття, розуміння та відтворення особливостей іншомовної культури на практиці під час кроскультурних контактів» [7, с. 325].

Т. Атрощенко, Б. Качур, М. Качур розглядають кроскультурну компетентність «як інтегровану якість особистості, яка включає знання про особливості полікультурних традицій, порівняння й адаптації культурних відмінностей і універсалій, уміння ретрансляції інших культур, досвід творчої педагогічної діяльності у сфері міжкультурного навчання, професійно значущі характеристики особистості» [2, с. 11].

В. Сідоров кроскультурну компетентність визначає як «інтегративну якість особистості здобувача вищої освіти, яка характеризується кроскультурною грамотністю, здатністю розвивати навички кроскультурної комунікації й кроскультурної взаємодії з представниками інших культур та самостійно здійснювати професійну діяльність у полікультурному суспільстві» [10, с. 110].

Під кроскультурною компетентністю розуміємо здатність особистості розвивати кроскультурні навички, взаємодіяти з представниками інших народів,

толерантно сприймати поведінку, цінності, традиції інших етносів, вивчати їхню мову та культуру, здійснювати професійну діяльність у контексті світової інтеграції [6, с. 102].

О. Пальчикова наголошує, що кроскультурна компетентність має «лінгвістичний, культурний та психологічний компоненти, що знаходять своє відображення у таких видах компетенцій, як лінгвістична, мовленнєва, соціокультурна, соціальна, дискурсивна та предметна» [7, с. 325].

Кроскультурна компетентність має такі елементи: знання – інформацію, потрібну для результативної взаємодії; уміння – практичні навички поведінки, що забезпечують ефективну комунікацію; мотивацію – толерантне ставлення та відкритість до іншої культури; емпатію [3, с. 177].

Розглянемо складники кроскультурної компетентності (Л. Щетініна, С. Рудакова, О. Кравець [8]):

– Знання – це розуміння специфічних особливостей певної культури. Вони повинні проявлятися не лише у володінні фактами, а й у глибокому усвідомленні того, які значення можуть мати для співрозмовника вербальні та невербальні сигнали, стиль поведінки чи комунікативні інструменти.

– Мотивація – це наявність внутрішнього бажання та потреби взаємодіяти з представниками інших культур. Без такої мотивації кроскультурна компетентність не зможе сформуватися, оскільки людина не бачитиме, де і як її застосовувати.

– Уміння – це досвід і навички, необхідні для ефективної побудови міжкультурної комунікації.

– Прихильність – це позитивне або неупереджене ставлення до представників іншої культури. Першим кроком у формуванні такої прихильності є усунення стереотипів щодо інших культур та культурних відмінностей [14].

В. Сідоров розглядає критерії сформованості кроскультурної компетентності – когнітивний, мотиваційний, операційно-діяльнісний та міжособистісний [10, с. 251].

Когнітивний критерій сформованості кроскультурної компетентності науковець визначає як сукупність кроскультурних знань, необхідних для успішної професійної діяльності. Його особливістю є те, що він охоплює інтегровану систему знань, до якої належать кроскультурні, фахові, лінгвістичні, психологічні знання, а також розуміння основ кроскультурного менеджменту. Цей критерій передбачає міцно сформовану, тривалу й усвідомлену систему кроскультурних знань, високий рівень кроскультурної грамотності та відображає усвідомлення майбутнім фахівцем власної готовності здійснювати професійну діяльність, взаємодіяти й комунікувати з представниками інших культур [10, с. 253].

Мотиваційний критерій сформованості кроскультурної компетентності В. Сідоров розглядає як сукупність мотивів, що спонукають майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації, взаємодії з представниками інших культур і до безперервного вдосконалення власної кроскультурної компетентності. Дослідник виокремлює цей критерій, підкреслюючи, що поєднання різних мотивів формує внутрішню детермінацію професійної поведінки, яка одночасно залежить від багатьох чинників і загалом породжує прагнення та готовність взаємодіяти з представниками інших культур та ефективно виконувати професійну діяльність. Операційно-діяльнісний критерій В. Сідоров визначає як сукупність кроскультурних умінь і навичок, що забезпечують практичне застосування кроскультурних знань у процесі комунікації та взаємодії. На думку вченого, цей критерій показує рівень сформованості здатності майбутніх фахівців застосовувати набуті знання, уміння й навички у реальних професійних ситуаціях. Він проявляється у володінні досвідом та навичками організації ефективної кроскультурної комунікації [10, с. 256].

Міжособистісний критерій сформованості кроскультурної компетентності означає, на думку В. Сідорова, здатність здобувачів вищої освіти ефективно взаємодіяти та спілкуватися з представниками інших культур.

Отже, когнітивний критерій визначає рівень сформованості кроскультурних знань, необхідних для успішної професійної діяльності в умовах полікультурного суспільства. Мотиваційний критерій характеризує сукупність мотивів, які стимулюють майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації та взаємодії, забезпечуючи практичне застосування набутих знань. Міжособистісний критерій відображає здатність майбутніх фахівців спілкуватися та взаємодіяти з представниками інших культур [9, с. 22].

Важливим результатом формування кроскультурної компетентності здобувачів вищої освіти є «розвиток їхнього прагнення до безперервного полікультурного навчання, яке базується на постійній тенденції розширення знань про культурне і соціокультурне життя рідної країни та країни, мова якої вивчається» [14, с. 162].

Метою формування кроскультурної компетентності є розвиток такої мовної особистості, яка здатна виходити за межі власної культури і бути посередником між різними культурами, водночас зберігаючи власну культурну ідентичність [14, с. 159].

О. Пальчикова справедливо підкреслює, що процес формування міжкультурної компетентності охоплює кілька етапів: оцінний, зіставний і дослідницький, під час яких здобувач знайомиться з іноземною культурою,

порівнює її зразки поведінки та особливості світосприйняття з власними, а також намагається застосовувати отримані знання на практиці [7, с. 325–326]. О. Іванов та В. Іванова наголошують та тому, що для розвитку навичок кроскультурної комунікації потрібно використовувати освітні ресурси всіх гуманітарних курсів та налагоджувати міждисциплінні навчальні зв’язки [13, с. 93].

Формування кроскультурної компетентності здобувачів вищої освіти можна здійснювати у процесі викладання таких освітніх компонентів, як «Ділова українська мова», «Журналістські жанри», «Комунікативна діяльність та PR-технології в органах публічної влади», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Кроскультурна комунікація», «Методика створення й реалізації освітніх стартап проєктів», адже сучасний фахівець будь-якої галузі повинен толерантно ставитися до представників різних культур і вміти ефективно співпрацювати в кроскультурному середовищі. Зокрема, у межах навчальних дисциплін «Ділова українська мова», «Українська мова (за професійним спрямуванням)» студенти можуть набувати практичних навичок, готуючи документацію для міжнародних компаній, що працюють в Україні, наприклад, офіційні листи, договори або презентації, з урахуванням культурних особливостей бізнес-етикету − формул вітання, звертання та прощання. Під час навчання майбутні фахівці повинні володіти мовними знаннями, уміннями застосовувати мовні кліше відповідно до конкретних комунікативних ситуацій, інтерпретувати поведінку співрозмовника та бути обізнаними з історією та культурою різних етносів. Важливо зважати на мовний компонент кроскультурної компетентності, а також здатність практично використовувати набуті знання в ситуаціях професійного спілкування з представниками інших культур.

У межах дисципліни «Журналістські жанри» студентам спеціальності «Журналістика» можна запропонувати провести інтерв’ю з представниками різних культур, які перебувають в Україні. Таке завдання передбачає підготовку запитань, складання сценарію та аналіз культурних аспектів, що дозволяє здобувачам вивчати особливості міжкультурної комунікації, обирати відповідний жанр і стиль матеріалу, а також усвідомлювати вплив культурних традицій на способи спілкування.

На заняттях із дисципліни «Комунікативна діяльність та PR-технології в органах публічної влади» студенти спеціальності «Журналістика» можуть аналізувати PR-кампанії органів публічної влади, спрямовані на підвищення обізнаності населення щодо важливості кроскультурної комунікації. Це передбачає розробку стратегії, складання медіаплану, підготовку статей, дописів і

відеоматеріалів з урахуванням особливостей різних культур. Такі завдання дають змогу враховувати специфіку аудиторії та адаптувати PR-матеріали до культурних аспектів − звичаїв, цінностей, мови та особливостей кроскультурної взаємодії на рівні управлінських рішень і публічної політики.

Кроскультурна компетентність є надзвичайно важливою для журналістів, оскільки сприяє формуванню об'єктивного та етичного медіапростору і підвищує якість професійної діяльності. Професійна журналістика має великий потенціал для розвитку кроскультурного діалогу та підтримки толерантності в суспільстві. Розвиваючи кроскультурні навички, майбутні журналісти не лише розширюють свої професійні можливості, а й стають більш чутливими до культурних, соціальних і політичних контекстів, що дозволяє створювати якісні, неупереджені матеріали.

У межах навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» студентам можна пропонувати змоделювати ситуації професійного непорозуміння між представниками різних культур (наприклад, ділове листування, переговори тощо), проаналізувати особливості співбесіди в різних країнах (США, Японія, Німеччина тощо); здобувачі можуть створити кроскультурний профіль майбутньої професії. Завдання такого типу орієнтовані на розвиток мовленнєвих навичок, критичного мислення та міжкультурної обізнаності здобувачів вищої освіти.

Запропоновані завдання сприяють розвитку комунікативних навичок здобувачів і практичному застосуванню знань у кроскультурній комунікації.

У сучасних умовах дедалі більшої значущості набуває кроскультурна компетентність фахівця, що виявляється у здатності розуміти культурні особливості інших країн та ефективно взаємодіяти з їхніми представниками. Кроскультурну компетентність можна розвивати через знання, здобуті під час міжкультурного спілкування, які поділяються на специфічні (інформація про конкретну культуру та її традиційні аспекти) і загальні (толерантність, емпатія, знання універсальних культурних цінностей). Ефективною стратегією формування кроскультурної компетентності є збереження власної культурної ідентичності паралельно з освоєнням іншої культури.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Отже, у дослідженні проаналізовано зміст і структуру кроскультурної компетентності майбутніх фахівців, що дало змогу розглядати її як інтегративну особистісну характеристику, що передбачає здатність особистості формувати й удосконалювати кроскультурні навички, ефективно взаємодіяти з представниками інших народів, виявляти кроскультурну грамотність, здійснювати професійну діяльність у реаліях сучасного

глобального світу. Визначено, що кроскультурна компетентність охоплює сукупність взаємопов'язаних компонентів, зокрема лінгвістичного, культурного та психологічного, кожен з яких відіграє важливу роль у процесі її формування та розвитку.

З'ясовано, що сформованість кроскультурної компетентності доцільно оцінювати за чітко визначеними критеріями − когнітивним, мотиваційним, операційно-діяльнісним та міжособистісним, які відображають рівень обізнаності здобувачів з культурними особливостями різних соціумів, їхню готовність до толерантної взаємодії, здатність застосовувати міжкультурні знання у професійній діяльності та вміння здійснювати саморефлексію власної комунікативної поведінки.

Отримані результати підтверджують доцільність цілеспрямованого формування кроскультурної компетентності здобувачів вищої освіти як важливого складника їхньої професійної підготовки та створюють підґрунтя для подальших наукових досліджень і практичних розробок у цьому напрямі, зокрема в ґрунтовному аналізі ефективності різних освітніх програм, методик і підходів, спрямованих на розвиток кроскультурної компетентності, що є важливим складником професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців у добу глобальних змін.

Список використаних джерел:

1. Атрощенко Т. Теоретичні основи процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців: зарубіжний досвід. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2016. Вип. 2. С. 11−14.

2. Атрощенко Т., Качур Б., Качур М. Формування крос-культурної компетентності майбутніх керівників закладів освіти. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки». 2018. № 3. С. 7−12.

3. Баніт О. Кроскультурна компетентність сучасного топ-менеджера міжнародної компанії. Edukacja Zawodowa i Ustawiczna. 2019. № 4. С. 173−181.

4. Бідюк Н. Формування міжкультурної комунікативної компетенції у майбутніх фахівців міжнародних відносин. Вісник Черкаського ун-ту. Сер. пед. науки. Черкаси, 2012. Вип. 135. С. 141−146.

5. Дідук-Ступ'як Г. Формування крос-культурної компетентності студентів-іноземців у процесі вивчення української мови. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. 2015. № 3. С. 87−92.

6. Сукаленко Т., Ладиняк Н. Кроскультурна компетентність як ключ до успіху майбутнього фахівця у глобалізованому світі. Acta Paedagogica Volynienses. 2025. Вип. № 4. С. 99–106.

7. Пальчикова О. О. Крос-культурна компетентність у навчанні української мови як іноземної. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2012. № 8. С. 319–326.

8. Щетініна Л., Рудакова С., Кравець О. Сутність кроскультурної компетентності: від теорії до практики. Ефективна економіка. 2017. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5537 (дата звернення: 03.02.2026).

9. Сідоров В. Система кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницький, 2019. 43 с.

10. Сідоров В. Система кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницький, 2019. 697 с.

11. Сукаленко Т. Кроскультурна компетентність здобувача вищої освіти спеціальності «Журналістика»: практичний аспект. Acta Pedagogica Volynienses. 2023. Вип. 3. С. 71–77.

12. Сукаленко Т. Кроскультурна компетентність крізь призму професійної підготовки майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей. Acta Pedagogica Volynienses. 2024. Вип. 3. С. 57–62.

13. Іванов О., Іванова В. Крос-культурна комунікація в контексті мистецької діяльності. Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2020. Вип. № 1 (68). С. 90−95.

14. Чабак Л. Іншомовна кроскультурна компетентність як складова професійної компетентності здобувачів вищої економічної освіти. Фінансовий простір. 2019. № 1. С. 156−163.

ОКАЗІОНАЛІЗМИ ТА ПОТЕНЦІАЛІЗМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ 1990-х РОКІВ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДО НОВОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Олена ТУРЧАК
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри європейських і східних мов та перекладу
Університету імені Альфреда Нобеля

Проголошення незалежності України спричинило не лише зміни політичного та економічного характеру, а й докорінну перебудову мовної картини суспільства. Українська мова почала повноцінно функціонувати як мова державного управління, економіки, права та політики. Такі кардинальні зрушення в соціумі сприяли появі нових слів – оказіоналізмів та потенціалізмів, які були реакцією суспільства на нові явища перехідної доби: ринкові відносини, політичну конкуренцію, приватизацію, формування нових соціальних груп тощо. Поява новотворів у суспільно-політичному дискурсі України 1990-х рр.в зумовлювалася поєднанням зовнішніх і внутрішніх чинників, які формували нове мовне середовище. Такі лексеми стали одним із способів адаптації мовної системи до нових соціальних реалій.

Питанню новотворів присвятили свої численні мовознавчі розвідки Л. Кислюк [1; 2], Н. Клименко [2], Є. Карпіловська [2], Ж. Колоїз [3; 4], Н. Кочукова [5], І. Рябініна [5], М. Навальна [6], О. Стишов [7], О. Тодор [8] та інші. Досліджувалися різні аспекти новотворів: причини їхньої появи, словотвірні моделі, принципи класифікації, виражальні можливості, роль у мові та лексичній системі тощо. Незважаючи на систематичність вивчення оказіональної та потенційної лексики, усе одно залишаються не з'ясовані питання, які потребують більш глибокого або альтернативного дослідження, уточнення наявних концепцій, переосмислення деяких аспектів. Одним із найбільш дискусійних питань залишається розмежування оказіоналізмів та потенціалізмів, адже остаточно так і не вирішено, де саме проходить межа між словами, створеними за продуктивними і непродуктивними моделями. Спірним залишається питання про критерії новизни новотворів, їхньої нормативності та відповідності узусу. Не зникає з дискусійних майданчиків питання про збагачення та засмічення мови оказіональними та потенційними словами. Думки дослідників розійшлися: одні стверджують, що оказіоналізми є стовідсотковим порушенням мовної норми, інші доводять, що це природний шлях адаптації мови до нових потреб. Питання авторства новотворів теж постійно порушується мовознавцями. Насамперед це стосується новотворів суспільно-політичного характеру, адже багато з них були створені колективно в

процесі аналізу різних громадських, соціальних, публічних та ідеологічних процесів. Не менш активно обговорюється термінологічний статус оказіоналізмів: чи можуть вони ставати термінами, адже оказіоналізми за природою експресивні та суб’єктивні. Проте в політичному дискурсі 1990-х рр. межа між емоційністю й іронічністю новотвору та офіційною назвою позначуваного явища часто зникала.

Мета дослідження – виявити причини, що викликали появу новотворів 1990-х рр., з’ясувати їхній вплив на розвиток мови в період розбудови держави, проаналізувати чинники, що зумовили появу оказіоналізмів та потенціалізмів у суспільно-політичному дискурсі.

Варто одразу зауважити, що нові лексеми виконували не лише лексико-семантичну функцію, вони відігравали важливу соціально-комунікативну й політичну роль та сприяли формуванню мовного середовища незалежної України. Оказіональна та потенційна лексика того часу була не просто мовною грою, стилістичним експериментом, індивідуально-авторським прийомом, «номінативною випадковістю» тощо – вона вийшла далеко за межі «декоративного словотворення» й стала засобом інтеграції української мови в нову політичну та соціокультурну реальність. Авторські новотвори допомогли суспільству знайти назви для невідомих раніше явищ або понять, які перебували під ідеологічною забороною; фактично вони сформувати нове комунікативне середовище. Завдяки оказіоналізмам та потенціалізмам відбувалося переосмислення світогляду, адже мова не просто віддзеркалювала зміни, вона творила нову ідентичність, новий суспільно-політичний дискурс.

Серед екстралінгвальних чинників, що сприяли появі новотворів, можна виділити три основні групи: соціальні, комунікативні та психологічні. Соціальні чинники відображали зміни в суспільній діяльності українського народу, його політичному та економічному розвитку. Поява оказіоналізмів і потенціалізмів, зумовлена соціальним впливом, – це фактично реакція на нові явища суспільного життя, які потребували швидкого мовного відображення, а також бажання мовців впливати на емоційне сприйняття слухачів. Так, наприклад, виникли слова велосипедизація, екс-СРСР, лідерчукізм, по-пустовойтенківськи, югославізація, кучмономіка, пустоіндексація, кравчучка, кравчуківець тощо, які позначали нові соціально-політичні реалії та надавали їм експресивного забарвлення.

Комунікативні чинники зумовлювали зростання інформаційного потоку, що, відповідно, вимагало компактних і точних засобів передачі нових понять. Подібні новотвори активно виникали на шпальтах газет, звучали з екранів телебачення та в радіоефірах. Часто це були складні слова, які інформативно й водночас експресивно

передавали зміст, наприклад: двіртер’єр, дзюдоярка, стрес-новина, хіт-журнал, енерголеді.

Психологічні чинники зумовили появу оказіоналізмів та потенціалізмів із метою дати оцінку подіям або особам, створити позитивну чи негативну конотацію, часто з відтінком іронії або сатири. Ці слова не лише позначали явища, а й формували емоційне ставлення до них: срібнозвучно-злотодзвонний голос, псевдокоманднoринкова амальгама, телеміжсобойчик, жириновщина тощо. Вони дозволяли реципієнтам легко та швидко орієнтуватися в політичному житті та суспільних процесах.

Не менш важливими були інтралінгвальні чинники, які відображали внутрішній розвиток мови. Мова завжди має «власні» потреби, що сприяють появі нових слів. Це, зокрема, тенденція до регулярності словотворення, прагнення до економії мовних засобів, використання аналогій, тенденція до ускладнення тощо. На основі цих механізмів виникають оказіоналізми на кшталт «саловіншування», «салородео», «Салослав». Використанням аналогії позначені новотвори «Гонгадзегейт» та «Мороз-гейт», де запозичений компонент «-гейт» означає політичний скандал.

Тож нові слова виникали як результат взаємодії екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників. Оказіоналізми відображали «миттєву» реакцію мовців на події та осіб, а потенціалізми функціонували як назви, що заповнювали «лексичні прогалини» й виникали за звичними мовними зразками для позначення нових реалій медіапростору. У комплексі ці процеси відображали здатність української мови реагувати на зміни соціальної реальності та задовольняти потреби комунікації в суспільстві.

Тематичні групи новотворів характеризуватися надзвичайним розмаїттям. Щоправда, серед величезної «строкатості» можна виділити кілька основних груп.

Політичні новотвори – позначають прихильників певних діячів, характеризують політичні процеси тощо, наприклад: кучмономіка, лідерчукізм, Юхимгейт, єльциніст, лужковець. Часто вони виникають як засіб іронії та сатири й одним словом дають оцінку цілій епосі або політичному напрямку.

Економічні новотвори – відображають кризові явища, відтворюють появу нових економічних ролей, підкреслюють невідповідність старих термінів новим реаліям тощо, наприклад: пустоіндексація, ринкозлом, енерголеді.

Соціально-культурні новотвори – фіксують зміни суспільних цінностей, появу нових субкультур, допомагають класифікувати групи людей за їхніми вподобаннями, стилем поведінки, приналежністю до певних соціальних рухів тощо,

наприклад: new-романтик, євроремонт, по-кучмівськи, металіст. У таких новотворах часто використовуються іноземні компоненти.

Комунікативно-медійні новотвори – спрямовані на посилення прагматичного впливу на аудиторію, створені з метою змінити думку адресата, викликати в нього певну емоцію, спонукати до дії, створити яскравий образ, який би привернув увагу, наприклад: стрес-новина, хіт-журнал, дзюдоярка, двіртер'єр.

Оказіоналізми та потенціалізми 1990-х рр. не були випадковими мовними аномаліями, це дієві механізми, які забезпечували точну номінацію нових суспільних процесів й давали медійному дискурсу необхідну експресію. Новотвори виконували функцію «мовного фільтра»: потенціалізми забезпечили системність і точність номінації, а оказіоналізми – здатність дати влучну характеристику суспільним перетворенням та політичним трансформаціям. Разом вони сформували лексичне підґрунтя, на основі якого відбулося становлення сучасного українського суспільно-політичного дискурсу. Оказіоналізми, як одиниці з високим ступенем експресії, переважно залишилися в межах дискурсу 90-х рр., а потенціалізми, завдяки своїй регулярності та логічності, адаптувалися й стали частиною офіційно-ділового та публіцистичного стилів української мови.

Отже, основною причиною виникнення нових лексичних одиниць був соціальний і політичний перелом, що супроводжувався утворенням нових державних інституцій, трансформацією економіки, появою політичних партій та громадських рухів, а також активним залученням України до міжнародних контактів. Оказіоналізми та потенціалізми 1990-х рр. стали «природною» реакцією української мови на стрімку зміну політичного устрою. Саме авторські новотвори допомогли суспільству осмислити нові реалії та швидко пристосуватися до нових умов. Вони дали змогу назвати явища, яких раніше не існувало, і створили базу для появи сучасних термінів.

Список використаних джерел:

1. Кислюк Л. Узуальне й оказіональне в авторських новотворах назв осіб. Культура слова. 2018. Вип. 89. С. 208–217.

2. Клименко Н., Карпіловська Є., Кислюк Л. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.

3. Колоїз Ж. Українська неологія: здобутки та перспективи. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Філологія. Мовознавство. 2009. Т. 105. Вип. 92. С. 57–62.

4. Колоїз Ж. Українська оказіональна деривація. К.: Акцент, 2007. 311 с.

5. Кочукова Н., Рябініна І. Функціонування новотворів з іншомовними компонентами в сучасній українській мові. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022 Т. 33 (72) № 1. Ч. 1. С. 47–53.

6. Навальна М. Функціонально-стилістичні вияви оказіоналізмів у мові сучасної української газетної періодики. Studia philologica. 2017. Вип. 9. С. 76–78.

7. Стишов О. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця XX ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2003. 597 с.

8. Тодор О. Оказіональна соціально-політична лексика в сучасних медіатекстах. Культура слова. 2017. Вип. 86. С. 222–228.

MEDIA INSTRUMENTALIZATION OF HOLOCAUST MEMORY AND THE ROLE OF MEMORIAL MUSEUMS: THE CASE OF BABYN YAR (14 FEBRUARY 2022)

Galyna FESENKO
D. Sc, Professor, Researcher at the Institute of Culture Studies
Austrian Academy of Sciences Vienna, Austria

Traumatic memory should be understood not merely as a collection of individual recollections of catastrophic experience, but as a complex form of cultural representation in which historical knowledge, affective regimes, and symbolic politics intersect. In the case of the Holocaust, we are dealing with an event that, in Dominick LaCapra's formulation, remains in a state of "unfinished mourning": it persistently re-enters the public sphere through testimonies, commemorative practices, and media narratives [1]. Traumatic memory functions not as a stable archive but as an ongoing process – reiterative, discursively mediated, and vulnerable to political and communicative transformations.

According to the theory of cultural trauma developed by Jeffrey C. Alexander, trauma is not a direct reflection of historical events but the result of public meaning-making processes in which media institutions, expert communities, and political actors play a decisive role [2]. In this sense, the media operate not merely as channels of transmission but as active producers of memory. They shape interpretative frames, determine tonal registers, and establish the boundaries of permissible analogy. It is within the media sphere that the transition occurs from a historical event to a morally charged symbol of contemporary relevance.

The notion of a "living wound" captures the paradoxical status of the Holocaust as both a historical fact and a moral imperative within contemporary memory culture. As Aleida Assmann has argued, traumatic memory oscillates between commemorative stabilization and renewed actualization within evolving contexts [3]. In media environments, such actualization often takes the form of comparisons or metaphorical appropriations, which may either reinforce ethical sensitivity or dilute the historical specificity of the event.

Within the contemporary digital information landscape, a structural tension emerges between the sacralized status of historical trauma and the pragmatic logic of media communication, oriented toward immediacy, emotional intensity, and political relevance. Under such conditions, tragedy risks becoming a rhetorical resource in ongoing political debates, thereby generating processes of semantic reduction and contextual erosion.

In this context, the memorial museum can be conceptualized not solely as a repository of material artifacts but as a communicative institution that shapes the normative boundaries of public discourse. The revised definition of the museum adopted by ICOM (2022) emphasizes social responsibility, including the promotion of historical justice and the prevention of distortion. Leading institutions such as Yad Vashem, the United States Holocaust Memorial Museum, and the POLIN Museum of the History of Polish Jews have moved beyond the paradigm of the "silent archive." They actively monitor public uses of Holocaust history and employ the IHRA working definitions of antisemitism and Holocaust distortion as instruments of ethical intervention. In this sense, the museum emerges as a symbolic regulatory actor capable of responding to reductive or instrumentalizing appropriations of historical trauma.

For Ukrainian memorial institutions, the problem of media instrumentalization of Holocaust memory has acquired particular urgency in the context of war and intensified informational volatility. The central empirical object of this study is a media incident that occurred on 14 February 2022, ten days prior to the full-scale Russian invasion of Ukraine, during a live broadcast on the national television channel "1+1." During a discussion of potential scenarios of occupation, political analyst Valentyn Hladkykh cited Babyn Yar as an illustrative example of possible repressive measures under an occupying regime [4]. Within a statement juxtaposing the prospect of selective repression with the "normalization" of everyday life for the majority of the population, Babyn Yar – the emblematic site of Holocaust mass murder – was incorporated as a rhetorical element within a hypothetical analytical scenario.

The analytical significance of this case lies not merely in the reference itself but in the mode of its discursive integration. The translation of a site of mass execution into the realm of a speculative "instrument" within political logic may be interpreted as an instance of semantic inversion, whereby an event associated with absolute historical evil is recontextualized as a conditional prognostic resource. Such rhetorical transformation generates the preconditions for the normalization of violence in public discourse and for a diminished sensitivity to the singularity of historical catastrophe.

In light of subsequent developments in Russia's war against Ukraine, including documented mass crimes against civilians in temporarily occupied territories, this case acquires additional analytical relevance. It allows for the examination of mechanisms through which traumatic memory may be incorporated into media narratives in ways that attenuate its ethical imperative.

The aim of this article is to examine the mechanisms by which the media instrumentalize Holocaust memory in contemporary Ukraine and to analyze the

institutional role of Ukrainian memorial museums in responding to these discursive transformations.

The media monitoring organization Detector Media classified the broadcast in question as a serious violation of journalistic standards and fundamental ethical norms. While such assessments originate in civil society rather than regulatory bodies, they indicate that the incident was perceived as exceeding the boundaries of acceptable professional conduct.

From the perspective of international media ethics, the moderator's silence during the articulation of statements that appeared to normalize mass violence raises questions of accountability. Professional codes developed by organizations such as the International Federation of Journalists and the European Federation of Journalists emphasize that journalists bear responsibility not only for their own speech but also for the content they disseminate through the programs they moderate. In this framework, the host is not a neutral conduit but an editorial actor entrusted with maintaining ethical boundaries.

Communication theory suggests that silence in such contexts may serve as implicit validation. The absence of immediate challenge or contextualization can be interpreted by audiences as tacit permissibility. This dynamic becomes particularly significant when references concern sites of mass violence such as Babyn Yar, whose symbolic status within Holocaust memory carries a distinct moral charge.

International journalistic standards also distinguish between pluralism of opinion and the dissemination of harmful or violence-normalizing discourse. Freedom of expression does not require media platforms to provide uncritical space for rhetoric that risks legitimizing crimes against humanity. Editorial intervention – ranging from immediate questioning to explicit contextual clarification – is generally regarded as an essential safeguard against the normalization of harmful narratives.

In this case, no formal corrective statement was issued by the broadcaster, nor did the national regulatory authority publicly initiate proceedings. The absence of an institutional response can be analytically described as regulatory inaction rather than solely as an individual ethical failure. This distinction is significant: the incident reveals structural ambiguities in Ukraine's media oversight system on the eve of the full-scale invasion.

The theoretical framework of the "banality of evil," developed by Hannah Arendt in Eichmann in Jerusalem, provides an analytical lens for understanding how extreme violence may enter discourse in routinized form. Arendt did not trivialize the magnitude of crimes; rather, she demonstrated how bureaucratic language and procedural rationality can obscure moral reflection [5]. Applied to contemporary media contexts, this framework illuminates how references to catastrophic historical events may become incorporated into predictive or technical narratives without explicit ethical framing. When tragedy is

translated into a hypothetical instrument within political analysis, its singular moral status risks semantic attenuation.

The regulatory dimension further complicates the case. Ukraine's Law "On Preventing and Combating Antisemitism," adopted shortly before the incident, establishes legal definitions concerning the justification or distortion of Holocaust-related symbols. Nevertheless, the absence of subsequent legal or administrative action underscores the gap between formal legislative commitments and their practical implementation. Rather than constituting evidence of deliberate endorsement, this inaction may indicate institutional hesitancy, interpretive ambiguity, or the lack of established enforcement precedents.

The divergence between civil society responses, including statements from Jewish community organizations, and the silence of state institutions highlights the contested terrain of memory governance. In the absence of regulatory intervention, public debate remains the primary mechanism of ethical contestation. Such dynamics reveal not only the vulnerability of traumatic memory within media environments but also the evolving role of memorial institutions in monitoring and responding to discursive transformations.

The case thus illustrates a broader shift from commemoration toward instrumentalization, in which Holocaust memory may be mobilized as a rhetorical resource within contemporary political discourse. When symbols associated with genocide enter media narratives without contextual ethical framing, the boundary between historical reflection and discursive normalization becomes increasingly fragile.

A central concern of this study is not merely a professional misjudgment by a media commentator, but the broader problem of institutional silence on the part of memorial institutions that should function as primary arbiters in situations of semantic degradation of traumatic history. The televised instrumentalization of Holocaust memory on 14 February 2022 reveals structural vulnerabilities within Ukraine's memory politics rather than an isolated ethical lapse.

Humanities scholarship has long emphasized the interrelation between the material organization of sites of memory and their discursive representation in media space. The absence of a consolidated state Holocaust museum at Babyn Yar produces what may be described as a "vacuum of responsibility" in the symbolic sphere. Where no authoritative institutional narrative exists, interpretive boundaries become unstable, allowing media actors to appropriate traumatic symbols for instrumental purposes.

Had Babyn Yar been institutionally consolidated within a powerful state museum framework, its symbolic status might have exerted normative pressure on public discourse. In the absence of such institutional protection, the site remains vulnerable to discursive manipulation.

Prior to 2022, Babyn Yar was the subject of sustained controversy between state and private memorial initiatives, particularly around the Babyn Yar Holocaust Memorial Center. The public conflict between competing projects contributed to the symbolic destabilization of the site. Media references to Babyn Yar frequently appeared in contexts of political disputes, funding controversies, and geopolitical tensions rather than commemorative reflection. Such conditions foster a gradual normalization of instrumental rhetoric. This phenomenon aligns with what scholars of memory politics describe as "memory wars," in which competing narratives weaken the ethical coherence of public remembrance. Without institutional consolidation, symbolic authority fragments.

A central concern of this study is not merely a professional misjudgment by a media commentator, but the broader problem of institutional silence on the part of memorial institutions that should function as primary arbiters in situations of semantic degradation of traumatic history. The televised instrumentalization of Holocaust memory on 14 February 2022 reveals structural vulnerabilities within Ukraine's memory politics rather than an isolated ethical lapse.

Humanities scholarship has long emphasized the interrelation between the material organization of sites of memory and their discursive representation in media space. The absence of a consolidated National Holocaust Museum produces what may be described as a "vacuum of responsibility" in the symbolic sphere. Where no authoritative institutional narrative exists, interpretive boundaries become unstable, allowing media actors to appropriate traumatic symbols for instrumental purposes.

Had Babyn Yar been institutionally consolidated within a powerful National Holocaust Museum framework, its symbolic status might have exerted normative pressure on public discourse. In the absence of such institutional protection, the site remains vulnerable to discursive manipulation.

Prior to 2022, Babyn Yar was the subject of sustained controversy between state and private memorial initiatives, particularly around the Babyn Yar Holocaust Memorial Center. The public conflict between competing projects contributed to the symbolic destabilization of the site. Media references to Babyn Yar frequently appeared in contexts of political disputes, funding controversies, and geopolitical tensions rather than commemorative reflection. Such conditions foster a gradual normalization of instrumental rhetoric. This phenomenon aligns with what scholars of memory politics describe as "memory wars," in which competing narratives weaken the ethical coherence of public remembrance. Without institutional consolidation, symbolic authority fragments.

Historian and Executive Secretary of the Public Committee "Babyn Yar," Vitalii Nakhmanovych, has repeatedly argued that without a coherent national memorial complex, Babyn Yar remains a contested and fragmented symbolic space. Institutional

incompleteness, in this sense, translates into discursive vulnerability. The absence of a nationally endorsed ethical canon governing references to the Holocaust enables rhetorical relativization in broadcast discourse.

In 2020, leading Ukrainian intellectuals issued a public appeal urging the state to assume responsibility for memorializing Babyn Yar. Their argument stressed that ambiguity in state policy exposes it to hybrid manipulation and geopolitical instrumentalization [6]. The February 2022 incident may be interpreted as confirmation of those concerns.

The difficulty of constructing a unified language of tragedy in Ukraine has been examined by scholars such as Miroslav Popovych and Anton Drobovych. The absence of a consolidated institutional framework has impeded the formation of a stable ethical canon regulating public references to genocidal violence. Without such a canon, media discourse risks transforming historically singular atrocities into flexible metaphors. This shift signals a movement from commemoration toward pragmatic instrumentalization.

The televised rhetoric of February 2022 also invites reflection through the lens of Hannah Arendt's concept of the "banality of evil." In contemporary media environments, the danger lies not only in the denial or explicit justification of violence but in its procedural normalization through neutralized language. When genocide becomes a technical analogy or forecasting device, moral shock is replaced by discursive routine. Resisting such normalization requires institutional actors capable of restoring ethical gravity to public language. Memorial museums in the twenty-first century cannot remain confined to exhibition halls; they must participate actively in media space.

The Paradox of the Day of Unity – the incident occurred on 14 February 2022, a date President Volodymyr Zelenskyy proclaimed as the "Day of Unity" in response to escalating threats of invasion. This coincidence exposes a striking communicative dissonance: while official discourse emphasized consolidation and solidarity, televised rhetoric simultaneously eroded shared ethical foundations. Unity presupposes a stable moral framework. If traumatic national symbols remain discursively negotiable, proclamations of unity risk becoming performative gestures rather than sustainable cultural commitments.

The absence of public responses from relevant regulatory bodies further underscores the lack of institutional mechanisms to protect historical memory from discursive violence. Legal instruments addressing antisemitism exist [7], yet their application to symbolic degradation remains underdeveloped. The result is a circular dynamic: Institutional incompleteness produces semantic vulnerability – Semantic vulnerability enables media instrumentalization – Regulatory passivity normalizes such discourse. Over time, this cycle risks eroding the moral status of historical trauma in public consciousness.

This study proposes reconsidering the memorial museum as an active agent of media hygiene. A National Holocaust Museum would not function as a censor but as an authoritative ethical reference point capable of issuing rapid public statements in cases of instrumentalization; providing professional expertise to journalists and broadcasters; establishing normative discursive boundaries; and facilitating complex public conversations about collaboration, responsibility, and historical accountability.

Institutional authority emerges not from silence but from principled engagement. The February 2022 case does not reveal ignorance of historical facts; it reveals a deficit in institutionalized ethical norms governing public discourse. When a commentator adopts the "logic of the occupier" rhetorically, this becomes possible only in an environment lacking a clearly articulated moral framework transmitted by authoritative memory institutions.

Conclusion. The media's instrumentalization of Holocaust memory in February 2022 should not be interpreted as an isolated rhetorical misstep. Rather, it reflects the unfinished state of Holocaust memorialization in Ukraine. In the absence of a consolidated national museum at Babyn Yar, symbolic authority remains fragmented, and ethical boundaries are unstable. Memorialization is not solely about the past; it constitutes an element of contemporary cultural security. Where historical trauma becomes a convenient illustrative device, ethical desensitization follows. Conversely, where memory is institutionally consolidated and normatively protected, discursive degradation becomes socially untenable. The long-term resilience of Ukraine's humanitarian space depends not only on legal sanctions but on the institutional strengthening of memory. A national Holocaust museum would serve not merely as an archive of tragedy, but as a guardian of ethical language in the public sphere.

Acknowledgements. The publication was prepared as part of the project "Ukrainian Memorial Museums: Exhibiting the Holocaust and war crimes in the context of an ongoing war and European memory culture". This project has received funding through the MSCA4Ukraine initiative, funded by the European Union. Views and opinions expressed are, however, those of the author only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the MSCA4Ukraine Consortium, as a whole, nor any individual member institution of the MSCA4Ukraine Consortium can be held responsible for them.

Reference:

1. LaCapra D. Writing History, Writing Trauma. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014.

2. Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N. J., & Sztompka, P. Cultural Trauma and Collective Identity. Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press, 2004.

3. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам’яті. Київ: Ніка-Центр, 2012.

4. Право на владу. Панічна атака. ТСН. URL: https://www.youtube.com/watch?v=WsrA49xgP34.

5. Аренд Х. Айхман в Єрусалимі. Розповідь про банальність зла. Київ: Дух і Літера, 2021.

6. Звернення української культурної та наукової спільноти щодо меморіалізації Бабиного Яру» (вересень 2020 р.). Міжнародний Меморіальний благодійний фонд «Бабин Яр». 13.05.2020. URL: http://babiyar.org.ua/?p=862.

7. Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні : Закон України від 22.09.2021 № 1770-IX (Відомості Верховної Ради України. 2021. № 51 Ст. 419).

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ

Микита ЧУБАТОВ
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Державного податкового університету

У сучасній політології та безпекознавстві поняття «стійкість» визначається як здатність держави та суспільства пристосовуватися до кризових умов та відновлювати функціональність без втрати суверенітету. Оскільки в Україні триває війна на території Донбасу з 2014 р., а з 2022 р. – повномасштабна війна, стійкість – це умова виживання, а не теоретична категорія. Основним елементом стійкості виступає національна ідентичність, а саме – національна мова, територія держави, її історія, традиції. Іноземні мови завжди використовувалися для асиміляції, тобто знищення ідентичності інших народів, щоб такі ідентифікували себе як частину народу, що проводить асиміляцію [1].

Станом на сьогодні, мовне питання є одним із найскладніших в українському суспільстві через декілька факторів, таких як мовний розкол – це не просто різниця у використанні української або російської у різних регіонах України, а й протиставлення самоідентифікації населення. Це свідчить про недостатню національну свідомість та єдність у певних областях. За демократичних умов виборів таке середовище приводить до влади популістів, національні інтереси яких нічого не варті, а також повномасштабне вторгнення, з початку якого мова перестала бути виключно засобом комунікації, а стала інструментом геополітичного тиску. Російська Федерація, ведучи збройну агресію проти України, використовує мову для виправдання власних дій, які становлять загрозу національній безпеці України. Однак, чимала частка громадян України продовжує надавати перевагу російській у повсякденному спілкуванні, що свідчить про небажання національної самоідентифікації [1].

Проблема недостатнього використання української у певних сферах – дестабілізуючий чинник суспільного життя, що створює перешкоди у створенні незалежної держави. Незалежний розвиток країни можливий лише за умови відсутності внутрішнього розколу. Таким чином, українська мова перестає бути об'єктом виключно гуманітарної політики і стає суб'єктом безпекової політики. Процес перетворення мови на питання національної безпеки в науковій літературі описується терміном «сек'юритизація». В Україні цей процес пройшов шлях від декларативних заяв 1990-х рр. до чіткої юридичної та суспільної фіксації у 2020-х. рр. Рішення Конституційного Суду України від

14 липня 2021 р. юридично закріпило тезу про те, що загроза українській мові є тотожною загрозі національній безпеці. Окрім цього, ухвалення законопроєкту №14120, що виключає російську мову із Європейської хартії регіональних або міноритарних мов (далі - Хартія), остаточно закріпило статус української мови як державної [2]. Виключення мов із перекладу Хартії не заборонило використання інших мов у приватному спілкуванні [3].

Для розуміння важливості державної мови як фундаментального чиннику національної стійкості та безпеки, необхідно проаналізувати історичну ретроспективу.

В Законі про державну мову в Українській Народній Республіці від 1 січня 1919 р. з'явилася чітка норма стосовно статусу української мови як державної. Більшовики використовували русифікацію як інструмент упокорення, і відсутність консолідованого мовного простору полегшила перехід від УНР до УСРР. Сучасні дослідники наголошують, що ґрунтовне осмислення цього досвіду є критично важливим для уникнення помилок у сьогоденні [4]. У другій половині XX ст. дисиденти-шістдесятники зробили значний внесок у захисті української мови. Ключовим документом епохи стала праця Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» (1965). Дзюба довів, що радянська мовна політика не має нічого спільного з інтернаціоналізмом, а є формою колоніальної асиміляції. Дзюба аргументував, що знищення мови, її асиміляція радянською владою та масове поширення російської на території сучасної України веде до деградації нації. Сьогодні, аналізуючи історичне джерело, ми бачимо прямі паралелі з діями Росії, яка під гаслами так званої «денацифікації» проводить політику лінгвоциду. Цей історичний зв'язок підкреслює, що мовне питання завжди було питанням політичної свободи [5].

Після здобуття Україною незалежності, період до 2014 р. характеризувався амбівалентністю. Хоча Конституція 1996 р. закріпила статус української мови як державної, стаття 10 гарантувала «вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України» [6]. Таке формулювання, хоч і забезпечувало рівноправ'я українців, слугувало інструментом маніпуляцій, унаслідок чого українська мова не була впроваджена у всі сфери суспільного життя. 2012 р. було прийнято закон «Про засади державної мовної політики», неофіційно відомий як «Закон Ківалова-Колесніченка», який дозволяв надати регіональній мові офіційний статус у разі наявності принаймні 10% носіїв відповідної мови [7]. Переважно, саме російська мова, яка станом на 2012 р. була основною під час приватного спілкування у певних регіонах України, таких як Схід (65% населення),

Південь (67% населення) та Донбас (83% населення), отримала особливу підтримку [8].

Ухвалення цього Закону спровокувало масштабні протести, відомі як «Мовний майдан», які стали предтечею Революції Гідності. 28 лютого 2018 р. Конституційний Суд України ухвалив Рішення, визнаючи закон «Про засади державної мовної політики» неконституційним [9]. 2019 р. було ухвалено Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який встановив чіткі механізми регулювання використання української мови у публічних сферах. З 1 вересня 2020 р. завершився перехід шкіл з російською мовою викладання на державну. Винятки залишилися лише для мов корінних народів та мов ЄС, але і там українська займає домінуюче місце [10]. Впроваджено квоти на книговидання (не менше 50% назв у книгарнях мають бути українською). Театральні вистави іноземною мовою у державних театрах повинні супроводжуватися перекладом. Фільми демонструються державною мовою [10]. Стаття 30, яка зобов'язує надавати послуги українською за замовчуванням [11]. У 2024 р. покращується виконання вимог Закону про державну мову, відповідно до звіту Уповноваженого із захисту державної мови Т. Кременя [12]. Він же наводить статистику щодо звернень, пов'язаних із порушенням Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної": 2023 р. – 3692 порушення, 2024 р. – 2314. Позитивні зміни у 2024 р. у порівнянні із 2023 р. саме через поступове покращення мовної ситуації в Україні, але не через нехтування українцями мовних прав [13]. За даними групи «Рейтинг», частка громадян, які вважають українську рідною, зросла з 57% у 2012 р. до 76% у 2022 р., натомість частка прихильників російської мови впала з 42% до 20% [14].

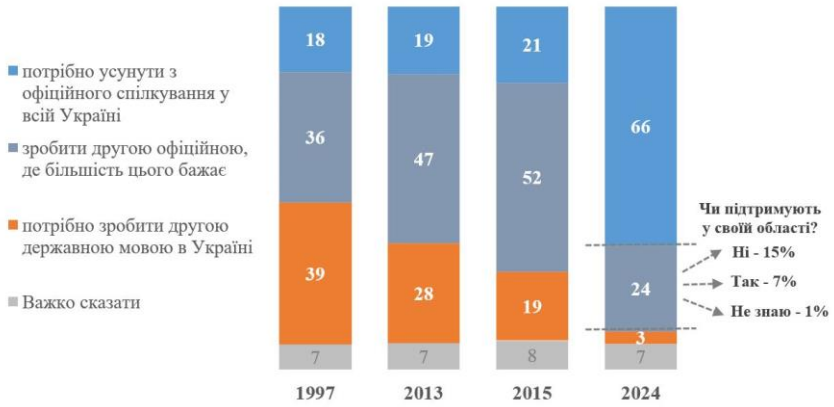

Рис. 1 – статистика опитування, проведеного КМІС 17-23 лютого 2024 р [15]

Опитування, проведене Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), свідчить, що 3% респондентів підтримують надання статусу другої

державної російській мові, 24% припускають, що російська може бути офіційною у певних регіонах у разі волевиявлення мешканців цих територій [15].

Дослідження фіксують зміну вікової парадигми. Якщо у 2000-х українська мова часто асоціювалася із сільською місцевістю та старшим поколінням, то у 2025 р. – це мова молоді, урбаністичної культури та прогресу. Молодь вважає українську мовою успіху та європейського вибору, тоді як російська асоціюється з минулим та агресією [15]. Однак, близько 20% вважають українську мову «недоречною» для спілкування в деяких контекстах, що свідчить про необхідність подальшої українізації [16].

Українська мова стала фундаментом національної стійкості та символом свободи, об’єднавши понад 80% громадян. Сьогодні захист мови прирівняний до захисту територій. Головні виклики: реінтеграція деокупованих громад та створення україномовного контенту для молоді як запобіжника асиміляції.

Список використаних джерел:

1. Чупрінова Н., Севрук І., Соколавська Ю. Українсбка мова як чинник національної бепеуи.. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Іторичниі науки. 2023. Том 34 (73) №1. С. 150–154. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/21.pdf

2. Верховна Рада України прийняла Закон, який вносить зміни до деяких законів України у зв’язку з оновленням офіційного перекладу Європейської хартії регіональних або міноритарних мов. Верхоанв Рада України. 2025. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/268673.html.

3. How Language Became a Matter of Security in Ukraine. Eurac.edu. 2025. URL: https://www.eurac.edu/en/blogs/connecting-the-dots/how-language-became-a-matter-of-security-in-ukraine.

4. Чубата М., Карпічков В. Законодавче забезпечення статусу української мови як державної: історіографічна оцінка трансформації на різних етапах української революції 1917–1921 рр. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2025. №4. С. 9–15. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2025/4.pdf.

5. Дзюба І. “Інтернаціоналізм чи русифікація?. URL: http://history.org.ua/LiberUA/966-518-110-6/966-518-110-6.pdf.

6. Конституція України. URL: https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i

7. Закон України «Про засади державної мовної політики». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text.

8. Питання мови: результати останніх досліджень 2012 року. Ratinggroup. 2012. URL: https://www.ratinggroup.ua/news/yazykovoy-vopros-rezultaty-poslednih-issledovaniy-2012.

9. Ухвалено Рішення Конституційного Суду України № 2-р/2018. Конституційний Суд України. 2018. URL: https://ccu.gov.ua/novyna/uhvaleno-rishennya-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny-no-2-r2018-0.

10. Аналітична довідка щодо закону "Про забезпечення функціонування української мови як державної". 2019. URL: https://ukraine.un.org/en/download/34205/78513.

11. Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної". Верховна Рада України. 2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text.

12. У 2024 році збереглася тенденція до поліпшення стану виконання вимог Закону про державну мову, - звіт Уповноваженого із захисту державної мови. Урядовий Портал. 2019. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/u-2024-rotsi-zberehlasia-tendentsiia-do-polipshennia-stanu-vykonannia-vymoh-zakonu-pro-derzhavnu-movu-zvit-upovnovazhenoho-iz-zakhystu-derzhavnoi-movy.

13. Тарас Кремінь: Кількість скарг щодо порушення мовного закону торік зменшилась на 37%. Інститут масової інформації. 2025. URL: https://imi.org.ua/news/taras-kremin-kilkist-skarg-shhodo-porushennya-movnogo-zakonu-torik-zmenshylas-na-37-i65949.

14. Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). Ratinggroup. 2022. URL: https://www.ratinggroup.ua/news/language-issue-in-ukraine-march-19th-2022.

15. Динаміка ставлення до статусу російської мови в Україні. Прес-релізи та звіти. Київський міжнародний інститут соціології. 2024. URL: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1385&page=1.

16. Кожне слово українською – це гідність спротиву ворогам! Про важливість рідної мови. Україна молода. 2025. URL: https://umoloda.kyiv.ua/number/3958/188/189342/.

ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА МАНІПУЛЯЦІЯМ

Людмила ШЛЄІНА
Phd, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного
Тетяна ІВАНЕЦЬ
кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

Актуальність теми. В умовах нинішньої геополітичної кон'юнктури інформаційна сфера трансформувалася у простір жорсткого стратегічного протистояння, де мова функціонує не просто як комунікативний інструмент, а як фундаментальний ресурс національної безпеки. Для української держави утвердження статусу державної мови є невід'ємною складовою зміцнення національної стійкості. У ситуації гібридної агресії та інтенсивних інформаційно-психологічних операцій (ІПсО) українська мова стає дієвим механізмом захисту, що дозволяє вчасно розпізнавати деструктивні зовнішні впливи та верифікувати справжність інформаційних джерел.

Аналіз останніх досліджень. Питання мовної політики та інформаційної безпеки досліджували такі вчені, як Л. Масенко, О. Сербенська, Г. Почепцов. Проте динамічний розвиток цифрових технологій та специфіка сучасних маніпулятивних стратегій (зокрема використання штучного інтелекту для створення фейків) потребують глибшого вивчення мови саме як інструменту деконструкції дезінформації.

Незважаючи на законодавче закріплення статусу української мови, інформаційний простір залишається вразливим до маніпуляцій, які використовують мовну мімікрію, викривлення термінології та експлуатацію емоційно-чутливих тем. Існує нагальна потреба в аналізі того, як саме функціонування якісного україномовного контенту сприяє підвищенню медіаграмотності та критичного сприйняття інформації громадянами.

Об'єктом дослідження є україномовний сегмент інформаційного простору в умовах сучасних викликів.

Предметом дослідження виступають механізми та потенціал української мови як інструменту виявлення та нейтралізації дезінформації та маніпулятивних впливів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз практичних аспектів функціонування української мови як чинника захисту інформаційного суверенітету України та засобу формування стійкості суспільства до маніпуляцій.

У сучасному науковому дискурсі інформаційна безпека розглядається не лише як технічний захист даних, а як захист *когнітивного простору* людини. Мова в цій системі є ключовим операційним середовищем.

Мовна стійкість – це здатність мовної спільноти зберігати свою мовну ідентичність, збереження самобутності та активне використання рідної мови в усіх сферах життєдіяльності, попри несприятливі чинники.

В інформаційному аспекті: це здатність споживача інформації критично фільтрувати контент, віддаючи перевагу офіційним та перевіреним україномовним джерелам.

Складовими стійкості є:

– *Психологічна:* усвідомлений вибір української як мови отримання новин.

– *Комунікативна:* здатність протистояти мовній агресії та маніпуляціям у соцмережах.

– *Нормативна:* дотримання мовних стандартів, що ускладнює проникнення суржику та кальок як інструментів ворожої пропаганди.

– Психолінгвістика стверджує, що мова є найшвидшим інструментом верифікації особистості. В умовах стресу (війни) цей механізм загострюється.

– *Ефект довіри:* повідомлення рідною мовою сприймається мозком з вищим рівнем базової довіри. Це робить «мовну чистоту» критично важливою.

– *Маркер «Чужий»:* використання специфічних конструкцій, що не властиві українській фонетиці чи синтаксису (наприклад, плутання *і/и*, неправильні наголоси в аудіофейках), активує у реципієнта стан тривоги та недовіри.

– *Соціальна згуртованість:* спільний мовний код створює відчуття безпеки та приналежності до групи, що захищає індивіда від панічних настроїв, які часто сіються через іншомовні або штучно перекладені ресурси.

Вагома роль державної мови у формуванні єдиного когнітивного поля нації що полягає у спільній системі значень, символів та інтерпретацій, яку поділяє суспільство, а саме:

– *консолідація значень:* державна мова забезпечує однакову інтерпретацію стратегічно важливих понять (наприклад, термін «звільнення» замість маніпулятивного «взяття під контроль»).

– *інформаційний суверенітет:* коли більшість громадян перебуває в україномовному когнітивному полі, ворожим наративам (що зазвичай розробляються іншою мовою) важче інфільтруватися в масову свідомість без втрати сенсу або викривлення.

– *освіта та професіоналізм:* формування професійного дискурсу державною мовою виключає можливість двозначностей, які є ґрунтом для маніпуляцій у фаховій комунікації (державне управління, військова справа, медицина).

– Мова є «м’якою силою» (Soft Power), яка перетворюється на «жорсткий інструмент» захисту, коли вона стає єдиним стандартом державного та медійного спілкування.

– Мовні механізми дезінформації та маніпуляції використовується в інформаційній війні для спотворення реальності та створення хибних уявлень у реципієнтів.

– Реалізація цих стратегій на практиці вимагає застосування специфічного інструментарію, серед якого особливої уваги заслуговують мовне мімікрування та «мовні пастки». Зокрема, мовне мімікрування постає як спроба ворожих сил створювати контент українською мовою, щоб видати його за внутрішньоукраїнський дискурс. Однак через відсутність глибокого знання мови виникають характерні помилки:

– *машинний переклад та омонімія:* найбільш впізнаваний маркер – використання слів, що мають різні значення в російській та українській мовах (наприклад, переклад російського «хлопок» як «бавовна» замість «плеск», або «пол» як «стать» замість «підлога»);

– *синтаксичні кальки:* вживання невластивих українській мові конструкцій (наприклад, «приймати міри» замість «вживати заходів», «на протязі дня» замість «протягом дня»);

– *фонетична невідповідність:* у відео- та аудіофейках використання російської артикуляції (тверде «ч», неправильне вживання звука «г» та «ґ»), що миттєво зчитується носіями як маркер «чужого».

– Маніпуляція базується на заміні раціонального сприйняття емоційним. Для цього використовуються такі прийоми:

– *евфемізми (пом’якшення):* використання нейтральних слів для маскування агресивних дій (наприклад, «хлопок» замість «вибух», «жест доброї волі» замість «відступ»). Це створює ілюзію контролю та зменшує рівень тривоги у власній аудиторії, одночасно дезорієнтуючи супротивника;

– *дисфемізми (загострення):* надання негативного забарвлення нейтральним явищам (наприклад, замість «*екологічні норми*», «*зелена енергетика*» використання «*Екотерор*», «*зелена диктатура*», «*знищення промисловості*» - регулювання, спрямоване на довгострокове збереження ресурсів, представлене як терористичний акт або тиранія.);

– *епітети-ярлики:* постійне супроводження назв певних груп людей оціночними прикметниками для формування стійкої негативної асоціації (наприклад, «київський режим», «радикальні елементи»).

Інформаційно-психологічні операції мають чітко виражені мовні ознаки, які дозволяють їх ідентифікувати:

– *надмірна емоційність та капслок:* використання знаків оклику, закликів «Максимальний репост!», «Цього не покажуть по ТБ!» – мовні засоби нагнітання паніки;

– *апеляція до авторитетів без імен:* використання конструкцій «*як повідомило джерело в Офісі Президента*», «*від аналітиків, які консультують великий бізнес, чуємо...*», що створює ілюзію поінформованості;

– *логічні помилки та мовна агресія:* використання мови ворожнечі (hate speech) для розколу суспільства за мовною, релігійною чи територіальною ознакою.

Практичний аналіз інформаційних операцій проти України виявляє системну вразливість агресора – нездатність відтворити природний мовний контекст. Використання систем машинного перекладу без залучення носіїв мови призводить до появи «лінгвістичних маркерів чужинця», які миттєво нівелюють маніпулятивний ефект. Найбільш розповсюджені мовні маркери, що дозволяють ідентифікувати ворожий контент, систематизовано у таблиці 1.

Таблиця 1. Мовні маркери-ідентифікатори ворожого контенту

Російський оригінал	Помилковий переклад (ІПсО)	Нормативна українська мова
Горючая смесь	Горюча суміш	Займиста суміш
Принимать меры	Приймати міри	Вживати заходів
По заказу	По замовленню	На замовлення
Ведущий специалист	Ведучий спеціаліст	Провідний фахівець

Такі лінгвістичні провали виконують роль «цифрового відбитка» агресора. Вони доводять, що українська мова завдяки своїй флективності та багатству контекстуальних значень є складною для штучного відтворення без глибокого культурного бекграунду. Таким чином, знання мовних норм аудиторією стає

природним фільтром, що автоматично відсікає до 70-80% низькоякісного маніпулятивного контенту.

Це підтверджує тезу, що мовна ідентичність є невід'ємною складовою інформаційної та національної стійкості. Механізм взаємодії мовних стандартів із процесами виявлення дезінформації та зміцнення державної безпеки візуалізовано у наступній схемі:

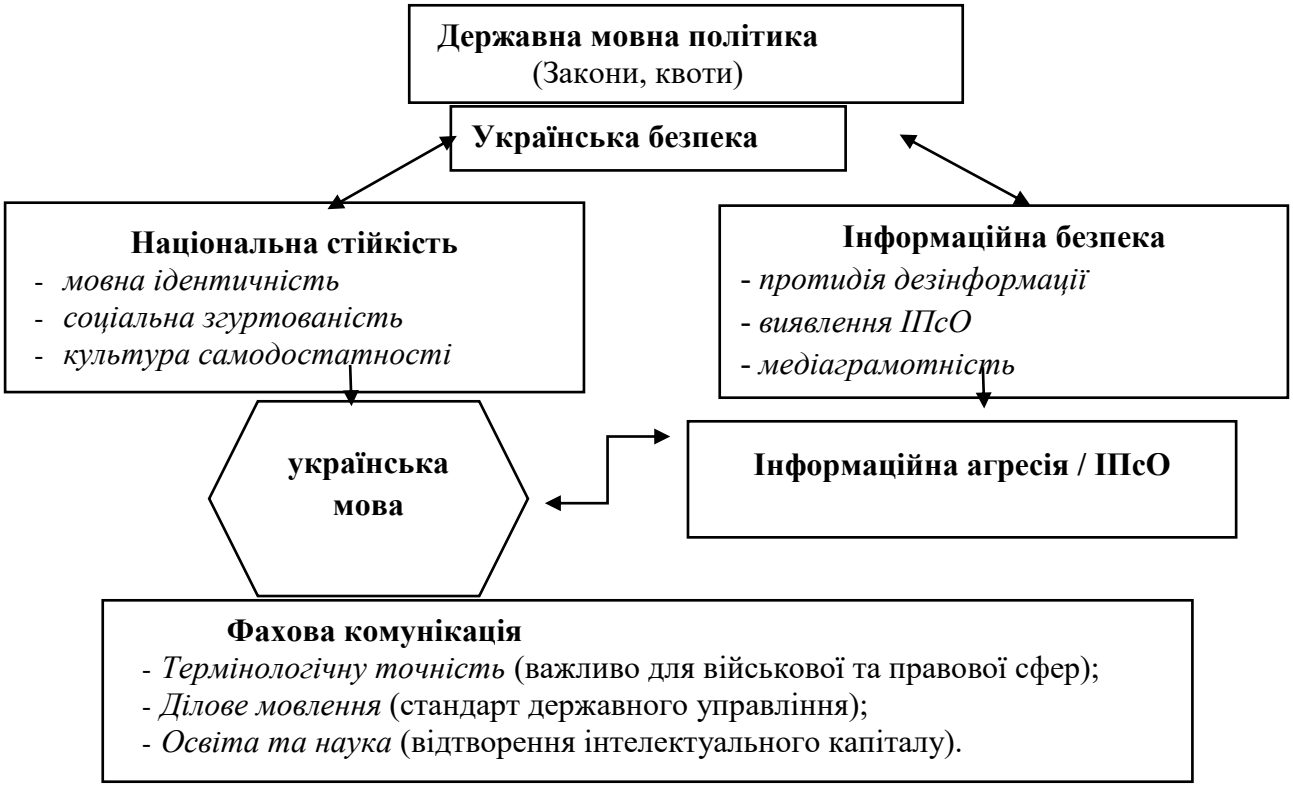

Рис 1. Механізм взаємодії мовних стандартів із процесами виявлення дезінформації та зміцнення державної безпеки

Представлена архітектура взаємодії підтверджує, що українська мова є не лише засобом передачі інформації, а й активним щитом у структурі національної стійкості. Особливе місце в цій системі посідає *фахова комунікація*, де термінологічна точність та ділове мовлення виступають гарантами фахової спроможності держави. Саме високий стандарт володіння мовою в освітній та науковій сферах створює середовище, у якому ворожі лінгвістичні маркери (такі як хибні конструкції «приймати міри» чи «по замовленню») стають аномаліями, що легко ідентифікуються. Таким чином, зміцнення державної мовної політики безпосередньо корелює з підвищенням ефективності протидії ІПсО, перетворюючи мовну грамотність на інструмент стратегічного стримування інформаційної агресії.

У сучасних умовах українська мова стає не просто засобом трансляції інформації, а ключовим елементом «стратегічних комунікацій», спрямованих на формування національного наративу та нейтралізацію ворожих впливів.

Протягом 2022–2025 рр. в українському сегменті соцмереж відбувся «мовний зсув». Згідно з даними моніторингу Центру контент-аналізу, частка дописів українською мовою в популярних соцмережах (Facebook, Instagram, Twitter/X, Youtube, TikTok) зросла до рекордних показників, що свідчить про свідому відмову користувачів від мови агресора як інструменту споживання контенту [7].

Цей перехід створює «мовний купол», який:

– Ускладнює роботу систем ворожого автоматизованого впливу, оскільки їхні алгоритми часто не встигають за динамікою розвитку живого українського сленгу та новотворів.

– Знижує ефективність алгоритмів рекомендацій, які раніше пропонували користувачам матеріали ворожих медіа на основі мовної схожості.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019), [1] офіційна комунікація стала безальтернативно українською. Це дозволило:

– Створити єдиний канон подачі новин, що базується на державній термінології, мінімізуючи простір для трактувань.

– Як зазначає дослідник Г. Почепцов, «інформаційна стійкість держави залежить від здатності створювати власний порядок денний, що неможливо без мовної автономії» [6].

Якісний україномовний продукт від офіційних джерел (наприклад, Центр протидії дезінформації при РНБО) виступає «першоджерелом істини», що автоматично маркує будь-які інтерпретації тих самих подій як підозрілі або ворожі.

Фахова комунікація (військова, медична, юридична) вимагає суворого дотримання термінологічних стандартів. Використання некоректних перекладів у професійних текстах не лише знижує рівень довіри, а й створює лазівки для маніпуляцій.

Л. Масенко наголошує, що «мовна гігієна в публічному просторі є формою інтелектуального спротиву» [5]. Точність назв озброєння, статусів військовослужбовців та юридичних кваліфікацій злочинів унеможливлює розмивання відповідальності агресора в міжнародному та внутрішньому правовому полі.

Реалізація державної мовної політики є не лише питанням культури, а й інструментом «санітарної очистки» інформаційного поля від деструктивних впливів.

Законодавчі ініціативи останніх років, зокрема Закон України «Про медіа» (2022) [2] та зміни до законодавства про квотування, стали каталізатором захисного очищення інформаційного простору, який роками слугував провідником «м’якої сили» агресора.

– *Зниження вразливості:* зменшення присутності російської мови в медіа автоматично знижує ефективність трансляції російських наративів, що часто впліталися в розважальний та музичний контент.

– *Стимулювання ринку:* квоти створили попит на якісний український продукт, що, за словами О. Данілова, є формою «гуманітарної безпеки держави» [3, с. 15–22].

– Лінгвістична грамотність є невід’ємною частиною медіагігієни. Уміння ідентифікувати маніпулятивні техніки (евфемізми, «мову ненависті», логічні пастки) дозволяє громадянам вибудовувати когнітивний захист.

– *Освітні ініціативи:* проєкти на кшталт «Фільтр» (МКІП) акцентують увагу на тому, що аналіз мови повідомлення є першим кроком до перевірки фейку. Як зазначає дослідниця О. Любченко, «виявлення стилістичних дисонансів у тексті часто є швидшим способом верифікації, ніж класичний фактчекінг» [4, с. 88–95].

– *Критичний синтаксис:* розуміння того, як через порядок слів або пасивні конструкції («Під час акції протесту було застосовано сльозогінний газ, що призвело до її завершення» замість «Поліція розігнала мирну акцію протесту за допомогою сльозогінного газу») розмивається відповідальність, є критично важливим для формування об’єктивної картини світу.

– Майбутнє інформаційної стійкості лежить у площині панування української мови в цифровому просторі (Search Engine Optimization, AI-алгоритми, локалізація софту).

– *Цифрова українізація:* розвиток українського сегмента Wikipedia, YouTube та TikTok створює альтернативну інформаційну екосистему, яка є автономною від російського впливу.

– *Протидія алгоритмічному тиску:* чим більше якісних даних генерується українською мовою, тим краще навчаються алгоритми штучного інтелекту розпізнавати специфічний український контекст, що в перспективі автоматизує виявлення ворожих ІПсО.

У результаті проведеного дослідження функціонування української мови в інформаційному просторі як чинника національної стійкості та протидії маніпуляціям, зроблено такі висновки:

Доведено, що в умовах гібридної війни українська мова трансформувалася з суто комунікативного засобу в інструмент національної безпеки. Вона виконує роль когнітивного «імунного бар’єра», що дозволяє суспільству ідентифікувати чужорідні наративи та зберігати цілісність національного інформаційного простору.

Аналіз лінгвістичних ознак ворожих ІПсО (зокрема кейси «бавовна», «електрохарчування» тощо) підтвердив, що мовна компетенція аудиторії є найшвидшим інструментом верифікації інформації. Нездатність агресора опанувати складні пласти української лексики та синтаксису нівелює маніпулятивний потенціал фейкових повідомлень ще на етапі їхнього сприйняття.

Законодавче регулювання (квотування, Закон «Про медіа») та розвиток україномовного сегмента інтернету сприяли витісненню російських медіастратегій. Це забезпечило формування єдиного когнітивного поля, де професійна комунікація базується на чіткій термінології, що унеможливлює розмивання сенсів та маніпулювання фактами.

Подальше зміцнення національної стійкості залежить від інтеграції мовної грамотності в загальну систему медіагігієни. Розвиток якісного україномовного контенту, зокрема у сфері ІТ та штучного інтелекту, є запорукою остаточної деокупації свідомості громадян та формування стійкого імунітету до зовнішніх інформаційних загроз.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 21. Ст. 81.

2. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. Голос України. 2022. № 261 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20

3. Данілов О. Гуманітарна безпека як складник національної безпеки України в умовах глобалізації. Стратегічні пріоритети. 2023. № 2. С. 15–22.

4. Любченко О. Медіаграмотність та лінгвістична безпека: виклики сучасності. Українське слово в світі. 2022. Т. 4. С. 88–95.

5. Масенко Л. Мова і політика. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Соняшник, 2020. 256 с.

6. Почепцов Г. Стратегічні комунікації: стратегії, що змінюють світ. Харків : Фоліо, 2021. 352 с.

7. Простір української мови : звіт за результатами моніторингу контенту соціальних мереж (2020–2025 рр.). Центр контент-аналізу. URL: https://surl.li/pfnjex.

8. Трач Н. Українська мова в публічному просторі: нові норми та старі стереотипи. Наукові записки НаУКМА. Мовознавство. 2023. Т. 8. С. 45–52.

МОВНІ МАРКЕРИ ДОСТОВІРНОСТІ В НОВИННИХ ТЕКСТАХ

Наталія ШУМАРОВА
д-р філол. наук, проф.,
завідувачка кафедри мови медіа
Київського національного університету імені Тарас Шевченка
Ірина МАРИНЕНКО
канд. філол. наук, доц.,
доцент кафедри мови медіа
Київського національного університету імені Тарас Шевченка

Мовна комунікація в усіх її проявах усного і письмового характеру є однією з ключових тем сучасних лінгвістичних досліджень.

Об'єктом аналізу в цій роботі є новинні тексти, зібрані методом суцільної вибірки з матеріалів масмедіа, представлених протягом одного дня, 1 листопада 2025 р. Вибір дня був випадковим, що є прийнятним у соціологічних і соціолінгвістичних дослідженнях, а вибір медіа базувався на «Списку прозорих та відповідальних медіа», відомого також як «Білий список», який щороку укладає Інститут масової інформації, і на відборі 15 новинних телеграм-каналів із найбільшою кількістю підписників. Було проаналізовано 533 публікації в медіа та 442 новинних повідомлення в месенджері «Телеграм», разом – 975 текстів.

Мета дослідження полягала у визначенні мовних засобів, що формують достовірність новинних повідомлень і підтверджують їхню інформаційну точність.

Мета авторів новин – ознайомити якнайширшу авдиторію з подіями, що відбулися нещодавно або відбуваються в момент читання / слухання / перегляду матеріалу. Інформаційні повідомлення повинні подаватися об'єктивно, достовірно, точно, тобто так, щоб не викликати сумнівів у реципієнтів. Цьому допомагають фото або відеокадри зі звуковим супроводом, які унаочнюють перебіг подій.

Для переконливості автори використовують різні засоби об'єктивізації новини: називають імена, прізвища, посади осіб, що беруть безпосередню участь у події або коментують, роз'яснюють те, що відбувається, підкреслюють дати, визначають години, хвилини, подають кількісні показники, що стосуються події, тощо. Ці цифрові і мовні маркери лежать на поверхні тексту, легко зчитуються реципієнтом і формують у нього проєкцію тексту у вигляді чіткої картини події, яку він, зважаючи на авторитет офіційної особи, сприймає як подану об'єктивно.

Нас зацікавив шар лексики, що презентує достовірність, об'єктивність, робить текст вірогідним, таким, що викликає довіру. Насамперед ідеться про лексеми, що вводять висловлення офіційних представників, які підтверджують, роз'яснюють чи коментують ту чи ту подію. Це може передаватися в різний спосіб:

– Прямою мовою офіційної особи: *"Ми відпрацювали всі свої обов'язки на сто відсотків", – **запевнив** Труханов* (Суспільне).

– Фрагментом прямої мови, поданої у вигляді цитати, переважно в підрядній частині складнопідрядного речення: *Сирський **зазначив**, що ворог у Покровську «платить найдорожчу ціну» за спроби окупації Донеччини* (Бабель).

– Непрямою мовою, поданою з порушенням правил її оформлення в складні речення різних типів: *Через російський удар балістикою по Миколаєву загинула людина, ще 15 – поранені, серед них є дитина, **повідомив** голова обласної військової адміністрації Віталій Кім* (Радіо Свобода).

– Непрямою мовою, «захованою» в підрядну частину речення. Напр.: *Командир батальйону Петро Кузик **сказав**, що спочатку не повірив, коли почув про спецоперацію з висадки українського десанту в районі Покровська* (Суспільне); *Віцепрезидент США Джей Ді Венс **заявив**, що хоче навернути свою дружину у християнську релігію* (Суспільне).

– Покликанням на офіційну особу, оформленим як вставна конструкція: *За **словами** Зеленського, протягом зими буде збережено фіксовану ціну на газ та електрику для побутових споживачів* (Бабель).

– Покликанням на організацію без зазначення конкретної офіційної особи, що оформлюється як односкладне неозначено-особове речення, напр.: *У ГУР **заявляють**, що ця операція є «серйозним **ударом** по воєнних спроможностях держави-агресора, а також по її економіці, зокрема у Московському регіоні»* (Радіо Свобода).

– Розповідним реченням, у якому дієслово-присудок презентує дії офіційної особи*: Президент Сербії Александар Вучич **закликав** до мирного вшанування пам'яті жертв трауру 1 листопада, першої річниці смертельного обвалу даху залізничного вокзалу в Новому Саду* (Радіо Свобода).

Матеріал свідчить, що такі помічники-актуалізатори достовірності факту зазвичай є дієсловами на позначення мовленнєвої діяльності, які можуть бути поділені на групи. До першої належать лексеми, що називають процеси комунікації людини і містять у своїй семантичній структурі сему "звук" або

передбачають її (*говорити, оголосити, сказати, розповісти, висловити, повідомити* тощо): *У своєму першому інтерв'ю після перемоги на президентських виборах Конноллі* ***розповіла****, що була вражена тим, як люди намагалися розмовляти з нею ірландською мовою під час передвиборчої кампанії* (hromadske.ua); *Своє бажання Джей Ді Венс* ***висловив*** *під час промови на заході організації Turning Point, присвяченому пам'яті загиблого консервативного блогера Чарлі Кірка* (Суспільне); *Про це* ***повідомив*** *начальник Корюківської районної військової адміністрації Павло Мірошниченко. За його словами, ворог продовжує обстрілювати район, і наразі фіксуються два прильоти по підприємству* (Дзеркало тижня); *Президент* ***розповів*** *про нову ініціативу «УЗ-3000», яка дозволить українцям безкоштовно подорожувати потягами на відстань до 3000 км у межах країни* (ТГ «ТСН новини»).

Зазначені лексеми виконують функцію зв'язку двох смислових фрагментів речення-повідомлення, виступають компонентом певної темо-рематичної конструкції, де потенційною темою є суб'єкт мовлення, а ремою – власне інформація, яку він повідомляє, підтверджує чи спростовує.

До другої групи лексем належать такі, що містять елементи мовленнєвого впливу, виражають інтенції мовця, які він закладає у висловлення відповідно до ситуації (*закликати, заявити, запевнити, пояснити, порадити* тощо). Словники сучасної української мови в дефініціях таких слів можуть містити семи мети, бажання досягнути чогось, реалізувати наміри. Так, напр. тлумачення слова *закликати* подається як «2. Звертатися до якоїсь групи людей з метою залучити їх до виконання певного завдання на реалізацію політичної вимоги і т. ін.» [2, с. 311], але навіть якщо визначення і не виражають інтенцію експліцитно, вони дають змогу реконструювати авторський намір, напр.: *заявляти / заявити* – «1. Повідомляти про що-небудь, звертатися з викладом якихось відомостей, програмних положень, думок» [2, с. 349], тобто хотіти, щоб авдиторія знала позицію мовця (не просто сказати, повідомити, а наголосити на важливості інформації або на власній позиції): *«Я зроблю все можливе, щоб вивести ірландську мову з маргінесу і використовувати її», –* ***наголосила*** *нова президентка в інтерв'ю на Raidió na Gaeltachta* (hromadske.ua); *Генпрокурор Руслан Кравченко, який підписав цей документ,* ***заявив*** *у відеозверненні: «30 вересня в Одесі загинули дев'ятеро людей. Це не стихія забрала життя цих людей…»* (Суспільне); *Санду* ***закликала*** *ЄС не допустити гальмування євроінтеграції Молдови на тлі вето Угорщини щодо вступу України* (ТГ «Ukraine NOW»).

Третю групу представляють дієслова ЛСГ називання. У мові і в узусі це незначна група зі значенням номінації предметів, явищ чи процесів (*назвати, найменувати, перенайменувати, номінувати* (терм.)). У «Словнику синонімів української мови» [1] представлений ряд є ширшим за рахунок введення до складу синонімічного ряду слів розмовного і застарілого характеру [1, с. 894], вживання яких є недоречним у новинних текстах, а тому в останніх трапляється в принципі лише одне дієслово – *назвати / називати,* з найбільш узагальненим значенням, нейтральне зі стилістичного і стильового погляду. Напр.: *Він* (Кравченко – автори) ***назвав*** *це «історичним і важливим прецедентом» для всієї системи міжнародного правосуддя* (Радіо Свобода). У наведеному прикладі слово *називати* реалізує значення «2. Визначати, характеризувати кого-, що-небудь якимсь словом, позначенням і т. ін., виявляючи своє ставлення» [3] і демонструє важливість процесу номінації в системі комунікаційної взаємодії з авдиторією.

Висновки.

1. Проаналізований матеріал свідчить, що дієслова, які представляють погляд офіційної особи на якийсь факт, або такі, що готують реципієнта до адекватного прочитання тієї чи тієї новини, є досить нечисленними, але функціонально ємними, такими, що формують довіру до отриманої інформації.

2. Із семантичного погляду зазначені лексеми відображають особливості мовленнєвої дії і характер інтенції офіційної особи, мовлення якої передається різними способами – через пряму і непряму мову з фіксацією достовірності в першій (тематичній) частині здебільшого складного речення.

3. Вибір мовних засобів, зумовлений вимогами жанру й лімітом часу, що детермінує актуальність новин, змушує авторів уніфіковувати спосіб подання фактів і мінімізувати пошук синонімічних форм. Способи презентації достовірності є достатньою мірою стандартизованими, що полегшує сприймання змісту новинного тексту.

Список використаних джерел:

1. Бурячок А., Гнатюк Г., Горюшина Г. та ін. Словник синонімів української мови: в 2 т. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1999. 1026 с.

2. Словник української мови / За ред. В. Жайворонка. Київ: Просвіта, 2012. 1316 с.

3. Словник української мови: У 20 т. Т. 1–15. Київ: Наукова думка. 2010. URL: https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0.

ПАНЕЛЬ 2.
РОЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УТВЕРДЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗАХИСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-МИСТЕЦЬКОГО СПАДКУ УКРАЇНЦІВ

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В ІТАЛІЇ: МЕХАНІЗМИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Анастасія БЕССАРАБ
д-р наук із соц. комунікацій, проф.,
професор кафедри психології та соціальної роботи
Хортицької національної академії

У сучасному гуманітарному просторі культурна дипломатія є одним із ключових інструментів формування позитивного міжнародного іміджу держави, утвердження її культурної ідентичності та розвитку міжкультурної комунікації. Італія як держава з потужними культурними традиціями, розвиненою музейною та мистецькою інфраструктурою, а також численною українською громадою є важливим напрямом реалізації української культурної дипломатії.

Згідно з визначенням, «культурна дипломатія – комплекс заходів і засобів, поєднаних інструменталізацією культури у політичних цілях; процес урахування в дипломатичній діяльності держави культурних факторів для досягнення міждержавного порозуміння; інструмент реалізації концепції "м'якої сили"; форма та процес міжнародної комунікації, спрямований на просування образу країни, формування довіри до неї та її авторитету, яка також дає можливість зрозуміти культуру, цінності та цілі інших країн і народів світу» [3]. У контексті українсько-італійських відносин культурна дипломатія виконує такі функції: комунікативну (налагодження міжкультурного діалогу); ідентифікаційну (утвердження української національної ідентичності); іміджеву (формування позитивного образу України); просвітницьку (поширення знань про українську культуру серед італійської аудиторії).

Основні суб'єкти культурної дипломатії України в Італії:

Посольство України в Італійській Республіці – офіційний дипломатичний представник України в Італії, що координує політичний та культурний діалог [6]. Посольство України в Італійській Республіці та Генеральні консульства України регулярно ініціюють та підтримують: дні української культури; фотовиставки, присвячені Україні; презентації української літератури та музики.

Український інститут – державна культурна інституція, що реалізує міжнародні культурні проєкти, фестивалі, виставки та конференції [8]. У співпраці з італійськими культурними інституціями організовує лекції про українську культуру; кінопокази українських фільмів; участь України в міжнародних культурних форумах та фестивалях. Зокрема, Український інститут організував Міжнародний форум культурної дипломатії 2025 р. в Києві, де обговорювали роль культури в сучасних міжнародних відносинах.

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України – сприяє інтеграції культурної складової у процеси міжнародної співпраці та відбудови. У 2025 р. на Конференції з питань відновлення України (URC2025) у Римі Україна разом з Італією ініціювала Альянс культурної стійкості (Culture Resilience Alliance, CRA) – платформу для міжнародної культурної співпраці. Цей Альянс має на меті: зміцнювати співпрацю між країнами у сфері культури; підсилювати роль культури у відновленні та розвитку суспільств; підтримувати творчі індустрії [2].

Одними з найактивніших суб'єктів культурної дипломатії є українські діаспорні організації, що взаємодіють з місцевою італійською громадою. Наведемо приклади.

Національний Конгрес українських асоціацій Італії (НКУАІ) – координаційний орган, що об'єднує десятки українських громадських товариств та асоціацій в Італії. Важливим досягненням діяльності Конгресу стала його акредитація до участі в міжнародній конференції Ukraine Recovery Conference 2025, що підтвердило статус організації як офіційно зареєстрованої діаспорної платформи міжнародної співпраці. У межах URC-2025 представники Конгресу долучилися до підписання міжмуніципальних меморандумів співпраці між українськими та італійськими містами, що стало прикладом культурної дипломатії на рівні локального самоврядування [1].

Однією з актуальних програм НКУАІ є «100×100 Bridges of Education» – проєкт, що має на меті створити мостові контакти між українськими італійськими школами, підтримати розвиток української освіти та сприяти інтеграції дітей у міжнародний культурний простір. Ці освітні ініціативи включають: відкриті тематичні уроки історії та культури України; спільні освітні програми з італійськими школами; інтеграційні культурні заходи (музика, література, традиційні свята). Так, проведено відкриті уроки щодо Різдва, підготовлено Уроки незламності. Українські діти мали змогу взяти участь у карнавалі, приїхавши до Італії.

Окремо варто згадати соціокультурні ініціативи. Так, асоціація прогресивних українок в Італії C.R.A.S.A. APS – громадська організація з Неаполя, що реалізує

соціальні та культурні проєкти, спрямовані на підтримку українських жінок та дитячих ініціатив в Італії [9]. Одним із найпомітніших проєктів асоціації є благодійний календар «Українки в Італії», який створює простір для репрезентації українських жінок як активних учасниць місцевого життя, збирає кошти на підтримку дітей, які втратили батьків через війну.

Художні виставки українських митців. Українські художники беруть участь у виставках та культурних проєктах в Італії. Ці події відбуваються не лише завдяки діаспорним ініціативам, а й підтримці Українського інституту та культурних партнерств між державами. Протягом 2024–2025 рр. українські художниці та мисткині взяли участь у низці визначних виставок в Італії, представляючи сучасне мистецтво, традиційну культуру та рефлексії про війну. Наведемо кілька прикладів: Colori Spenti у Мілані (листопад 2024) – у галереї Centro Brera відбулася виставка проєкцій робіт трьох українських мисткинь: Л. Панченко, П. Райко та Ж. Кадирової [10]; «Міст кольорів» у Римі (2025) – виставка сучасного мистецтва, що об’єднала майже два десятки українських художниць, зокрема Д. Лазаренко, О. Громову, Т. Куровську, Г. Мазурець, Т. Іванову, О. Олійник, Л. Сандюк, Н. Байрак та ін.

Музика як інструмент культурної дипломатії. Концертні виступи українських музичних колективів в Італії – приклад успішної культурної дипломатії через мистецтво. Так, український рок-гурт Океан Ельзи виступив у Римі в листопаді 2025 р., презентуючи українську творчість великій італійській аудиторії. Концерт відбувся у межах благодійної ініціативи Help for Ukraine, що поєднувала культурну презентацію України із гуманітарною підтримкою постраждалих від війни. Це приклад використання популярної музики для зміцнення культурних контактів та формування позитивного іміджу України за кордоном [4].

Літературна дипломатія: участь у книжкових ярмарках. Важливим напрямом культурної дипломатії є літературні події. Так, у 2025 р. Український інститут організував програму української літератури на: Salone Internazionale del Libro. Цей міжнародний ярмарок є одним із ключових літературних заходів Європи та щороку об’єднує понад 220 000 відвідувачів і більше 1200 культурних подій. У межах програми відбулися: презентації українських перекладів, зустрічі з авторами, публічні дискусії, поетичні читання [11].

Святкові традиції та українське співтовариство. У місті Казерта 11 січня 2026 р. відбувся традиційний Український різдвяний фестиваль, який об’єднав українську діаспору Півдня Італії. Святкові заходи включали: ходу вертепів і колядників; концерти; культурні виступи та презентації традиційних

елементів української культури. Організатори включають Апостольський екзархат для українців в Італії [7].

Спортивна дипломатія. На Зимових Олімпійських іграх 2026 р. Україну представляють 46 спортсменів [5]. Тут викликала значний міжнародний резонанс дискваліфікація українського скелетоніста В. Гераскевича, якому заборонили виступати на змаганнях через шолом із портретами загиблих українських атлетів. Це рішення Міжнародного олімпійського комітету спричинило хвилю критики в Україні та за кордоном. У відповідь на дискваліфікацію Гераскевича в італійському парламенті виступив сенатор Ф. Сенсі, який різко розкритикував рішення МОК. Цей виступ став прикладом того, як політики у країні – організаторі Олімпіади активно включаються в теми солідарності із сусідньою державою, використовуючи міжнародну подію для захисту моральних принципів і цінностей. Подібні реакції розширюють простір культурної дипломатії, демонструючи, що питання підтримки України виходить за межі суто спортивних змагань і стає предметом широкого суспільного обговорення.

Висновки. Культурна дипломатія України в Італії включає освіту, мистецтво, спорт. Українські асоціації, громадські ініціативи та державні установи успішно взаємодіють із італійськими партнерами. Їх багатовекторна діяльність сприяє формуванню позитивного іміджу України та зміцненню культурних зв'язків на рівні громадянського суспільства. Сьогодні культурна дипломатія України в Італії – це жива культурна взаємодія: українські асоціації і школи організовують освітні проєкти та уроки; громадські ініціативи створюють соціальні платформи (як календар від C.R.A.S.A. APS); культурні заходи залучають широкі аудиторії (концерти, виставки); традиції передаються та адаптуються в спільнотах за кордоном. Культурна дипломатія не лише формує позитивний імідж України, а й сприяє міжнародній солідарності, діалогу та розумінню українського народного та сучасного культурного наративу.

Список використаних джерел:

1. Конгрес українців в Італі. URL: https://www.congressoucraino.it (дата звернення: 10.02.2026).

2. Конференція з питань відновлення України. Міністерство культури України : офіційний сайт. URL: https://mincult.gov.ua/konferencziya-z-pytan-vidnovlennya-ukrayiny-2025 (дата звернення: 10.02.2026).

3. Магда Є. В. Культурна дипломатія. Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А–Я / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України.

Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2021. 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=kulturna_dyplomatija (дата звернення: 10.02.2026).

4. Океан Ельзи. URL: https://okeanelzy.com (дата звернення: 10.02.2026).

5. Офіційний сайт Олімпіади. URL: https://milanocortina2026.olympics.com (дата звернення: 10.02.2026).

6. Посольство України в Італійській Республіці. URL: https://italy.mfa.gov.ua (дата звернення: 10.02.2026).

7. Святкування Різдва у Казерті. URL: https://www.facebook.com/congressoucraino (дата звернення: 10.02.2026).

8. Український інститут. URL: https://ui.org.ua (дата звернення: 10.02.2026).

9. C.R.A.S.A. APS. URL: https://crasa.team (дата звернення: 10.02.2026).

10. Colori Spenti (Мілан, 2024). URL: https://ui.org.ua/en/news-en/colouri-spenti-ukrainian-institute-opens-panchenko-and-rayko-exhibition-in-italy-for-the-first-time/ (дата звернення: 10.02.2026).

11. Salone Internazionale del Libro. URL: https://www.salonelibro.it (дата звернення: 10.02.2026).

МОВА УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕСЕРІАЛІВ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СЕРІАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Кирило ГОРОБЕЦЬ
аспірант кафедри продюсерства аудіовізуального мистецтва та виробництва Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого

Сучасний телесеріал є однією з ключових форм аудіовізуальної культури XXI ст., що визначає значну частину глобального медійного ландшафту, формує нові моделі оповіді та комунікації з глядачем. З огляду на вагому роль серіалу в сучасному суспільстві на особливу увагу заслуговує його мова, яка є маркером культурної ідентичності українців в екранному мистецтві, відображенням соціальної реальності та важливим елементом художньої достовірності.

Актуальність дослідження мови українських телесеріалів зумовлена кількома взаємопов'язаними чинниками. Передусім слід врахувати історичні особливості розвитку українського аудіовізуального виробництва: навіть упродовж значної частини періоду незалежності України багато серіалів, створених українськими продакшнами, були російськомовними. Така мовна ситуація формувалася під впливом пострадянського медійного ринку та орієнтації телевізійної індустрії на зовнішню аудиторію, передусім на рф.

Другим важливим аспектом є специфіка серіалу як особливої форми аудіовізуальної продукції. На відміну від фільму чи телевізійної програми, серіал передбачає тривалий контакт глядача з персонажами та їхнім світом. Адже глядач не лише спостерігає за розвитком подій, а й емоційно співпереживає героям, фактично співпроживає з ними значний відрізок часу – кілька тижнів, місяців, а іноді й років. З огляду на ці чинники мова персонажів набуває особливого значення, адже вона не лише характеризує героїв і їхнє соціальне середовище, а й впливає на формування мовних практик глядацької аудиторії.

Водночас сучасний етап розвитку українського серіального виробництва ставить перед дослідниками нові питання. Якщо мовний статус української мови у сфері медіа сьогодні законодавчо врегульований і українська мова стала домінантною в телевізійному ефірі, то постала інша проблема: якою саме мовною формою мають говорити герої телесеріалів. Йдеться про співвідношення між нормативною літературною мовою та живою розмовною практикою, що включає просторічні елементи, діалектизми, а також суржик.

Останній є поширеним явищем у повсякденному мовленні значної частини українського суспільства і часто формується на основі змішування української мови з росіянізмами та різними мовними покручами.

У цьому контексті телесеріали відіграють важливу роль у формуванні й нормалізації мовних моделей у масовій культурі. Завдяки широкому охопленню аудиторії і тривалому контакту глядачів з персонажами серіали здатні не лише відображати наявні мовні практики суспільства, а й впливати на їхнє поширення.

Мовне питання в медіадискурсі загалом є предметом дослідження таких учених, як О. Дячук та Л. Онучак [2], Д. Сизонов [11], Л. Шевченко [12], Л. Пономаренко та Н. Шумарова [14] та ін. Окремі аспекти мови кінематографу загалом і телевізійних серіалів зокрема розглядали у своїх працях Т. Журавльова [3], Т. Конівіцька [6], Ю. Шевчук [13] та ін. Водночас сьогодні постає потреба в більш детальному акцентуванні уваги на мові українських телевізійних серіалів, що є особливо важливим для осмислення сучасного українського серіального продакшну.

На основі опрацьованої наукової літератури, а також з огляду на власний продюсерський досвід у сфері серіального виробництва вважаємо за доцільне запропонувати умовну періодизацію розвитку мовної моделі українських телесеріалів. Така періодизація дає можливість простежити трансформацію мовних практик у серіальному виробництві в тісному зв’язку із загальними змінами медійної індустрії, державної мовної політики та соціокультурних процесів у суспільстві.

Перший етап, який відраховуємо від моменту здобуття Україною незалежності, охоплює приблизно 1990–2010 рр. і характеризується домінуванням пострадянської моделі серіального виробництва: серіали, що знімалися в Україні, були російськомовними. Причини цього явища були передусім політичними та економічними. Українські продакшни орієнтувалися на російський телевізійний ринок, який виступав основним замовником і дистриб’ютором контенту. У результаті сформувалася своєрідна виробнича модель, за якої українські студії фактично працювали як підрядники для російських телеканалів.

Другий етап припадає на 2014–2022 рр. і пов’язаний із суттєвими змінами в мовній політиці медіасфери та поступовою трансформацією українського телевізійного середовища. Процес його українізації та зміцнення культурної безпеки держави після 2014 р. відбувався через послідовне ухвалення низки

засадничих нормативно-правових актів, які змінювали структуру медіапростору та мовні засади аудіовізуального виробництва.

Одним з перших кроків у цьому напрямку стало обмеження російського пропагандистського контенту в українському телепросторі. Відповідні зміни були закріплені Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» № 159-VIII (від 5 лютого 2015 року) [7]. Цей нормативний акт передбачав заборону трансляції фільмів і серіалів, що популяризують органи держави-агресора, а також усієї аудіовізуальної продукції, виробленої в рф після 1 січня 2014 р.

Подальшим важливим етапом стало запровадження мовних квот на телебаченні, яке суттєво змінило мовну структуру телевізійного ефіру. Відповідні норми були закріплені Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) медіа» № 2071-VIII (від 23 травня 2017 р., введеним у дію 13 жовтня 2017 р.) [8]. Цей закон встановив чіткі квоти використання української мови в телевізійному ефірі: для загальнонаціональних телеканалів було визначено норму, відповідно до якої не менше 75% передач і фільмів у часових проміжках 07:00–18:00 та 18:00–22:00 повинні транслюватися українською мовою; для місцевих мовників цей показник становив 60% [8].

Наступним важливим кроком у формуванні мовної політики в медіасфері стало ухвалення Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 2704-VIII (від 25 квітня 2019 р.) [9]. Цей нормативно-правовий акт закріпив українську мову як обов'язкову для широкого кола суспільних сфер, зокрема культури, кінематографу та медіа. Для аудіовізуального виробництва особливе значення має Стаття 23, яка регламентує використання державної мови у сфері телебачення та інших медіа і повністю набула чинності 16 липня 2021 р. [9].

Водночас реальність внесла свої корективи в реалізацію цього Закону України. Виконуючи його вимоги, телеканали «1+1» та «ICTV» почали транслювати наступні серії серіалів, які до того були російськомовними (наприклад, «Свати»), уже з українським дубляжем [15]. Проте така різка зміна мовної форми знайомого для глядача контенту призвела до різкого зниження рейтингів обох телеканалів [15].

Цей випадок засвідчив складність мовної трансформації серіального простору, оскільки аудиторія, яка звикла до однієї мовної моделі телепродукції, не одразу сприйняла її зміну. Вихід із ситуації генеральний директор «1+1» Я. Пахольчук вбачав у фінансовому стимулюванні з боку держави: «...Ми не

проти квот на українську мову, але давайте зробимо стимули…Виділіть на всю індустрію 2,5 мільярди гривень, які підуть і на серіали, і на кінематограф на широку аудиторію, і на молодих виконавців – і державницька функція буде виконана» [1].

Інша проблема полягала у визначенні того, яка мова має лунати з вуст героїв телесеріалів – літературна, унормована чи розмовна, пересипана суржиком і подекуди ненормативною лексикою. Якщо вкладати у вуста персонажів сучасну літературну мову, то герої не сприймаються як справжні: «Якщо в кіно мову робити занадто чистою, вона теж відлунює» [15]. Якщо ж мовлення максимально наблизити до українських реалій, то це буде суржик, який з екранів телевізорів сприймається досить несхвально, зокрема фахівцями [13]. Одне з рішень проблеми з'явилося завдяки появі цифрових платформ, про які мова далі.

Третій етап розпочинається від 24 лютого 2022 р. й триває до сьогодні, коли мовне питання в аудіовізуальному виробництві набуває не лише культурного, а й виразного суспільно-політичного значення. Цей період розпочинається від початку повномасштабного вторгнення рф в Україну та пов'язаний з прийняттям Закону України «Про медіа» № 2849-IX (від 13 грудня 2022 р.), який став одним з ключових кроків у модернізації українського медіаринку та його поступовій інтеграції до європейського аудіовізуального простору [10]. Цей закон передбачає подальше посилення вимог щодо використання державної мови в медіапросторі. Відповідно до Статті 40 Закону «Про медіа» з 1 січня 2024 р. частка програм і фільмів державною мовою для загальнонаціональних мовників зросла до 90% [10]. Така норма фактично закріплює домінування української мови в телевізійному ефірі та створює додаткові стимули для виробництва українськомовного аудіовізуального контенту, зокрема й серіальної продукції.

Крім того, в цей період спостерігається перехід від телевізійного мовлення до OTT-платформ, що суттєво впливає не лише на економіку виробництва серіалів, але й на їхню мовну структуру. Якщо телевізійний ефір передбачає певні норми мовної цензури, то цифрові платформи суттєво розширили можливості творчої свободи. OTT-сервіси не обмежені жорсткою сіткою мовлення та орієнтуються на більш сегментовані аудиторії. Це дає можливість використовувати суржик та навіть ненормативну лексику як елементи художньої достовірності персонажів.

Першим прикладом original-серіалу платформи «Київстар ТБ» є серіал «Вітя» (2025), який, за словами дослідників, «виробляється в межах

стратегічної угоди «Київстар ТБ» і Film.ua Group і стане важливим кроком у розвитку українського серіального продакшену для OTT-платформ» [4]. Мовлення головного героя – молодого автослюсаря Віті з Лубнів – схарактеризовано таким чином: «Полтавський суржик, який популяризував кілька років тому Антоніо Лукіч у фільмі "Люксембург, Люксембург", знову працює бездоганно. До того ж, завдяки стрімінговому формату персонажі можуть дозволити собі нецензурну лексику – і це виглядає правдоподібно, ніби справді потрапив за лаштунки СТО» [5]. Тож приклад цього серіалу демонструє, що платформи створюють умови для використання більш природних мовних моделей персонажів, які наближають екранне мовлення до реальних комунікативних практик сучасного українського суспільства.

Отже, трансформація мови українських телесеріалів відображає глибші зміни у структурі національного серіального виробництва. Якщо на першому етапі, від початку незалежності України до середини 2010-х рр., майже вся серіальна продукція створювалася російською мовою в умовах орієнтації на пострадянський медійний ринок, то другий етап, після 2014 р., був пов'язаний зі спробами українізувати телевізійний простір, зумовленими як законодавчими змінами, так і трансформацією культурної політики держави під впливом зовнішньополітичних чинників.

На сучасному етапі, в умовах розвитку цифрових платформ та створення original-контенту для OTT-сервісів, мовна проблема постає в іншій площині: йдеться вже не про перехід на українську мову як таку, а про вибір її комунікативної форми, здатної передати живу мовну практику різних регіонів і соціальних середовищ. Саме поєднання нормативної української мови з елементами розмовного мовлення, локальних мовних особливостей та індивідуальних мовних характеристик персонажів уможливлює створення переконливих образів героїв і формує мовну модель українського телесеріалу, що відповідає сучасній соціокультурній реальності.

Список використаних джерел:

1. «1+1 media» про сто відсотків української: Проблема не в дублюванні, проблема в самій проблемі української мови. 21 вересня 2021. Детектор медіа. URL: https://detector.media/rinok/article/192185/2021-09-21-11-media-pro-sto-vidsotkiv-ukrainskoi-problema-ne-v-dublyuvanni-problema-v-samiy-problemi-ukrainskoi-movy/.

2. Дячук О., Онучак Л. Комунікативно-когнітивні особливості медіадискурсу. Закарпатські філологічні студії. 2023. Т. 1. Вип. 29. С. 124 – 128.

3. Журавльова Т. Українське екранне мистецтво початку XXI століття в процесі національної ідентифікації. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2023. Вип. 32. С. 93 – 100.

4. Зінченко М. «Київстар ТБ» запускає власний original-серіал. Детектор медіа. 10 березня 2025. URL: https://detector.media/infospace/article/238931/2025-03-10-kyivstar-tb-zapuskaie-vlasnyy-original-serial.

5. Калініченко О. Механік, який навчить вас не боятися психотерапії: рецензія на «Вітю» – прем'єрний драмеді-серіал українського стрімінгу. Українська правда. Культура. 16 жовтня 2025. URL: https://life.pravda.com.ua/culture/oglyad-na-ukrajinskiy-serial-vitya-310887/.

6. Конівіцька Т. Мовна картина українського кінематографа. Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності: Збірник тез до повідей І Науково-практичної конференції з міжнародною участю. Львів, 20–21 жовтня 2022 р. Львів: ЛДУБЖД, 2022. С. 177 – 180.

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України: Закон України від 5 лютого 2015. № 159-VIII. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-19#Text (дата звернення: 20.01.2026).

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) медіа: Закон України від 23 травня 2017 р. № 2071-VIII. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2054-19#Text (дата звернення: 20.01.2026).

9. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text (дата звернення: 20.01.2026).

10. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20 (дата звернення: 20.01.2026).

11. Сизонов Д. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. Studia Linguistica. 2013. Вип. 7. С. 389 – 392.

12. Шевченко Л. Українська неолінгвістика: пошуковий простір, напрями, проблеми. Народна творчість та етнологія. 2018. No 3 (373). С. 22–30.

13. Шевчук Ю. Мова в сучасному кінематографі України. Збруч. URL: https://zbruc.eu/node/102930.

14. Шумарова Н., Пономаренко Л. Медіадискурс: методологічні можливості вивчення. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2024. № 4. С. 51 – 57.

15. Ярослав Пахольчук, «1+1 media»: Українська мова у серіалах часто виглядає невластивою. Детектор медіа. 18 січня 2022. URL: https://detector.media/infospace/article/195669/2022-01-18-yaroslav-pakholchuk-11-media-ukrainska-mova-u-serialakh-chasto-vyglyadaie-nevlastyvoyu/.

МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ВИСТАВИ «ДЗЯДИ» В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ПОЛЬСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Галина ДЕРЖИПІЛЬСЬКА
асистент кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю Університету Короля Данила

Повномасштабна російсько-українська війна актуалізувала проблему культурної суб'єктності України в європейському просторі. У цих умовах культурна дипломатія реалізується не лише через діяльність державних інституцій, але також через мистецькі практики, що отримують міжнародний резонанс завдяки медіа. Сучасна культура функціонує у стані медіатизації, адже значення мистецької події визначається не тільки її художнім змістом, формою та меседжами, а й способами її журналістської інтерпретації та поширення.

Показовим прикладом є постановка «Дзяди» в Івано-Франківському національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка, здійснена польською режисеркою М. Клечевською. Локальна театральна подія набула міжнародного звучання завдяки широкому висвітленню в українських та польських медіа, культурних порталах та соціальних мережах. У медійному дискурсі вистава інтерпретувалася не стільки як мистецький твір, а навіть більшою мірою як свідчення війни, політичне висловлювання та форма українсько-польського культурного діалогу.

Це дозволяє поставити дослідницьке питання: чи може медіарепрезентація мистецької події виконувати функцію культурної дипломатії? *Мета нашого дослідження* – з'ясувати, яким чином висвітлення в медіа вистави «Дзяди» формує міжнародну рецепцію українського досвіду війни та сприяє утвердженню національної ідентичності. Об'єктом нашого дослідження є медіадискурс навколо мистецького твору «Дзяди», а предметом – способи його репрезентації в українських та польських медіа.

Для осмислення сучасного звучання твору польського поета-класика в Україні важливо розуміти передумови міжкультурного діалогу. Стосунки польської поеми «Дзяди» з українською літературою мають глибоке історичне підґрунтя. У XIX ст. творчість А. Міцкевича активно взаємодіяла з літературними процесами в Україні. Т. Шевченко знав поета та передавав авторові у Париж рукопис «Кавказу», а у поемі «Сон» простежуються композиційні перегуки з III частиною «Дзядів» [1, т.1, с.409; 22, с. 97]. Дослідники О. Третяк [2, с. 2], М. Якубець [3, с. LVIII–LIX] вказували на

близькість деяких частин Шевченкової поеми й прологу до ІІІ частини «Дзядів». Для П. Куліша, так само, як і для Т. Шевченка, А. Міцкевич був одним із найбільших літературних авторитетів, які посприяли виробленню неповторного художнього стилю. Український письменник не раз перекладав твори польського поета, а безпосередній вплив творчості А. Міцкевича на п. Куліша можна прослідкувати у поемі «Великі проводи», концептуально спорідненій з ритуальною ідеєю поминання предків, яка і лягла в основу поеми «Дзяди» [4, с.107]. Традицію поетичної драми, сформовану романтизмом А. Міцкевича, продовжила і Леся Українка, зокрема у «Лісовій пісні» [4, с.109]. Отже, твір «Дзяди» є не зовнішнім культурним імпортом, а частиною спільного українсько-польського літературного простору, що пояснює його актуальність у сучасному українському мистецтві.

Матеріалом нашого дослідження стали публікації українських та польських культурних медіа, журналістські тексти, аналітичні огляди, присвячені постановці «Дзяди» Івано-Франківського національного академічного драматичного театру імені І. Франка. До корпусу джерел увійшли інформаційні та культурні портали, спеціалізовані театральні видання, що дозволяє простежити і професійний критичний погляд, і подачу для різних аудиторій. Серед трьох десятків медіа, в яких було опубліковано матеріали про постановку «Дзяди» ми обрали декілька показових, які певною мірою узагальнюють погляди на заявлену мистецьку подію.

Методологічну основу роботи становить поєднання якісних методів медіадослідження. Застосовано дискурс-аналіз для виявлення інтерпретаційних стратегій журналістів, фреймінг-аналіз – для визначення домінантних способів подання вистави у різних медіапросторах, а також порівняльний аналіз українських та польських публікацій з метою встановлення відмінностей у культурній рецепції. Контент-аналіз використано для виокремлення повторюваних смислових акцентів (війна, пам’ять, свідчення, європейський контекст). Такий підхід дає змогу розглядати медіапублікації не як допоміжні матеріали до театральної події, а як самостійний комунікаційний простір, у якому формується її міжнародне значення та реалізуються механізми культурної дипломатії.

Прем’єра вистави «Дзяди» в стінах Івано-Франківського драмтеатру відбулась у травні 2023 р. В локальних медіа Івано-Франківська постановка мала широкий розголос, який втім, виконував скоріше інформативну функцію. Втім, видання, що фокусується на локальному мистецькому та культурному житті Івано-Франківська та регіону, «Postimpreza», опублікувало матеріал

«Міцкевич на «Байрактарі», в якому є спроба глибшого аналізу мистецького явища [5]. Постановка інтерпретується тут як приклад нового європейського театру, що осмислює досвід сучасної війни. Використання образу «Байрактара» як метафори актуалізує перенесення романтичного тексту Міцкевича у сучасний політичний контекст. У цьому випадку критичний медіадискурс виконує функцію культурної інтеграції: українська мистецька подія включається до загальноєвропейської театральної розмови. Таким чином, медіакомунікація не лише поширює інформацію про виставу, а й трансформує її у спільний культурний досвід.

Важливим чинником медійного резонансу постановки стали її міжнародні покази у Польщі 2023 р., приурочені до річниці російського вторгнення в Україну. Саме після фестивальних і гастрольних презентацій у Варшаві та Кракові вистава почала активно обговорюватися у польських медіа та критичному середовищі. Показовим є включення вистави до польського критичного театрального дискурсу. У рецензії польського театрознавця Я. Вакара (J. Wakar) постановка розглядається вже не як локальна українська подія, а як частина європейського театрального процесу [6]. На відміну від новинних і навіть культурних статей, Вакар не описує подію і не інформує аудиторію. Він відповідає на інше питання: що означає ця вистава для європейського театру? Тут відбувається важлива зміна рамки, і вистава стає європейським культурним висловлюванням, тобто, її читають вже не як українську подію, а як подію театральної культури Європи. Таким чином, відбувається наступний етап медіакомунікації, коли журналістське інформування та культурно-дипломатичне пояснення змінюється професійною інтерпретацією, що легітимізує виставу в іншому культурному полі. Саме на цьому рівні культурна дипломатія досягає максимальної ефективності, оскільки мистецька подія інтегрується у спільний культурний простір, а не лише стає об’єктом співчуття чи солідарності.

Якщо проаналізувати публікації у впливових медіа України та Польщі, можемо побачити, що, говорячи про одну й ту саму виставу, журналістські матеріали виконують різні комунікативні функції. І різниця тут не у фактах, а в тому, що самі медіа вважають головним смислом події. Так, українське видання «Дзеркало тижня» опублікувало матеріал «Вперше на українській сцені драма «Дзяди», в якому підкреслюється антиросійський меседж і звернення до Європи, тим, хто каже «це не наша війна» і прямо говорить, що майбутнє Європи залежить від результату війни, а також наголошує на «спільній історії українців і поляків та спільній боротьбі з російським ворогом» [7]. Польський

текст «Pierwsza rocznica inwazji Rosji na Ukrainę. «Dziady» wędrują z Krakowa do Iwano-Frankiwska, w Teatrze im. Słowackiego koncert charytatywny» (Gazeta Wyborcza) теж говорить про війну, також трактує виставу як політичну, але акцент на суспільно-солідаризуючому контексті [8]. Театр тут розглядається як майданчик для підтримки України. Польський журналіст пише як спостерігач, інтерпретатор та посередник для своєї аудиторії, що намагається пояснити Україну полякам. Таким чином, українські медіа говорять про досвід, а польські про значення цього досвіду.

Порівняння українського та польського медіависвітлення вистави показує відмінність інтерпретаційних фреймів. Українські медіа репрезентують постановку передусім як форму переживання та осмислення власного воєнного досвіду, акцентуючи на травмі, пам’яті та подоланні імперського спадку. Натомість польські медіа інтерпретують її як суспільний жест солідарності з Україною та спосіб пояснення війни власній аудиторії. Таким чином, одна і та сама мистецька подія функціонує у двох комунікативних режимах: внутрішньому (культурна самоідентифікація) та зовнішньому (культурна дипломатія). Саме через цей медійний переклад локальна театральна подія набуває міжнародного значення.

Окрім Івано-Франківська та польських міст, вистава «Дзяди» побувала також у Києві в Національній музичній академії в межах Міжнародного форуму Центральної та Східної Європи Via Carpatia 2024. Цього разу показ вистави засвідчив зміну її медійного статусу. У матеріалі LB.ua постановка репрезентується вже не лише як реакція на війну, а як значуще театральне явище, що аналізується з погляду режисерської мови та художніх засобів [9]. Таким чином, відбувається зворотний комунікаційний процес: після міжнародної рецепції вистава повертається в український культурний простір і починає сприйматися не тільки як документ досвіду, а як частина сучасного театрального процесу. Це свідчить, що медіакомунікація в межах культурної дипломатії має циклічний характер і впливає не лише на зовнішню, а й на внутрішню культурну ідентифікацію.

Таким чином, медіависвітлення вистави «Дзяди» стало ефективним інструментом культурної дипломатії не лише завдяки актуальній політичній ситуації, а й через історично сформований українсько-польський культурний діалог, який журналістика актуалізувала та зробила видимим для європейського публічного простору.

Перспективи подальших досліджень пов’язані з комплексним вивченням медіарепрезентацій українських мистецьких подій у міжнародному

інформаційному просторі. Зокрема, потребує аналізу порівняльна рецепція української культури в медіа різних країн, роль соціальних мереж як інструменту неформальної культурної дипломатії, а також функції журналіста як культурного перекладача, що адаптує мистецькі смисли для іншої аудиторії. Окремим напрямом може стати дослідження регіональних культурних інституцій (театрів, фестивалів, виставкових проєктів) як самостійних акторів міжнародної комунікації. Це дозволить розглядати культурну дипломатію не лише як діяльність держави, а як мережевий комунікаційний процес, що формується у взаємодії мистецтва, медіа та аудиторії.

Список використаних джерел:

1. Шевченківський словник : у 2 т.– К. : Ін-т лри ім. Т. Шевченка АН Української РСР; Гол. ред. УРЕ, 1976–1977.
2. Третяк О. Про вплив Міцкевича на поезію Шевченка / Осип Третяк. – Краків, 1892. – 37 с.
3. Jakóbiec M. Wstęp / Marian Jakóbiec // Szewczenko T. Wybór poezji / Taras Szewczenko. – Wroclaw–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1974.– S. LVIII – LIX.
4. Гуменюк В. Драматична поема А. Міцкевича "Дзяди": текст та українські контексти // Просценіум. 2021. № 56–58. С. 100–111. URL: https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/Proscaenium-56-58-zm.pdf (дата звернення: 17.02.2026).
5. Єшкілєв В. Міцкевич на «Байрактарі» // Postimpreza https://postimpreza.org/texts/mitskevych-na-bairaktari (дата звернення: 18.02.2026).
6. Wakar J. Wytrąceni z milczenia // Jacek Wakar. URL: https://jacekwakar.pl/blog/eseje/wytraceni-z-milczenia (дата звернення: 19.02.2026).
7. Зьола Л. Вперше на українській сцені драма «Дзяди» // Дзеркало тижня. Україна (ZN.ua). URL: https://zn.ua/ukr/CULTURE/vpershe-na-ukrajinskij-stseni-drama-dzjadi.html (дата звернення: 19.02.2026).
8. Olszewski M. Pierwsza rocznica inwazji Rosji na Ukrainę. „Dziady" wędrują // Gazeta Wyborcza (Kraków). URL: https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,29405457,pierwsza-rocznica-inwazji-rosji-na-ukraine-dziady-wedruja.html (дата звернення: 19.02.2026).
9. Білаш К. У Києві показали виставу «Дзяди» // LB.ua. 13.11.2024. URL: https://lb.ua/culture/2024/11/13/644817_kiievi_pokazali_vistavu_dzyadi.html (дата звернення: 19.02.2026).

ФОРМУВАННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Валентина ЗАГАЛЕВИЧ
викладач суспільних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО "Кам'янець-Подільський державний інститут"

Національна ідентичність є складовою соціальної та культурної самосвідомості особистості і суспільства загалом, відображаючи усвідомлення приналежності до певної нації, її історії, традицій, мови та цінностей. Вона виступає не лише як когнітивний компонент, який включає знання про історію та культуру нації, але й як емоційно-ціннісний фактор, що забезпечує почуття єдності та приналежності. Формування національної ідентичності є комплексним і тривалим процесом, який охоплює соціальні, психологічні, культурні та політичні аспекти життя людини та суспільства.

Соціальні наукові дослідження підкреслюють, що національна ідентичність формується через взаємодію індивіда з різними соціальними інституціями. Сім'я, школа, культурні та громадські організації, а також засоби масової інформації відіграють ключову роль у цьому процесі.

Наприклад, українська освітня система, інтегруючи предмети з історії України, літератури та культури, сприяє розвитку національної самосвідомості молоді. Знання історичних подій, таких як боротьба за незалежність у XX–XXI ст., формує усвідомлення спільної історичної долі та цінності національної державності [2].

Культурні чинники також відіграють визначальну роль у формуванні національної ідентичності. Традиції, символи, народні свята та мистецькі надбання сприяють закріпленню культурної самобутності на індивідуальному та колективному рівнях. В Україні, наприклад, значення мають свята, пов'язані з історичною пам'яттю, як-от День Незалежності, День пам'яті героїв Крут чи святкування Івана Купала, які об'єднують суспільство та створюють умови для передачі культурних цінностей між поколіннями. Мова, як основний засіб комунікації, є ще одним важливим фактором національної ідентичності. Збереження та популяризація української мови у всіх сферах суспільного життя зміцнює культурну самобутність та формує у громадян почуття гордості за свою національну приналежність [1, 3].

Психологічний аспект формування національної ідентичності включає розвиток почуття власної значущості у межах національної спільноти, усвідомлення спільних цінностей та норм поведінки, а також готовність до

активної участі в житті нації. Важливою складовою є емоційне сприйняття нації, яке формується через досвід особистої взаємодії з культурними та соціальними практиками.

Позитивне ставлення до символів нації, героїв національної історії, культурних здобутків та природних ландшафтів країни сприяє формуванню стабільного почуття національної самосвідомості. В українському контексті це проявляється через популяризацію культурних і історичних ініціатив, патріотичні програми у навчальних закладах та участь у волонтерських рухах, спрямованих на підтримку національної спільноти [2].

Процес зміцнення національної ідентичності має не лише когнітивний та культурний, але й соціально-політичний вимір. Він передбачає активну участь громадян у житті суспільства, формування громадянської відповідальності та солідарності, а також розвиток навичок соціальної взаємодії в межах національної спільноти. Сучасні виклики глобалізації та культурного розмаїття вимагають від держави та громадських інституцій створення умов для інтеграції різних соціальних і етнічних груп у єдину національну спільноту. В Україні, наприклад, реалізуються програми з популяризації національної культури серед дітей та молоді, організовуються культурно-освітні заходи, спрямовані на розвиток патріотизму та громадянської свідомості, що забезпечує сталість процесу формування національної ідентичності [1].

Особливе значення у зміцненні національної ідентичності має інтеграція освіти, культури та сучасних медіа. Інноваційні підходи, такі як використання цифрових платформ для вивчення національної історії, створення віртуальних музеїв та інтерактивних освітніх програм, дозволяють молоді активно взаємодіяти з національною культурою. Це створює умови для розвитку критичного мислення, рефлексії власного місця у національній спільноті та формування усвідомленого патріотизму [4].

У сучасному українському суспільстві зміцнення національної ідентичності є важливим чинником соціальної стабільності та державної безпеки. Воно сприяє інтеграції громадян у спільні культурні та політичні процеси, зменшенню соціальної фрагментації та формуванню колективного відчуття приналежності до єдиної нації. Крім того, активне формування національної ідентичності підвищує готовність громадян брати участь у демократичних процесах, підтримувати соціальні ініціативи та зберігати культурну самобутність у глобалізованому світі [5].

Таким чином, формування та зміцнення національної ідентичності є багатоплановим і динамічним процесом, який включає соціально-культурні,

психологічні та політичні аспекти. В Україні цей процес реалізується через поєднання освіти, культурної діяльності, громадянської освіти та інклюзивної політики, що враховує етнічне та культурне різноманіття населення. Формування національної ідентичності забезпечує не лише культурну та соціальну самобутність, а й сприяє політичній стабільності та інтеграції суспільства, закладаючи підґрунтя для розвитку національної свідомості у майбутніх поколіннях.

Список використаних джерел:

Антонюк Н. Національна ідентичність у контексті соціально-політичних трансформацій України. Київ: Інститут соціології НАН України, 2018. 224 с.

Грищук О. Соціальна ідентичність та національна свідомість: теорія і практика. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 192 с.

Зборовська Л. Культурні аспекти національної ідентичності в умовах глобалізації. Харків: ХНУ, 2019. 160 с.

Костенко В. Патріотичне виховання та формування національної ідентичності у школі. Київ: Видавництво «Освіта України», 2020. 136 с.

Шевченко І Національна свідомість і ідентичність української молоді. Київ: Інститут соціології НАН України, 2016. 148 с.

РОЛЬ МИСТЕЦТВА ЯК СЕМІОТИЧНОГО ТА КОГНІТИВНОГО МЕДІАТОРА У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Інна ЗАЙЦЕВА
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури
Державного податкового університету

Процеси глобальних змін, що визначили першу половину 2020-х рр., помітно змінили характер міжкультурної комунікації. Війни, масові переміщення людей, цифровізація повсякденного життя й постійна інформаційна напруга змістили звичні способи спілкування між культурами – інколи непомітно, але відчутно. Звичні форми гуманітарного діалогу вже не працюють так, як раніше.

Політичні тексти швидко втрачають актуальність і нерідко стають частиною ідеологічних суперечок. У таких умовах мистецтво дедалі частіше виконує роль посередника між культурами. І не лише символічного. Воно діє як система знаків і смислів, здатна передати досвід спільноти навіть тоді, коли точний переклад неможливий або просто не встигає за подіями.

Художній образ, на наш погляд, у цьому сенсі працює інакше, ніж аргумент. Він не доводить, він показує. І тому часто переконує сильніше, бо звертається безпосередньо до досвіду сприйняття, минаючи складні пояснення та логічні схеми.

Засновник напряму культурної аналітики Лев Манович зазначає, що «цифрова культура перетворила візуальні форми на інтерфейси культурних даних», через які складні соціальні процеси можуть бути осмислені у доступнішій формі [4].

На нашу думку, це особливо помітно, коли культура змушена говорити про травматичний досвід. У таких випадках мистецтво стає своєрідною мовою. Оскільки воно допомагає зробити індивідуальні переживання зрозумілими для інших.

На часі, мистецтво не замінює історичний опис чи науковий аналіз. Воно створює простір співпереживання, де зустрічаються різні культурні перспективи. Тут можливий діалог без слів, де емоційний досвід стає спільним.

Варто зазначити, що дослідники нейроестетики відзначають: сприйняття мистецтва тісно пов'язане з емпатією та тілесним відчуттям чужого досвіду. Ми погоджуємося з думкою Анжана Чаттерджі, який підкреслює, що естетичний досвід виникає через взаємодію когнітивних і емоційних процесів.

Завдяки цьому глядач «переживає сенс, а не лише розуміє його інтелектуально» [6].

На наш погляд, мистецтво можна розглядати як особливий когнітивний механізм міжкультурного порозуміння. Людина, зазвичай, починає сприйняття твору з безпосереднього відчуття форми – кольору, ритму, композиції або матеріалу. Саме цей первинний чуттєвий рівень сприйняття є універсальним: він майже не залежить від мови чи освіти і тому стає спільною точкою входу для представників різних культур.

Справжнє ж розуміння починається, коли глядач співвідносить побачене зі своїм досвідом. Тут відбувається перехід від естетичного сприйняття до семіотичної інтерпретації. Художній твір стає текстом, у якому закодовані історичні та культурні смисли. Їхнє розкодування потребує інтелектуальної співучасті.

Іноді цей процес майже непомітний. Образ викликає асоціації, які допомагають зрозуміти чужий досвід через власні уявлення про втрату, страх або надію.

Варто зазначити, що мистецтво часто долає культурні бар’єри там, де раціональні пояснення виявляються недостатніми. Воно не стирає відмінностей між культурами, а натомість створює спільний простір інтерпретації, де ці відмінності стають зрозумілими. Саме тому, на наш погляд, звернення до філософських концепцій, що описують можливість поєднання різних досвідів, дозволяє краще пояснити сучасну роль мистецтва.

Філософ Розі Брайдотті у концепції постлюдського знання наголошує: «…сучасна культура потребує форм мислення, які поєднують різні досвіди в межах спільної гуманістичної перспективи» [1]. У такому контексті мистецтво виступає одним із найефективніших способів формування цієї перспективи, оскільки воно апелює до досвіду, що одночасно є індивідуальним і універсальним. В таких випадках особливо показовими стають конкретні культурні ситуації, у яких ця медіаційна роль мистецтва проявляється безпосередньо.

Це особливо добре помітно у сучасному українському культурному контексті. Зокрема, події останніх років спричинили появу значної кількості художніх практик, у яких особистий досвід війни набуває форми, зрозумілої міжнародній аудиторії.

У цих художніх практиках часто використовуються прості та впізнавані символи – дім, дорога, земля, кордон. Їхня лаконічність робить ці образи

особливо переконливими, адже вони апелюють до базових уявлень про безпеку та належність, зрозумілих будь-якій людині.

Можна припустити, що поступово ці символи формують нову візуальну мову, таку, що не потребує перекладу і водночас зберігає зв’язок із локальною культурною традицією. У результаті виникає своєрідний ефект подвійного сприйняття: міжнародний глядач зчитує зміст, тоді як локальний – переживає його на емоційному рівні.

На наш погляд, показовим прикладом такої нової візуальної мови є виставковий проєкт The Captured House [5]. Він сформувався у перші місяці повномасштабної війни як спроба художнього осмислення досвіду втрати дому та окупації. Виставку організували українські куратори; уперше її було представлено в Берліні. Згодом експозицію показали також у Парижі, Римі, Амстердамі та Брюсселі.

Особливість проєкту полягала у тому, що він об’єднав роботи понад сорока сучасних українських художників і фотографів. Серед них були як митці, що залишалися в Україні, так і ті, хто перебував у вимушеній еміграції. До експозиції входили фотографії зруйнованих будинків, інсталяції, малюнки та об’єкти, створені безпосередньо під час війни.

Сама назва виставки відсилала до оповідання Хуліо Кортасара «Захоплений дім», у якому невидима сила поступово витісняє мешканців із власного житла. Таке прочитання дозволяло представити війну не як політичний конфлікт, а як особисту історію втрати простору життя.

З семіотичної точки зору цей проєкт є прикладом прямої культурної медіації. Центральним символом експозиції став образ дому – універсальна категорія, зрозуміла будь-кому, незалежно від культурного контексту. Побутові предмети, фотографії інтер’єрів і руїн виконували функцію знаків. Через них глядач міг інтерпретувати чужий досвід як потенційно власний. Саме тому, на нашу думку, виставка виконувала роль свого роду перекладу українського досвіду для європейської аудиторії.

Ми вважаємо, що особливість цього кейсу ще й у тому, що мистецтво фактично замінювало інформаційні повідомлення. Новини передають факт руйнування будинку, а художній образ дозволяє відчути втрату як особисту подію. Таким чином формується когнітивний ефект присутності: глядач не лише дізнається про подію, а переживає її символічно. Саме ця здатність мистецтва переводити інформацію у досвід робить подібні виставки ефективним інструментом міжкультурної комунікації.

Ще одним із найбільш масштабних міжнародних мистецьких проєктів, реалізованих в Україні після початку повномасштабної війни, став Module of Temporality (Модуль тимчасовості) [2]. Це був мобільний виставковий простір із 27 контейнерних модулів, які легко монтувалися і переміщалися між містами. Проєкт розпочався у Києві в лютому 2023 р. і згодом демонструвався в інших містах України та за кордоном.

Характерною рисою цієї виставки була її міжнародність: у ній брали участь 28 художників із десяти країн світу. Експозиція включала живопис, інсталяції, відеоарт і мультимедійні роботи.

На наш погляд, виразний символічний характер мав архітектурний принцип проєкту. Контейнерні модулі створювали простір, який легко розбирається й переноситься, що відображало досвід тимчасовості та нестабільності воєнного часу. Водночас мобільність конструкції символізувала здатність культури до виживання навіть у кризових умовах.

Організатори підкреслювали: мета проєкту – показати світу, що навіть під час війни Україна продовжує розвивати культуру й мислити про майбутнє.

Ми вважаємо, що з семіотичної точки зору цей проєкт можна інтерпретувати як матеріалізовану модель культурної тривалості. Його тимчасова архітектура функціонує як знак конкретного історичного моменту: вона фіксує нестабільність сучасності й водночас демонструє безперервність культурного процесу. У цьому сенсі Module of Temporality постає не лише як виставковий майданчик, а й як символ культурної присутності України у світі.

Якщо виставка The Captured House апелювала передусім до індивідуального досвіду втрати, то Module of Temporality, на наш погляд, представляє інший рівень культурної медіації – інституційний. Тут мистецтво демонструє не лише переживання війни, а й здатність культури до організації, відновлення та подальшого розвитку. Саме ця подвійність, тимчасовість форми і тривалість змісту, і робить проєкт показовим для розуміння мистецтва як міжкультурного медіатора.

Ще одним характерним прикладом нових практик міжкультурної комунікації став український павільйон Net Making на Венеційській бієнале 2024 р., присвячений колективному досвіду взаємодії та солідарності [3]. Проєкт було представлено в Національному павільйоні України в межах 60-ї Міжнародної художньої виставки.

Тут процес плетіння маскувальних сіток було представлено як художню дію. До нього могли долучитися відвідувачі – і це було принципово важливо.

Ми вважаємо, що саме така безпосередня участь зробила ідею проєкту зрозумілою навіть без додаткових пояснень.

У цьому випадку семіотика плетіння сітки виступала метафорою самоорганізації суспільства. Цей образ виявився напрочуд читабельним для іноземної аудиторії: українська ідентичність розкривалася через спільну працю і солідарність – досвід, який легко впізнати. Простий жест, але сильний.

Важливо, що сенс проєкту розкривався не лише через експозицію. Він жив у самому процесі створення об’єкта, де глядач ставав його учасником, і поступово межа між автором і відвідувачем фактично зникала.

Саме ця зміна ролей, на наш погляд, створювала ефект культурної медіації: чужий досвід переставав бути віддаленим і починав сприйматися як частково власний.

Отже, можна сказати, що подібні практики демонструють новий тип міжкультурної комунікації. Тут важливим стає не лише саме повідомлення, а й процес взаємодії. Художній твір у такому випадку функціонує не стільки як завершений об’єкт, скільки як простір зустрічі, де можливий обмін досвідом.

Саме ця риса, на нашупогляд, багато в чому визначає сучасну роль мистецтва у глобальному світі. Воно дедалі менше пов’язане з репрезентацією готових смислів і все більше створює ситуації, у яких ці смисли виникають у процесі спільного переживання.

У цьому проявляється цінність мистецтва як міжкультурного медіатора. Воно дозволяє побачити іншу культуру не як абстрактне поняття, а як конкретний людський досвід. Художній образ при цьому нерідко виявляється переконливішим за будь-який опис: він не стільки пояснює, скільки дає можливість відчути.

І саме ця здатність мистецтва поєднувати різні досвіди перетворює його на один із найважливіших гуманітарних ресурсів сучасності. Навіть у світі, де інформація поширюється миттєво, справжнє взаєморозуміння не стає простішим. Мистецтво ж дозволяє перетворити знання про іншу культуру на реальний досвід зустрічі, що робить його незамінним інструментом міжкультурного порозуміння.

Список використаних джерел:

1. Braidotti R. Posthuman Knowledge. Polity Press. 2019. 206 p. URL: https://research-portal.uu.nl/en/publications/posthuman-knowledge/.

2. Від команди «Don’t Take Fike». URL: https://moduleoftemporality.com/about/?utm_source=chatgpt.com.

3. Губіна М. Груба тканина українського спротиву: фрагмент з каталогу «Плетіння сіток» (NET MAKING). URL: https://sensormedia.com.ua/books/gruba-tkanyna-ukrayinskogo-sprotyvu-fragment-z-katalogu-pletinnya-sitok-net-making/.

4. Manovich L. Cultural Analytics. 2020. 336 p. URL: https://mitpress.mit.edu/9780262037105/cultural-analytics/.

5. Українська правда. Фотографії Євгена Малолєтки та Макса Левіна будуть виставлені в Берліні. URL: https://imi.org.ua/en/news/photos-by-yevhen-maloletka-and-max-levin-to-be-exhibited-in-berlin-i45348?utm_source=chatgpt.com.

6. Chatterjee A., Cardillo A. Brain, Beauty, and Art: Essays Focusing on Neuroaesthetics. 2021. 246 p. https://academic.oup.com/book/39122.

СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРУ В ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОМУ КЛЮЧІ (КНИГА ВАЛЕНТИНА ЧЕМЕРИСА "ГЕНЕРАЛИ ІМПЕРІЇ")

Леся КОРОЛЬ
викладач-методист, викладач української мови та літератури
Відокремленого структурного підрозділу
"Фаховий коледж бізнесу та харчових технологій
Запорізького національного університету"

Сучасний український літературний процес неможливо уявити без постаті Валентина Чемериса. Він міцно закріпився на позиціях талановитого письменника історичної прози, активного громадського діяча. У поле його літературних зацікавлень потрапляють митці з різних сфер діяльності: письменники, імператори, полководці, гетьмани, козаки, політики, державні діячі, філософи та ін. Серед визначних постатей, які стали об'єктами його літературно-художніх досліджень, – Октивіан Август, Вергілій, Горацій, Дмитро Гуня, Олександр Македонський, Публій Овідій Назон, Яків Остряниця, Павлюк, Іван Сулима, Богдан Хмельницький, Ціцерон.

Творчість В. Чемериса відкриває перед дослідниками сьогодення широкі інтерпретаційні можливості. Його історична проза на сьогодні ще належно не досліджена, а під означеним кутом зору детально взагалі не розглядалась, зокрема й історичний роман "Без права на повернення" та повість-есе "Лінія Маннергейма". Аналіз романів В. Чемериса переконує, що для їхньої поетики характерні романтизація героїчної епохи, стриманість, уникнення сентиментальності, показ героїчного як буденного, виявлення авторського ставлення до подій і поведінки героїв, глибокий психологізм.

Питання психологізму ґрунтовно розробляється науковцями, зокрема Л. Виготським, Л. Гінзбург, Н. Зборовською, М. Кодаком, В. Макаровим та ін. Психологізм – це „поглиблене відображення психічних, душевних переживань людини в мистецтві" [3, с. 236]. Спроєктувавши художню фантазію в площину психологізму, В. Чемерис змоделював динамічний, яскраво індивідуальний характер персонажа з реального життя. На світовідчутті письменника позначилася складна і суперечлива епоха, у якій виборювалася українська державність. У силовому полі романтизму В. Чемериса функціонують ідеалізований образ духовної України-держави та романтичний тип героя-борця, пророка. Маркерами романтичного письма поета можна вважати

апологетизацію діяльної особистості, активне культивування історизму, естетизацію чину, динамічну напругу текстів, її високоемоційне звучання.

Свого часу письменник зацікавився і життєдіяльністю П. Дорошенка – українського гетьмана та Г. Маннергейма – російського генерала. Історичний роман "Без права на повернення" та повість-есе "Лінія Маннергейма" є поліаспектними, багатогранними літературними творами.

У статті прагнемо з'ясувати інтертекстуальні елементи в обраних для аналізу історичних романах. Мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) на матеріалі історичного роману "Без права на повернення" та повісті-есе "Лінія Маннергейма" визначити джерела заявлених у творах інтертекстуальних конструкцій та їхні структурні функції; 2) означити семантичну роль інтертекстуальних проявів у художній тканині творів. Обґрунтовані у працях Р. Барта, М. Бахтіна, І. Гальперіна, Ж. Дерріди, Ю. Крістевої, Ю. Лотмана та ін. теоретичні засади інтертекстуальності на сьогодні активно освоюються вченими з метою виявлення інтертекстуальних кодів у конкретному літературному творі (В. Агеєва, О. Боярчук, С. Павличко та ін.).

Книга В. Чемериса "Генерали імперії" містить два твори: історичний роман "Без права повернення", написаний в 2002 р., а в 2009 р. йому присуджена літературна премія ім. І. Мазепи та повість-есе "Лінія Меннергейма". Під однією обкладинкою опинились дві, на перший погляд, різні постаті: український гетьман П. Дорошенко, який жив у XVII ст., та національний герой фінів Карл Густав Еміль Маннергейм, який народився на два століття пізніше. Але, якщо придивитись уважніше, то можна зрозуміти, що спільного в українського та фінського героїв багато: обидва певний час служили Російській імперії, обидва домоглися високих чинів. Водночас і П. Дорошенко, і К. Маннергейм палко любили батьківщину і заради неї кинули виклик імперії.

Книга В. Чемериса "Генерали імперії" має яскраво виражену інтертекстуальну матрицю. Аналіз інтертекстуальних засад художнього твору передбачає комплексний підхід, що синтезує літературознавчий, філософсько-естетичний, культурологічний аспекти. Інтертекстуальність передбачає "своєрідний спосіб читання" (М. Ріффатер), у результаті якого щоразу постає нова метатекстова художня конструкція. Це залежить від духовно-ціннісних, морально-етичних орієнтирів, а також інтелектуального рівня, культурно-історичних кодів читача та автора тексту, які, як правило, не збігаються. Тут уповні слушною є заувага У. Еко: "Індивідуальні нахили адресата художнього твору спрацьовують як "кодоперемикачі": особистий досвід, знання, культура

кожного читача ніколи не відповідають досвідові, знанням і культурі письменника, а отже, їхні коди будуть різними” [4, с. 11]. Відтак це не означає, що код сприйняття літературного твору читачем неправильний; у кожного реципієнта він інший, відмінний від авторського розуміння свого тексту.

Наше прочитання історичного роману “Без права на повернення” та повісті-есе “Лінія Маннергейма” В. Чемериса спрямоване на виявлення інтертекстуальних засад твору з позиції читача, який у процесі рецепції перетворюється на особливу метатекстову конструкцію.

Історичний роман “Без права на повернення” наповнений різноманіттям філософських сентенцій, цитат, прислів’їв і приказок. До інтертекстуальних елементів цього твору відносимо також вставні історії, притчі філософського характеру, посилання на міф. У романі наявні вставки поетичних рядків, елементи листування, розповіді та спогади, фрагменти з народних пісень, що засвідчують оригінальну формально-технічну організацію твору.

У центрі роману – постать П. Дорошенка, ідейного героя. Твір, як нам видається, покликаний осягнути духовну та морально-етичну сутність українського гетьмана П. Дорошенка – полководця, політичного діяча; з’ясувати світоглядні орієнтири персонажа; дослідити складний шлях самоствердження героя; означити риси українськості та простежити зв’язок П. Дорошенка та К. Маннергейма. На нашу думку, є всі підстави вважати аналізовану книгу “Генерали імперії” інтелектуальним мистецьким продуктом творчої лабораторії В. Чемериса.

На думку С. Білокінь, “інтертекстуальність, як і концептуальність, наявність героя-ідеї, своєрідної авторської картини світу, специфічного хронотопу, постає однією з жанрових ознак інтелектуальної прози” [1, с. 113]. Відтак осягнути широчінь проблематики, глибину філософського змісту твору, розкодувати численні дискурси спроможний лише підготовлений, ерудований, естетично сформований читач, здатний на діалог із текстом.

Як засвідчує творчість В. Чемериса, інтертекстуальність є самобутньою рисою ідіостилю письменника, що найповніше простежується в його історичній прозі, межуючи з інтермедіальністю. Романістика В. Чемериса різна за жанровим визначенням, ідейним спрямуванням, змістовою наповненістю, формальними критеріями, композиційною побудовою, однак інтертекстуальність є внутрішньотекстовою константою, що розкриває художню дійсність. Найпоширенішим видом наявності “тексту в тексті” є власне інтертекстуальність (Ж. Женет), що передбачає введення до структури твору цитат, алюзій, центонів, ремінісценцій тощо.

У повісті-есе “Лінія Маннергейма” найпоширенішими інтертекстуальними елементами є цитати з промов і праць культурних і політичних діячів, філософські сентенції та афоризми. Вислови відомих людей уведені автором для підтвердження чи заперечення певної думки, частково для створення ефекту колажності, для підсилення чи умотивування певної інформації: “ Борітеся – поборите” [9, с. 371]. Думки відомих людей є важливим засобом організації художнього простору. М. Ґловінський зауважує: “Інтертекстуальне посилання – це завжди навмисне посилання, тобто запроваджене свідомо (хоча ступінь цього усвідомлення може бути різним), адресоване до читача, який повинен відчути, що з тих чи інших причин автор говорить у даному фрагменті свого твору чужими словами” [3, с. 294]. Отже, функція цитати як одного з провідних інтертекстуальних засобів не зводиться виключно до відтворення чужої думки, вона – єднальна ланка свідомості автора, читача і героя.

Аналогічну роль у романі “Без права повернення” виконують і філософські сентенції. Вони організовують авторську думку, посилюючи семантику висловленого, увиразнюючи філософське звучання твору. Здебільшого вони характеризуються причинно-наслідковою спрямованістю та мають дещо моралізаторський відтінок і виконують роль підсумку, наголошуючи на змісті наратованого. Окрім цитат відомих людей і трансформованих філософських сентенцій у творі наявні близькі до сентенцій висловлювання головного героя. Вони сприяють художньому розгортанню життєвої філософії персонажа, містять інформацію про характер, світогляд, орієнтири і цінності Петра Дорошенка, є одним із базових елементів для аналізу психотипу головного героя. Він говорить: “Але ж просто так і звір живе. А людина, як я мислю, не для того створена Господом і живе, щоб тільки їсти, пити. Щось ще має бути. Більше. Значніше. Зрештою, в людини має бути те, що їй Бог заповів. І як людина заповідане Богом здійснить, значить, вона не даром жила і може спокійно йти з цього світу” [9, с. 206]; “За життя треба розплачуватися, як і за все в цьому світі…” тощо.

Використання автором народної мудрості формує множинність інтертекстуальних зв’язків. На думку С. Білокінь, “коли в текст повісті для посилення певної думки письменник вплітає якесь промовисте прислів’я, влучне слово, маємо не лише своєрідну вказівку на істинність, а додаткове підсилення, поглиблення авторсько-філософської думки” [1, с. 142].

Отже, інтертекстуальну насиченість повісті-есе “Лінія Маннергейма” В. Чемериса формують й елементи паратекстуальних відношень, які проявляються на рівні цитування у назві частин твору. Скажімо, назва частини

першої "Про моє майбутнє ясновидиця змогла розповісти багато дивного". Фін повертається до Фінляндії", назва другої частини "Гельсінкі. 1918-й. Віщунство Одеської Кассандри збувається. Щоб іншим край обіцяний вказав ти…", назва четвертої частини "Посіяти зуби дракона. Попіл Клааса б'є в серце. Розрив-трава, вона ж ломикамінь" відтворює заяву в автобіографії Густава Маннергейма, завчасно налаштовує на посилення авторської уваги до біографічного елемента. Ці інтертекстуальні деталі є ключем до розуміння конкретних епізодів повісті-есе, на яких автор акцентує з-поміж основного змісту. Особливі паратекстуальні зв'язки виявляються й у відношенні тексту повісті-есе до епіграфів окремих розділів. Варто наголосити, що епіграф як один із елементів інтертекстуальності, конденсуючи певний тип інформації, на якій наголошує автор твору, повноцінно розкриває свій зміст лише у процесі взаємодії з авторським текстом, налаштовуючи на діалогічність читача з епіграфом, епіграфа з текстом, автора з епіграфом. Важливою прикметою, що вирізняє епіграфи в аналізованій повісті-есе є їх першоджерела: частина епіграфів відображають ставлення Л. Первомайського, П. Куліша, М. Зерова, І. Франка, М. Рильського, Лесі Українки, Миколи Лукаша, Т. Шевченка до постаті Густава Маннергейма: "Од молдаванина до фіна На всіх язиках все мовчить. Бо благоденствує…" (Т. Шевченко) [9, с. 222]; "Чую звісточку пророчу – святу і таємну" (М. Зеров) [9, с. 246]; "Пророцький дар у тебе лиш на те, Щоб іншим край обіцяний вказав ти, А сам не входив у житло святе." (І. Франко) [9, с. 246]; "Завжди терновий вінець буде кращим, ніж царська корона… Так з передвіку було і так воно буде довіку…" (Леся Українка) [9, с. 280]; інші, висловлені Миколою Лукашем, М. Рильським, Л. Первомайським, П. Кулішем розкривають контекстуальну парадигму повісті-есе В. Чемериса. Таке різноманіття епіграфів вказує на високий рівень духовності, інтелекту, освіченості й ерудованості автора твору.

Вищезазначені інтертекстуальні конструкції доцільно потрактовувати як видимі, легко вловимі одиниці тексту, що без особливих проблем зчитуються з контексту твору. Існує ще й "анонімне, невловиме цитування" (Ю. Ковалів), що вимагає "особливої культурної компетенції, як того вимагає постмодерністська паралітература, в якій матеріал більше не цитують, але вводять у субстанцію тексту з відкритою, переважно карнавальною структурою мови" [5, с. 403]. Така інтертекстуальність передбачає наявність певної літературознавчої підготовки, високого рівня обізнаності з різного роду мистецькими творами, а також освіченості автора та реципієнта. Як правило, невловима присутність "тексту в тексті" по-особливому взаємодіє з авторським текстом, із іншими

цитатами, вступає в полідіалогічність із загальним контекстом, витворюючи різні мистецькі коди.

На інтертекстуальність повісті-есе В. Чемериса “Лінія Маннергейма” вказують вставні історії і притчі, що формують багаторівневу наративну структуру твору. Вставні історії, а саме, спогад для роздумів “Спасибі доброму дядечку Маннергейму!..” [9, с. 290], а також розповідь поета Володимира Бровченка “Як мій батько їздив на скачки…” [9, с. 298], з біографії Маннергейма, ймовірно, уведені до тексту з метою наголосити на значущих, доленосних подіях із життя персонажа.

Сучасне літературознавство трактує новелу, повість, роман як відкриті текстові структури, що передбачають різноманітні жанрові дифузії, формуючи архітекстуальні відношення. Вставні історії – важливі елементи внутрішньотекстової композиції повісті, засіб формування часопросторового континууму. Ці епізоди з життя Маннергейма варто трактувати як відносно самостійні за темою та сюжетом розповіді, що увиразнюють авторську концепцію героя, не вповні означену впродовж основної оповіді. Отже, вставні історії покликані активізувати увагу реципієнта, увиразнити ідею твору, сприяти жанровим дифузіям тексту, не порушуючи основної наративної стратегії твору.

Окрім вставних історій, у повісті-есе наявний замість епілогу процитувала Горація – “Нон омніс моріар” леді М. Паджет. Що може, бодай кількісно й малий, але одностайний народ. Останні 15 рядків – вічний заповіт маршала Маннергейма усім народам, і нам, українцям, теж, що гармонійно вплетений в оповідь і виконує досить виразну дидактично-моралізаторську функцію. “Я хочу сказати майбутнім поколінням, що розбрат у власних рядах б’є сильніше, як меч противника, а внутрішні розбіжності широко розчиняють двері перед противником, який приходить зовні. У двох останніх війнах фіни самі доказали, що одностайний народ, хай навіть і кількісно малий, може розвинути величезну ударну силу і винести найважчі випробування. …Якщо ми залишимося вірними собі і наполегливо й одностайно будемо триматися за ті цінності, які в наші дні є фундаментом свободи Фінляндії, а саме – за успадковану від наших батьків віру, любов до Вітчизни, рішучу і готову на жертву волю до оборони…” [9, с. 379–378]. Гадаємо, зміст, закладений у цих останніх п’ятнадцятьох рядках “Мемуарів” фон Маннергейма, сприймає сьогодні як заповіт великого фіна, заповіт і своєму народові, й іншим, всім тим, хто, ламаючи кам’яні лабети неволі, хоче жити свободним, як треба відстоювати

свою незалежність, що є найвищим сенсом людства, аби належати до вільних націй планети Земля.

Без особливих труднощів зчитуються у тексті й трансформовані притчові історії. Одна з них це – історія, побудована за законами байки, про визнання патріотизму П. Дорошенка та К. Маннергейма бригадою українських теслів. Історія має характерний зачин, розповідну частину та висновок із моральним підтекстом. Цікавою в інтертекстуальному аспекті виступають “…І останні п’ятнадцять рядків”, що містять численні натяки, які спонукають до вироблення власних суджень, умовиводів. Маршал Маннергейм по-своєму інтерпретує сучасне йому суспільство, вкладаючи у “Мемуари” глибокий філософський зміст. Ці останні п’ятнадцять рядків відзначаються своєю морально-етичною місткістю; її зміст не виховує, не наставляє читача на правильний шлях, а радше констатує вади суспільства, віддзеркалює суть людського суспільства зсередини. “Подвиг маршала Маннергейма, – на переконання вченого Є. Тимченка, – має завжди бути прикладом для українців, як треба любити і захищати свою Вітчизну” [9, с. 339].

Вставні біографічні історії, притчі та трансформовані притчові історії увиразнюють відкритість повісті-есе “Лінія Маннергейма”, збагачуючи її жанрове утворення, однак не порушуючи цілісності твору. Зазначені інтертекстуальні елементи, вказуючи на архітекстуальність повісті-есе В. Чемериса, розширюють інтертекстуальні межі твору – полідіалогічного літературного явища.

Отже, інтертекстуальну матрицю повісті-есе “Лінія Маннергейма” складають численні цитати відомих людей, філософські сентенції та авторські вирази. Інтертекстуальний дискурс історичного роману “Без права повернення” творять також фольклорні елементи – прислів’я та приказки, увиразнюючи філософські засади твору. Особливого інтертекстуального звучання повісті-есе В. Чемериса “Лінія Маннергейма” та роману “Без права повернення” надають вставні біографічні історії, притчі, розповіді та спогади, мемуари, що надають особливого дидактичного та моралізаторського характеру повісті-есе. Епіграфи, цитати у назвах розділів, біблійні висловлювання по-особливому влаштовують структурно-композиційну організацію твору в інтертекстуальному ключі. Повість-есе В. Чемериса “Лінія Маннергейма” та роман “Без права повернення” – яскравий приклад інтертекстуального прозописьма. Це багатоаспектні, полідіалогічні художні твори, в яких інтертекстуальність виступає провідним внутрішньотекстовим зв’язком структурно-композиційних елементів. Повість-есе та історичний роман можуть стати об’єктом дослідження і в інших

літературознавчих аспектах: націоцентричному, психоаналітичному, культурологічному тощо. Ці напрями дослідження мають бути реалізовані у перспективі.

"Література, крім пізнавальної та інших, має ще й виховну мету: допомогти людині зрозуміти саму себе, вселити віру в свої можливості, розвинути прагнення до пізнання істини. Історію творять люди, і шедеври мистецтва теж створені людьми. Помилки минулого через глибокий аналіз історично-художніх текстів стануть уроками для дітей, а прийдешнє залежатиме від ставлення до своєї історії" [10, с. 24].

Список використаних джерел:

1. Білокінь С. Інтертекстуальний простір роману В. Домонтовича "Доктор Серафікус". // Актуальні проблеми української літератури і фольклору: [наук. зб.] – Випуск 15 / редкол.: В. Просалова (відп. ред.) та ін. – Донецьк : Норд-Прес, 2010. – 318 с. – С. 113–117.

2. Галич О. Вступ до літературознавства: підручник для студ. вищ. навч. закл.; держ. закл. "Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". – Луганськ: Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2010. – 288 с.

3. Ґловінський М. Інтертекстуальність. // Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів. Друга половина XX – початок XXI ст. / Упоряд. Б. Бакули; За заг. ред. В. Моренця; Пер. з польськ. С. Яковенка. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – 531 с. – С. 284–308.

4. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. – Львів: Літопис, 2004. – 384 с.

5. Ковалів Ю. Абетка дисертанта: Методологічні принципи написання дисертації: [посібник]. – К.: Твім інтер, 2009. – 460 с.

6. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва та ін. – К.: ВЦ "Академія", 2007. – 752 с. (Nota bene).

7. Нич Р. Світ тексту: постструктуралізм і літературознавство. – Л.: Літопис, 2007. – 316 с.

8. Поліщук Я. Література як геокультурний проект. – К.: Академвидав, 2008. – 304 с.

9. Чемерис В. Генерали імперії: іст. Романи. / Худож.-іл. М. Добриніна; Худож.-оформлювач Є. Вдовиченко. – Харків: Фоліо, 2008. – 380 с.

10. Павличко С. Теорія літератури. Проблема дискурсу. – К.: Основи, 2002.

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Ганна ПОБЕРЕЖЕЦЬ
канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри українознавства та суспільних наук
Миколаївського національного аграрного університету

Актуальність теми зумовлена посиленням ролі культурної дипломатії в умовах глобалізаційних процесів, інформаційних війн та трансформації гуманітарного простору. Українська мова в цьому контексті постає не лише як засіб міжкультурної комунікації, а й як маркер національної ідентичності та чинник формування позитивного міжнародного іміджу України.

Метою дослідження є аналіз історичного досвіду використання української мови як інструменту культурної дипломатії, а також окреслення сучасних викликів і перспектив її функціонування в міжнародному комунікативному просторі.

Основні аспекти дослідження: мова як бренд: досліджується, як українська мова формує позитивний імідж держави та сприяє ідентифікації України у світі; історичний досвід: висвітлено тяглість використання мовного фактора у зовнішній політиці протягом XX–XXI ст.; сучасні виклики: акцентовано увагу на протидії російській дезінформації, подоланні наслідків колоніального минулого та популяризації української як мови європейської інтеграції; інструментарій: окреслено роль мережі мовних курсів, діяльності Українського інституту та цифрових платформ у просуванні мови.

Упродовж XIX–XX ст. українська мова зазнавала системних утисків з боку імперських і тоталітарних режимів, що обмежувало сфери її публічного використання. Водночас саме в умовах заборон вона набула особливого символічного значення, ставши засобом культурного спротиву та самозбереження нації.

Вагому роль у поширенні української мови як елементу культурної дипломатії відіграла діяльність української інтелігенції, еміграції та діаспори. Через освітні, наукові й видавничі проєкти українська мова була представлена в європейському та світовому культурному просторі, сприяючи збереженню національної пам'яті.

У XXI ст. українська мова активно функціонує в глобальному інформаційному просторі завдяки цифровим технологіям, міжнародним медіа, перекладацьким ініціативам та освітнім програмам. Повномасштабна війна

росії проти України актуалізувала мовне питання як складову гуманітарної безпеки та інструмент культурної дипломатії.

У сучасних міжнародних відносинах концепція «м’якої сили» (soft power) відіграє не меншу роль, ніж військова чи економічна потужність. Мова в цьому контексті є найфундаментальнішим інструментом. Вона не просто передає інформацію, вона транслює цінності, світогляд та унікальний культурний код нації. Для України культурна дипломатія через мову – це спосіб вийти за межі образу «країни у стані війни» і представити себе як самобутню, сучасну європейську державу. Коли іноземець починає вивчати українську, він автоматично стає амбасадором нашої культури, адже мова відкриває доступ до літератури, музики та історії без посередництва чужих інтерпретацій.

Історія української культурної дипломатії почалася задовго до відновлення незалежності у кінці ХХ ст. Найяскравішим історичним прецедентом є діяльність Української республіканської капели під керівництвом Олександра Кошиця за часів УНР. Симон Петлюра розумів: щоб світ визнав українську державу, він має почути українську пісню. Тріумфальні гастролі з «Щедриком» Миколи Леонтовича стали першою масштабною акцією мовної дипломатії, яка довела суб’єктність України.

Проте за радянських часів українську мову свідомо звужували до рівня «селянського фольклору». У зовнішній політиці СРСР вона використовувалася лише декоративно, щоб створити ілюзію гармонійного співіснування республік. Це сформувало тривалий виклик для сучасності: необхідність доводити, що українська – це мова науки, високих технологій та сучасної філософії, а не лише народних пісень.

Сьогодні українська мова виконує функцію деколонізаційного інструменту. Тривалий час світ дивився на Україну крізь призму російської мови та російських наративів. Популяризація української мови за кордоном – це боротьба за право розповідати власну історію власним голосом. Після 2022 р. інтерес до вивчення української мови у світі зріс у геометричній прогресії. Наприклад, за даними платформи Duolingo, понад 1,3 млн. людей почали вивчати українську як знак солідарності. Це унікальний момент, коли мова стає символом свободи та приналежності до демократичних цінностей. Культурна дипломатія має використати цей імпульс, щоб перетворити емоційну цікавість на сталий інтерес.

Ефективна дипломатія неможлива без інституцій. Створення Українського інституту при МЗС стало проривом у системній промоції мови. Проєкти з відкриття україномовних аудіогідів у найбільших музеях світу (від Лувру до

Колізею) – це не просто зручність для туристів, а маркування української присутності у світовому культурному просторі.

Водночас цифровізація диктує нові правила. Українська мова в сегменті IT, створення локалізацій популярних ігор, розвиток українського сегмента YouTube та TikTok – це сучасні канали дипломатії, які працюють на молодіжну аудиторію. Мова стає «модною» та «технологічною», що є критично важливим для формування привабливого іміджу держави.

Попри позитивні зрушення, залишається низка викликів:

– Нестача україністичних центрів: У багатьох провідних університетах світу україністика досі перебуває у структурі кафедр славістики, де домінують російські студії. Завдання дипломатії – домагатися автономії українських досліджень.

– Ресурсний розрив: Порівняно з British Council чи Goethe-Institut, фінансування українських програм є обмеженим. Це потребує залучення креативного сектору та меценатів.

– Інформаційні війни: Росія продовжує використовувати мовне питання для дестабілізації, тому українська мовна дипломатія має бути наступальною, роз'яснюючи різницю між мовами та культурами на міжнародних майданчиках.

Отже, українська мова є стратегічним ресурсом культурної дипломатії, що потребує системної державної підтримки, активної участі наукової спільноти та цілеспрямованого розвитку у межах міжнародної гуманітарної співпраці. Утвердження статусу української мови за кордоном є ключовим фактором національної безпеки та ефективної інтеграції України в світовий культурний простір. країнська мова сьогодні є найсильнішим елементом нашої ідентичності на міжнародній арені. Вона перестала бути лише внутрішнім питанням і стала питанням геополітичним. Розвиток мережі мовних курсів, підтримка перекладів української літератури та впровадження мови у світові сервіси є запорукою того, що Україну сприйматимуть як рівноправного гравця на світовій культурній мапі. Мова – це наш голос, який має звучати чітко, сучасно та впевнено.

Список використаних джерел:

1. Гакман О. Становлення лінгвістики в руслі філософії та класичної науки // Мультиверсум. Філософський альманах. Київ : Центр духовної культури, 2004. № 44. С. 36–43.

2. Дубовик Н., Шило О. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної комунікації України. Молодий вчений. 2023. № 4 (116). С. 72–76.

3. Кулінська Я. Культурна дипломатія України: історія та сучасність. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2021. 312 с.

4. Кушнарьова М. Українська культурна дипломатія під час війни: досвід, проблеми, перспективи. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. Вип. 65. С. 132–145.

5. Матвієнко В., Шинкаренко Т. Культурна дипломатія: навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2011. 190 с.

6. Пересунько Т. Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «русского мира». Місія Капели Олександра Кошиця (1919–1924). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2019. 312 с.

7. Розумна О. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2016. 53 с.

8. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки. Київ : Основи, 1998. 669 с.

9. Побережець Г., Левченко М., Форостян А. Сучасні соціокультурні процеси в Україні та їх роль у розвитку національної свідомості. Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : наук. зб. Вип. 47 / упоряд. і наук. ред. В. Г. Виткалов ; редкол.: Г. Чміль, В. Виткалов, П. Герчанівська та ін. ; наук.-бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ. Рівне : РДГУ, 2023. 186 с. С. 89–97.

МЕДІАСЛОВО В КИШЕНІ: ЦИФРОВА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Людмила ПОНОМАРЕНКО
д-р наук із соц. комунікацій, проф., професор кафедри мови медіа
Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сучасний етап розвитку суспільства визначається глибокою цифровою трансформацією процесу комунікації, у межах якої смартфон перестає бути лишень технічним пристроєм і постає універсальним інструментом продукування та поширення змістів, фактично перетворюючи свого власника на публічного комунікатора. За даними міжнародних досліджень, це відбувається на тлі глобального рівня поширення смартфонів, який «оцінювався в 71% у 2024 р., що більше, ніж у 2023 році. Це базується на приблизно 6,7 млрд підписок на смартфони у всьому світі та чисельності населення світу близько 7,4 млрд» [4]. При цьому смартфон сьогодні домінує серед мобільних пристроїв: «смартфони зараз становлять майже 87% мобільних телефонів, що використовуються у світі» [7]. Паралельно з поширенням смартфонів стрімко зростає аудиторія цифрових платформ: «кількість користувачів соціальних мереж у світі становить 5,24 млрд, що дорівнює 63,9% населення Землі» [7]. Таким чином соціальні мережі утвердилися як один із ключових каналів отримання та поширення інформації. За таких обставин кожен може створити контент у формі відео, тексту чи мема та миттєво поширити його на значну аудиторію. Відтак мовлення виходить за межі приватного спілкування й набуває публічного цифрового виміру.

Цей процес особливо посилився під впливом кризових обставин – спочатку пандемії COVID-19, коли онлайн-комунікація стала практично безальтернативною, а згодом – повномасштабного вторгнення рф в Україну, яке спричинило різке зростання цифрового контенту про Україну у світовому інформаційному просторі. За даними Data Reportal, саме в цей період суттєво зросла активність користувачів у соціальних мережах, зокрема у форматах короткого відео [6]. Особливо відчутно це було на початку цих кризових періодів, однак залишається актуальним і нині – наприкінці четвертого року війни. За цих умов і для українців в Україні, і для українців-біженців за кордоном цифрові платформи стали основним середовищем комунікації, а мова у вигляді «медіаслова» – інструментом не лише спілкування, а й підтримки, самоідентифікації та представлення української культури світові.

У цьому контексті важливо підкреслити: кожен українець, хто створює контент українською мовою, фактично є автором медіаслова – цілісного цифрового

висловлювання, що поєднує текст, зображення, звук і поширюється через алгоритми платформ. Тож свідомо чи ні, але ми стаємо учасниками культурної дипломатії і саме завдяки цим цифровим повідомленням формується образ України у світі.

Теоретичні засади дослідження «медіаслова в кишені» формуються на перетині медіалінгвістики, теорії комп’ютерно опосередкованої комунікації, мультимодального аналізу, дослідження цифрових платформ і концепцій культурної та публічної дипломатії. Такий міждисциплінарний підхід зумовлений складною природою цифрового мовлення, яке функціонує одночасно як лінгвістичний, медіальний і соціокультурний феномен.

Першим, базовим, підґрунтям нашої концепції «медіаслово в кишені» вважаємо теорію комп’ютерно опосередкованої комунікації, у межах якої цифрове мовлення розглядається як окремий тип комунікативної практики зі специфічними лінгвістичними й прагматичними характеристиками. Так, британський лінгвіст Д. Крістал у своїй праці «Мова та інтернет» окреслює мережеве мовлення (Netspeak) як третє середовище, яке поєднує в собі властивості усного та писемного мовлення й створює при цьому унікальну лінгвістичну ідентичність [3]. З цього погляду науковець аргументує, що таке мовлення в інтернеті – це окремий феномен, який загалом не псує мови в її усній чи писемній формі, а лише її збагачує. Американська дослідниця мови й комунікацій С. Геррінг акцентує увагу на іншій характеристиці цифрового мовлення, зокрема на соціально-комунікативній варіативності комп’ютерно опосередкованого повідомлення в межах комунікації як окремого дискурсивного простору [5]. Розвиток цих ідей знаходимо в американської лінгвістики Н. Барон, яка уточнює роль мобільних технологій як чинника постійної доступності та персоналізації мовлення, що є принципово важливим для концепції «медіаслова в кишені» [1].

Другим теоретичним блоком є концепція мультимодальності, розроблена в межах соціальної семіотики. Одні з перших її дослідників Г. Кресс та Т. ван Лівен стверджують, що сенс у сучасному світі передається шляхом поєднання різних модусів – зображення, звуку, кольору, і таким чином відходять від лінгвоцентризму [8]. Цей підхід уможливлює інтерпретацію цифрового повідомлення як цілісної мультимодальної одиниці, що поєднує текст, зображення, відео, графічні та паралінгвістичні маркери, формуючи багаторівневий смисл.

Третій теоретичний вимір пов’язаний з дослідженням алгоритмічно опосередкованої комунікації в межах цифрових платформ. Нідерландська науковиця Х. ван Дейк звертає увагу на важливу зміну: у соціальних мережах відбувається перехід від «соціального зв’язку», тобто безпосереднього спілкування

між людьми, до «технологічної зв’язності», коли зв’язки між користувачами значною мірою створюються й регулюються алгоритмами [10]. Х. ван Дейк приходить до висновку, що соціальні медіа – це не окремі сайти, а взаємозалежна система, де соціальні платформи диктують правила публічного життя, а, відповідно, й спілкування та поширення інформації [10]. Тобто алгоритми цифрових платформ вирішують, які повідомлення стають видимими й впливовими, а які – практично непомітними.

Четвертий теоретичний блок, на якому ґрунтується «медіаслово в кишені», становлять концепції культурної та публічної дипломатії. Відома теорія «м’якої сили» американського політолога Д. Ная визначає культуру та комунікацію як ключові ресурси впливу в міжнародному середовищі [9]. Сучасні дослідження цифрової публічної дипломатії розширюють це розуміння, включаючи до нього соціальні медіа, цифрові платформи та мережеві практики як інструменти формування міжнародного іміджу держави [2]. У межах нашого дослідження ці підходи уточнюються шляхом залучення лінгвістичного аспекту медіадискурсу, що уможливлює розгляд цифрової мовної практики як форми культурної репрезентації.

З погляду підбору основних напрямків, на яких базується наша концепція «медіаслова в кишені», варто назвати ще концепцію «Digital First», яка логічно доповнює підходи до культурної та публічної дипломатії. У нинішніх умовах перше уявлення про країну формується не через офіційні дипломатичні канали, а в цифровому середовищі, тобто у стрічках соціальних мереж та в мобільних застосунках. З цього погляду саме медіаслово стає первинною одиницею культурної репрезентації.

Окреслені напрями активно розробляються українськими дослідниками. Аналізуючи на практичному матеріалі сутність поняття «Netspeak», українські дослідники під керівництвом О. Медвідь наголошують, що до лексичних особливостей цієї форми мови належать «скорочення, усічення, абревіатури, акроніми та контамінаційні одиниці», виникнення яких пояснюється практичною потребою користувачів – «економити час та зменшувати кількість букв у повідомленні» [12, с. 40].

Аналізуючи різні наукові школи дослідження мультимодальності за кордоном, українська дослідниця Л. Макарук обґрунтовує новий напрям – модальну лінгвістику. Це має важливе значення для нашої концепції, адже вчена наголошує, що «в межах мультимодальності основна увага зосереджена на значенні», на яке впливають різні чинники – від лексичних одиниць до ілюстрацій з урахуванням відступів, інтервалів, декоративних елементів. Тобто «мультимодальність дозволяє

зосередити увагу на всьому спектрі семантично значущих ресурсів, які використовують під час спілкування» [11, с. 319]. Водночас Л. Макарук застерігає, що неможливо перелічити всі можливі засоби мультимодальності, «оскільки інформаційні технології створюють невичерпні комунікативні можливості», а добір цих засобів залежить від трьох чинників – «обраного каналу, конкретної комунікативної ситуації та технічних можливостей» [11, с. 320]. Мультимодальність на прикладі рекламних продуктів розглядав також Д. Сизонов, окресливши цю характеристику мережевого мовлення як «багаторівневий (текст + позатекстові елементи, зокрема аудіовізуальні та символічні коди) механізм посилення впливу на реципієнта» [13, с. 180].

Вивчаючи цифрове мовлення в українському науковому просторі, заслуговує на увагу дослідження Н. Шумарової та Л. Пономаренко про медіадискурс як комунікаційний простір, у межах якого функціонують різні види текстів у їх жанрово-стильових, функціонально-стилістичних і прагматичних різновидах [14, с. 74]. Ці підходи дають можливість осмислити «медіаслово в кишені» як частину ширшого медіадискурсивного середовища, у якому мовлення набуває публічності, варіативності та функціональної зумовленості, водночас зберігаючи свою специфіку як мобільної, мультимодальної та алгоритмічно опосередкованої форми.

Тож поєднання мовної економії, притаманної мережевому мовленню (Netspeak), із мультимодальністю як принципом організації значення, а також функціонуванням у межах медіадискурсу як комунікаційного простору створює підґрунтя для виокремлення «медіаслова в кишені» як особливої форми цифрового мовлення, що функціонує в умовах платформної комунікації та визначається її технічними й алгоритмічними параметрами. Концепція «медіаслова в кишені» дає можливість осмислити сучасне мовлення як особливу форму цифрової комунікації, що функціонує в мобільному середовищі та постійно супроводжує людину. Таке мовлення є комп’ютерно опосередкованим: воно існує водночас у режимі реального часу й у зафіксованому вигляді, може бути відтворене, поширене й переосмислене в будь-який момент, долаючи при цьому просторові й часові межі.

Водночас «медіаслово в кишені» не обмежується вербальним компонентом. Воно постає як мультимодальне утворення, у якому текст взаємодіє із зображенням, відео, звуком, емодзі та іншими знаковими ресурсами. Значення в такому повідомленні формується через їхню взаємодію, а в умовах швидкого споживання інформації саме візуальний елемент часто задає первинне сприйняття змісту.

Функціонування медіаслова визначається також логікою цифрових платформ. Його видимість і поширення залежать не лише від наміру автора, а й від

алгоритмів, які відбирають і просувають контент. Варто наголосити, що в цьому зв’язку форма мовлення адаптується до особливостей конкретного середовища – обмежень обсягу, формату подачі, темпу сприйняття.

При цьому характерною рисою такого мовлення є прагнення до економії, адже стисліть, швидкість і доступність стають ключовими умовами його ефективності. Водночас медіаслово набуває ширшого значення, виходячи за межі приватного спілкування й виконуючи функцію культурної репрезентації. Через щоденні цифрові практики користувачів воно транслює мовні, культурні та ціннісні коди, формуючи уявлення про країну в глобальному інформаційному просторі.

Отже, концепція «медіаслово в кишені» постає як окрема форма цифрового мовлення, у якій поєднуються стисліть, мультимодальність, алгоритмічна зумовленість і культурно-репрезентативна функція, що визначає його ключову роль у сучасній цифровій комунікації.

Список використаних джерел:

1. Baron N. S. Always on: Language in an online and mobile world. Oxford University Press. 2008. 304 p.

2. Bjola C., Cassidy J., Manor I. Public diplomacy in the digital age. Routledge, 2019. 198 p.

3. Crystal D. Language and the Internet (2nd ed.). Cambridge University Press, 2006. 272 p.

4. Elagina D. Global smartphone penetration rate as share of population from 2016 to 2024. URL: https://www.statista.com/statistics/203734/global-smartphone-penetration-per-capita-since-2005.

5. Herring S. C. New frontiers in interactive multimodal communication. The Routledge Handbook of Language and Digital Communication / ed. by A. Georgakopoulou, T. Spilioti. London; New York: Routledge, 2015. P. 398 – 402.

6. Kemp S. Digital 2024: Global Overview Report. 31.01.2024. URL: https://surl.li/kepvvy.

7. Kemp S. The global state of digital in February 2025. 05.02.2025. URL: https://datareportal.com/reports/digital-2025-global-overview-report.

8. Kress G., van Leeuwen T. Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication. Arnold, 2001. 142 p.

9. Nye J. S. Soft power: The means to success in world politics. PublicAffairs, 2014. 208 p.

10. Van Dijck J. The culture of connectivity: A critical history of social media. Oxford University Press, 2013. 240 p.

11. Макарук Л. Мультимодальна лінгвістика та її метамова. Philological Science and Education: Transformation and Development Vectors. Collective Monograph. Vol. 1. Riga, Latvia «Baltija Publishing», 2021. P. 304 – 339.

12. Медвідь О., Гарцунова М., Гарцунова Л. Лінгвістичні особливості Netspeak в англомовному інтернет-середовищі. Філологічні трактати. 2021. Т. 13, № 2. С. 31 – 43. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/items/94a54c43-7051-40ed-8213-5b0bf9602205.

13. Сизонов Д. Мультимодальність та інтертекстуальність: точки перетину в рекламі мілітарного часу. Лінгвістичні дослідження. 2025. Вип. 63. С. 170 – 184. URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/18666.

14. Шумарова Н., Пономаренко Л. Медіадискурс: методологічні можливості вивчення. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2024. № 4. С. 51 – 57.

ОСВІТНІ СТРАТЕГІЇ НАЦІЄТВОРЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Олександра ЧОРНОПИСЬКА
викладач історії, викладач вищої категорії,
Відокремлений структурний підрозділ фаховий коледж
Житомирського медичного інституту Житомирської обласної ради

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України перетворила питання національної ідентичності з культурологічної площини на стратегічний чинник національної безпеки [1, с. 17; 5, с. 27]. В умовах екзистенційної загрози державності націєтворення стає не лише процесом культурного самовизначення, а фундаментом соціальної стійкості – здатності суспільства до тривалого опору та консолідації навколо спільних цінностей [4, с. 66; 3, с. 381]. Оскільки агресор ставить за мету «денацифікацію», що фактично означає знищення української самосвідомості, система освіти виступає головним інституційним механізмом формування «символічного щита» нації [2, с. 196; 5, с. 8].

Сучасна війна ведеться не лише за території, а передусім за «душі та розум» молодого покоління. Основна боротьба з ворогом є боротьбою за душу людини, що передбачає протистояння за цінності, свідомість та моральні орієнтири. Це екзистенційна війна, де мета ворога – зламати волю, спотворити ідентичність та знищити духовні основи народу. Відсутність чіткої демаркаційної лінії між українським та російським мовно-культурними просторами тривалий час дозволяла ворожим кодам проникати в життя українців, створюючи умови для ідеологічних маніпуляцій та розмивання суб'єктності [1, с. 148; 2, с. 200]. Затвердження на законодавчому рівні стратегій національно-патріотичного виховання підкреслює, що формування стійкої громадянської ідентичності є невід'ємною частиною забезпечення оборонного потенціалу держави [7; 5, с. 1000].

Проблематику цивілізаційної ідентичності та її ролі у безпеці держави досліджували О. Рафальський, Я. Калакура, Ю. Шайгородський та М. Степико [1; 2]. Питання консолідації політичної нації через освітні інструменти висвітлені у працях Ю. Руденко. Психологічні аспекти трансформації ідентичності молоді під час війни аналізують І. Остапенко та О. Соснюк. Роль військово-патріотичного виховання як чинника націєтворення ґрунтовно опрацьована в роботах І. Беха та К. Журби. Водночас потребує

глибшого вивчення питання інтеграції цих стратегій у загальну систему національної безпеки в умовах тривалого воєнного стану.

Метою пропонованої розвідки є теоретичне обґрунтування освітніх стратегій націєтворення як пріоритетного інструменту зміцнення національної безпеки України, аналіз трансформації виховних практик в умовах воєнних викликів та визначення шляхів формування оборонної свідомості молодого покоління. Аналіз національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти як основи громадянської зрілості.

Процес націєтворення в умовах війни безпосередньо корелює з категорією «національної стійкості». Стійкість визначає змістовні та якісні характеристики буття країни як спільноти суб’єктів-громадян, об’єднаних єдиною ідентичністю [5, с. 107]. У цьому контексті освіта перестає бути лише сферою надання послуг і перетворюється на простір смислової конституціалізації – інтеграції аксіологічних засад у свідомість молоді [2, с. 202].

Першою стратегічною лінією забезпечення безпеки через освіту є деколонізація свідомості та утвердження мовного суверенітету. Використання української мови як основного інструмента навчання є не просто педагогічною вимогою, а засобом захисту національних цінностей. Мова визначає політичні та духовні кордони нації, створюючи ментальний бар’єр для імперських наративів «руського міра» [1, с. 334; 2, с. 199]. Емпіричні дані свідчать, що після 24 лютого 2022 р. українська мова остаточно закріпилася як публічний маркер національної приналежності, що сприяє подоланню регіональних розколів [4, с. 73].

Другою стратегією є формування «оборонної свідомості» через військово-патріотичне виховання. Сьогодні воно спрямоване на усвідомлення молоддю значущості захисту країни як особистої відповідальності. Це включає формування морально-духовної готовності до служби, розуміння цінності незалежності для власної родини та майбутнього [5, с. 97]. Важливим компонентом безпеки є розвиток у студентів навичок розпізнавання «моральних провокаторів», які намагаються нав’язати деструктивні ціннісні орієнтири [5, с. 145].

Третя стратегія базується на трансформації травматичного досвіду війни у героїчні наративи. Сучасний героїчний епос (подвиги захисників ЗСУ, волонтерів) стає ґрунтом для виховання честі та гідності. Використання образів сучасних героїв у освітньому процесі дозволяє молоді подолати почуття меншовартості та ідентифікувати себе як частину «нації-переможця» [5, с. 142; 4, с. 66]. Це створює почуття «національної

спорідненості» – найвищого ступеня ідентичності, де інтереси особистості та держави збігаються [5, с. 31].

Четвертий напрям – інформаційна безпека та медіаграмотність. В умовах гібридної агресії освітня система повинна навчити молодь протидіяти маніпуляціям свідомістю [7; 5, с. 1039]. Запобігання перетворенню інформаційного простору на поле ворожих ІПСО є критичним завданням, оскільки стійкість нації залежить від єдності її ціннісного фундаменту. Дослідження 2024–2025 рр. демонструють, що незважаючи на втому від війни, у молодіжному середовищі домінує фактор відповідальності за збереження незалежності та оптимізм щодо майбутнього України (23,8% дисперсії в структурі ідентичності) [6, с. 153].

Висновки. Освітні стратегії націєтворення є фундаментальним елементом системи національної безпеки України. Через утвердження державної мови, розвиток оборонної свідомості та виховання на прикладах сучасного героїзму освіта забезпечує консолідацію суспільства та його здатність протистояти зовнішнім загрозам. Формування громадянської ідентичності на основі національних цінностей створює «імунітет» проти ідеологічної експансії агресора, що є запорукою не лише військової перемоги, а й успішного повоєнного відновлення держави. Зміцнення й поглиблення найцінніших громадянських якостей молодого покоління, формування їхньої активної життєвої позиції поглиблює й прискорює процес формування громадянської зрілості.

Перед закладами вищої освіти стоїть відповідальне завдання зосередитись на «удосконаленні нормативно-правової бази стосовно національно-патріотичного виховання; підвищенні ролі української мови як національної цінності та невід’ємного елемента національно-патріотичного виховання, здійсненні заходів з її популяризації; забезпеченні підтримки україномовних дитячих і молодіжних друкованих видань, спрямованих на вихованні молодого покоління в дусі патріотизму, поваги до історичного минулого та духовної й культурної спадщини, популяризація читання як соціально важливого вміння».

Подальші дослідження варто зосередити на розробці науково-методичного супроводу реінтеграції молоді з деокупованих територій, чия ідентичність тривалий час піддавалася системній руйнації та викривленню з боку окупаційних режимів.

Список використаних джерел:

1. Рафальський, О., Калакура, Я., Калакура, О., Юрій, М. (2022). Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність. Київ: ІПіЕнД ім. І. Кураса НАН України. (с.512)

2. Заїчко, В. (2024). Національна ідентичність у контексті війни: герменевтичний аналіз символів, мови та пам’яті. Культурологічний альманах, (4), 196–203.

3. Руденко, Ю. (2020). Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до теорії політичної модернізації. Київ: Видавництво Людмила. с. 364

4. Додонова, В. (2024). Зміни національної ідентичності українців під час війни. Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy, 12(3), 66–77.

5. Утвердження української національної та громадянської ідентичності : монографія / за заг. ред. К. Журби, О. Рейпольської. (2024). Київ: Компрінт. (с. 218–227)

6. Остапенко, І., Соснюк, О. (2025). Тенденції змін національної ідентичності та уявлень про майбутнє української молоді у воєнний час. Український психологічний журнал, (2), 150–165.

7. Указ Президента України № 286/2019. Про Стратегію національно-патріотичного виховання. (2019). https://zakon.rada.gov.ua/go/286/2019.

ПАНЕЛЬ 3.
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МІЖМОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Наталя БАБКО
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Сучасна готельно-ресторанна індустрія функціонує в умовах інтенсивної глобалізації, мобільності населення та зростання міжкультурних контактів. Фахівці цієї сфери щоденно взаємодіють з клієнтами різних мовних і культурних середовищ, що зумовлює підвищені вимоги до рівня їхньої комунікативної компетентності. Водночас українська мова в професійному спілкуванні виступає не лише інструментом обслуговування, а й маркером національної ідентичності, елементом культурної дипломатії та складовою іміджу держави у міжнародному просторі. В умовах міжмовної взаємодії особливого значення набуває поєднання професійної термінологічної точності, мовної культури, міжкультурної чутливості та здатності до адаптації мовленнєвої поведінки залежно від ситуації сервісної взаємодії. Це актуалізує потребу в прикладному осмисленні шляхів формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи в освітньому процесі.

Комунікативна компетентність фахівців готельно-ресторанної справи розглядається як інтегрована професійна здатність ефективно здійснювати усну та письмову взаємодію з клієнтами, партнерами та колегами в одномовному та багатомовному середовищі. Вона охоплює мовну, соціолінгвістичну, прагматичну та міжкультурну складові, що забезпечують якість сервісу та позитивний клієнтський досвід. На практиці комунікативна компетентність проявляється у вмінні коректно презентувати послуги, пояснювати умови проживання або обслуговування, реагувати на скарги, вести професійний діалог у стресових ситуаціях, а також адаптувати мовлення до культурних очікувань гостей. Наприклад, під час спілкування з іноземними туристами фахівець має

не лише володіти іноземною мовою, а й коректно використовувати українську термінологію у двомовних меню, інформаційних матеріалах та усних коментарях [1; 2].

Міжмовна взаємодія у готельно-ресторанній справі проявляється у щоденних професійних ситуаціях: реєстрація гостей, прийом замовлень, презентація страв, пояснення особливостей локальної кухні, вирішення конфліктних питань. У таких умовах фахівець часто здійснює мовне перемикання між українською та іноземними мовами, що потребує високого рівня мовної свідомості та комунікативної гнучкості. Показовим прикладом є оформлення меню закладів ресторанного господарства. Нерідко переклади назв страв іншими мовами виконуються без урахування семантичних та культурних особливостей, що може викликати непорозуміння або знижувати якість сприйняття національної кухні. Формування комунікативної компетентності передбачає навчання майбутніх фахівців принципам адекватного перекладу, коментування автентичних назв та збереження культурного контексту.

У професійній підготовці фахівців готельно-ресторанної справи ефективними є практикоорієнтовані методи навчання. До них належать моделювання сервісних ситуацій, рольові ігри, аналіз кейсів з реальної практики закладів гостинності, створення багатомовних інформаційних матеріалів. Такі підходи дозволяють поєднати мовну підготовку з професійними сценаріями діяльності. Наприклад, під час навчальних занять здобувачі можуть відпрацьовувати ситуацію прийому іноземної туристичної групи, де необхідно представити заклад українською мовою з подальшим коментарем іншою мовою. Це сприяє усвідомленню ролі української мови як базової професійної платформи та формує навички міжмовної координації [3–5].

Особливе місце у формуванні комунікативної компетентності посідає викладання української мови професійного спрямування. Йдеться не лише про засвоєння норм літературної мови, а й про розвиток умінь професійного мовлення, термінологічної грамотності, етикетної комунікації та клієнтоорієнтованого мовленнєвого стилю. У контексті багатомовного середовища важливо акцентувати увагу на формуванні поваги до української мови як мови професійної діяльності, здатної ефективно функціонувати поряд з іноземними мовами. Практика свідчить, що здобувачі, які опановують українську мову через професійні кейси та реальні комунікативні ситуації, демонструють вищий рівень мовної впевненості та готовності до міжмовної взаємодії.

Отже, комунікативна компетентність фахівців готельно-ресторанної справи в умовах сучасної міжмовної взаємодії є ключовою передумовою якісного сервісу та конкурентоспроможності закладів гостинності. Поєднання прикладної мовної підготовки, міжкультурної чутливості та усвідомленого використання української мови у професійному середовищі сприяє формуванню цілісної моделі сучасного фахівця. Подальший розвиток освітніх програм має орієнтуватися на інтеграцію мовної підготовки з реальними професійними сценаріями та викликами глобалізованого сервісного простору.

Список використаних джерел:

1. Бондар О. Професійна комунікація у сфері гостинності в умовах глобалізації. Вісник вищої школи. 2021. № 6. С. 45–52.

2. Ковальчук Л. Українська мова професійного спрямування у підготовці фахівців сфери послуг. Педагогічні науки. 2022. № 3. С. 112–118.

3. Мельник Н. Міжкультурна комунікація в індустрії гостинності. Наукові записки з соціальних комунікацій. 2023. № 2. С. 67–74.

4. Сидоренко Т. Комунікативна компетентність як чинник якості сервісу в готельно-ресторанному бізнесі. Економіка та управління сферою послуг. 2024. № 1. С. 89–96.

5. Шевченко О. Мовна підготовка фахівців готельно-ресторанної справи в умовах євроінтеграції. Освітній простір України. 2025. № 1. С. 54–61.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Наталія ГОЛУБЧАК
викладач вищої математики ВСП "Івано-Франківський фаховий коледж Львівського університету природокористування"

Сучасне професійне середовище висуває безпрецедентні вимоги до комунікативної компетентності фахівця. У світі, де значна частина взаємодії перейшла у цифровий формат, вміння чітко формулювати думки, розпізнавати маніпуляції та адаптувати свій стиль спілкування під різні аудиторії стає критичним фактором успіху. Проте традиційні методи розвитку цих навичок – лекції та епізодичні офлайн-тренінги – часто не встигають за динамікою ринку. На зміну їм приходять технології штучного інтелекту (ШІ), які трансформують процес навчання з лінійного у персоналізований та безперервний.

Комунікативна компетентність сьогодні – це не лише володіння мовою, а й здатність ефективно взаємодіяти в системі «людина-машина-людина». Штучний інтелект виступає тут у ролі «безпечного дзеркала». Головна перевага AI-інструментів полягає у можливості створення безризикового середовища для тренувань. Фахівець може відпрацювати складну розмову про звільнення співробітника або презентацію стартапу перед вимогливим інвестором необмежену кількість разів, отримуючи миттєвий аналіз своїх помилок.

Для розвитку комунікації доцільно виділити три групи технологій:

Текстові генеративні моделі (GPT-4, Claude, Gemini): використовуються для шліфування ділового листування, аргументації та підготовки тез виступів.

Аналізатори емоційного інтелекту та тональності (Sentiment Analysis): допомагають оцінити, як сприйматиметься повідомлення отримувачем (агресивно, нейтрально чи надихаюче).

Голосові та імерсивні симулятори: спеціалізоване ПЗ, що аналізує темп мовлення, слова-паразити та впевненість голосу під час віртуальних виступів.

Приклад практичного застосування: використання методу «Simulated Roleplay». Фахівець задає нейромережі роль «цинічного замовника» і проводить діалог. Після завершення AI надає звіт: де були допущені логічні помилки, чи був дотриманий етикет і наскільки переконливими були аргументи.

Для того, щоб штучний інтелект став справжнім інструментом розвитку, а не просто "генератором тексту", фахівець має опанувати методику ітеративного

навчання. Процес розвитку комунікативної навички за допомогою ШІ можна розділити на чотири етапи:

Контекстуалізація (Setting the Scene): на цьому етапі користувач створює детальний сценарій. Замість запиту «допоможи підготуватися до зустрічі», фахівець формулює промпт з рольовою моделлю: «Ти – фінансовий директор великої корпорації, який налаштований скептично до інновацій. Я – керівник відділу IT, що пропонує впровадити нову CRM-систему. Проведи зі мною дискусію, ставлячи складні запитання про окупність (ROI)».

Активна симуляція (Deep Roleplay): відбувається живий діалог. Сучасні моделі здатні утримувати контекст і реагувати на емоційні зачіпки. Важливо, щоб фахівець не просто читав відповіді, а намагався застосувати конкретні техніки (наприклад, метод «Прес», техніку активного слухання або психологічну амортизацію).

Критична рефлексія (Post-Action Review): це ключовий етап. Після завершення діалогу фахівець дає команду: «Проаналізуй мої відповіді. Де я був недостатньо переконливим? Чи не порушив я логічну послідовність? Оціни мій тон за шкалою від 1 до 10 за рівнем професійності». ШІ надає миттєвий об'єктивний аналіз, який у реальному житті отримати від колег майже неможливо.

Таблиця1. Порівняльна характеристика методів розвитку комунікації

Критерій	Традиційні тренінги	AI-симуляції (LLM/VR)
Доступність	За розкладом, вимагає логістики	24/7, у будь-якому місці
Вартість	Висока (оплата тренера, оренда)	Низька (підписка на сервіс)
Психологічний комфорт	Можливий стрес перед групою	Повна відсутність страху помилки
Персоналізація	Середня (програма для групи)	Максимальна (під конкретний запит)
Емоційний інтелект	Високий рівень (жива реакція)	Середній (імітація емоцій)

Корекція та закріплення: на основі отриманих зауважень діалог повторюється. Це створює нейронні зв'язки, характерні для реального досвіду, але в безпечних умовах.

Попри значні переваги, інтеграція ШІ в процес розвитку комунікативних навичок несе в собі певні загрози, які необхідно враховувати сучасному професіоналу:

Існує небезпека, що фахівець почне надмірно покладатися на згенеровані ШІ відповіді, через що його особистий стиль спілкування стане механістичним або

занадто формалізованим. Комунікативна компетентність має включати «людяність» – щирість та інтуїцію, які алгоритми поки що лише імітують.

Якщо делегувати ШІ складне завдання – наприклад, деескалацію конфлікту в листуванні – мозок фахівця не тренується самостійно знаходити вихід із ситуації. Тому важливо використовувати ШІ як тренажер, а не як протез.

Навчання на реальних кейсах вимагає обережності. Використання комерційних таємниць або персональних даних клієнтів у запитах до нейромереж може призвести до витоку інформації. Сучасний фахівець повинен володіти цифровою гігієною та знати правила анонімізації даних.

Цифрові технології не замінюють людське спілкування, але вони радикально змінюють шлях підготовки до нього. Штучний інтелект стає тим «персональним спаринг-партнером», який дозволяє фахівцю виходити на реальну арену переговорів уже підготовленим, з відпрацьованими аргументами та впевненим голосом. Розвиток комунікативної компетентності сьогодні – це синергія класичної психології та грамотного промпт-інжинірингу. Майбутнє за тими фахівцями, які зможуть використовувати алгоритми для підсилення власної емпатії та професіоналізму.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Т. 75, № 1. С. 1–17.
2. Гризун Л. Штучний інтелект у освіті: напрями, можливості та ризики. Science and Education a New Era. 2021. № 9(248). С. 12–15.
3. Дегтярьова І. Комунікативна компетентність сучасного фахівця: виклики цифрового середовища. Вісник Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2022. № 14(82). С. 45–50.
4. Колотілова Н. Логіка та етика ділового спілкування: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 232 с.
5. Пометун О. Методика розвитку критичного мислення в процесі навчання: цифрові інструменти. Київ: Магістр-S, 2021. 192 с.
6. Яцишин А. Використання технологій штучного інтелекту в наукових дослідженнях та освіті. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2023. Т. 6, № 1. С. 98–105.
7. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford: Oxford University Press, 2014. 352 p.
8. Hadar L. L., Ergas O., Alpert B., Ariav T. Rethinking teacher education in a BL (Before-After) Pandemic Era. Teaching and Teacher Education. 2020. Vol. 95. [Electronic resource]. DOI: 10.1016/j.tate.2020.103133.

ПРИНЦИПИ ВІДПОВІДАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВИМИ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМАМИ

Олег ДЖОЛОС
канд. наук із соц. комунікацій, доцент,
доцент кафедри аудіовізуальних медіа
Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальність дослідження зумовлена глибокою трансформацією сучасного медіаландшафту, у межах якої цифрові онлайн-платформи стали домінантним середовищем створення, поширення та споживання інформації.

Результати дослідження «Медіаспоживання 2025» засвідчують суттєву трансформацію медіазвичок української аудиторії [1]. Ключовим висновком є остаточне утвердження смартфона як головного екрану споживання контенту, тоді як цифрові платформи та медіасервіси дедалі частіше виконують роль фонових каналів інформації та розваг у щоденних практиках. Емпіричні дані свідчать про зростання інтенсивності онлайн-споживання: 44 % респондентів щоденно проводять у месенджерах понад три години, 36 % – на відеоплатформах, 30 % – у соціальних мережах, тоді як телебачення залишається основним джерелом контенту лише для 17 % аудиторії. Переважна більшість користувачів (91 %) споживає контент зі смартфона, що підтверджує його трансформацію в універсальний медіацентр для новин, розваг і комунікації незалежно від вікових характеристик.

Значна частина медіаконтенту сьогодні продукується творцями, які не належать до професійної спільноти журналістів і не керуються усталеними етичними та професійними стандартами. За таких умов цифрові платформи істотно впливають на формування публічного дискурсу, інформаційних практик і суспільних уявлень, що актуалізує питання їх відповідального управління.

Домінування алгоритмічних механізмів у цифровому середовищі сприяє пріоритету показників залученості над якістю та достовірністю інформації. Унаслідок цього зростають ризики поширення дезінформації, мови ворожнечі, маніпулятивних практик і конспірологічних наративів. Водночас цифрові платформи залишаються важливим інструментом реалізації свободи вираження поглядів і розширення можливостей суспільної участі [2].

У межах дослідження здійснено аналіз результатів дослідження ЮНЕСКО «За екранами: думки творців цифрового контенту; розуміння їхніх намірів, практик та викликів», а також положень документа «Настанови з управління цифровими

платформами», розробленого в межах ініціативи Internet for Trust. Методологічною основою роботи є міждисциплінарний підхід із застосуванням описового методу, порівняльного аналізу та узагальнення нормативних і аналітичних матеріалів міжнародних організацій [3].

Результати дослідження ЮНЕСКО засвідчують низький рівень обізнаності значної частини творців цифрового контенту щодо міжнародних стандартів свободи слова, правових засад цифрових комунікацій і принципів відповідальної діяльності в онлайн-середовищі. Основним критерієм оцінки достовірності інформації для багатьох контентмейкерів залишається її популярність, що свідчить про обмежене застосування практик перевірки фактів і підвищує вразливість аудиторії до інформаційних загроз.

«Настанови з управління цифровими платформами» ЮНЕСКО пропонують цілісну нормативно-ціннісну рамку відповідального управління цифровими онлайн-платформами, засновану на принципах дотримання прав людини, прозорості, підзвітності та правової відповідальності. Особливе значення надається принципу належної перевірки дотримання прав людини, який передбачає системну оцінку впливу алгоритмічних рішень, політик модерації та бізнес-моделей платформ на свободу вираження поглядів і доступ до інформації. Важливими складовими цієї рамки є також забезпечення прозорості алгоритмічних процесів, доступу користувачів до зрозумілих механізмів оскарження рішень і захисту вразливих груп населення [4].

Зроблено висновок, що принципи відповідального управління цифровими онлайн-платформами, запропоновані ЮНЕСКО, можуть слугувати теоретичною та практичною основою для формування національних політик регулювання цифрового середовища, розвитку механізмів саморегулювання платформ і підвищення рівня медіа- та інформаційної грамотності як творців контенту, так і аудиторії. Їх упровадження сприяє зміцненню довіри до цифрових медіа та формуванню стійкого й безпечного інформаційного простору.

Список використаних джерел:

1. Дослідження «Медіаспоживання 2025» URL: https://gradus.app/uk/open-reports/research-media-consumption-ukraine/ (дата звернення: 27.01.2026).

2. Горська К. (2025). Цифровий контент в епоху інтерактивності: переосмислення сприйняття аудиторією та нові можливості для споживання медіа. Журнал Обрії друкарства, № 1(17). URL: https://doi.org/10.20535/2522-1078.2025.1(17).326021

3. Behind the screens: insights from digital content creators; understanding their intentions, practices and challenges URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000392006 (дата звернення: 27.01.2026).

4. Настанови з управління цифровими платформами: Забезпечення свободи вираження поглядів і доступу до інформації завдяки багатосторонньому підходу URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000396485 (дата звернення: 27.01.2026).

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ КОНТЕНТУ В TELEGRAM ЯК ЧИННИК ЗМІНИ СТРАТЕГІЙ МЕДІАСПОЖИВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ КАНАЛУ «МВС УКРАЇНИ»)

Олександр КОВАЛЬ
аспірант Запорізького національного університету

Сучасне цифрове середовище динамічно трансформується, перетворюючи швидкість передачі інформації на критичний чинник безпеки. В умовах повномасштабної війни Telegram еволюціонував із засобу спілкування та обміну повідомленнями у домінантну медіаплатформу, що фактично замінила традиційні джерела новин в Україні. Завдяки оперативності та адаптивності до кризових умов, месенджер став одним з найбільш використовуваних: «В Україні діє понад 127 032 активних телеграм-канали, а кількість підписників зросла з 64,0 мільйонів у 2021 р. до 433,2 мільйона у 2025-му р.. Цьогоріч в Україні також з'явилося близько 10 тисяч нових каналів, що свідчить про стабільне, але поступове розширення українського ринку в цьому месенджері» [1].

У сучасній архітектурі цифрових комунікацій особливого значення набуває візуальний інструментарій, який дозволяє аудиторії миттєво декодувати складні повідомлення. В умовах дефіциту часу та високої інтенсивності інформаційних потоків здатність швидко зчитувати сенси стає визначальним чинником трансформації медіаспоживання. Така ефективність Telegram-каналів зумовлена насамперед їхньою технологічною гнучкістю, адже: «Мультимедійність визначають як можливість поєднання на одному ресурсі усіх відомих знакових систем передачі інформації – текстової, графічної, аудіо, відео. Завдяки мультимедійності мережеві медіа отримують значні переваги у порівнянні з традиційними ЗМІ» [4, с. 13]. Архітектоніка візуального ряду в Telegram забезпечується широким функціональним набором платформи, де до ключового інструментарію оформлення належать зокрема можливості форматування текстових повідомлень, як виділення жирним, курсивом, підкреслення, закреслення та моноширинний шрифт [5].

Трансформація медіаспоживання чітко простежується у запитах самих користувачів, які все частіше надають перевагу швидким візуальним стимулам над текстовими масивами. Так, під час підготовки магістерського дослідження було проведено анкетування, в ході якого респонденти вказали на конкретні функції платформи Telegram, що є для них пріоритетними: переважна більшість опитаних (82,7%) виокремили фото- та відеоконтент як найбільш привабливий інструмент Telegram-каналів. Інтерактивні можливості, зокрема використання реакцій,

зацікавили 34,7% респондентів, тоді як третю позицію за популярністю посіли гіперпосилання. Рівнозначну увагу аудиторія приділяє наявності емодзі та функції коментування (по 29,3% відповідно). Дещо менше значення для учасників анкетування мають шрифтове оформлення (22,7%) та використання прихованого тексту (17,3%) [2, с. 68].

Telegram-канал «МВС України» [3] був створений як інструмент швидкої офіційної комунікації між міністерством та громадянами і сьогодні виступає не лише як офіційне (верифіковане) джерело інформації, а й як потужний медіамайданчик з унікальним візуальним стилем. Його розвиток активізувався у відповідь на виклики гібридних загроз та необхідність протидії дезінформації.

З початком повномасштабного вторгнення канал остаточно закріпив за собою статус домінантної медіаплатформи відомства, трансформувавшись із допоміжного ресурсу на основне джерело оперативних новин для мільйонів українців. Ключовою метою створення було забезпечення максимального охоплення аудиторії в умовах, коли традиційні медіа не завжди здатні задовольняти потребу у необхідній швидкості передачі критично важливих даних.

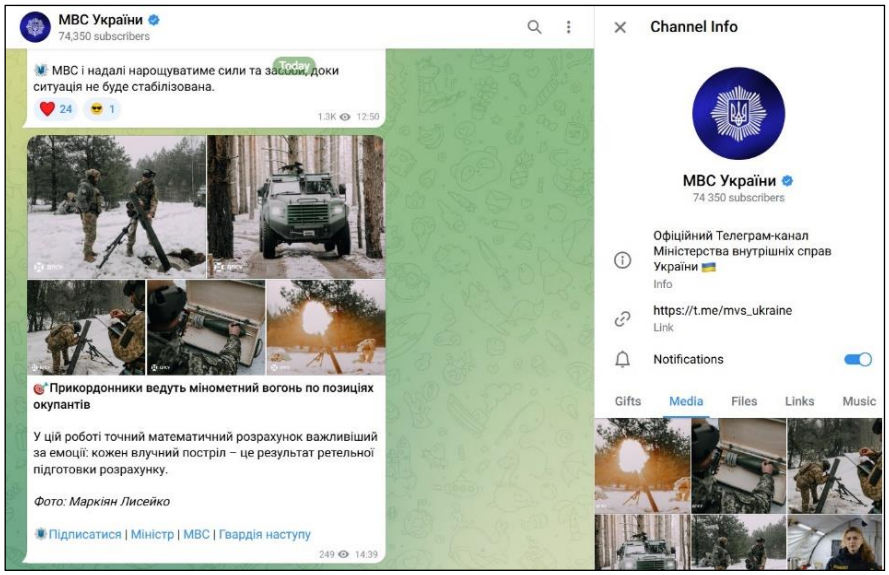

Рис. 1. Загальний вигляд офіційного Telegram-каналу «МВС України» у десктопній версії.

Візуальний вигляд «МВС України» вибудуваний за принципами функціонального мінімалізму та мілітарної естетики, що відповідає запитам аудиторії в умовах повномасштабної військової агресії. Канал уникає надмірного візуального декору, віддаючи перевагу «чистому» інтерфейсу, де кожен елемент працює на швидке засвоєння інформації. Завдяки продуманій архітектоніці – чіткому структуруванню тексту, використанню акцентних емодзі та якісних

медіафайлів – створюється ефект професійного цифрового медіа, яке водночас зберігає оперативність та щирість, притаманну месенджерам.

Використання різноманітних мультимедійних одиниць дозволяє каналу ефективно конкурувати за увагу аудиторії, замінюючи традиційне читання швидким візуальним споживанням:

– *фотографії* виступають головним інструментом верифікації подій – репортажні знімки з місць обстрілів, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій або фіксації правопорушень створюють ефект «присутності» та слугують надійним підтвердженням офіційної інформації;

– *відеоролики* допомагають аудиторії краще утримувати увагу, не вимагають додаткової візуалізації та передають емоційну напругу подій, що є критично важливою умовою під час цифрових криз. Це стосується динамічного контенту, наприклад – відео з бодікамер поліцейських, стріми з дронів або дайджести роботи рятувальників тощо;

– *інфографіки* та картинки використовуються для візуалізації складних статистичних даних або алгоритмів дій, наприклад – порядок декларування зброї, правила поводження з вибухонебезпечними предметами, як вберегтися від чадного газу тощо. Це дозволяє споживачеві миттєво засвоїти важливу інформацію без перегляду великих текстових масивів.

– *оформлення текстів*, а саме – використання жирного шрифту для заголовків, курсиву для уточнень та моноширинного тексту для виділення важливих дат, номерів телефонів тощо – створює чітку візуальну ієрархію повідомлення, полегшуючи його сприйняття.

– *гіперпосилання* інтегруються в текст для спрямування аудиторії на офіційні сайти відомств або чат-боти (наприклад, для повідомлення про підозрілі предмети), забезпечуючи інтерактивність та глибину інформування;

– *емоджі* виконують роль візуальних маркерів та елементів навігації. Наприклад, «🚨» позначає терміновість, «📍» вказує на локацію, а «✅» сигналізує про перевірений факт, що структурує візуальний простір каналу та допомагає зчитувати контекст повідомлення за секунди.

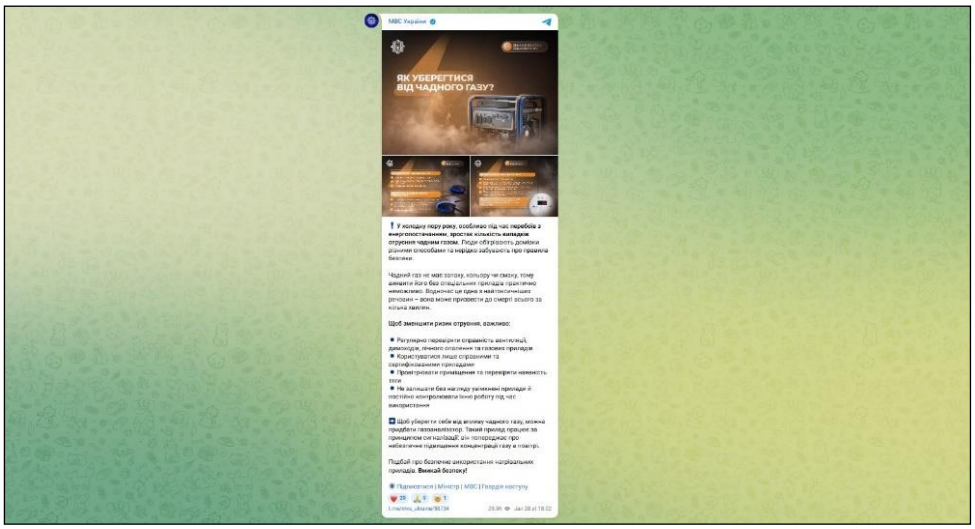

Рис. 2. Приклад візуального вигляду публікації Telegram-каналу «МВС України» у десктопній версії, оформлення якої включає в себе поєднання різних інструментів – картинки, шрифти, емоджі та гіперпосилання.

Трансформація сучасного медіаспоживання в умовах цифрових криз зумовила перетворення Telegram із месенджера на домінантну платформу отримання новин, що завдяки швидкості та адаптивності фактично замінила традиційні джерела інформації для більшості українців. Ключовим чинником ефективності цього процесу став розвинений візуальний інструментарій, який дозволяє аудиторії миттєво декодувати складні сенси, що підтверджується високим запитом користувачів саме на фото- та відеоконтент (82,7%). На прикладі каналу «МВС України» простежується успішна реалізація стратегії мультимедійного синкретизму, де поєднання функціонального мінімалізму, мілітарної естетики та чіткої архітектоніки тексту з використанням навігаційних емоджі та спеціальних шрифтів забезпечує оперативну верифікацію подій. Такий підхід не лише оптимізує сприйняття критично важливих даних, а й формує новий тип медіаграмотності, перетворюючи офіційний канал на потужний майданчик для протидії дезінформації та вибудовування довіри між державною інституцією та суспільством.

Список використаних джерел:

1. Буняк В. Кількість підписників в українських телеграм-каналах зросла у майже 7 разів за чотири роки, – Telemetrio. *Детектор медіа*. URL: https://lnk.ua/MVwJO9Yez (дата звернення 03.02.2026).

2. Коваль О. Telegram-канал як засіб впливу на аудиторію: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістр спеціальності «Журналістика». Запоріжжя :

Запорізький національний університет, 2024. 92 с. URI: https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/24105.

3. МВС України. *Telegram*. URL: https://t.me/mvs_ukraine (дата звернення: 03.02.2026).

4. Тонкіх І. Інтернет журналістика. Жанри в інтернеті: навчальний посібник, електронні данні. Запоріжжя : ЗНТУ, 2017. 129 с. URI: http://eir.zntu.edu.ua/handle/123456789/2669.

5. Форматування тексту в Telegram. *Пара*. URL: https://para.school/blog/life-hack/formatirovanie-teksta-v-telegram (дата звернення 01.02.2026).

SPECIFICITY OF NONVERBAL COMMUNICATION DURING ONLINE INTERVIEWS AND WEBINARS

Veronika KOZACHENKO
student of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty "Journalism", State Tax University

The specific nature of nonverbal communication during online interviews and webinars is of paramount importance for contemporary media practitioners. In digital environments, non-verbal cues fundamentally determine the level of trust, the sense of presence, and the interpretation of message content. For future media professionals, the understanding of this aspect is necessitated by the fact that online formats have become an integral part of public communication and media practice. Research conducted by J. Rollings, E. Kavanagh, A. Balabanova, O. Keane, and B. M. Waller confirms that online communication alters the quality of facial expression, the nature of first impressions, and the perception of social distance; furthermore, interviewers and audiences may evaluate a interlocutor differently than they would during physical interaction [2]. These factors impose professional responsibilities on journalists, who must interpret nonverbal signals correctly and ensure that the actual content is not superseded by impressions shaped by technical limitations.

Online interviews and webinars are synchronous formats where nonverbal channels pass through "technical filters", including camera angles, lighting, signal latency, the presence of self-view, and video compression. Empirical data from M. Shinya, N. Yamane, Y. Mori, and B. Teaman indicate that even a slight deviation of gaze from the camera can lower the interlocutor's evaluation in online interview settings and negatively affect the perception of their professionalism and social presence [3]. In media practice, this implies that traditional indicators of credibility – such as gaze, micro-expressions, and confident posture – may be interpreted differently than in face-to-face communication. Consequently, the modern media professional must account for these effects during interview preparation, particularly when reputational outcomes depend on subsequent decisions or evaluations.

In the webinar as a public format, nonverbal communication serves as a strategic tool for maintaining audience engagement and signaling professional competence. Elements such as speech rate, the structuring of pauses, control over in-frame gestures, and the positioning of the body and face relative to the camera coalesce to form a cohesive impression of the speaker and their ability to manage the communicative situation. V. Vitiuk notes that nonverbal markers in online

environments possess not only psychological but also performative significance; consequently, the speaker effectively “directs” their on-screen presence [4, pp. 34–38]. This is particularly pertinent for journalists and PR professionals, who must simultaneously project informativeness, ethical conduct, and a capacity for empathic interaction.

In contemporary online formats, the very structure of nonverbal communication is undergoing a transformation: a portion of signals is redistributed into the virtual background, framing, light source placement, microphone quality, and the visual clarity of the frame. From the perspective of media communication theory, this can be interpreted as a new level of semiotic coding. Here, the interlocutor’s image is constructed not only through facial expressions or gestures but also through the technical context that dictates the parameters of perception. Therefore, it is crucial for media practitioners to evaluate nonverbal signals comprehensively, synthesizing psychological and technological perspectives [2; 3].

In the Ukrainian context, the relevance of this issue is amplified by the shifting paradigm of public communication, as a significant portion of interviews, press conferences, and public discussions has migrated to online environments. D. Zagorulko’s research on the interactivity of online media confirms the steady growth of digital platforms’ role in building trust and engaging with the Ukrainian audience; thus, nonverbal signals in digital formats have become a component of a media professional’s reputation [5, pp. 94–103]. This implies that the practitioner must understand the mechanics of nonverbal communication within specific platforms and recognize its influence on content interpretation.

In 2025, several Ukrainian institutions implemented public online formats for professional communication, which heightened the requirements for the nonverbal literacy of speakers, as online presence became an essential element of public trust. This trend aligns with data regarding the intensification of digital interactions in Ukrainian media practices and the rising significance of online interviews as a primary format of public communication [5, pp. 94–103]. Thus, a transition can be observed toward a model of professional communication where nonverbal competence is not merely an auxiliary skill but a fundamental prerequisite for effectiveness.

The intercultural dimension is equally vital to address. Comparative studies of Ukrainian and foreign nonverbal communication models conducted by L. M. Barlit, S. A. Ostapenko, and H. M. Udovichenko demonstrate that cultural codes significantly influence the interpretation of gestures, distance, and facial expressions; in online environments, these factors can either amplify or distort the perception of a

message [1, pp. 58–70]. For media practitioners, this necessitates sensitivity to cultural contexts, particularly during international interviews and webinars, where nonverbal behavior may be perceived differently than intended by the speaker. Consequently, nonverbal literacy must incorporate elements of cultural interpretation and adaptation. Conscious management of nonverbal signals enhances the quality of online interviews, mitigates the risk of misrepresenting ideas, and fosters audience trust. For webinars, this results in increased engagement and more effective transmission of complex information, which is especially critical for educational, socially significant, and crisis-related topics. Within the Ukrainian media landscape, which actively utilizes digital formats, nonverbal competence is acquiring the status of a professional standard and should be systematically integrated into the training of journalism and public relations specialists.

Given the aforementioned arguments, it can be asserted that nonverbal communication in online interviews and webinars is not a peripheral element but a central component of contemporary media competence. Its specific nature is augmented by the technical parameters of the platform, psychological patterns of perception, and cultural codes of interaction. Therefore, professional media training must integrate a systematic analysis of nonverbal behavior in digital environments to ensure communication quality, ethical responsibility, and the strengthening of trust within the media sphere.

References:

1. Barlit L. M., Ostapenko S. A., Udovichenko H. M., Englishand Ukrainian non-verbal communication: contrastiveaspect. Intellect. Personality. Civilization. 2024. № 1(28). p. 58–70.

2. Rollings J., Kavanagh E., Balabanova A., Keane O., Waller B. M. Facial behaviour and first impressions in computer mediated communication. Computers in Human Behavior. 2024. Vol. 161. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0747563224002590?via%3Dihub.

3. Shinya M., Yamane N., Mori Y., Teaman B. Off-camera gaze decreases evaluation scores in a simulated online job interview. Scientific Reports. 2024. Vol. 14. URL: https://www.nature.com/articles/s41598-024-60371-5.

4. Vityuk V. Nonverbal communication in the future professional activity of a teacher of the new Ukrainian school. Acta Paedagogica Volynienses. 2024. № 5. C.34–38.

5. Zagorulko D. Interactivity from the inside: How Ukrainian digital media newsrooms perceive and apply interactive features. Current Issues of Mass Communication. 2025. Iss. 38. P. 94–103.

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Валерія КУЗНЕЦОВА
викладач Державного навчального закладу
“Миколаївське вище професійне училище технологій та дизайну”

Нові вимоги до комунікативної компетентності викладача закладу професійного освіти суттєво змінюються завдяки цифровізації освітнього процесу. Сучасний освітній простір дедалі більше функціонує у форматі дистанційного та змішаного навчання, де традиційні форми педагогічної взаємодії трансформуються під впливом цифрових технологій. В цих умовах ефективність навчання значною мірою залежить від здатності викладача налагоджувати продуктивну комунікацію зі здобувачами освіти за допомогою електронних платформ, онлайн-сервісів та цифрових засобів зворотного зв’язку.

Часом, традиційних мовленнєвих та педагогічних умінь в сучасних умовах організації освітнього процесу викладачу закладу професійної освіти буває недостатньо. Сучасне цифрове освітнє середовище вимагає від викладача більш гнучких, професійних комунікативних компетентностей [1, с. 227]. Воно передбачає володіння цифровою мовою спілкування, розуміння особливостей онлайн-комунікації, здатність підтримувати мотивацію та емоційний контакт зі здобувачами освіти за відсутності безпосередньої взаємодії. Цифрове середовище змінило роль викладача, який дедалі частіше виступає не лише носієм знань [2, с. 81], а й модератором, наставником та координатором освітнього процесу.

У сфері професійної освіти, де комунікація традиційно має практично спрямований характер і тісно пов'язана з формуванням професійних умінь та навичок, ця проблема набуває особливого характеру. Спонукає до цього, по-перше - недостатній рівень сформованості цифрово-комунікативної компетентності деяких викладачів, що призводить до зниження якості навчання, формалізації взаємодії та втрати професійної мотивації здобувачів освіти. По-друге - трансформація комунікативної компетентності викладача закладу професійної освіти (ЗПО) в умовах цифровізації повинна бути своєчасною та необхідною, оскільки вона сприяє пошуку ефективних підходів до організації педагогічної комунікації та підвищує якість освітнього процесу у сучасному цифровому середовищі.

Однією з ключових складових професійної діяльності викладача ЗПО є його комунікативна компетентність, оскільки саме через неї відбувається опанування знаннями, формування професійних умінь, ціннісних орієнтацій та мотивації здобувачів освіти. Комунікативна компетентність у педагогіки розглядається як інтегративна характеристика особистості викладача. Вона поєднує знання про закономірності спілкування, уміння ефективно взаємодіяти з різними суб'єктами освітнього процесу та готовність до рефлексії власної комунікативної діяльності. Вона ґрунтується на усвідомленні ролі комунікації як провідного механізму педагогічного впливу та співпраці.

Професійна освіта та особливості освітнього середовища мають свої цілі при яких через комунікативні компетентності викладач встановлює, підтримує та регулює педагогічну взаємодію. У контексті професійної педагогічної діяльності комунікативна компетентність передбачає не лише володіння мовленнєвими засобами, а й уміннями слухати, розуміти співрозмовника, коректно передавати професійно значущу інформацію, створювати атмосферу довіри та взаємоповаги. Важливою складовою є здатність до адаптації комунікативної поведінки залежно від навчальної ситуації, рівня підготовки здобувачів освіти та специфіки професійної діяльності [3, с. 92].

Структура комунікативної компетентності викладача охоплює взаємопов’язані компоненти, що забезпечують цілісність та результативність педагогічної комунікації. До них належать: когнітивний аспект - знання про комунікацію та педагогічні закономірності спілкування; діяльнісний - відображає практичні вміння та навички реалізації комунікативних дій; особистісно-ціннісний - визначає ставлення викладача до суб’єктів освітнього процесу, етичні норми, емпатію та готовність до партнерської взаємодії. У сучасних умовах ці компоненти доповнюються цифровим виміром [4, с. 131], що інтегрує традиційні теоретичні засади комунікативної компетентності з новими формами та засобами педагогічної взаємодії.

Трансформація професійної комунікації відбувається через цифрове освітнє середовище. Воно змінює традиційні форми взаємодії між викладачем та здобувачами освіти, розширяє просторові та часові межі освітнього процесу. Його формування зумовлене активним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують доступ до навчальних ресурсів, організацію дистанційного та змішаного навчання, а також нові можливості для педагогічної взаємодії. У такому середовищі комунікація набуває опосередкованого характеру та реалізується через цифрові платформи та

онлайн-сервіси, що суттєво впливають на стиль, темп та зміст професійного спілкування.

До ключових інструментів цифрового освітнього середовища належать: системи управління освітнім процесом, відео-конференц платформи, електронні освітні ресурси, соціальні мережі та засоби асинхронного спілкування. Використання цих інструментів змінює характер професійної комунікації викладача [5, с. 442], яка стає більш структурованою, регламентованою та водночас багатоканальною. Значну роль відіграє письменна форма взаємодії, що потребує чіткості формулювань, продуманості повідомлень та володіння цифровим етикетом.

Особливості взаємодії викладача та здобувачів освіти в цифровому середовищі визначаються поєднанням синхронних та асинхронних форм комунікації. Це впливає на динаміку зворотного зв’язку та рівень залученості учасників освітнього процесу. З одного боку, цифрові технології створюють умови для більшої індивідуалізації навчання, активізації самостійної роботи та розширення можливостей співпраці. З іншого боку, відсутність безпосереднього контакту ускладнює передачу емоційних та невербальних сигналів, що вимагає від викладача розвитку нових комунікативних стратегій та навичок підтримання педагогічного контакту. За таких умов цифрове освітнє середовище не лише змінює інструменти професійної комунікації, а й суттєво трансформує її зміст, форми та педагогічну роль викладача [6, с. 257].

Трансформація комунікативної компетентності викладача завдяки цифровізації освітнього процесу традиційне безпосереднє спілкування доповнює опосередкованою взаємодією через цифрові платформи, онлайн-сервіси та мережеві середовища [7, с. 240]. У таких умовах педагогічна комунікація стає багатоканальною, поєднуючи усне мовлення, листове повідомлення, візуальні та мультимедійні засоби, що вимагає від викладача здатності ефективно адаптувати власну комунікативну поведінку до різних форматів взаємодії.

Змінюється і стиль педагогічного спілкування, який у цифровому середовищі стає більш партнерський та фасилітаційний. Викладач дедалі частіше виступає як організатор і модератор комунікації, координуючи навчальну взаємодію, підтримуючи активність здобувачів освіти та стимулюючи їх до самостійного опрацювання матеріалу. Водночас зростає чіткість, структурованість та логічність мовлення, відбувається корекція змісту повідомлень.

У мовленнєвих, медіа комунікативних та соціальних навичках викладача також відбуваються зміни. Крім володіння професійною мовою та педагогічною риторикою, зростає потреба у здатності працювати з цифровими текстами, візуальним контентом та мультимедійними повідомленнями. Важливим стає навичка дотримання цифрової етики [8, с. 475], підтримання конструктивного онлайн-діалогу, управління зворотною зв’язкою та створення психологічно комфортного комунікативного середовища. Трансформація комунікативної компетентності викладача в умовах цифровізації є комплексним процесом, який інтегрує традиційні педагогічні засади з новими медіа- та соціально-комунікативними вимогами сучасного освітнього простору.

Ускладнюють ефективну педагогічну взаємодію (комунікативну компетентність) викладача з здобувачами освіти в цифровому освітньому середовищі низка проблем і викликів. Є загроза формалізації спілкування, коли комунікація зводиться до обміну короткими повідомленнями, інструкціями чи шаблонними відповідями. Такий підхід може знижувати глибину педагогічного діалогу, обмежувати можливості для розвитку критичного мислення та перешкоджати формуванню довірчих стосунків між викладачем та здобувачами освіти.

Може відбуватися зменшення емоційної складової взаємодії. Таке пов’язано з відсутністю безпосереднього контакту та обмеженістю невербальних засобів спілкування. У цифровому середовищі складніше передати інтонацію, емоційний настрій, підтримку чи зацікавленість, це може викликати відчуття дистанційності та зниження рівня мотивації здобувачів освіти. Для викладача це означає необхідність пошуку нових комунікативних стратегій, здатних компенсувати нестачу живого спілкування [9, с. 7] та підтримки емоційного зв’язку у віртуальному форматі.

Ще одним суттєвим фактором, що впливає на формування комунікативної компетентності є інформаційне перевантаження. Велика кількість повідомлень, навчальних матеріалів та цифрових каналів комунікації ускладнює зосередження, уповільнює процес осмислення інформації та може викликати професійне виснаження як у викладачів, так і у здобувачів освіти. У таких умовах особливу актуальність набувають питання цифрової етики, які пов’язані з дотриманням норм онлайн-спілкування, коректністю висловлювань [10, с. 7]. Недостатня увага до цих проблем і викликів може негативно вплинути на якість педагогічної комунікації та формування професійної культури взаємодії в цифровому освітньому середовищі ЗПО.

Важливим є усвідомлення викладачем значущості комунікації як основи педагогічної взаємодії та готовності до постійного професійного саморозвитку у цифровому освітньому середовищі [11, с. 300]. Формування позитивної мотивації до використання цифрових технологій сприяє відкритості до інновацій та підвищує ефективність професійної комунікації.

Важливі педагогічні підходи, орієнтовані на особистісно-діяльнісну та компетентну парадигму освіти. Вони передбачають активне залучення викладача до рефлексії власної комунікативної практики, розвитку умінь аналізувати педагогічні ситуації та адаптації стилю спілкування до умов цифрового середовища. Використання інтерактивних методів навчання, онлайн-дискусій, проєктної та колаборативної діяльності сприяє формуванню навичок ефективної взаємодії, аргументованого висловлювання та конструктивного зворотного зв’язку.

Не менш важливим є результативне використання цифрових технологій у професійній комунікації (організаційно-методичні умови). До них належать системне підвищення цифрової та медіа комунікативної компетентності викладачів, методичний супровід впровадження цифрових інструментів, створення комфортного та етично виваженого освітнього середовища. Чітке структурування навчального контенту, продумана організація комунікаційних каналів та дотримання норм цифрової етики забезпечують якість педагогічної взаємодії [12, с. 158].

Отже, цифрова освітня середа трансформує комунікативну компетентність викладача професійного освіти, розширюючи її зміст та функціональне наповнення. Педагогічна комунікація в умовах цифровізації набуває нових форм і способів реалізації, поєднуючи традиційні мовлені практики з медіа комунікативними та цифровими засобами взаємодії. Це зумовлює необхідність перегляду усталених підходів до розуміння професійної комунікативної компетентності викладача та її адаптації до сучасних освітніх реалій. Трансформуючи комунікативну компетентність, цифровізація освітнього процесу змінює стиль педагогічного спілкування, посилює роль письменної та мультимедійної комунікації, забезпечує значущість навичок управління онлайн-взаємодії та зворотнього зв’язку.

Список використаних джерел:

1. Kurepin V., Kuznetsova I. Communicative competence as a component of the professional training of a modern teacher of a vocational (vocation-technical) education institution // Język i kultura ukraińska we współczesnej humanistycznej

przestrzeni czasowej: aspekty komunikacji międzyjęzykowej i kształtowanie kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty : zbiór materiałów międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji internetowej 21 lutego 2024 r. = Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ломжа – Ірпінь, 21 лютого 2024 р.). Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. Ірпінь : Державний податковий університет ; Ломжа : MANS w Łomży, 2024. С. 220–231. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17422.

2. Іваненко В. Розвиток управлінських компетенцій майбутніх викладачів-менеджерів в освітніх закладах України. Цифрові інновації та соціальні трансформації в освіті та професійному середовищі : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 28 листопада 2024 р.). Ч. 2. Київ : АПСВТ, 2024. С. 81–85. https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/19659.

3. Dotsenko N., Kurepin V. Online learning tools as an instrument for digital transformation of engineering education. Traditions and new scientific strategies in the context of global transformation of society. Baltija Publishing. 2024. № 2. С. 53–94. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17407.

4. Бацуровська І., Кашина Г., Курепін В. Інтеграція сучасних освітніх технологій, системи якості вищої освіти та принципів безпеки життєдіяльності у підготовці фахівців. Перспективи та інновації науки. Серія : Педагогіка. Психологія. Медицина. 2025. № 3(49). С. 119–136. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20873.

5. Іваненко В. Адаптація публічних обговорень в онлайн-режимі за допомогою онлайн-інструментів. Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 лют. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Комахи, Н. Корчак, Л. Гонюкової. Київ: ННІПУДС КНУ імені Т. Шевченка, 2025. С 441–443. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21069.

6. Kurepin V, Bakhishova S. Scitnce during the war: realities, challenges and ways of overcoming // Ekologia i racjonalne zarządzanie przyrodą: edukacja, nauka i praktyka [Zasób elektroniczny]: materiały z międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej (Łomża – Żytomierz, 15.11.2023 r.). Łomża : MANS w Łomży, 2023. С. 256–264. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/16203.

7. Kurepin V., Pindera M. Development of cjmmunicative competence of teachers of the cycle of professional and technical training of future specialists in agricultural engineering // Język i kultura ukraińska we współczesnej humanistycznej

przestrzeni czasowej: aspekty komunikacji międzyjęzykowej i kształtowanie kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty : zbiór materiałów międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji internetowej 21 lutego 2024 r. = Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ломжа – Ірпінь, 21 лютого 2024 р.). Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. Ірпінь : Державний податковий університет ; Ломжа : MANS w Łomży, 2024. С. 231–242. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17423.

8. Самойленко О., Бацуровська І., Курепін В. Кібергігієна та безпека життєдіяльності як ключові елементи цифрової компетентності здобувачів освіти. Національні інтереси України. 2025. № 11(16). С 461–477. DOI:https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11(16)-461-476.

9. Batsurovska I., Kurepin V. The Impact of the War in Ukraine on the Study Results at an Agricultural University. Tréma. 2023. № 60. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15314.

10. Курепін В., Самойленко О., Бацуровська І. Кібербезпека цифрового освітнього середовища як складова системи безпеки праці та життєдіяльності. Суспільство та національні інтереси: журнал. 2025. № 11(19). С 255–268. https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11(19)-255-267.

11. Yurchenko K., Oleinyk D. Personal creative qualities of teaching staff institutions of higher education as the basis of their creative activities // Język i kultura ukraińska we współczesnej humanistycznej przestrzeni czasowej: aspekty komunikacji międzyjęzykowej i kształtowanie kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty : zbiór materiałów międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji internetowej 21 lutego 2024 r. = Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ломжа – Ірпінь, 21 лютого 2024 р.). Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. Ірпінь : Державний податковий університет ; Ломжа : MANS w Łomży, 2024. С. 293–303. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17425.

12. Бацуровська І. В. Програмно-технічне забезпечення цифрових освітніх систем: інноваційні підходи та перспективи розвитку. Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. S. 151–165. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/18716.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Вячеслав КУРЕПІН
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри методики професійної підготовки
Миколаївського національного аграрного університету
Валерія ІВАНЕНКО
головний спеціаліст відділу планування та координації дій у надзвичайних ситуаціях Управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Миколаївської міської ради

Розвиток комунікативної компетентності фахівців цивільного захисту зумовлений сучасними викликами безпеки, зростанням кількості надзвичайних ситуацій різного характеру та ускладненням умов професійної діяльності, зокрема під час воєнного стану. Фахівці цивільної захисту дедалі частіше виконують свої функції в умовах підвищеного ризику, інформаційної невизначеності та психологічного напруження, що потребує не лише ґрунтовної професійної підготовки, а й високого рівня професійної комунікації.

Ефективна комунікативна компетентність є необхідною передумовою результативної взаємодії фахівців цивільної захисту [1, с. 105] з населенням, органами влади, службами реагування та іншими суб'єктами системи безпеки. Саме від якості комунікації залежить своєчасність прийняття управлінських рішень, координація дій, запобігання панічним настроям та мінімізація наслідків надзвичайних ситуацій.

Водночас система освіти перебуває в умовах цифрової трансформації, що супроводжується активним впровадженням цифрових технологій [2, с. 121], дистанційних та змішаних форм навчання, віртуальних освітніх середовищ та цифрових комунікаційних платформ. Ці зміни впливають на зміст і організацію професійної підготовки фахівців цивільної захисту, відкриваючи нові можливості для розвитку їхньої комунікативної компетентності. Але недостатня методична розробленість питань цілеспрямованого використання цифрових технологій для формування професійної комунікації, а також потреба в адаптації освітніх підходів до сучасних умов зумовлюють необхідність осмислення проблеми розвитку комунікативної компетентності фахівців цивільної захисту в умовах цифрової трансформації освіти. Саме це визначає актуальність обраної нами теми дослідження.

Комунікативна компетентність у сфері цивільної захисту, це здатність фахівця ефективно обмінюватися інформацією, правильно сприймати та передавати повідомлення, координувати дії та приймати управлінські рішення в умовах надзвичайних ситуацій, що забезпечує індивідуальну та корпоративну безпеку. Вона полягає не лише у володінні знаннями щодо правил поведінки, сигналів тривоги чи алгоритмів дій під час надзвичайних подій, а й у вмінні їх адекватно передавати, пояснювати, а також взаємодіяти з різними групами людей, включаючи колег, рятувальні служби та населення.

Структура комунікативної компетентності включає кілька взаємопов’язаних компонентів [3, с. 298]. Перший, когнітивний, який охоплює знання правил цивільного захисту, алгоритму дії по евакуації, сигналів оповіщення та протоколів поведінки. Другий, операційний, що відображає практичні вміння та навички правильного спілкування, передачі повідомлень, узгодження дій у команді та прийняття рішень у стресових ситуаціях. Третій, мотиваційно-ціннісний компонент, який визначає готовність дотримуватися правил безпеки, активно взаємодіяти з оточенням та брати на себе відповідальність за власну поведінку та поведінку інших. Четвертий, емоційно-вольовий компонент забезпечує контроль емоцій, стресостійкість та здатність зберігати спокій, що критично важливо для адекватної комунікації під час надзвичайних ситуацій. Ці елементи формують здатність людини ефективно комунікувати, забезпечуючи своєчасне інформування, координацію дій та зниження ризиків для життя та здоров’я в умовах надзвичайних ситуацій.

Професійна комунікація у діяльності фахівців цивільної захисту специфічна, оскільки відбувається в умовах постійної готовності до надзвичайних ситуацій [4, с. 442] і часто супроводжується підвищеним рівнем стресу та невизначеності. Таке спілкування має точний, чіткий і структурований характер, адже від правильності переданої інформації залежить безпека великої кількості людей, ефективність реагування на надзвичайні події та координація дій між різними службами.

Фахівці цивільного захисту повинні володіти здатністю швидко адаптуватися до змін ситуаційної обстановки, передавати інструкції у зрозумілій формі, упевнено пояснювати необхідність певних дій та підтримувати дисципліну серед персоналу та населення. Крім того, професійна комунікація передбачає уміння взаємодіяти як усно, так і письмово, використовуючи стандартизовані повідомлення, сигнали тривоги, інформаційні бюлетені та електронні засоби зв’язку.

Вона потребує високого рівня емоційної стійкості та самоконтролю, оскільки під час кризових ситуацій важливо не піддаватися паніці і водночас підтримувати

психологічний стан оточуючих, забезпечуючи ефективну взаємодію та оперативне прийняття рішень. В цілому, специфіка професійної комунікації у цивільному захисті полягає в поєднанні точності, оперативності та психологічної чутливості [5, с. 276], що дозволяє фахівцям забезпечувати безпеку та мінімізувати наслідки надзвичайних ситуацій.

Цифрова трансформація освіти виступає важливим фактором розвитку комунікативної компетентності фахівців цивільної захисту, оскільки змінює способи отримання, опрацювання та передачі інформації у професійному середовищі. Використання цифрових платформ, дистанційного навчання, віртуальних тренажерів та симуляцій надзвичайних ситуацій створює умови для формування навичок оперативної комунікації, взаємодії у команді та прийняття рішень у змодельованих кризових обставинах. Завдяки цифровим інструментам майбутні та чинні фахівці цивільної захисту навчаються працювати з різними каналами зв’язку, аналізувати великі обсяги інформації [6, с. 254], чітко формулювати повідомлення та швидко адаптувати стиль спілкування до конкретної аудиторії.

На практичних заняттях у Навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності України, зокрема місті Миколаєві, Одесі, Харкові, Києва, Львові, застосовують комп’ютерні симуляції пожеж у громадських будівлях, де здобувачі освіти віртуально відпрацьовують дії з оповіщення людей, вибору безпечних шляхів евакуації та взаємодії з аварійно-рятувальними підрозділами. Такі тренажери дозволяють моделювати різні сценарії розвитку подій, змінюючи швидкість поширення вогню чи задимлення.

Під час вивчення теми техногенних аварій використовують віртуальні моделі хімічно-небезпечних об’єктів, АЕС, у яких відтворюється витік небезпечних речовин. Учасники зайнять аналізують обстановку, обирають засоби особистого та колективного захисту, визначають безпечні зони та приймають рішення щодо евакуації населення, не наражуючись на реальну небезпеку. Для підготовки до дій у разі стихійних лих застосовують симуляції землетрусів, наводнень чи буревіїв, де відпрацьовується алгоритм поведінки, координація дій у команді та комунікація між відповідальними особами. Це допомагає формувати навички швидкого реагування та управління інформацією в умовах обмеженого часу [7, с. 93].

Поширеним є використання VR-тренажерів з надання домедичної допомоги, у яких здобувачі освіти віртуально взаємодіють із потерпілими, тренуючи правильне спілкування, оцінку стану людини та послідовність дій у надзвичайній ситуації. Такі приклади демонструють, що віртуальні тренажери роблять навчання з цивільного захисту більш практикоорієнтованим і наближеним до реальних умов.

Цифрове освітнє середовище сприяє розвитку міжособистісної та міжвідомчої комунікації, адже дозволяє організовувати спільне навчання, обмін досвідом та координацію дій між представниками різних служб незалежно від їхнього місця перебування. Водночас цифрова трансформація підвищує роль медіаграмотності, інформаційної культури та відповідальності за розповсюджену інформацію [8, с. 86], що є критично важливою для фахівців цивільної захисту в умовах криз та надзвичайних ситуацій та воєнного стану в Україні. Цифровізація освіти не лише розширює доступ до знань, а й формує сучасну комунікативну компетентність, орієнтовану на швидкість, точність та ефективність професійної взаємодії.

Цифрова трансформація освіти полягає у глибокій зміні змісту, форм і засобів навчання цивільному захисту на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення якості підготовки фахівців до дій у надзвичайних ситуаціях. Вона передбачає перехід від переважно традиційних методів викладання до інтегрованого цифрового освітнього середовища, в якому поєднуються електронні курси, дистанційні платформи, віртуальні тренажери [9, с. 9], симуляції кризових подій та інтерактивні засоби комунікації.

Суть цифрової трансформації полягає не лише в оцифруванні навчальних матеріалів, а й у формуванні нових підходів до навчання, орієнтованих на практичну підготовку, розвиток критичного мислення, оперативного аналізу інформації та професійної комунікації. У сфері цивільного захисту це особливо важливо, оскільки цифрові технології дозволяють безпечно моделювати складні та небезпечні ситуації, відпрацьовувати алгоритми дій і взаємодію між службами в умовах, максимально наближених до реальних. Таким чином, цифрова трансформація освіти забезпечує підготовку фахівців цивільної захисту, здатних ефективно діяти, комунікувати та приймати обґрунтовані рішення [10, с. 33] в умовах сучасних ризиків та викликів.

Змінюючи зміст, форми та методи розвитку комунікативної компетентності фахівців цивільної захисту цифрові технології змінюють традиційні підходи до професійної підготовки, роблячи її більш практикоорієнтованою та гнучкою. Зміст навчання збагачується за рахунок включення цифрової грамотності, навичок роботи з інформаційними системами, онлайн-каналами зв'язку, електронними засобами оповіщення та кризовими комунікаціями, що є необхідними для ефективної взаємодії в умовах надзвичайних ситуацій.

Форми навчання трансформуються завдяки використанню дистанційних курсів, змішаного навчання, віртуальних тренажерів та симуляцій, які дозволяють моделювати професійні ситуації та відпрацьовувати комунікацію в умовах

обмеженого часу та підвищеного стресу [11, с. 7]. Такі цифрові формати сприяють активній взаємодії між учасниками освітнього процесу, розвитку командної роботи та навичок чіткого передавання інформації. Методи навчання також зазнають змін, оскільки інтерактивні завдання, онлайн-дискусії, аналіз кейсів та цифрові сценарії надзвичайних ситуацій стимулюють самостійність, рефлексію та відповідальність за прийняті рішення. У підсумку впровадження цифрових технологій забезпечує цілісний розвиток комунікативної компетентності фахівців цивільної захисту, підвищуючи їхню готовність до ефективної професійної взаємодії у сучасному ризик-орієнтованому середовищі.

Цифрові платформи, інтерактивні середовища, симуляції, дистанційні та змішані форми навчання є ключовими складовими сучасного освітнього простору [12, с. 155], які суттєво розширюють можливості формування професійної комунікації фахівців цивільного захисту. Цифрові платформи забезпечують доступ до навчальних матеріалів, нормативно-законодавчих актів, засобів зворотного зв’язку та спільної роботи, створюючи умови для постійної комунікації між викладачами та здобувачами освіти, а також між самими учасниками освітнього процесу. Вони сприяють розвитку навичок ділового онлайн-спілкування, чіткого формулювання думок у письмовій формі та відповідального ставлення до інформації.

Інтерактивні середовища та симуляції дозволяють моделювати професійні ситуації, наближені до реальних умов діяльності, у яких комунікація стає інструментом координації дій та прийняття управлінських рішень, зокрема в умовах надзвичайних подій та ситуацій. У процесі роботи з такими середовищами формуються вміння оперативно передавати інформацію, узгоджувати дії в команді, реагувати на зміну обстановки та підтримувати ефективну взаємодію в умовах стресу.

Дистанційні та змішані форми навчання, поєднуючи онлайн- та очні елементи, забезпечують гнучкість освітнього процесу та розширюють простір для міжособистісної та міжвідомчої комунікації [13, с. 77]. Вони сприяють розвитку самостійності, відповідальності та культури професійного спілкування, що є особливо важливим для фахівців, діяльність яких пов’язана з координацією дій у надзвичайних ситуаціях.

Практичні аспекти впровадження цифрових технологій у підготовку фахівців цивільної захисту виявляються насамперед у поєднанні теоретичного навчання з цифровими інструментами, що відтворюють реальні умови професійної діяльності. Наприклад, у закладах освіти та навчальних центрах цивільної захисту активно використовують навчальні платформи на кшталт Moodle або Google Classroom для

організації курсів, де розміщуються нормативно-правові документи, відеоматеріали з реальних надзвичайних ситуацій та інтерактивні завдання. Це дозволяє здобувачам освіти не лише засвоювати зміст дисциплін, а й практикувати професійне онлайн-спілкування під час обговорення кейсів, аналізу помилок та спільного прийняття рішень.

Важливим практичним інструментом є використання цифрових симуляцій та віртуальних тренажерів, які застосовують під час зайняття реагування на пожежі, техногенні аварії, невизначені ситуації воєнного часу чи масову евакуацію. Так, у процесі моделювання аварії на умовно небезпечному об’єкті здобувачі освіти розподіляють ролі, передають оперативні повідомлення через внутрішні цифрові канали зв’язку та координують дії відповідно до сценарію. Подібні заняття формують навички чіткої, лаконічної та відповідальної комунікації, наближеної до реальної роботи штабів, кризових центрів та диспетчерських служб.

Методи використання цифрових технологій у навчальному процесі включають аналіз цифрових кейсів, онлайн-дискусії, рольові ігри у віртуальному середовищі та проєктну роботу з використанням спільних онлайн-документів. Педагогічними умовами ефективного впровадження є системність використання цифрових засобів, поєднання індивідуальної та корпоративної роботи, а також чітке методичне супроводження з боку викладача [14, с. 468]. Особливу роль відіграє підготовка педагогів до роботи з цифровими інструментами та створення безпечного освітнього середовища, в якому помилки сприймаються як елемент навчання.

Організація комунікативно орієнтованих цифрових зайнять передбачає акцент на активну взаємодію між учасниками. Наприклад, під час онлайн-тренування з кризових комунікацій здобувачі освіти можуть відпрацьовувати інформування населення через змодельовані повідомлення, відеозвернення або чати, одержуючи зворотний зв’язок від викладача та одногрупників. Такий підхід дозволяє формувати професійну мову, стресостійкість та здатність адаптувати стиль спілкування до різних аудиторій, що є ключовими для майбутніх фахівців цивільної захисту.

Формування професійної мови, стресостійкості та здатності адаптувати стиль спілкування до різних аудиторій майбутніх фахівців цивільного захисту відбувається у процесі навчання, максимально наближеного до реальних умов їхньої майбутньої діяльності. Наприклад, під час зайняти із кризових комунікацій здобувачі освіти працюють із реальними зразками оперативних зведень, рапортів та повідомлень для населення, навчаючись використовувати чітку, лаконічну та нормативно правильну професійну лексику. У ході аналізу реальних надзвичайних

ситуацій майбутні фахівці навчаються відрізняти службову мову внутрішньої комунікації від доступної та зрозумілої мови звернення до цивільного населення.

Стресостійкість формується через участь у тренуваннях та симуляціях, де комунікація відбувається в умовах обмеженого часу та інформаційного навантаження. Так, під час віртуального моделювання будь-яких надзвичайних ситуацій та дій реагування на обставини їх виникнення та розвитку здобувачі освіти отримують суперечливі повідомлення, які повинні швидко реагувати на зміну обстановки та одночасно зберігати спокій у спілкуванні з «постраждалими» чи членами команди. Регулярна участь в таких заняттях допомагає виробити навички самоконтролю, чіткого формулювання думок та впевненого тону мовлення навіть у напружених невизначених ситуаціях.

Здатність адаптувати стиль спілкування до різних аудиторій розвивається через рольові вправи та цифрові тренінги, у яких майбутні фахівці виконують різні комунікативні ролі. Наприклад, під час одного заняття вони готують офіційне повідомлення для керівництва або взаємодіють із представниками служб реагування, а в іншому – записують відеозвернення для населення або проводять онлайн-інструктаж для керівників підприємств чи робітників об’єктів підвищеної небезпеки. Така практика дозволяє усвідомити важливість вибору мовних засобів, інтонації та структури повідомлення залежно від віку, професійного рівня та емоційного стану аудиторії, що є критично важливим для ефективної діяльності фахівців цивільного захисту.

Аналіз результатів застосування цифрових технологій у розвитку комунікативної компетентності фахівців цивільного захисту свідчить про суттєве розширення можливостей професійної підготовки, особливо в умовах підвищених ризиків та необхідності швидкого обміну інформацією та безлічі алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях. Використання онлайн-платформ, симуляційних середовищ, відео-тренінгів та інтерактивних модулів сприяє формуванню навичок чіткої, структурованої та стресостійкої комунікації, що є критично важливим під час реагування на надзвичайні ситуації. Цифрові інструменти дозволяють моделювати складні сценарії взаємодії між службами, відпрацьовувати алгоритми передачі інформації та удосконалювати міжвідомчу координацію без ризику для життя та здоров’я учасників навчання.

Позитивним результатом цифровізації освітнього процесу вважається підвищення доступності навчальних матеріалів, гнучкість у виборі темпу навчання та можливість неперервного професійного розвитку незалежно від місця перебування фахівця. Це особливо важливо для системи цивільної захисту, де персонал може бути прилучений до служби у віддалених чи небезпечних районах.

Цифрове середовище також сприяє розвитку навичок міжкультурної та міжпрофесійної комунікації завдяки участі у спільних онлайн-навчаннях, міжнародних тренінгах та дистанційних командних навчаннях.

Водночас цифрова трансформація освітнього процесу супроводжується певними труднощами. Серед них: нерівномірний рівень цифрової грамотності слухачів та викладачів, потреба у стабільному технічному забезпеченні та захищених каналах зв’язку, а також складність повноцінного відтворення емоційної складової живого спілкування під час дистанційної взаємодії. У сфері цивільного захисту, де комунікація часто відбувається в умовах високого психологічного напруження, брак реалістичного відчуття стресу під час онлайн-навчання може знижувати ефективність підготовки до реальних подій.

Крім того, існують і певні обмеження цифрових технологій, пов’язані з питаннями інформаційної безпеки, конфіденційності службових даних та ризиками кіберзагроз. Надмірна залежність від технологій також може створювати уразливості у разі технічних збоїв або відсутності зв’язку під час надзвичайної ситуації. Також цифрові інструменти мають розглядатися не як повна заміна традиційних форм підготовки, а як ефективне доповнення до них, що поєднує інноваційні підходи з практичними тренуваннями та безпосередньою міжособистісною взаємодією.

Отже, можна стверджувати, що розвиток комунікативної компетентності фахівців цивільного захисту в умовах цифрової трансформації освіти набуває системного та стратегічного значення для підвищення ефективності їхньої професійної діяльності. Сучасне цифрове освітнє середовище створює нові можливості для формування навичок професійної взаємодії, оперативного обміну інформацією, міжвідомчої координації та комунікації в умовах підвищеного ризику та невизначеності, особливо під час воєнного стану.

Інтеграція цифрових технологій у підготовку фахівців цивільної захисту сприяє активізації навчальної діяльності, розвитку критичного мислення, здатності до прийняття рішень у стресових ситуаціях та удосконаленню культури професійного мовлення. Використання симуляцій, дистанційних тренінгів та інтерактивних платформ дозволяє відтворювати складні комунікативні сценарії, максимально наближені до реальних умов небезпек різного характеру, що підвищує практичну спрямованість підготовки.

Таким чином, подальший розвиток системи підготовки фахівців цивільної захисту має ґрунтуватися на збалансованому поєднанні цифрових та практико-орієнтованих підходів, удосконаленні навчально-методичного супроводу, а також створенні безпечного та технологічно надійного освітнього середовища. Це

забезпечить формування високого рівня комунікативної компетентності, необхідної для ефективних дій у надзвичайних ситуаціях та збереження життя та безпеки громадян.

Список використаних джерел:

1. Іваненко В. Вдосконалення професійної підготовки державних службовців в Україні. Контексти творчості Євгена Миколайовича Хрикова: актуальні проблеми освітнього та публічного менеджменту: зб. матеріалів І Міжнародних педагогічних читань пам'яті Є. Хрикова (м. Полтава, 03 квітня 2025 р.). Полтава : ДЗ «Луганський національний університет імені Т. Шевченка», 2025. С 102–106. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21849.

2. Бацуровська І., Кашина Г. Інтеграція сучасних освітніх технологій, системи якості вищої освіти та принципів безпеки життєдіяльності у підготовці фахівців. Перспективи та інновації науки. Серія : Педагогіка. Психологія. Медицина. 2025. № 3(49). С. 119–136. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20873.

3. Курепін В., Курепін Д., Іваненко В. Цивільний захист: навчальний посібник для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти. Миколаїв : МНАУ, 2025. 491 с. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20130.

4. Іваненко В. Адаптація публічних обговорень в онлайн-режимі за допомогою онлайн-інструментів. Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 лют. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Комахи, Н. Корчак, Л. Гонюкової. Київ: ННІПУДС КНУ імені Т. Шевченка, 2025. С 441–443. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21069.

5. Курепін В. Неформальна освіта: довгострокові інвестиції з високими процентами. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: матеріали IV міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (м. Київ, 29-30 жовтня 2024 р.). Київ : Педагогічна думка, 2025. С. 273–276. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20672.

6. Курепін В., Самойленко О., Бацуровська І. Кібербезпека цифрового освітнього середовища як складова системи безпеки праці та життєдіяльності. Суспільство та національні інтереси: журнал. 2025. № 11(19). С 255–268. https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11(19)-255-267.

7. Лотарєва Д. Використання хмарних технологій у віртуальному середовищі освітнього процесу закладів вищої освіти. Цифрові інновації та соціальні трансформації в освіті та професійному середовищі : матеріали IV міжнародної

науково-практичної конференції (м. Київ, 28 листопада 2024 р.). Ч. 2. Київ : АПСВТ, 2024. С. 90–97. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/19658.

8. Сухорукова А. Менеджмент функціонування вітчизняного медіа в кризовій економіці воєнного періоду: тенденції та прогнози. Modern Economics. 2025. № 52(2025). С. 81–88. DOI:https://doi.org/10.31521/modecon.V52(2025)-12.

9. Batsurovska I., Dotsenko N., Gorbenko O., Haleeva A. Online control of educational results of the unit "Electricity" in the conditions of blended learning. Journal of Physics: Conference Series. 2024. № 2871(1), С. 012013. URL: https://doi.org/10.1088/1742-6596/2871/1/012013.

10. Вишневський О. Цифрові платформи для управління кризовими ситуаціями: досвід та виклики. Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України : матеріали XI Всеукраїнської заочної наук.-практ. конф., м. Київ, 25 квітня 2025 р. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. С. 32–33. https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21286.

11. Batsurovska I., Dotsenko N., Lymar O., Gorbenko O. Implementation of open educational resources in the context of student-centred approach. Educational Dimension. 2024. URL: https://doi.org/10.55056/ed.807.

12. Бацуровська І. Програмно-технічне забезпечення цифрових освітніх систем: інноваційні підходи та перспективи розвитку. Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. S. 151–165. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/18716.

13. Dotsenko N., Kurepin V. Online learning tools as an instrument for digital transformation of engineering education. Traditions and new scientific strategies in the context of global transformation of society. Baltija Publishing. 2024. № 2. P. 53–94.

14. Самойленко О., Бацуровська І. Кібергігієна та безпека життєдіяльності як ключові елементи цифрової компетентності здобувачів освіти. Національні інтереси України. 2025. № 11(16). С 461–477. URL: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11(16)-461-476.

ПІДГОТОВКА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДО ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вячеслав КУРЕПІН
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри методики професійної підготовки
Миколаївського національного аграрного університету
Валерій КУРЕПІН
завідувач сектору
Управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення
Миколаївської міської ради

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкою цифровізацією всіх сфер життєдіяльності, що суттєво змінює підходи до організації управління, обміну інформацією та професійної взаємодії. У системі цивільної захисту ці процеси набувають особливого значення, оскільки ефективність реагування на надзвичайні ситуації безпосередньо залежить від швидкості, точності та узгодженості комунікації між органами влади, рятувальними підрозділами та населенням. Умови криз, що супроводжуються дефіцитом часу, інформаційною невизначеністю та високим рівнем психологічного напруження, висувають підвищені вимоги до професійної комунікативної підготовки державних службовців з питань цивільної захисту.

Зростання кількості загроз та невизначених ситуацій воєнного часу актуалізує потребу в удосконаленні механізмів міжвідомчої взаємодії та оперативного інформування [1, с. 15]. Цифрові технології створюють нові канали та формати професійного спілкування, водночас ускладнюючи інформаційне середовище через великі обсяги даних, ризики дезінформації та кіберзагроз. У таких умовах державні службовці у сфері цивільної захисту повинні володіти розвиненою комунікативною компетентністю, що поєднує навички чіткого службового мовлення, здатність до координації дій у цифровому середовищі та вміння ефективно взаємодіяти з різними цільовими аудиторіями.

Комунікативна компетентність у професійній діяльності державних службовців з питань цивільної захисту є інтегрованою характеристикою особистості, що поєднує знання норм і принципів службового спілкування, уміння ефективно передавати та сприймати інформацію, а також здатність будувати конструктивну взаємодію у різних професійних ситуаціях. Вона

охоплює навички ділового спілкування, уміння працювати з інформаційними потоками, дотримуватися етичних стандартів та забезпечувати зрозумілість і точність повідомлень. Важливою складовою є також здатність адаптувати стиль та форму комунікації відповідно до адресата [2, с. 259], контексту подій та рівня ризику, що особливо актуально у сфері цивільної захисту.

Структура цієї компетентності включає когнітивний компонент, пов'язаний із розумінням змісту професійної діяльності та нормативно-правових засад взаємодії, операційний компонент, що виявляється в практичних уміннях вести переговори, координувати дії та передавати службову інформацію, а також особистісний компонент, який відображає відповідальність, емоційну врівноваженість. У професійній сфері цивільної захисту ці складові функціонують у тісному взаємозв'язку, забезпечуючи узгодженість дій різних служб та оперативність прийняття рішень.

Службова комунікація в умовах надзвичайних ситуацій має низку специфічних рис, зумовлених дефіцитом часу, високою ціною помилки та постійною зміною обстановки. Інформація часто передається у стислих формах, з використанням спеціальної термінології та чітко визначених алгоритмів взаємодії [3, с. 442]. У таких умовах особливе значення набуває здатність швидко орієнтуватися в інформаційному середовищі, підтримувати злагоджену міжвідомчу взаємодію та запобігати виникненню непорозумінь, що можуть призвести до загрози життю людей.

Додатковим ускладнюючим фактором є вплив стресових факторів, які можуть знижувати концентрацію уваги, емоційну стабільність і якість прийняття рішень. Саме тому комунікативна компетентність державних службовців з питань цивільної захисту передбачає не лише володіння технікою службового мовлення, а й психологічну готовність до роботи в екстремальних умовах, уміння зберігати самоконтроль, підтримувати діловий тон спілкування та забезпечувати довіру у професійній взаємодії.

Цифрове середовище відіграє ключову роль у відпрацюванні алгоритмів інформаційної взаємодії державних службовців у сфері цивільної захисту під час кризових ситуацій [4, с. 103]. Сучасні інформаційні системи дають змогу моделювати різні сценарії надзвичайних подій, відпрацьовувати порядок обміну даними між установами та удосконалювати швидкість прийняття управлінських рішень без ризику для реальних людей та ресурсів.

Завдяки цифровим платформам забезпечується погоджена комунікація між органами влади різних рівнів, службами порятунку, медичними установами та іншими структурами, залученими до реагування [5, с. 131]. Автоматизовані

системи обробки інформації допомагають швидко збирати, аналізувати та передавати актуальні дані про розвиток подій, що зменшує ймовірність помилок та затримок у критичний момент.

Віртуальні тренажери, симуляційні центри та спеціалізоване програмне забезпечення дозволяють державним службовцям відпрацьовувати чіткі алгоритми взаємодії, розподіл повноважень та порядок інформування населення. У такому середовищі можна багаторазово програвати складні сценарії, оцінювати ефективність дій та коригувати процедури відповідно до набутого досвіду. Крім цього, цифровізація сприяє підвищенню прозорості та контрольованості процесів управління в умовах кризи.

Практичне використання цифрових інструментів у навчанні державних службовців з питань цивільної захисту суттєво підвищує ефективність підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях [6, с. 162]. Такі технології дозволяють поєднати теоретичні знання з відпрацюванням реалістичних сценаріїв реагування, що забезпечує безперервність навчального процесу функціональної підготовки незалежно від місця перебування держслужбовців. Цифрове довкілля створює умови, максимально наближені до реальних викликів, але без загрози для життя та ресурсів.

Організація дистанційного та змішаного навчання дає можливість планувати підготовку фахівців цивільної захисту. Онлайн-курси, відеолекції, інтерактивні модулі та електронні тести забезпечують засвоєння нормативної бази, алгоритмів дій та принципів міжвідомчої координації. Водночас очні або синхронні онлайн-сесії використовуються для розбору практичних кейсів, аналізу помилок та спільного вироблення рішень, що підсилює прикладний характер навчання.

Важливим елементом є моделювання комунікативних сценаріїв у цифровому форматі [7, с. 88]. За допомогою симуляційних платформ можна відтворювати розвиток кризових подій та ситуацій, необхідність термінового інформування населення та взаємодії між різними службами. Учасники тренувань навчаються швидко передавати точну інформацію, погоджувати дії та дотримуватися установлених протоколів навіть в умовах стресу та обмеженого часу.

Цифрові інструменти також сприяють розвитку навичок командної взаємодії та прийняття управлінських рішень. Робота у віртуальних командах, спільне виконання ситуаційних завдань при проведенні штабних навчань та використання онлайн-платформ для координації дій формують здатність ефективно співпрацювати між відомствами. Учасники навчаються розподіляти

ролі, брати відповідальність за окремі напрямки роботи та швидко узгоджувати спільні управлінські рішення на основі актуальних даних.

Цифровізація комунікативної підготовки державних службовців у сфері цивільного захисту відкриває значні можливості, проте водночас супроводжується низкою проблем та обмежень. Однією з ключових є різний рівень цифрової грамотності серед державних службовців [8, с. 64]. Не всі фахівці однаково впевнено користуються сучасними платформами, сервісами відеозв’язку, системами спільної роботи чи спеціалізованим програмним забезпеченням. Це може уповільнювати навчальний процес, створювати додаткове навантаження та знижувати загальну ефективність підготовки.

Суттєвим викликом залишається і технічне забезпечення. Для повноцінного цифрового навчання необхідні стабільний доступ до інтернету, сучасні пристрої, відповідне програмне забезпечення та технічна підтримка. У різних регіонах та установах ці умови можуть відрізнятися, що створює нерівність у доступі до якісної підготовки. Технічні збої під час онлайн-зайняти або симуляцій здатні порушувати логіку навчального процесу та знижувати залученість учасників [9, с. 472].

Окрему увагу слід приділяти питанням інформаційної безпеки [10, с. 257]. Під час навчання з питань цивільної захисту можуть використовуватися сценарії, дані та моделі, що мають службовий або обмежений характер. Недостатній рівень захисту цифрових платформ, використання незахищених каналів зв’язку або недотримання правил кібергігієни створюють ризики витоку інформації та кібератак. Тому цифрова підготовка має супроводжуватися впровадженням чітких політик безпеки та формуванням у слухачів відповідальної поведінки в інформаційному середовищі.

Водночас цифрові формати не здатні повністю замінити практичні тренування. Комунікативна підготовка у сфері цивільної захисту передбачає відпрацювання дій у стресових умовах, фізичну взаємодію між службами, роботу з реальним обладнанням та перебування у максимально наближеній до реалій. Лише поєднання цифрових симуляцій із практичним навчанням та тренуваннями дозволяє сформувати стійкі навички, готовність до командної роботи та впевненість у діях під час надзвичайних ситуацій.

Удосконалення підготовки державних службовців у сфері цивільної захисту потребує комплексного підходу, що поєднує оновлення змісту навчання, розвиток сучасного освітнього середовища та посилення практичної складової. Сучасні виклики, пов’язані з надзвичайними ситуаціями та воєнними небезпеками, вимагають від державних службовців з питань цивільної захисту

не лише ґрунтовних знань нормативної бази, а й готовності швидко діяти в умовах невизначеності, інформаційного перевантаження та міжвідомчої взаємодії.

Перспективним напрямом є подальший розвиток цифрового освітнього середовища, яке забезпечує доступність і безперервність функціонального навчання [11, с. 410]. Йдеться не лише про використання онлайн-курсів та відеолекцій, а про створення інтерактивних платформ із можливістю моделювання кризових ситуацій, аналізу управлінських рішень та відпрацювання алгоритмів реагування. Така середа дозволяє швидко оновлювати навчальні матеріали відповідно до змін у законодавстві, нових ризиків та практичного досвіду реагування на надзвичайні події.

Важливим аспектом є удосконалення методичного забезпечення навчання. Потрібні сучасні освітні програми, орієнтовані на компетентнісний підхід, практичні кейси та розвиток комунікативних навичок [12, с. 123]. Методичні матеріали мають враховувати специфіку діяльності різних категорій державних службовців, рівень їхньої відповідальності та участь у прийнятті управлінських рішень у кризових умовах.

Інтеграція міжвідомчих навчальних платформ є ще одним ключовим напрямком розвитку. Спільні цифрові простори для підготовки представників різних служб сприяють формуванню єдиного розуміння процедур, покращенню комунікації та узгодженості дій під час реальних надзвичайних ситуацій. Така взаємодія допомагає подолати відомчу роз’єднаність і формує культуру партнерства між органами влади, рятувальними службами та іншими установами та структурами.

Практична спрямованість навчання також потребує підвищеного рівня. Теоретична підготовка має обов’язково доповнюватися тренуваннями, симуляціями, командно-штабними навчаннями та відпрацюванням дій у максимально наближених до реальних умов. Саме практичний досвід дозволяє сформувати стійкі навички прийняття рішень, лідерства, координації та ефективної комунікації у стресових ситуаціях [13, с. 266].

Зауважимо, подальший розвиток системи підготовки державних службовців у сфері цивільної захисту пов’язаний із гармонійним поєднанням цифрових інновацій, якісного методичного забезпечення, міжвідомчої інтеграції та практико-орієнтованого навчання. Лише за таких умов можна забезпечити високий рівень готовності фахівців до ефективних дій у складних та непередбачуваних обставинах.

Освітній потенціал цифрових платформ у підготовці державних службовців у сфері цивільної захисту повинен бути високим. Завдяки онлайн-тренування державні службовці можуть системно опановувати нормативно-правові засади, алгоритми дій у надзвичайних ситуаціях в зручному темпі, поєднуючи навчання з професійною діяльністю. Цифрові платформи забезпечують постійний доступ до актуалізованих матеріалів, що є особливо важливим в умовах швидких змін у сфері безпеки та цивільної захисту [14, с. 685].

Суттєві можливості для формування практичних навичок надають симуляції та віртуальні тренажери. Вони дозволяють моделювати розвиток кризових подій, відпрацьовувати управлінські рішення та перевіряти ефективність комунікації між різними службами без ризику для людей та ресурсів. У віртуальному середовищі можна багаторазово програвати складні сценарії, аналізувати наслідки рішень та коригувати дії, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та формуванню стійких поведінкових моделей у стресових умовах.

Доповнюють ці можливості засоби відеокомунікації, вони забезпечують живу взаємодію між учасниками тренувань та експертами. Онлайн-наради, спільний розбір кейсів, командні обговорення та рольові ігри сприяють розвитку комунікативних навичок, вмінню аргументувати позицію, узгоджувати рішення та працювати в команді на відстані. Такий формат наближає навчання до реальних умов, у яких координація часто здійснюється за допомогою цифрових каналів зв’язку.

Поєднання цифрових платформ, онлайн-курсів, симуляцій та засобів відеозв’язку створює цілісний навчальний процес, в якому теорія тісно пов’язується з практикою. Він дозволяє не лише передавати знання, а й формувати професійні компетентності, необхідні для ефективного реагування на надзвичайні ситуації. В результаті державні службовці отримують можливість постійно удосконалювати свої навички, адаптуватися до нових загроз і діяти більш лагідно та впевнено в умовах реальних криз [15, с. 100].

Підготовка державних службовців з питань цивільної захисту до ефективної комунікації за допомогою цифрових технологій є необхідною умовою підвищення загальної готовності системи реагування на надзвичайні ситуації. Сучасне цифрове середовище змінює характер управлінської взаємодії, роблячи її більш оперативною, багатоканальною та залежною від якості обробки інформації. Тому розвиток цифрових комунікативних компетентностей стає невід’ємною складовою професійної підготовки фахівців цієї галузі [16, с. 31].

Використання цифрових платформ, онлайн-інструментів та симуляційних технологій дає змогу відпрацьовувати алгоритми професійної взаємодії, координацію між службами та навички прийняття управлінських рішень у складних умовах. Така функціональна підготовка сприяє формуванню впевненості у використанні сучасних засобів зв'язку, вмінню підтримувати узгодженість дій між різними органами та підрозділами. Водночас вона створює можливість для аналізу помилок та удосконалення процедур без ризику для реальних учасників подій.

Ефективність цифрової підготовки залежить від належного методичного супроводу, рівня цифрової грамотності слухачів та надійності технічної інфраструктури. Важливо забезпечити захист інформації, що використовується в навчальному процесі, а також поєднувати цифрові формати з очними тренуваннями, які дозволяють закріпити навички в максимально наближених до реальних умов. Лише комплексний підхід гарантує формування стійких професійних компетентностей.

Таким чином, інтеграція цифрових технологій у систему підготовки державних службовців з питань цивільної захисту є стратегічним напрямком розвитку. Вона сприяє підвищенню якості комунікації, злагодженості міжвідомчої взаємодії та готовності до дій у кризових ситуаціях, що в результаті безпосередньо впливає на ефективність захисту населення та територій.

Список використаних джерел:

1. Курепін В., Іваненко В. Цивільний захист: надзвичайні ситуації мирного та воєнного часу. Частина 1. Надзвичайні ситуації природного характеру: дії населення при загрозі та у разі виникнення надзвичайних ситуацій : навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти. Миколаїв : МНАУ, 2025. 429 с. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/22035.

2. Сухорукова А. Взаємодія з органами влади, місцевими спільнотами для створення середовища розвитку туристично-рекреаційного комплексу. Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (м. Одеса, 16 жовтня 2025 р.). Одеса : ОНЕУ, 2025. С. 258–260. https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/22738.

3. Іваненко В. Адаптація публічних обговорень в онлайн-режимі за допомогою онлайн-інструментів. Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 лют.

2025 р.) / за заг. ред. Л. Комахи, Н. Корчак Л. Гонюкової. Київ: ННІПУДС КНУ імені Т. Шевченка, 2025. С 441–443. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21069.

4. Іваненко В. Вдосконалення професійної підготовки державних службовців в Україні. Контексти творчості Євгена Миколайовича Хрикова: актуальні проблеми освітнього та публічного менеджменту: зб. матеріалів І Міжнародних педагогічних читань пам’яті Є. Хрикова (м. Полтава, 03 квітня 2025 р.). Полтава : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2025. С 102–106. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21849.

5. Курепін В., Іваненко В. Взаємодія місцевих органів влади та засобів масової інформації як фактор реалізації інформаційної політики при надзвичайних ситуаціях. Modern Economics. 2025. № 49(2025). С. 124–132. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V49(2025)-17.

6. Бацуровська І., Курепін В. Програмно-технічне забезпечення цифрових освітніх систем: інноваційні підходи та перспективи розвитку. Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. S. 151–165. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/18716.

7. Dotsenko N., Kurepin V. Online learning tools as an instrument for digital transformation of engineering education. Traditions and new scientific strategies in the context of global transformation of society. Baltija Publishing, 2024. №2. С. 53–94. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-406-1-20.

8. Курепін В., Іваненко В. Застосування цифрових технологій у сільському господарстві для досягнення цілей сталого розвитку. Modern Economics. 2024. № 47(2024). С. 62–69. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V47(2024)-09.

9. Самойленко О., Бацуровська І. Кібергігієна та безпека життєдіяльності як ключові елементи цифрової компетентності здобувачів освіти. Національні інтереси України. 2025. № 11(16). С 461–477. URL: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11(16)-461-476.

10. Самойленко О., Бацуровська І. Кібербезпека цифрового освітнього середовища як складова системи безпеки праці та життєдіяльності. Суспільство та національні інтереси: журнал. 2025. № 11(19). С 255–268. URL: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11(19)-255-267.

11. Курепін В., Курепін Д., Іваненко В. Цивільний захист: навчальний посібник для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти. Миколаїв : МНАУ, 2025. 491 с. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20130.

12. Бацуровська І., Кашина Г., Курепін В. Інтеграція сучасних освітніх технологій, системи якості вищої освіти та принципів безпеки життєдіяльності у підготовці фахівців. Перспективи та інновації науки. Серія : Педагогіка. Психологія. Медицина. 2025. № 3(49). С. 119–136. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20873.

13. Іваненко В., Курепін В. Реалізація заходів цивільного захисту у реформах місцевого самоврядування // Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції : матеріали X всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 25-27 жовтня 2023 р.). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 265–268. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15758.

14. Іваненко В. Взаємодія органів державної влади і засобів масової інформації. Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи : матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, ОНЕУ, 10-11 жовтня 2025 р.). Одеса, 2025. С. 684–686.

15. Марченко Д. Адаптація молодих спеціалістів-менеджерів в умовах цифровізації кадрової політики об’єктів господарювання. Modern Economics. 2025. № 50(2025). С. 95–102. URL: https://doi.org/10.31521/modecon.V50(2025)-13.

16. Бацуровська І. Використання цифрових технологій у спеціальній та інклюзивній освіті: теоретичні основи та практичні підходи в професійній підготовці фахівців. Development trends in special and inclusive education in the context of the European dimension: theory and practice : scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. С. 22–44.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ФАХІВЦІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Наталія МАЙБОРОДІНА
канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичних та загальноінженерних дисциплін
ВП НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут"
В'ячеслав ГЕРАСИМЕНКО
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри електричної інженерії ВП НУБіП України
"Ніжинський агротехнічний інститут"

Постановка проблеми. Сучасна транспортна галузь функціонує в умовах стрімкої цифровізації, що зумовлює підвищення вимог до професійної підготовки фахівців. Окрім технічних і управлінських знань, важливою складовою професійної компетентності стає комунікативна компетентність, яка забезпечує ефективну взаємодію між усіма учасниками транспортного процесу. Саме тому цифрові технології виступають не лише інструментом оптимізації перевезень, а також засобом розвитку професійної комунікації.

Цифрові трансформаційні процеси в освіті, закріплені в Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 р. [6], зумовлюють зростання вимог до організації освітнього процесу та формування цифрової та комунікативної компетентностей. У зв'язку з цим виникає необхідність упровадження цифрових інструментів і платформ, які забезпечують нові формати комунікативної взаємодії між учасниками освітнього процесу та розширюють доступ до освітніх ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючий інтерес наукової спільноти до проблеми формування комунікативної компетентності у галузі педагогіки, психології та професійної освіти [5; 10].

Зокрема у статті [2] проаналізовано поточний стан цифровізації української освіти та науки в контексті глобальних тенденцій інформаційного суспільства. Автор обґрунтовав концептуальні засади формування сучасного освітнього середовища та запропонував перелік стратегічних кроків для його розвитку. Серед ключових заходів виділено: сертифікацію якості електронних ресурсів, розробку стандартів цифрових навичок, розвиток хмарної інфраструктури та посилення кібербезпеки. Особлива увага приділена

мотивації викладачів до впровадження ІКТ та модернізації шкільної програми з інформатики.

У науковій праці [4] досліджено теоретичні та практичні аспекти інтеграції інформаційних і освітніх технологій у сучасний навчальний процес. Автори запропонували методику застосування ІКТ в умовах глобальної цифровізації суспільства.

У статті [12] досліджено теоретичні засади впливу цифрових технологій, зокрема соціальних мереж, мобільних застосунків для вивчення мов та платформ Web 2.0, на середовище навчання і викладання мов. На основі узагальнення сучасних наукових джерел проаналізовано, як ці інструменти впливають на мовленнєву діяльність, педагогічні підходи та залученість здобувачів освіти. Окрему увагу приділено концептуальним викликам, з якими стикаються викладачі під час інтеграції цифрових технологій у навчальні програми, зокрема зміні ролі педагога та необхідності формування нових педагогічних компетентностей.

Статтю [14] присвячено аналізу сучасних цифрових інструментів, що використовуються у підготовці фахівців професійної освіти. Розглянуто можливості застосування віртуальної та доповненої реальності, інтерактивних платформ, хмарних технологій і мобільних застосунків з метою підвищення ефективності навчання, розвитку практичних компетентностей здобувачів освіти та адаптації освітніх програм до вимог сучасного ринку праці. Обґрунтовано актуальність упровадження цифрових технологій, проаналізовано їхні переваги порівняно з традиційними методами навчання, а також окреслено основні виклики та перспективи подальшого розвитку цифрової професійної освіти.

В роботі [11] проаналізовано міжнародний досвід розвитку цифрової компетентності науково-педагогічних працівників та сучасні підходи до її оцінювання, зокрема модель Digital Competence of Educators. Акцентовано увагу на ключових викликах упровадження цифрових технологій в освітній процес і можливостях адаптації закордонних практик в Україні. Підкреслено значення розвитку цифрової компетентності педагогів для підвищення якості освіти та конкурентоспроможності національної освітньої системи.

Дослідження [13] підтверджує прямий зв'язок між рівнем цифрової компетентності викладачів та якістю навчання студентів у закладах вищої освіти. На прикладі аналізу 626 респондентів доведено, що всі шість компонентів Digital Competence of Educators (від професійної взаємодії до розвитку цифрових навичок учнів) мають вирішальне значення в умовах

Індустрії 4.0. За результатами роботи запропоновано системні рекомендації для педагогів, університетського менеджменту та державних органів щодо вдосконалення цифрових навичок викладацького складу.

Питання цифровізації транспортної галузі та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій висвітлено в роботах, присвячених інтелектуальним транспортним системам, логістиці та управлінню транспортними процесами.

Концепція «цифрових двійників» ланцюгів постачання, розроблена [15], демонструє потребу у фахівцях, здатних комунікувати на основі складних візуалізованих даних у реальному часі. У роботі розглядається концепція цифрового ланцюга поставок (ЦЛ) як динамічної комп'ютеризованої моделі, що відображає стан логістичної мережі в режимі реального часу. Автори акцентують увагу на впровадженні цифрових двійників як інструменту управління ризиками та збоями, поєднуючи математичне моделювання з аналізом великих даних.

Використання імерсивних технологій (VR/AR) для підготовки кадрів, що аналізується у роботі [16], визначається як найбільш перспективний напрям для симуляції кризових комунікацій у транспортній галузі. У статті проведено комплексний аналіз застосування імерсивної віртуальної реальності у вищій освіті за допомогою методу систематичного картування наукових джерел. Дослідники зосередили увагу на поєднанні технічних характеристик VR-обладнання з педагогічними теоріями, що мають забезпечувати ефективність навчання. Автори виявили, що VR досі сприймається переважно як інструмент для наукових експериментів, а не як регулярний компонент повсякденного навчального процесу. Разом із тим, ідентифікація 18 успішних сфер застосування підтверджує високий потенціал технології та окреслює вектори для подальшого вдосконалення методики викладання в цифрову епоху.

Аналіз наукових джерел свідчить, що традиційні підходи до формування комунікативної компетентності часто не враховують специфіку «цифрового етикету» та особливостей дистанційної професійної комунікації, яка стала нормою для логістичних центрів та диспетчерських служб.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених окремо цифровим технологіям для професійної освіти [1; 3; 4; 7–9] та окремо психології комунікації, цілісна методика використання спеціалізованого логістичного ПЗ та симуляторів для цілеспрямованого розвитку комунікативної компетентності фахівців транспортної сфери залишається розробленою лише фрагментарно. Саме нестача ґрунтовного науково-практичного обґрунтування розвитку

комунікативної компетентності фахівців транспортної сфери визначає актуальність цього дослідження.

Метою статті є обґрунтування можливостей цифрових технологій у розвитку комунікативної компетентності фахівців транспортної галузі та визначення основних напрямів їх ефективного використання у професійній діяльності й освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна компетентність фахівця транспортної сфери передбачає здатність до чіткого, точного та відповідального обміну інформацією в умовах підвищеного ризику та обмеженого часу. Вона охоплює усну, письмову та цифрову комунікацію між диспетчерами, водіями, логістами, інженерами, керівниками, а також взаємодію з клієнтами та контролюючими органами.

Цифрові технології суттєво змінюють характер професійної комунікації в транспортній галузі. Системи диспетчеризації, GPS-моніторинг, транспортні інформаційні системи та логістичні платформи забезпечують оперативний обмін даними, стандартизацію повідомлень і зниження ймовірності помилок. Онлайн-платформи та корпоративні месенджери сприяють розвитку навичок ділового спілкування, командної роботи та дистанційної координації.

Більшість існуючих методик розвитку комунікативних навичок орієнтовані на безпосередню міжособистісну взаємодію, тоді як фахівці транспортної сфери все частіше працюють через інтерфейси інтелектуальних транспортних систем (ІТС). Саме тому виникає необхідність розробляти спеціалізовані тренінгові програми та симуляційні моделі, які відтворюють умови реальної роботи з інтерфейсами ІТС. Це дозволить фахівцям транспортної сфери не лише опановувати технічні аспекти систем, а й розвивати здатність чітко, лаконічно та оперативно обмінюватися інформацією.

Також слід приділяти більше уваги на вплив медіаресурсів та спеціалізованого ПЗ на рівень стресостійкості та точності передачі інформації в екстремальних умовах експлуатації транспорту. З цією метою доцільно використовувати методики стрес-тестування в умовах віртуальної реальності (VR) та на спеціалізованих тренажерах-імітаторах. Це дозволить встановити зв'язок між програмою та навантаженням на фахівця, що в результаті допоможе розробити стандартизовані протоколи передачі даних, мінімізувати ризик викривлення інформації та підвищити загальний рівень безпеки руху в екстремальних режимах роботи.

Хоча віртуальна реальність активно використовується для технічного навчання (тренажери для водіїв, пілотів), її можливості для симуляції складних

переговорних процесів або вирішення конфліктних ситуацій у транспортному сервісі використовуються фрагментарно. Тому потрібно змістити фокус із суто механічних навичок на цифрову трансформацію міжособистісної взаємодії. Використання інноваційних інструментів дозволить майбутнім фахівцям не просто «знати», як поводитися, а «відчути» ситуацію на рівні підсвідомих реакцій.

Застосування елементів штучного інтелекту в транспортній сфері (голосові асистенти, системи підтримки прийняття рішень, чат-боти) розширюють можливості професійної комунікації. Взаємодія з інтелектуальними системами формує у фахівців навички структурованого мислення, точного формулювання запитів і критичного аналізу інформації.

Одним із прикладів є використання рольових симуляцій з AI-аватарами. Замість класичних тренінгів у групах, де студенти часто соромляться один одного, використовуються VR-платформи з інтелектуальними ботами. Студент одягає шолом і потрапляє в кабіну автобуса або офіс логістичної компанії. AI-пасажир або замовник створює конфлікт (наприклад, претензія щодо затримки вантажу). Програма аналізує не лише слова, а й швидкість мовлення, гучність та вибір лексем, надаючи миттєвий зворотний зв’язок.

Також доцільно приділяти увагу аналітиці емоційного стану. Завдяки використанню датчиків серцебиття та систем відстеження погляду можливо вимірювати фізіологічний відгук майбутнього фахівця під час переговорів. Такі інструменти дозволяють навчити фахівців транспортної галузі контролювати власний стрес. Якщо система бачить, що у студента підскочив пульс під час агресії клієнта, вона пропонує зробити паузу та застосувати техніку дихання, перш ніж відповісти.

Безперечно розвиток комунікативної компетентності має базуватися на принципі контекстного навчання. Це означає, що використання цифрових технологій не повинно бути самоціллю, а має виступати інструментом моделювання реальних виробничих ситуацій. Зокрема, використання хмарних платформ для спільного управління проектами дозволяє майбутнім фахівцям відпрацьовувати навички професійного дискурсу, аргументації та прийняття колективних рішень у режимі реального часу. Наприклад, гейміфікація переговорних процесів. Створення багатокористувацьких онлайн-платформ, де студенти з різних міст чи країн можуть брати участь у спільних сценаріях. Наприклад, диспетчер, водій та клієнт мають вирішити проблему втраченого багажу в режимі реального часу. Кожне рішення записується, що дозволяє

викладачам розбирати помилки на основі реальних записів сесії, а не суб’єктивних вражень.

Окрему увагу слід приділити розробці спеціалізованих термінологічних баз даних та систем автоматизованого перекладу, які стають критично важливими у міжнародних транспортних коридорах. Проте, технічна наявність цих засобів не гарантує високого рівня компетентності без сформованої культури мовлення та здатності до емпатії в цифровому просторі.

В якості прикладу використання цифрових інструментів для розвитку комунікативних навичок фахівців транспортної галузі в процесі організації командної та проєктної діяльності розглянемо можливості Trello.

Trello – це цифровий конструктор для керування завданнями, що виглядає як дошка зі стікерами. Кожна картка – це окреме завдання, яку можна пересувати між етапами «планується», «у роботі» та «виконано». Картки – це реальні випадки із практики або запис із VR-тренажера, до якої додаються чіткі чек-листи з правильними фразами та лог-файли з розбором помилок. Це інструмент, який дозволяє візуалізувати складні процеси (від логістики вантажів до розбору конфліктів із клієнтами) і бачити реальний прогрес кожного завдання в режимі реального часу. Для розвитку навичок спілкування у майбутніх фахівців транспортної галузі зручно використовувати Trello як "живий" банк конфліктних ситуацій. Студент не просто читає теорію, а буквально «проганяє» конфлікт через робочі колонки – від аналізу проблеми до успішного її вирішення. Це робить навчання наочним: замість нудних лекцій майбутній фахівець бачить свій прогрес у цифрах і картках, що набагато ближче до реальної динамічної роботи на транспорті.

Однією із переваг Trello є те, що в нього є повноцінний додаток і для Android, і для iPhone. Саме тому у студента є все під рукою. Майбутній транспортник (водій, бортпровідник чи логіст) може відкрити кейс із конфліктною ситуацією прямо зі смартфона в будь-який момент. Також є можливість миттєвих сповіщень. Якщо викладач залишить коментар до завдання сесії або змінить статус завдання, на телефон прийде push-повідомлення. Особливо важливим є голосове введення. Можна не друкувати текст, а надиктувати розбір конфлікту прямо в картку, що дуже зручно в «польових» умовах транспорту. Ще однією з переваг Trello є можливість функціонування застосунку в автономному режимі (офлайн). Це має критичне значення для транспортної галузі, де фахівці часто виконують професійні обов’язки в умовах обмеженого або відсутнього доступу до мережі інтернет (наприклад, під час рейсів у віддалених районах, на прикордонних пунктах чи в

зонах логістичних терміналів із нестабільним покриттям). Можливість фіксації даних у локальній пам’яті пристрою з подальшою автоматичною синхронізацією забезпечує безперервність навчального процесу та моніторингу. Ця особливість Trello дозволяє спеціалісту вносити результати комунікативних кейсів або звіти про інциденти безпосередньо в момент їх виникнення, незалежно від зовнішніх технічних чинників.

Висновки. Цифрові технології відіграють ключову роль у розвитку комунікативної компетентності фахівців транспортної галузі. Їх цілеспрямоване використання в освітньому процесі та професійній діяльності сприяє формуванню навичок ефективної, безпечної та відповідальної комунікації. Використання цифрових технологій у транспортній галузі сприяє підвищенню безпеки перевезень, ефективності управління та якості професійної взаємодії. Водночас існують ризики, пов’язані з інформаційним перевантаженням, залежністю від цифрових систем та необхідністю забезпечення кібербезпеки та етики цифрового спілкування.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення методик інтеграції цифрових інструментів у підготовку фахівців транспортної сфери.

Список використаних джерел:

1. Барбарош І. Особливості використання цифрових технологій в освітньому процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Інноваційна професійна освіта. 2024. Т. 1, № 14. С. 25–29. URL: https://conference.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/276.

2. Биков В. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп’ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку : матеріали методологічного семінару НАПН України. Київ, 2019. С. 20–26. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718692.

3. Бубній С. Цифрова компетентність як критичний аспект сучасної професійної освіти. Академічні візії. 2024. № 30. С. 246–260. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1043.

4. Гуревич Р., Кадемія М., Козяр М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців: монографія. Львів : СПОЛОМ, 2022. 348 с.

5. Довбешко М. Використання цифрових інструментів і платформ у розвитку комунікативних навичок. Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 86, т. 1. С. 351–356.

6. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року [Електронний ресурс]. URL: https://mon.gov.ua/news/kontseptsiya-tsifrovoi-

transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zaproshue-do-gromadskogo-obgovorennya (дата звернення: 04.02.2026).

7. Майбородіна Н., Герасименко В. Використання штучного інтелекту в підготовці майбутніх агрономів. Міжгалузеві наукові дослідження: можливості та варіанти впровадження: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 11 грудня 2025 р.), 2025. С. 13–16.

8. Майбородіна Н., Герасименко В. Використання інформаційних технологій для підготовки фахівців аграрного сектору економіки України. Цифрові трансформації та інноваційні технології в економіці [електронне видання]: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Ломжа – Харків, 14-15.03.2024. Видавництво: MANS в Ломжі, Ч. 2. 2024. С. 19–25.

9. Майбородіна Н., Герасименко В. Роль інформаційних систем в сучасному суспільстві. Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції. М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2024. С. 56–58.

10. Петрова А., Казанцев Ю., Циганок Г. Освітні стратегії для розвитку цифрової компетентності здобувачів вищої освіти. Педагогічна академія: наукові записки. 2024. № 13. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.14580379.

11. Шиненко М., Ткаченко В., Лабжинський Ю. Розвиток цифрової компетентності науково-педагогічних працівників: закордонний досвід. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2024. С. 133–144.

12. Atan M. A., Abdul Hamid A. A., Azhar S. B. H. J., Norwahi N. A. Digital communication tools in language education: a conceptual analysis of their impact on classroom language practices. International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences. 2024. Vol. 14, no. 12. P. 2624 – 2634. DOI: 10.6007/IJARBSS/v14-i12/23756.

13. Dang T. D., Phan T. T., Vu T. N. Q., La T. D. Digital competence of lecturers and its impact on student learning value in higher education. Heliyon. 2024. Vol. 10, no. 17. P. 305 – 321. DOI: https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e37318.

14. Isak L., Babak O., Hren Y. Digital tools in professional education training. Professional Education: Methodology, Theory and Technologies. 2023. № 18. P. 104–125. DOI: 10.31470/2415-3729-2023-18-104-125.

15. Ivanov D., Dolgui A. A digital supply chain twin: concepts, technologies and architectures. Production Planning & Control. 2021. Vol. 32, no. 9. P. 775 – 788. DOI: https://doi.org/10.1080/09537287.2020.1768450.

16. Radianti J., Majchrzak T. A., Fromm J., Wohlgenannt I. A systematic review of immersive virtual reality applications for higher education: design elements, lessons learned, and research agenda. Computers & Education. 2020. Vol. 147. Art. 103778. DOI: https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103778.

ВІДТВОРЮВАНІСТЬ АНАЛІТИЧНИХ ВИСНОВКІВ У ЦИФРОВОМУ УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ: ВІД ВІДКРИТИХ ДАНИХ ДО АВТОМАТИЗОВАНОГО ФАКТЧЕКІНГУ

Олена КАЛИТА
канд. пед. наук, доц.,
заступник завідувачки кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури Державного податкового університету.
В'ячеслав МУНІСТЕР
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня факультету фінансів та цифрових технологій Державного податкового університету

У цифровому українськомовному медіапросторі аналітичні матеріали (огляди, пояснювальні статті, «data-driven» сюжети, публічні дашборди) дедалі частіше стають підставою для управлінських рішень, суспільних дискусій і формування довіри до інституцій. Водночас швидкість новинного циклу, конкуренція за увагу та фрагментованість джерел призводять до ситуації, коли висновки однієї й тієї самої теми можуть істотно відрізнятися залежно від вибраних даних, методики підрахунку та інтерпретації [1].

Ключовою проблемою залишається відтворюваність: можливість незалежно повторити аналітичний процес (на основі тих самих вхідних даних і процедур) та отримати тотожний або статистично узгоджений результат. Для медіа це питання є не лише академічним.

В умовах гібридних впливів і дезінформаційних кампаній відсутність відтворюваності перетворюється на вразливість: аудиторія не може перевірити твердження, а редакції – швидко пояснити, чому їхні цифри відрізняються від «вірусних» альтернатив.

Метою цих тез є обґрунтування практичного підходу до забезпечення відтворюваності аналітичних висновків у цифровому українськомовному медіапросторі на стику відкритих даних, інженерії даних і (помірковано) автоматизованого фактчекінгу. Завданнями є: визначити типові джерела невідтворюваності у медіааналітиці; запропонувати архітектуру «відтворюваного ланцюга» від збору даних до публікації; окреслити сценарій пілотної валідації на прикладі тверджень суспільно значущої тематики і сформувати рекомендації для редакцій і дослідників [2].

Перший клас проблем пов'язаний із даними: нестабільність джерел (посилання зникають, API змінюються, сторінки редагуються), відсутність

чіткої фіксації версії набору даних та часу зняття «зрізу», (в) невизначеність критеріїв включення/виключення (які записи вважалися релевантними), (г) дублікати та змішування сутностей (однакові назви організацій, різні транслітерації), (ґ) ручні правки без журналювання.

Другий клас проблем – методичний: неконсистентні формули, різні правила округлення, зміна метрик «на ходу», використання непорівнюваних базових періодів, відсутність контролю за статистичними припущеннями. Третій клас – комунікаційний: висновок публікується без розкриття обмежень, без опису методу та без можливості повторної перевірки читачем [3].

Запропонований підхід ґрунтується на принципі «відтворюваного ланцюга»: де кожен крок – від отримання сирих даних до фінальної візуалізації – має бути задокументований, версіонований і відтворюваний у контрольованому середовищі.

Практично це означає поєднання трьох рівнів: (1) рівень даних (каталог, метадані, контроль якості, версіонування), (2) рівень обчислень (скрипти/ноутбуки, середовище виконання, параметри експериментів), (3) рівень публікації (прозора методологічна довідка, посилання на джерела, відтворювані артефакти).

На рівні даних доцільно застосовувати: а) «паспорт набору даних» (опис походження, ліцензії, період охоплення, формат, обмеження), б) фіксацію зрізу (timestamp) і контрольні хеші файлів, в) правила очищення як окремий, повторюваний етап (ETL), г) журнал змін (що і чому виправлялося).

Для версіонування даних у редакційній практиці можуть бути достатні Git-репозиторії з великими файлами (LFS) або прості інструменти на кшталт DVC; важливо не стільки ПЗ, скільки дисципліна фіксації станів [4]. На рівні обчислень пропонується стандартизувати структуру робочого проєкту: /data/raw, /data/processed, /src, /reports, /figures, /notebooks. Кожна візуалізація має мати «код-джерело», а кожна таблиця – відтворюваний сценарій формування. Для контролю середовища виконання доцільно використовувати контейнеризацію (Docker) або хоча б файл залежностей (requirements.txt / environment.yml) [5].

Параметри (наприклад, фільтри, часові вікна, словники категоризації) слід зберігати в конфігураційних файлах, а не змінювати вручну в коді [6].

Для українськомовного медіаконтенту особливим викликом є робота з природною мовою: одна й та сама подія описується різними словами; імена та топоніми мають варіанти; у соціальних мережах поширені суржик, жаргон і помилки.

Тому модуль автоматизованої перевірки тверджень доцільно будувати як допоміжний, а не «вирок». Практично це означає зв’язку: виділення тверджень із тексту (claim extraction), пошук підтверджувальних/спростувальних джерел у відкритих даних і надійних реєстрах (retrieval), формування пояснення з посиланнями, редакційна валідація. Такий підхід знижує ризик того, що помилка моделі стане помилкою публікації [7].

Як пілотний сценарій валідації пропонується тематика бюджетної та соціально-економічної аналітики, де існують публічні джерела (портали відкритих даних, державні реєстри, офіційні звіти). Формується контрольний набір тверджень (наприклад: «видатки зросли на X%», «середня зарплата становить Y», «кількість отримувачів допомоги – Z») із чітко визначеним періодом і одиницями виміру.

Далі запускається відтворюваний конвеєр: отримання даних, очищення, підрахунок, побудова графіків, генерація текстового пояснення. Відтворюваність оцінюється за двома осями: (а) повторний запуск на тому самому зрізі даних (ідентичність результатів), (б) запуск на оновленому зрізі з контрольованим описом змін (стабільність висновку і чутливість до оновлень) [8].

Критично важливо фіксувати «джерело істини» для кожного показника. Якщо використовується агрегований індикатор, має бути наведено формулу та складові.

Якщо показник залежить від класифікації (наприклад, групування статей бюджету), потрібно публікувати словник відповідностей. Якщо застосовується статистичне згладжування або відсікання викидів – це має бути описано. Для медіа доречно впровадити короткий шаблон методологічної довідки, що додається до матеріалу: «дані», «метод», «обмеження», «як перевірити» (посилання на репозиторій/архів і список джерел).

Окремий блок – етика й безпека. Відтворюваність не повинна означати публікацію персональних даних або деталей, що шкодять людям. Тому в конвеєрі варто передбачати анонімізацію, агрегування та мінімізацію даних [9].

Для автоматизованих інструментів (у т. ч. мовних моделей) необхідно вказувати межі застосування, можливі упередження та ризики «галюцинацій». Рекомендовано використовувати підхід «людина в контурі» (human-in-the-loop) та зберігати лог прийнятих редакційних рішень: що було виправлено і чому [10].

Практичний результат впровадження підходу «відтворюваного ланцюга» – підвищення довіри до аналітики, зменшення кількості помилок у цифрах,

швидше виправлення неточностей і можливість масштабування аналітичних продуктів (дашбордів, регулярних оглядів).

Для науковців – це можливість порівнювати результати між дослідженнями та накопичувати відкриті корпуси українськомовних даних із прозорими правилами підготовки. Для редакцій – це перехід від «разових підрахунків» до керованого процесу аналітики з контрольованою якістю [11].

Забезпечення відтворюваності аналітичних висновків у цифровому українськомовному медіапросторі можливе за умови поєднання дисципліни роботи з даними, контрольованого середовища обчислень та прозорої комунікації методології. Автоматизований фактчекінг доцільно застосовувати як інструмент підтримки редактора, інтегрований у відтворюваний конвеєр із чіткою фіксацією джерел і параметрів.

Запропонований підхід може бути адаптований як для академічних досліджень, так і для редакційних практик, що працюють із відкритими даними та аналітичними матеріалами.

Список використаних джерел:

1. Peng R. D. Reproducible Research in Computational Science. Science. 2011. Vol. 334(6060). P. 1226–1227.

2. Wilkinson M. D., Dumontier M., Aalbersberg I. J. et al. The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. Scientific Data. 2016. 3:160018.

3. Sandve G. K., Nekrutenko A., Taylor J., Hovig E. Ten Simple Rules for Reproducible Computational Research. PLoS Computational Biology. 2013. 9(10): e1003285.

4. Gebru T., Morgenstern J., Vecchione B. et al. Datasheets for Datasets. Communications of the ACM. 2021. Vol. 64(12). P. 86–92.

5. Mitchell M., Wu S., Zaldivar A. et al. Model Cards for Model Reporting. Proceedings of FAT* (FAT/ML). 2019.

6. Kitchenham B., Charters S. Guidelines for performing Systematic Literature Reviews in Software Engineering. EBSE Technical Report. 2007.

7. OECD. Principles and Guidelines for Access to Research Data from Public Funding. 2007.

8. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016.

9. Open Knowledge Foundation. Open Definition 2.1. 2015.

10. W3C. Data Catalog Vocabulary (DCAT) – W3C Recommendation. 2020.

11. Vazsonyi A. The Design of Experiments in Data Science: Sensitivity Analysis and Robustness Checks. Journal of Data Science. 2020.

12. UNESCO. Journalism, "Fake News" & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training. 2018.

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ШІ В ПРАКТИЦІ СВІТОВИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ МЕДІА

Софія ОХОТА
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності "Економічна журналістика" Державного податкового університету

Інноваційний потенціал штучного інтелекту (ШІ) у медіасфері ґрунтується на здатності до високошвидкісного збору, комплексної обробки та аналізу великих масивів даних. Це дозволяє автоматизувати рутинні журналістські завдання: транскрибацію інтерв'ю, переклад контенту, формування SEO-метаданих, створення заголовків та генерацію стислих резюме статей (summaries). Глобальні медіа, зокрема The New York Times, уже застосовують внутрішні ШІ-інструменти для оптимізації підготовки брифінгів та робочих процесів редакції [1]. Експериментальний випуск видання «Il Foglio», повністю створений за допомогою ШІ, підтвердив технологічну можливість реалізації повного циклу медіавиробництва без прямого втручання людини на етапі генерації [2].

Важливим вектором розвитку є перехід медіа від використання публічних інтерфейсів до інтеграції через програмні шлюзи (API). Це дозволяє редакціям створювати власні мікросервіси, що працюють у закритому контурі. Зокрема, архітектура мовних моделей через API OpenAI або Google Vertex AI дає змогу налаштовувати параметри «температури» генерації, що технічно обмежує креативність алгоритму на користь фактологічної точності. Такі рішення впроваджують видання Reuters та Bloomberg, де генеративні інструменти застосовуються як допоміжний ресурс у процесах створення, редагування та формування новинних матеріалів [11; 12]. Це мінімізує ризики витоку інформації та дозволяє зберігати авторську стилістику видання через механізми «few-shot prompting», де модель орієнтується на обмежену кількість еталонних прикладів стилю конкретної редакції [1; 9].

В українському медіапросторі технологічні аспекти ШІ впроваджуються через інструменти оптимізації аудіовізуального контенту. Телемовник «24 Канал» запровадив систему ШІ-озвучення новин, яка базується на гнучких моделях, що дозволяють коригувати наголоси, паузи та влучно адаптувати текст під специфіку мовлення конкретної ведучої [3]. Подібні рішення використовує радіо «Люкс», де ШІ задіяний у підготовці, монтажі та озвученні

новинних випусків, а також у написанні сценаріїв [8]. Паралельно розвивається технологія цифрових аватарів, як-от «Наталка Полтавка» видання Kolo.news, що дозволяє конвертувати текстовий контент у відеоформат, адаптований під алгоритми соцмереж, хоча складність лінгвістичного настроювання української мови без акценту лишається суттєвим бар’єром [5].

Технологічна складність впровадження ШІ в український сегмент зумовлена лінгвістичною специфікою української мови. Більшість глобальних моделей (LLMs) проходять навчання на англомовних датасетах, що призводить до «мовного калькування». Для подолання цього бар’єру залучають методи донавчання моделей (fine-tuning) на корпусах якісних україномовних текстів. Це дозволяє системам коректно оперувати контекстуальними значеннями та уникати русизмів. Крім того, ШІ трансформує технологію OSINT-розслідувань, впроваджуючи алгоритми розпізнавання об’єктів на супутникових знімках та автоматизованого співставлення масивів документів для виявлення аномалій, невидимих для людського ока [7].

Попри високу швидкість обробки, критичним залишається питання системної ненадійності моделей («галюцинацій»). Дослідження BBC та EBU продемонструвало, що 45% відповідей ШІ-помічників містять помилки: 31% стосуються некоректної роботи з джерелами, а 20% – низької фактологічної точності. Чат-бот Gemini в тестах на створення резюме продемонстрував точність лише на рівні 24%, що потребує суттєвого коригування у 76% випадків [4]. Також постає питання обчислювальних ресурсів та затримки (latency). Для новин у режимі реального часу оптимізація вимагає використання квантованих моделей або локальних серверів, що дозволяє генерувати термінові повідомлення (breaking news) практично миттєво [9; 10].

Таким чином, технологічна архітектура сучасних систем не дозволяє їм повноцінно розрізняти факти від думок, формуючи ефект ілюзії «алгоритмічної об’єктивності». Це зумовлює необхідність збереження принципу людського нагляду (human oversight), оскільки на поточному етапі ШІ виконує переважно допоміжну функцію. Подальша трансформація медіапрактики пов’язана з інтеграцією ШІ в системи управління контентом (CMS) – «адмінпанелі», де рерайт і формування метаданих автоматизуються та суттєво скорочують час публікації новини [3; 8]. Отже, надійність медіапродукту визначається якісним донавчанням моделей (fine-tuning) та гібридною взаємодією людини й алгоритму.

Список використаних джерел:

1. Поліковська Ю. У редакції The New York Times представили інструмент

штучного інтелекту Echo. 17 лютого 2025. URL: https://ms.detector.media/internet/post/37535/2025-02-17-u-redaktsii-the-new-york-times-predstavyly-instrument-shtuchnogo-intelektu-echo/.

2. Ткач А. Італійська газета першою у світі видала номер, створений штучним інтелектом. 18 березня 2025. URL: https://inkorr.com/italijska-gazeta-persou-u-sviti-vidala-nomer-stvorenij-stucnim-intelektom-257890.

3. Буняк В. На сайті 24 каналу запустили ШІ-озвучення новин голосом ведучої Катерини Соляр. 14 листопада 2024. URL: https://ms.detector.media/trendi/post/36716/2024-11-14-na-sayti-24-kanalu-zapustyly-shi-ozvuchennya-novyn-golosom-veduchoi-kateryny-solyar-onovleno/.

4. BBC x Ipsos. Trusted News: Audience Use and Perceptions of AI Assistants for News. Травень 2025. URL: https://www.bbc.co.uk/aboutthebbc/documents/audience-use-and-perceptions-of-ai-assistants-for-news.pdf.

5. Поліковська Ю. Полтавське видання Kolo.news згенерувало ШІ-ведучу для озвучення новин. 14 березня 2024. URL: https://ms.detector.media/internet/post/34430/2024-03-14-poltavske-vydannya-kolonews-zgheneruvalo-shi-veduchu-dlya-ozvuchennya-novyn/.

6. Зозуля Н., Трегуб А., Телелим І. Роль штучного інтелекту у розвитку соціальних комунікацій: виклики та перспективи. Вчені записки ТНУ імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2025. Т. 36 (75). № 1. С. 141–145.

7. Зима О. Проблеми і ризики використання штучного інтелекту у медіасередовищі. Соціокомунікаційна наука в парадигмі смислових трансформацій. Ірпінь – Ломжа, 2025. С. 234–236.

8. Данькова Н. На радіо «Люкс» новини готує ШІ. 25 вересня 2025. URL: https://detector.media/infospace/article/244402/2025-09-25-na-radio-lyuks-novyny-gotuie-shi/.

9. OpenAI Documentation. Enterprise privacy and API security standards. 11 грудня 2024. URL: https://openai.com/policies/dec-2024-eu-terms/.

10. European Broadcasting Union (EBU). AI in Journalism: Technical report. 23 квітня 2025. URL: https://www.ebu.ch/guides/open/report/news-report-2025-leading-newsrooms-in-the-age-of-generative-ai.

11. Reuters. Reuters and AI: How the news agency uses generative artificial intelligence in its newsroom. 30 жовтня 2024. URL: https://www.reuters.com/info-pages/reuters-and-ai/.

12. Bloomberg LP. Bloomberg Launches Gen AI Summarization for News Content. 15 січня 2025. URL: https://www.bloomberg.com/company/press/bloomberg-launches-gen-ai-summarization-for-news-content/.

ДИСТАНЦІЙНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ АКЦІОНЕРІВ ЯК НОВА МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЇ КОРПОРАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сергій П'ЯНОВ
аспірант Державного біотехнологічного університету

Фондовий ринок України перебуває у стані глибокої трансформації. Цей процес зумовлений не лише воєнними викликами, але й системною цифровізацією економіки. Зміни відбуваються швидко. Вони торкаються як правових механізмів, так і комунікаційних практик. Сучасний ринок капіталу функціонує в умовах електронного документообігу, цифрової ідентифікації, онлайн-взаємодії учасників тощо. Законодавче підґрунтя цих процесів визначене, зокрема, Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1]. У цьому нормативному акті закріплено принципи прозорості, розкриття інформації та технологічної модернізації ринкової інфраструктури.

Особливе місце у трансформації корпоративного управління посідає нова редакція Закону України «Про акціонерні товариства» [2]. Вона передбачила можливість дистанційного та електронного формату проведення загальних зборів акціонерів. Фактично йдеться про зміну самої природи корпоративної комунікації. Збори більше не обмежуються фізичною присутністю. Комунікація переноситься у цифровий простір. У таких умовах дистанційні загальні збори слід розглядати не лише як технічну новацію. Це нова модель взаємодії між акціонерами та органами акціонерного товариства. Модель, що формує інші правила діалогу, довіри та відповідальності.

Запровадження дистанційних зборів акціонерів не було ситуативним рішенням. Воно стало логічним продовженням реформи корпоративного законодавства. Закон України «Про акціонерні товариства» 2022 р. [2] системно оновив підхід до скликання та проведення загальних зборів. Уперше на законодавчому рівні чітко закріплено можливість проведення дистанційних та електронних зборів. Це дало змогу відійти від виключно традиційної форми. Акцент змістився з фізичної присутності на підтверджену участь та належну ідентифікацію акціонера.

Подальшу конкретизацію здійснила Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Рішенням від 06.03.2023 № 236 затверджено Порядок скликання та проведення дистанційних загальних зборів [3]. У цьому документі визначено процедурні етапи. Йдеться про спосіб повідомлення, порядок формування переліку акціонерів, процедуру голосування тощо.

Окремо варто згадати рішення НКЦПФР від 02.06.2023 № 595, яким затверджено Порядок проведення електронних загальних зборів акціонерів [4]. Тут уже деталізовано питання використання інформаційно-комунікаційної системи та електронних засобів ідентифікації. Таким чином, дистанційна модель має чітке нормативне підґрунтя. Вона не є експериментом. Це інституційно закріплена форма корпоративної взаємодії.

Загальні збори акціонерів традиційно виконували роль майданчика для колективного обговорення. У центрі завжди був діалог. Питання, відповіді, виступи. Саме тут формувалася корпоративна воля. Перехід у цифровий формат змінює форму цього діалогу. Комунікація стає опосередкованою технологією. Частина взаємодії відбувається через інтерфейс платформи. Значення набуває не лише зміст повідомлення, а й спосіб його технічної передачі.

Дистанційні збори акціонерів передбачають електронне голосування. Це пришвидшує процес прийняття рішень. Водночас зростає вимога до чіткості інформаційних повідомлень. Будь-яка неточність може вплинути на волевиявлення. Варто враховувати також і аспект довіри. У цифровому середовищі акціонер не бачить фізичної реакції інших учасників. Він покладається на достовірність електронної системи. Тому важливими стають гарантії захисту даних, стабільність програмного забезпечення, прозорість алгоритмів.

З позиції Закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1] комунікація має відповідати принципу повного та своєчасного розкриття інформації. У дистанційному форматі це правило набуває ще більшої ваги. Інформація поширюється миттєво. Реакція також є швидкою. Отже, дистанційні загальні збори акціонерів формують новий тип корпоративної культури. Більш технологічний. І водночас більш формалізований.

Цифровий формат має очевидні переваги. По-перше, він розширює доступ акціонерів до управління акціонерним товариством. Географічна віддаленість більше не є перешкодою. Це особливо актуально в умовах воєнного стану.

По-друге, зменшуються організаційні витрати. Не потрібно орендувати приміщення чи забезпечувати фізичну реєстрацію учасників. Частина процедур автоматизується.

Разом із тим виникають також і ризики. Технічні збої можуть поставити під сумнів результати голосування. Існує небезпека кібератак. Не всі акціонери мають однаковий рівень цифрової грамотності.

Ще один виклик пов'язаний із процедурною дисципліною. Порядки, затверджені НКЦПФР [3; 4], містять чіткі вимоги. Їх недотримання може стати підставою для оскарження рішень зборів акціонерів. Тому роль корпоративного секретаря та фахівців із комплаєнсу зростає.

Цифрова модель вимагає нової компетентності. Вона стосується і юристів, і керівників, і самих акціонерів. Йдеться не лише про знання закону. Потрібне розуміння логіки цифрової комунікації.

Дистанційні загальні збори акціонерів стали закономірним етапом розвитку корпоративного управління в Україні. Вони спираються на оновлене законодавство та підзаконні акти. Правове поле для їх функціонування вже сформоване. Водночас ідеться не лише про зміну форми проведення зборів акціонерів. Маємо справу з трансформацією корпоративної комунікації. Діалог переноситься у цифровий простір. Зростає роль технологій та інформаційної безпеки.

Нова модель створює додаткові можливості для участі акціонерів. Вона підсилює мобільність та швидкість ухвалення рішень. При цьому ефективність дистанційних зборів залежить від рівня правової культури та технічної готовності товариства. У перспективі дистанційні збори можуть стати домінуючою формою корпоративної взаємодії. Їх розвиток має супроводжуватися вдосконаленням нормативної бази та підвищенням цифрової компетентності учасників фондового ринку. Саме в цьому вбачається один із ключових напрямів подальшої трансформації фондового ринку в умовах цифровізації.

Список використаних джерел:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 19.06.2020 № 738-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text (дата звернення: 12.02.2026).

2. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 лип. 2022 р. № 2465-IX [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text (дата звернення: 12.02.2026).

3. Про затвердження Порядку скликання та проведення дистанційних загальних зборів акціонерного товариства: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 06.03.2023 р. № 236. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236863-23#Text (дата звернення: 12.02.2026).

4. Про затвердження Порядку скликання та проведення електронних загальних зборів акціонерного товариства: Рішення НКЦПФР від 02.06.2023 р. № 595. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0595863-23#Text (дата звернення: 12.02.2026).

ЦИФРОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Ігор ПРАЙС
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
факультету фінансів та цифрових технологій
Державного податкового університету

Комунікативна компетентність сучасного фахівця у XXI ст. визначається не лише рівнем володіння мовою, а й здатністю ефективно застосовувати цифрові технології для професійної взаємодії, міжкультурного діалогу та освітньої діяльності. Вона охоплює широкий спектр умінь – від роботи з інформаційними ресурсами до використання інтерактивних інструментів для співпраці й презентації результатів. У сучасному світі важливо не просто передавати інформацію, а робити це швидко, точно й адаптивно, враховуючи особливості різних аудиторій та культурних контекстів [1].

У глобалізованому світі цифрові екосистеми стають не лише допоміжним інструментом, а й середовищем, де формується нова парадигма комунікації. Вона поєднує мовні, культурні та технологічні аспекти, створюючи умови для міжмовної взаємодії, розвитку критичного мислення та формування професійної мобільності. Цифрова комунікація дозволяє долати географічні та культурні бар'єри, забезпечує доступ до знань у режимі реального часу та сприяє формуванню глобальних професійних спільнот. Таким чином, комунікативна компетентність стає стратегічним ресурсом, що визначає конкурентоспроможність фахівця на міжнародному ринку праці [1].

Сучасні освітні платформи, такі як Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, створюють інтерактивне середовище, де студенти та викладачі можуть обмінюватися знаннями, формувати навички співпраці та міжмовної комунікації. Вони дозволяють організовувати навчальний процес у форматі реального часу, інтегрувати інструменти для групових проєктів, дискусій і спільних досліджень. Це значно розширює традиційні рамки освітньої взаємодії, адже навчання стає більш динамічним, відкритим і доступним для всіх учасників незалежно від їхнього місця проживання чи соціального статусу [2].

Важливою перевагою цифрових освітніх платформ є їхня здатність забезпечувати доступність навчання незалежно від географічних меж і соціальних бар'єрів. Це означає, що студенти з різних країн та культур можуть

брати участь у спільних освітніх проєктах, обмінюватися досвідом та формувати міжкультурні комунікативні навички. Дослідження Siemens G. показує, що саме мережеве навчання (connectivism) стає основою для формування компетентностей у цифрову епоху, адже знання більше не є статичним продуктом, а формується у процесі взаємодії між людьми, технологіями та інформаційними потоками [2].

Важливим чинником розвитку комунікативної компетентності є використання інструментів штучного інтелекту. Системи Copilot, Grammarly, ChatGPT допомагають удосконалювати письмову та усну комунікацію, адаптувати тексти до різних аудиторій та мовних стандартів. Вони забезпечують швидкий зворотний зв’язок, автоматичну перевірку граматики, стилістики та логіки викладу, що значно підвищує якість професійної комунікації. Такі інструменти стають своєрідними «цифровими наставниками», які підтримують процес навчання та професійного розвитку, допомагаючи користувачам уникати помилок і вдосконалювати власний стиль спілкування [3].

Floridi L. у своїй праці наголошує, що етика штучного інтелекту має стати невід’ємною частиною освітнього процесу, адже саме вона визначає якість і безпечність комунікації. Використання ШІ у сфері освіти та професійної діяльності потребує усвідомлення ризиків, пов’язаних із маніпуляціями, залежністю від алгоритмів та можливими культурними викривленнями. Тому важливо не лише застосовувати інструменти штучного інтелекту, а й формувати критичне мислення, яке дозволяє оцінювати їхні результати, інтегрувати їх у власну комунікативну практику та зберігати баланс між технологічними можливостями й людською автономією [3].

Не менш важливим є формування навичок візуальної комунікації, адже сучасний фахівець має вміти працювати з різними форматами подання інформації. Mayer доводить, що мультимедійне навчання значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу, оскільки поєднання тексту, зображення та аудіо створює багатовимірний комунікативний простір. Це дозволяє краще структурувати знання, робити їх доступними для різних типів сприйняття та забезпечувати більш глибоке розуміння складних концепцій. Візуальні матеріали стають не лише допоміжним елементом, а й ключовим інструментом у процесі професійної комунікації [4].

Сучасний фахівець повинен уміти створювати презентації, інфографіку, відео та інтерактивні матеріали, що дозволяють не лише передавати інформацію, а й формувати емоційний вплив на аудиторію. Візуальна

комунікація сприяє підвищенню рівня залученості, допомагає адаптувати повідомлення до різних культурних контекстів і робить професійну взаємодію більш ефективною. У глобальному цифровому середовищі саме візуальні засоби стають універсальною мовою, яка долає бар’єри між культурами та забезпечує зрозумілість навіть у багатомовних колективах [4].

Цифрова грамотність виступає базою для розвитку комунікативної компетентності, адже саме вона визначає здатність сучасного фахівця орієнтуватися в інформаційному просторі та ефективно використовувати технологічні інструменти. Gilster визначає її як здатність критично оцінювати інформаційні ресурси, працювати з цифровими інструментами та дотримуватися етичних норм комунікації. Це означає, що цифрова грамотність охоплює не лише технічні навички, а й уміння аналізувати достовірність джерел, уникати маніпуляцій та формувати власну інформаційну позицію. Вона стає фундаментом для розвитку комунікативної компетентності, адже без неї неможливо забезпечити якісну професійну взаємодію в умовах глобальної цифрової економіки [5].

Без цифрової грамотності сучасний фахівець не може бути конкурентоспроможним, адже саме вона забезпечує здатність орієнтуватися в інформаційному потоці, уникати маніпуляцій та ефективно використовувати цифрові інструменти. Вона формує основу для міжкультурної комунікації, оскільки дозволяє адаптуватися до різних форматів подання інформації та враховувати культурні особливості аудиторії. Таким чином, цифрова грамотність є не лише технічним умінням, а й стратегічним ресурсом, що визначає професійну мобільність та здатність до інтеграції у глобальні комунікативні мережі [5].

Водночас існують виклики, що ускладнюють процес формування комунікативної компетентності. Castells M. у своїй фундаментальній праці «The Rise of the Network Society» підкреслює, що глобальні мережі створюють нові можливості для комунікації, але водночас породжують проблеми цифрової нерівності, інформаційного перевантаження та культурних конфліктів. Це означає, що доступ до цифрових ресурсів і платформ не є рівномірним, а надмірна кількість інформації часто призводить до втрати її якості та зниження ефективності комунікації. Крім того, культурні відмінності можуть ускладнювати взаєморозуміння між учасниками глобальних комунікативних процесів [6].

Перспективи ж полягають у розвитку інтегрованих платформ, які поєднують навчання, професійну комунікацію та міжкультурний діалог. Такі

платформи здатні забезпечити баланс між технологічними можливостями та потребами користувачів, створюючи умови для ефективної взаємодії незалежно від культурних чи соціальних бар’єрів. Вони сприяють формуванню глобальних освітніх і професійних спільнот, де комунікативна компетентність стає ключовим чинником успіху. Таким чином, цифрова трансформація комунікації відкриває нові горизонти для розвитку особистості та суспільства, але водночас потребує усвідомлення ризиків і пошуку шляхів їх подолання [6].

Цифрові технології стають не лише інструментом, а й середовищем формування комунікативної компетентності сучасного фахівця. Вони відкривають нові можливості для професійного розвитку, міжмовної взаємодії та культурної дипломатії. У сучасному глобальному середовищі саме цифрова комунікація визначає конкурентоспроможність фахівця, його здатність інтегруватися у міжнародні професійні спільноти та ефективно взаємодіяти в умовах багатомовності й культурного різноманіття.

Водночас цифрова трансформація комунікації потребує постійного вдосконалення навичок, критичного мислення та етичної відповідальності, адже лише за цих умов вона може стати справжнім ресурсом сталого розвитку особистості й суспільства. Важливо також враховувати виклики цифрової нерівності, інформаційного перевантаження та культурних бар’єрів, які можуть ускладнювати процес комунікації. Перспективи полягають у створенні інтегрованих платформ, що поєднують освітні, професійні та культурні аспекти, забезпечуючи гармонійний розвиток глобальної комунікативної екосистеми. Таким чином, цифрові технології стають ключовим чинником не лише професійної мобільності, а й формування нової моделі суспільних відносин, де комунікація виступає основою взаєморозуміння та співпраці.

Список використаних джерел:

1. Гузенко В., Тодорцева Ю. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Науковий вісник. 2022. №1(349). URL: http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/772.

2. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. International Journal of Instructional Technology and Distance Learning. 2005. Vol. 2(1). P. 3–10. URL: https://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm.

3. Floridi L. The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities. Oxford University Press, 2023. URL: https://academic.oup.com/book/35378.

4. Mayer R. E. Multimedia Learning. Cambridge University Press, 2020. URL: https://www.jsu.edu/online/faculty/MULTIMEDIA%20LEARNING%20by%20Richard%20E.%20Mayer.pdf.

5. Gilster P. Digital Literacy. New York: Wiley, 1997. URL: https://archive.org/details/digitalliteracy0000gils.

6. Castells M. The Rise of the Network Society. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. URL: https://archive.org/details/riseofnetworksoc0000cast/page/n3/mode/2up.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Олексій ПРОНЕВИЧ
д-р юрид. наук, проф.,
професор кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Аксіоматично, що система освіти має екзистенційне значення для забезпечення сталого розвитку суспільства та максимальної особистісної самореалізації кожного індивіда. Цілком природно, що в суспільстві існує перманентний запит на підготовку функціонально спроможних кадрів для публічної сфери, що об'єктивно зумовлює необхідність системної модернізації національної системи освіти на засадах людиноцентричності, інклюзивності, інноваційності та раціональності. В сучасних умовах підготовка кадрів ґрунтується на компетентнісному підході, що загалом передбачає спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів навчання та набуття особою компетентностей, необхідних для самореалізації, особистісного розвитку, успішної професійної, соціальної та подальшої навчальної діяльності [1]. Визначальним маркером поступу фахівця є набуття професійних компетентностей як сукупності знань, умінь і навичок, професійно значущих морально-ділових якостей особистості, що формують здатність виконувати трудові функції/посадові обов'язки.

Державна служба є становим хребтом публічної адміністрації, а державні службовці найнятими платниками податків висококваліфікованими менеджерами, покликаними створювати належні умови для реалізації суб'єктивних прав приватних осіб та забезпечувати легальний публічний інтерес, у першу чергу щодо виконання приписів законів та підзаконних нормативно-правових актів, ефективного управління державними ресурсами, надання якісних адміністративних послуг, виявлення та нейтралізації реальних і потенційних загроз для охоронюваного державою загального блага. Функціональна спроможність державного службовця ефективно вирішувати соціально значущі завдання формується у контексті набуття ним професійної компетентності. Згідно з пунктом 5 частини 1 статті 2 Закону України «Про державну службу» професійна компетентність тлумачиться як здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання,

уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов’язків, навчання, професійного та особистісного розвитку [2]. Зауважимо, що професійна компетентність державного службовця структурована, оскільки містить загальні та спеціальні вимоги. Вона охоплює конгломерат спеціальних знань (глибоке знання службового законодавства, державної мови, основ діловодства тощо), умінь і навичок (опанування коректними правовими алгоритмами вирішення управлінських колізій у штатних умовах та екстраординарних ситуаціях, застосування легальних адміністративних процедур при виконанні посадових обов’язків, спроможність забезпечувати внутрішню та зовнішню комунікацію і взаємодію, здатність здійснювати ефективне управління державними ресурсами тощо), а також сукупність затребуваних професійних та особистісних якостей як ціннісної основи соціально акцептованої поведінки, результативної діяльності, успішного навчання, максимальної професійної та особистісної самореалізації державного службовця.

Реалізація соціальної місії державної служби неможлива без здійснення інтенсивної публічної комунікації посадових/службових осіб з іншими суб’єктами владних повноважень та недержавними інституціями, налагодження партнерської взаємодії з інститутами громадянського суспільства у контексті консолідації зусиль задля вирішення соціально значущих завдань та зміцнення довіри населення до влади. Тому невід’ємною складовою професійної компетентності державного службовця є комунікативна компетентність, тобто здатність застосовувати знання мови у різних ситуаціях спілкування (діалогу, дискусії, переговорів тощо), а також здатність встановлювати і підтримувати ефективні контакти з іншими людьми (фактично йдеться про когнітивний, лінгвістичний, дискурсивний, стратегічний виміри комунікативної компетентності). Комунікативна компетентність державного службовця у першу чергу ґрунтована на знанні структури, норм і функцій української мови у сфері ділового спілкування, а також особливостей мовного оформлення його основних жанрів, що дає змогу посадовій особі ефективно виконувати свої службові обов’язки. Кабінетом Міністрів України як суб’єктом правотворчої діяльності було прямо встановлено, що комунікативна компетентність державного службовця передбачає, зокрема, володіння такими навичками: створення текстів різних жанрів усного і писемного мовлення, у тому числі офіційно-ділового стилю; аналіз та реферування текстів різних жанрів, підготовка аналітичних оглядів, довідок, висновків на основі опрацьованих текстів; опрацювання текстів документів відповідно до службової потреби;

монологічне та діалогічне (полілогічне) мовлення фахового спрямування (доповідь, звіт, промова, дискусія); дотримання норм української літературної мови в офіційному спілкуванні (організація офіційних заходів, корпоративне та адміністративне спілкування тощо); спілкування українською мовою на засадах соціальної та міжособистісної етики, моделювання комунікативної поведінки відповідно до ситуації у роботі з конфліктними групами (правопорушниками, особами з особливими потребами тощо); обрання та застосування різних комунікативних стратегій для досягнення позитивного результату (примітно, що Кабінет Міністрів України одночасно послуговувався концептом-імперативом «мовна компетентність», що широко тлумачився як знання мови, її норм, правил і закономірностей функціонування в різних сферах суспільної діяльності, передбачав глибоке розуміння державними службовцями структури мови, знання особливостей її словникового складу та граматичної будови, правил написання слів та їх використання в різних функціональних стилях, зокрема в офіційно-діловому, а також набуття ними знання про функціонування і системну організацію української мови на рівнях лексики, граматики, фонетики і фонології, орфографії, орфоепії, пунктуації) [3].

Комунікативна компетентність державного службовця є безумовним ціннісно-діяльнісним імперативом. Упродовж останнього часу вимога щодо підвищення рівня комунікативної компетентності враховується в індивідуальних програмах підвищення рівня професійної компетентності/індивідуальних програмах професійного розвитку як документу, що визначає індивідуальні потреби учасника професійного навчання в професійному навчанні, форму та види проходження такого навчання [4]. У Методичних рекомендаціях щодо складання, перегляду та моніторингу виконання індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця (індивідуальної програми професійного розвитку), затверджених наказом Національного агентства України з питань державної служби від 26 жовтня 2020 року № 201-20, акцентовано наголошено на пріоритетності опанування державними службовцями категорії «А» (вищим корпусом державної служби) окремими комунікативними «компонентами вимоги до професійної компетентності» (знанні інструментів та технологій комунікації, здатності переконувати інших за допомогою аргументів та послідовної комунікації), важливості набуття державними службовцями категорії «Б» вміння «ефективної комунікації та публічних виступів; співпраці і налагодження партнерської взаємодії» [5].

Порядок перевірки рівня володіння державною мовою державними службовцями як «особами, які зобов’язані володіти державною мовою та

застосовувати її під час виконання службових обов’язків», затверджено рішенням Національної комісії зі стандартів державної мови від 13 травня 2021 року № 20 [6]. Принагідно зауважимо, що з 17 січня 2026 року набули чинності зміни до Порядку перевірки проведення іспитів на рівень володіння державною мовою щодо можливості оскарження результатів іспитів, проведених в уповноваженій установі, до Національної комісії зі стандартів державної мови відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру» та/або до адміністративного суду, а також можливості скасування в адміністративному порядку або судом державного сертифікату про рівень володіння державною мовою (підставою для скасування державного сертифіката є допущені під час складання іспиту порушення за умови, що такі порушення мали істотний характер і призвели до прийняття неправильного по суті рішення про видачу державного сертифіката) [7].

Аналіз стану наукового дискурсу щодо комунікативної компетентності державних службовців дає можливість виокремити такі аспекти зазначеної проблеми: необхідність тлумачення категорії «комунікація» у широкому сенсі як процесу отримання і передачі інформації через мовленнєве спілкування та використання широкого спектру невербальних сигналів, а концепту «компетентність» як здатності особи успішно соціалізуватися, провадити професійну діяльність на основі динамічної комбінації знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей; визнання базисного характеру комунікативної компетентності при з’ясуванні рівня професійної компетентності державного службовця; об’єктивну зумовленість необхідності поглиблення комунікативної компетентності державних службовців прагненням суспільства налагодити партнерську взаємодію адміністративних органів із суб’єктами звернення при наданні публічних послуг; обґрунтованість утилітарної інтерпретації мовних знань, вмінь і навичок як комунікативних інструментів забезпечення реалізації державними службовцями управлінських та/або сервісних функцій; важливості формування комунікативної компетентності через систему підвищення кваліфікації державних службовців шляхом організації освітніх заходів з метою опанування навичками вирішення конфліктів, ораторського мистецтва/публічних виступів, кризової комунікації/уміння поведінки в екстраординарних ситуаціях (наразі закладами післядипломної освіти розроблено загальні короткострокові програми з метою поглиблення комунікативної компетентності державних службовців, де особлива увага сфокусована на розвитку емоційного інтелекту, практичних аспектах ділового спілкування, аналізі конфліктних ситуацій у сфері службових відносин, формуванні переговорної стратегії, мовленнєвому етикеті, невербальних засобах ділового спілкування (кінетиці, паралінгвістиці, проксеміці,

візуальному спілкуванні), деонтологічних стандартах поведінки посадових/службових осіб, підвищенні рівня культури комунікації у соціальних мережах, фактчекінгу, інформаційній гігієні, використанні цифрових інструментів публічної комунікації, здійсненні стратегічних комунікацій тощо); пріоритетності формування іншомовної комунікативної компетентності державних службовців в умовах імплементації європейських стандартів належного врядування.

Резюмуючи, зазначимо, що стратегічним пріоритетом адміністративної реформи є формування високопрофесійного корпусу державних службовців, уповноважених ефективно вирішувати комплексні проблеми екзистенційного характеру, надавати громадянам якісні адміністративні послуги. Стрижневою складовою загальних компетентностей державного службовця є комунікативна компетентність, що полягає у формуванні внутрішньої готовності та високої здатності усного і письмового спілкування, здійснення ефективної публічної комунікації. Наразі в Україні створено належне правове підґрунтя для формування комунікативної компетентності державного службовця. З одного боку, державних службовців віднесено до осіб, які зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків. З іншого боку, нормативно закріплено імперативи щодо знання державними службовцями інструментів і технологій комунікації, набуття ними здатності переконувати інших за допомогою аргументів та послідовної комунікації тощо. Такий підхід забезпечує формування спроможності державного службовця ефективно діяти у штатних умовах та екстраординарних ситуаціях «невизначеності та існування реальної загрози».

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1077. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2021-%D0%BF/ed20211020#n20.

2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text.

3. Про організацію проведення атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо вільного володіння державною мовою: постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017 року № 301. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2017-%D0%BF#Text.

4. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів

місцевих рад: постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року № 106. URL. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/106-2019-%D0%BF#n14.

5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання, перегляду та моніторингу виконання індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця (індивідуальної програми професійного розвитку): наказ Національного агентства України з питань державної служби від 26 жовтня 2020 року № 201-20. URL. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0201859-20#Text.

6. Про затвердження Порядку перевірки рівня володіння державною мовою: рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 13 травня 2021 року № 20. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0897-21#Text.

7. Про внесення змін до Порядку проведення іспитів на рівень володіння державною мовою: постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2026 року № 31. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31-2026-%D0%BF#Text.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Наталія РИБІНА
канд. філол. наук, доц.,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету,
Наталія КОШІЛЬ
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету,
Ольга ГИРИЛА
старший викладач кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким упровадженням цифрових технологій у всі сфери людської діяльності, зокрема у міжмовну та міжкультурну комунікацію. Штучний інтелект дедалі активніше використовується в перекладацькій практиці, що зумовлює переосмислення традиційних уявлень про процес перекладу, роль перекладача та критерії якості перекладеного тексту.

Англо-український переклад у цьому контексті набуває особливої актуальності з огляду на розширення міжнародної комунікації, євроінтеграційні процеси, розвиток наукової та освітньої мобільності, а також зростання обсягу англомовних інформаційних ресурсів. Використання систем машинного перекладу на основі штучного інтелекту (Google Translate, DeepL, Microsoft Translator, ChatGPT та ін.) значно прискорює перекладацький процес і забезпечує доступність інформації широкому колу користувачів.

Нейронні моделі перекладу демонструють високий рівень точності у відтворенні загального змісту тексту, граматичних структур та стандартних лексичних відповідників. Водночас англо-український переклад залишається складним завданням для ШІ через типологічні відмінності мов, багатозначність лексем, наявність ідіоматичних конструкцій, культурно зумовлених реалій та стилістичних нюансів.

Однією з ключових проблем використання ШІ в перекладі є збереження комунікативної та прагматичної адекватності тексту. Машинні системи часто

нейтралізують авторський стиль, спрощують синтаксичні конструкції або некоректно передають експресивно-емоційне забарвлення висловлювання. Це особливо відчутно в художньому, публіцистичному та академічному перекладі, де важливу роль відіграє інтерпретація, контекст і культурна компетентність перекладача.

Водночас штучний інтелект має значний потенціал як інструмент підтримки перекладацької діяльності. Його доцільно використовувати на етапах попереднього аналізу тексту, створення чорнового перекладу, термінологічної уніфікації, а також як засіб порівняльного аналізу перекладацьких рішень. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, навичок редагування та рефлексії у майбутніх перекладачів.

У педагогічному вимірі використання ШІ в навчанні англо-українського перекладу відкриває нові можливості для формування перекладацької компетентності. Студенти отримують змогу аналізувати помилки машинного перекладу, порівнювати різні варіанти перекладацьких рішень, удосконалювати навички стилістичної адаптації тексту та усвідомлювати межі автоматизованих технологій. Водночас актуалізується проблема академічної доброчесності та відповідального використання інструментів штучного інтелекту в освітньому процесі.

Таким чином, штучний інтелект не замінює перекладача, а трансформує його професійну діяльність, зміщуючи акцент із механічного відтворення тексту на аналітичну, інтерпретаційну та редакторську роботу. Англо-український переклад у добу штучного інтелекту потребує поєднання технологічної обізнаності з глибокою філологічною підготовкою, міжкультурною компетентністю та етичною відповідальністю.

Проведений аналіз засвідчує, що використання штучного інтелекту в англо-українському перекладі є не тимчасовим технологічним трендом, а стійкою складовою сучасного інформаційного та освітнього простору. Активне впровадження інструментів ШІ у перекладацьку практику суттєво змінює характер міжмовної комунікації, підходи до оцінювання якості перекладу та професійну ідентичність перекладача. Системи нейронного машинного перекладу демонструють високий рівень ефективності у відтворенні загального змісту, стандартних граматичних структур і термінологічних одиниць, що робить їх корисними в умовах інформаційної перенасиченості та часових обмежень.

Водночас результати дослідження підтверджують, що штучний інтелект не здатний повною мірою забезпечити перекладацьку адекватність у складних

типах текстів, де вирішальну роль відіграють контекст, прагматика, культурні конотації та авторський стиль. Англо-український переклад, з огляду на типологічні й структурні відмінності мов, залишається зоною підвищеної відповідальності перекладача, який має здійснювати свідомий вибір перекладацьких стратегій, а не покладатися виключно на автоматизовані рішення. Це особливо актуально для художніх, публіцистичних, наукових та офіційно-ділових текстів.

Використання інструментів ШІ доцільно розглядати передусім як допоміжний етап перекладацького процесу, що охоплює попередній аналіз тексту, створення чорнового перекладу, термінологічну перевірку та редагування. Такий підхід сприяє оптимізації перекладацької діяльності, однак водночас вимагає високого рівня критичного мислення, аналітичних навичок і філологічної компетентності. Перекладач у сучасних умовах дедалі частіше виступає не як «транслятор» тексту, а як редактор, інтерпретатор і модератор смислів.

Особливої уваги потребує педагогічний аспект використання штучного інтелекту в навчанні англо-українського перекладу. Застосування ШІ в освітньому процесі відкриває нові можливості для формування перекладацької компетентності студентів-філологів, зокрема навичок постредагування, порівняльного аналізу перекладацьких рішень, стилістичної адаптації та усвідомлення меж автоматизованого перекладу. Водночас неконтрольоване використання ШІ може призводити до зниження рівня самостійності, формального засвоєння матеріалу та порушення принципів академічної доброчесності.

У цьому контексті важливим завданням закладів вищої освіти є розроблення чітких методичних рекомендацій щодо інтеграції інструментів штучного інтелекту в процес підготовки перекладачів. Такі рекомендації мають ґрунтуватися на поєднанні технологічної обізнаності з класичними засадами перекладознавства, міжкультурної комунікації та мовної етики. Формування відповідального ставлення до використання ШІ є необхідною умовою збереження якості фахової підготовки та розвитку професійної автономії майбутніх перекладачів.

Отже, штучний інтелект у сфері англо-українського перекладу слід розглядати як інструмент розширення професійних можливостей, а не як заміну людського інтелекту. Ефективність його застосування визначається рівнем підготовки перекладача, здатністю до критичної оцінки автоматизованих рішень і готовністю брати відповідальність за кінцевий результат перекладу.

Перспективи подальших наукових досліджень пов’язані з емпіричним аналізом якості перекладів, виконаних із використанням ШІ, розробленням дидактичних моделей навчання постредагування та формуванням етичних стандартів використання штучного інтелекту в перекладацькій і освітній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Маковійчук Л. Штучний інтелект у перекладацькій діяльності. Актуальні проблеми філології та перекладознавства : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів. Тернопіль : ТНТУ, 2022. С. 112–114. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/39699 (дата звернення: 29.01.2026).

2. Олховська А., Фролова І. Using Machine Translation Engines in the Classroom: A Survey of Translation Students’ Performance. Advanced Education. 2021. № 17. С. 36–47. URL: https://ae.fl.kpi.ua/article/view/197812 (дата звернення: 29.01.2026).

3. Приходченко О., Приходченко С., Шевцова О., Олішевський І. Software Detection of Ukrainian-Language Texts Generated by AI: Methods, Estimations, Challenges. Наукові праці НУ «Одеська політехніка». 2024. № 1. С. 150–158. URL: https://nauka.gov.ua/works/rw.Kb9EEJTx (дата звернення: 29.01.2026).

4. Рибіна Н., Кошіль Н., Гирила О. Штучний інтелект і переклад у викладанні англійської мови: можливості та виклики. Медична освіта. 2024. № 2. С. 98–105. URL: https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/med_osvita/article/view/15494 (дата звернення: 29.01.2026).

5. Тимчик М., Драбов Н. Використання інструментів штучного інтелекту для перекладу комп’ютерної термінології. Acta Academiae Beregsasiensis. Philologica. 2023. Вип. 2. С. 23–44. URL: https://aab-philologica.kmf.uz.ua/aabp/article/view/102 (дата звернення: 29.01.2026).

6. Черноватий Л., Ковальчук Н. Monitoring Machine-Translation Dependence in the Online Training of Future Philologists. Advanced Education. 2024. № 24. С. 55–66. URL: https://ae.fl.kpi.ua/article/view/309600 (дата звернення: 29.01.2026).

7. Ярошко Т. Exploring Strategies to Enable Long-Context Usage in Neural Machine Translation for the English-Ukrainian Pair : магістерська робота. Львів : Український католицький університет, 2023. URL: https://er.ucu.edu.ua/items/656fbcd0-6dc3-4078-bfac-2660fb93086e (дата звернення: 29.01.2026).

ЦИФРОВИЙ СЛІД ФАХІВЦЯ ЯК ПОКАЗНИК ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

Світлана РОМАНЧУК
канд. філол. наук, доц., доцент кафедри журналістики Українського гуманітарного інституту

У 2026 р. поняття «професійна компетентність» остаточно трансформувалося. Якщо раніше комунікативна культура фахівця оцінювалася переважно під час очних співбесід або публічних виступів, то сьогодні вона закладається значно раніше - у цифровому просторі.

Як справедливо зауважують І. Конюкова та Є. Сидоровська у статті «Цифровий етикет комунікативної культури XXI століття», «цифрові технології передачі інформації руйнують звичні ритми життя та формують кліпову свідомість учасників мережевих комунікацій» [3, с. 27]. Тому професійна діяльність остаточно набула гібридного характеру, де комунікація в цифрових середовищах (месенджери, метавсесвіти, професійні мережі) займає до 80% робочого часу фахівця.

Актуальність дослідження зумовлена такими факторами:

Професійна селекція: Сучасні рекрутери та алгоритми ШІ використовують цифровий слід як «неявне резюме» для оцінки емоційного інтелекту та конфліктності кандидата.

Криза цифрової приватності: Студентська молодь часто не усвідомлює довгострокових наслідків публікацій, що створює ризики для їхньої майбутньої кар'єри (ефект «цифрової вічності»).

Трансформація етикету: Виникнення нових норм асинхронної комунікації потребує наукового осмислення та впровадження в освітній процес підготовки фахівців будь-якого профілю.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та практичне дослідження цифрового сліду як інтегрального показника комунікативної культури сучасного фахівця, а також розробка критеріїв оцінки та рекомендацій щодо свідомого формування позитивного професійного іміджу в цифрову епоху.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: розкрити зміст поняття «цифровий слід» у контексті професійної комунікативної компетентност; класифікувати компоненти цифрової комунікативної культури (етикет, структурність, реактивність, емпатія); здійснити емпіричний аналіз цифрової активності студентів (на прикладі соціальних мереж та освітніх

платформ) для виявлення типових комунікативних помилок, розробити матрицю оцінки цифрового етикету фахівця на основі аналізу його мережевої активності; сформулювати практичні рекомендації для здобувачів вищої освіти щодо корекції власного цифрового сліду з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці.

Історіографія. Серед українських учених, предметом наукових досліджень яких стали різноманітні аспекти проблематики етикету, назвемо: М. Стахів, С. Цвілюк (комунікативний етикет, педагогічний аспект), Ю. Палеху (етика ділових відносин), Л. Ручко, С. Федько (нетикет), В. Снітинського, Н. Завальницьку, О. Брух (діловий етикет в контексті міжнародного бізнесу), І. Хожило (етикет публічного адміністрування) та ін.

Виклад основного матеріалу. Цифровий слід - це унікальне поєднання даних, які користувач залишає в мережі, що стає «цифровим двійником» особистості. Для студента, як майбутнього фахівця, цей слід є не просто архівом активності, а динамічним індикатором його готовності до професійної взаємодії.

Насамперед розглянемо структуру цифрового сліду в студентському середовищі. Він поділяється на дві категорії:

– Активний: Те, що студент публікує свідомо (дописи в Instagram, LinkedIn, коментарі в Telegram-каналах університету, проєкти на GitHub).

– Пасивний: Інформація, що генерується без прямої волі користувача (метадані, згадки іншими користувачами, результати в рейтингових списках).

Приклад: Студент-маркетолог може мати відмінні оцінки в заліковці, але якщо його профіль у LinkedIn порожній, а в Twitter він веде агресивні суперечки щодо нерелевантних тем, його «цифрова комунікативна культура» оцінюється роботодавцем як низька.

Для комплексного аналізу цифрового сліду як показника комунікативної культури було застосовано змішаний метод дослідження (Mixed Methods Research), що поєднує кількісні та якісні підходи. Це дозволило оцінити не лише обсяг цифрової активності студентів, а й її змістовне наповнення.

Дослідження проводилося серед студентів 2–4 курсів (бакалаврат) спеціальностей «Журналістика», «Психологія» та «Комп'ютерні науки». Загальна вибірка склала 50 осіб. Такий вибір спеціальностей дозволив порівняти підходи до цифрової комунікації у майбутніх гуманітаріїв та технічних фахівців.

Процес дослідження був розділений на три ключові етапи:

Етап I: Анкетування (кількісний метод). Студентам було запропоновано самостійно оцінити свій цифровий слід за допомогою Google Forms. Питання стосувалися частоти публікацій, наявності конфліктних ситуацій у коментарях та усвідомленості налаштувань приватності.

Етап II: Метод «Цифрового аудиту» (якісний аналіз). За згодою учасників було проведено вибірковий аналіз їхніх відкритих профілів у мережах LinkedIn та Instagram. Критеріями оцінки виступали: грамотність (відсутність лексичних та пунктуаційних помилок у дописах), стилістична відповідність (здатність адаптувати тон викладу (tone of voice) під платформу), етичність (реакція на коментарі та ведення публічних дискусій).

Етап III: Кейс-стаді (аналіз конкретних ситуацій). Моделювання ситуації «Digital Crisis Management». Студентам пропонувалося розв’язати кейс, де їхній професійний авторитет був підданий критиці в мережі, з метою оцінки їхньої здатності до конструктивного діалогу.

Для верифікації результатів було розроблено шкалу Digital Communication Maturity (DCM), яка включає: коефіцієнт конструктивності (K_c, співвідношення аргументованих тверджень до емоційних висловлювань у дискусіях), індекс цифрової емпатії (I_{de}, здатність підтримувати професійний етикет у кризових комунікаціях, повнота професійного профілю (наявність структурованої інформації про навички, проєкти та досягнення)

Окрім ручного моніторингу, використовувалися інструменти семантичного аналізу (наприклад, Python-бібліотеки NLTK або TextBlob) для визначення загальної тональності повідомлень у відкритих студентських спільнотах. Це дозволило виявити загальний рівень токсичності або підтримки (social support) у студентському цифровому середовищі.

В основу дослідження покладено метод порівняльного аналізу між «декларованим» та «реальним» цифровим слідом. Приклад реалізації: Студенту пропонується відповісти на питання: «Чи використовуєте ви нецензурну лексику в мережі?». Більшість відповідає «Ні» (декларована поведінка). Проте, при аналізі коментарів у закритих Telegram-чатах курсу (реальна поведінка) за допомогою скриптів пошуку ключових слів, виявляється інша картина. Це дозволяє виміряти рівень комунікативної адаптивності – здатність змінювати стиль мовлення залежно від публічності майданчика.

Для оцінки емоційного інтелекту як складової культури використовується автоматизований аналіз тональності тексту. Приклад: Аналізувалися відповіді студентів у гілках обговорення складних завдань на платформі Moodle.

Варіант А (низька культура): «Це завдання неможливо виконати, викладач не пояснив тему!» (Тональність: негативна, деструктивна).

Варіант Б (висока культура): «У завданні №3 є неоднозначність у формулюванні, чи могли б ми уточнити алгоритм?» (Тональність: нейтральна/позитивна, конструктивна).

Коефіцієнт K_c (конструктивності) розраховується як відношення повідомлень типу Б до загальної кількості коментарів.

Активно використовується і метод «цифрових провокацій» (експериментальна частина). Це активний метод, де в контрольованому середовищі (наприклад, у навчальному Discord-сервері) створюється штучний комунікативний конфлікт. Приклад: Модератор (дослідник) вкидає в чат завідомо помилкову тезу щодо майбутнього іспиту в агресивній формі. Мета: зафіксувати реакцію студентів. Показник культури: хто зі студентів перейшов на особистості (негативний слід), а хто спробував перевірити інформацію через офіційні канали та заспокоїти інших (позитивний слід фахівця-лідера).

Ми впровадили бальну систему оцінки профілів студентів, що імітує погляд HR-менеджера 2026 року. Критерії оцінки (приклади): 0 балів: Замість фото – аватарка з аніме; у розділі «Про себе» - цитати з пісень; навички не вказані. 5 балів: Професійне фото; лаконічний опис досвіду волонтерства; підписки на профільні групи (наприклад, «Digital Marketing Insights»). Кейс: студент-програміст, який робить репости технічних статей із власним критичним коментарем, отримує вищий бал за «комунікативну компетентність», ніж той, хто просто постить сертифікати без жодного слова.

Завершальний етап – самоаналіз власної історії браузера та видалених повідомлень. Приклад запитання: «Чи видаляли ви протягом останнього року коментарі або пости через страх, що їх побачить майбутній роботодавець?». Аналіз: Якщо студент видаляє контент - це ознака зростання комунікативної відповідальності. Якщо він навіть не задумується над цим, це свідчить про низький рівень «цифрової зрілості».

Проаналізуємо комунікативну культуру майбутніх фахівців у месенджерах та освітніх платформах. Зважаючи на те, що «цифрові інструменти дозволяють створювати безпечне комунікаційне середовище, де кожен має можливість висловитися, отримати зворотний зв’язок та поступово долати бар’єри в спілкуванні» [2, с. 353], здобувачі освіти все частіше використовують чати в Telegram, Discord та навчальні системи типу Moodle або Google Classroom. Саме тут формується базис професійної етики. У XXI ст. цифровий етикет стає невід’ємною складовою комунікативної культури, встановлюючи ціннісні

орієнтири та правила для учасників мережевих взаємодій на різних рівнях. У третьому десятилітті XXI ст. цифрове спілкування вже стало невід'ємною частиною ділового середовища, а цифровий етикет – ключовим елементом ділової комунікації, який визначає якість і ефективність різноманітних комунікативних процесів [3].

Розглянемо ситуацію роботи над командним стартапом. Студент, який ігнорує повідомлення, використовує надмірну кількість нефункціональних емодзі або пише «капслоком» у робочий час, демонструє відсутність навичок цифрової фасилітації. Навпаки, вміння структурувати думку, використовувати гіперпосилання для економії часу колег та дотримання таймінгів відповіді - це і є прояви високої комунікативної культури.

Для сучасного фахівця межа між приватним і професійним життям у мережі стає напівпрозорою. Комунікативна культура проявляється в тому, як студент транслює свої цінності. Тому «формування культури цифрової етики у здобувачів професійної освіти є ключовим чинником забезпечення безпечного, відповідального й толерантного використання цифрових технологій» [1, с. 246].

Приклад: Студент економічного факультету, який бере участь у дискусіях під постами профільних міністерств. Якщо його коментарі аргументовані, спираються на нормативну базу та написані з дотриманням ділового етикету, це формує позитивний цифровий слід. Якщо ж вони емоційні та токсичні, то це «червоний прапорець» для майбутнього найму.

Окреслена проблема враховує і етичний аспект «культури скасування». Сучасний фахівець має розуміти концепцію цифрової вічності. Будь-яка комунікативна помилка, зафіксована скріншотом, може стати частиною професійного сліду через роки. Приклад зі студентства: Невдалий жарт у спільному чаті курсу, що має ознаки дискримінації. Навіть через 5 років, коли цей студент претендуватиме на посаду в міжнародній компанії, цей фрагмент цифрового сліду може стати причиною відмови. Професійна культура сьогодні - це, перш за все, відповідальність за кожне надруковане слово.

Для підвищення рівня комунікативної культури студентам варто дотримуватися стратегії «цифрової гігієни»:

– Розділення контекстів: Чітке розуміння, де доречний сленг, а де - академічний стиль.

– Аргументація замість емоцій: Будь-яка публічна незгода має бути підкріплена фактами.

– Візуальна культура: Професійне фото профілю та охайне оформлення сторінок – це також засіб невербальної цифрової комунікації.

Для об'єктивізації поняття «комунікативна культура» ми розробили матрицю критеріїв, за якою оцінювався цифровий слід студентів під час експериментального навчання. Кожен критерій оцінювався за 5-бальною шкалою.

Табл. 1. Матриця оцінки цифрового етикету фахівця

Критерій	Опис прояву у цифровому сліді	Показник низької культури	Показник високої культури
Реактивність	Швидкість та адекватність відповіді	Ігнорування, відповіді через 48+ годин без попередження	Дотримання правила «золотої години» або статус «зайнятий»
Структурність	Логіка побудови повідомлення	«Потік свідомості», розбиття однієї думки на 10 коротких повідомлень	Використання списків, тез, чітке формулювання запиту
Візуальна гігієна	Використання медіафайлів, емодзі	Надмір стікерів, нецензурні меми, Caps Lock	Доречне використання візуальних акцентів, фахові інфографіки
Цифрова емпатія	Тон спілкування (Tone of Voice)	Агресія, пасивна агресія («Як я вже казав...»), сарказм	Конструктивний фідбек, слова підтримки, ввічливе уточнення

Під час дослідження було виявлено, що студенти з високим рівнем комунікативної культури рідше стають ретрансляторами фейкових новин у чатах груп. Приклад: У ситуації поширення неперевіреного розкладу іспитів «культурний» фахівець спочатку перевіряє інформацію на офіційному сайті деканату і лише потім робить репост із коментарем: «Колеги, інформацію підтверджено, посилання на джерело додаю». Це формує цифровий слід надійної та аналітичної особистості.

Студенти часто помилково вважають, що цифрова комунікація має бути миттєвою. Проте професійна культура вчить поважати цифрові кордони. Результат експерименту: Студенти, які надсилали робочі запитання викладачам або лідерам команд після 21:00 без позначки «нетерміново», у 65% випадків отримували негативну або коротку відповідь. Навчання студентів функції «відкладеного повідомлення» (Scheduled Message) стало індикатором їхнього професійного зростання.

Висновки. Як бачимо, «цифрові комунікації є потужним фактором формування світогляду особистості і ціннісної орієнтації суспільства» [4, с.180]. А цифровий слід - це не компромат, а інструмент. Для сучасного фахівця він стає головним доказом його комунікативної культури ще до моменту першого рукостискання. Студентське середовище є ідеальним полігоном для тестування цих навичок. Вміння бути зрозумілим, етичним та конструктивним у мережі - це найважливіша «м’яка навичка» (soft skill), яка конвертується в успішну кар’єру в цифрову епоху.

У 2026 р. «цифровий вакуум» (повна відсутність інформації про фахівця) сприймається роботодавцями як ризик. Фахівець, який не залишає професійних слідів, виглядає таким, що не володіє сучасними інструментами взаємодії. Отже, професійна культура – це не приховування себе, а свідоме конструювання позитивного, змістовного та етичного цифрового образу.

Список використаних джерел:

1. Белан В. Формування культури цифрової етики у здобувачів професійної освіти. Матеріали конференції «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи». 2025. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи = Profesional Development of Personality: Problems and Perspectives : матеріали доп. XIII міжнар.наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 06–07 листоп. 2025 р.: у 2 ч. / М-во освіти і науки України [та ін.]; / ред. кол.: Н. Ничкало, В. Радкевич, І. Андрощук [та ін.]. – Хмельницький : ХНУ, 2025. С.243-245. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747209/.

2. Довбешко М. Використання цифрових інструментів і платформ у розвитку комунікативних навичок здобувачів професійної освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 86, том 1. С.251–356.

3.Конюкова І., Сидоровська Є. Цифровий етикет комунікативної культури XXI ст. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв :. 2021. № 1. С. 26–30. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/b.

4. Цифрове врядування : монографія / О. Карпенко, Ж. Денисюк, В. Наместнік [та ін.] ; за. ред. О. Карпенка. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.

PODCASTING AS A TOOL FOR NON-FORMAL PROFESSIONAL EDUCATION IN THE IT INDUSTRY

Kateryna RIABOTYNSKA
Master's Student in Journalism, State Tax University

The purpose of this study is to demonstrate podcasting as a tool for non-formal professional education within the IT industry and to define the journalistic quality criteria for such content. The object of the study is the educational potential of podcasts, while the subject focuses on communicative and editorial solutions (topic, format, language, episode structure, narrative, expertise, fact-checking, and ethical compliance) that influence learning effectiveness and audience trust. The relevance of the topic is driven by three factors: the increasing demand for short-term learning cycles and micro-credentials, the development of audio platforms, and the growing role of communities in professional development.

In the context of this report, non-formal professional education in IT is defined as the systematic (though not necessarily institutionally certified) acquisition of knowledge and practices through professional communication: experience sharing, case studies, tool reviews, error analysis, career and soft skills advice, and navigating trends (AI, cybersecurity, DevOps, product management). Podcasting is well-suited for these tasks due to its consistent release schedule, relatively low production costs, and high format flexibility, including interviews with practitioners, panel discussions, "explain-it-simple" series, short guides, or audio narratives about products and team processes.

At the same time, the educational value of a podcast does not emerge automatically. For an IT audience, specificity is paramount: a clear definition of the problem, the context of tool application, practical examples, and transparent labeling of difficulty levels (junior/middle/senior) and prerequisites. From a journalistic perspective, this necessitates a defined editorial policy and "creator media literacy". It is essential to distinguish between facts and opinions, avoid covert advertising, clearly label partner integrations, and refrain from creating the illusion of a "uniquely correct" approach. The linguistic aspect is also significant: while Anglicisms are prevalent in professional IT discourse, an educational podcast must balance technical precision with accessibility, providing concise explanations and usage examples.

A separate focus is the issue of effectiveness measurement. Unlike text-based courses, podcast listening is often a background activity, and different platforms offer

varying metrics. Consequently, standardized approaches to audience measurement and podcast consumption are vital for the industry. The IAB Tech Lab maintains the Podcast Measurement Technical Guidelines (v2.2, updated May 2, 2024), which detail the principles of server-side measurement for downloads/listens and the necessity of transparent rules for filtering anomalies and bot traffic. For educational IT projects, these approaches enable a more honest comparison of the dynamics between different series and formats, avoiding "inflated" indicators – a factor especially critical when reporting to partners or internal management.

Alongside quantitative metrics, qualitative indicators related to learning outcomes are essential. In corporate training practices, it is common to combine content analysis with "competency mapping", where each episode is linked to a specific skill or professional role. This is further evidenced by the rising demand for digital and AI-related fields, as highlighted in analytical reports from online learning platforms. Specifically, the Coursera Global Skills Report 2025 emphasizes the rapid growth of interest in GenAI as a skill category, which indirectly reinforces the relevance of agile, non-formal learning formats [1]. Podcasts, in turn, can respond quickly to these shifts; however, they must do so responsibly, ensuring that educational substance is not replaced by speculative promises.

The scientific novelty of this study lies in the proposed journalistic-educational approach to defining a podcast as a "micro-learning media product" for the IT industry. In this framework, the unit of analysis is not merely the genre or topic, but a set of attributes defining educational suitability: structure, evidence-based content, practical applicability, ethical transparency, and measurability [2]. It is proposed to evaluate the quality of such podcasts as a balance of three components: editorial (credibility, scripting, moderation, fact-checking); didactic (skill-oriented goals, examples, reinforcement of key points, summaries, and "next steps"); industrial (alignment with real-world work practices, relevance to specific roles, and connection to industry tools and processes) [5].

The applied conclusion suggests that Master's programs in Journalism can integrate podcasting as a practice for creating educational products for professional communities, particularly in the IT sector. This enables students to simultaneously refine their skills in interviewing, editing, storytelling, data management, and ethics, while also gaining an understanding of the logic of technological markets and professional terminologies [6]. Furthermore, educational podcasts in the IT field can serve a social function: fostering a culture of lifelong learning, lowering the barriers to entry into the profession, promoting security practices (specifically cyber hygiene), and popularizing a responsible approach to data.

In conclusion, podcasting as a tool for non-formal professional education in the IT industry is effective only when supported by editorial responsibility and a clear didactic structure. For the field of journalism, this opens a perspective of moving beyond the traditional information product toward an educational one, where audience trust is secured not only by the quality of presentation but also by evidence-based content, specificity, and transparent measurement of outcomes.

References:

1. Global Skills Report. Coursera. 2023. URL: https://www.coursera.org/skills-reports/global.

2. IAB Tech Lab announces Podcast Measurement Updates for public comment. Media Marketing More. 2024. URL: https://www.mxmindia.com/news/iab-tech-lab-announces-podcast-measurement-updates-for-public-comment/.

3. Podcast Measurement Technical Guidelines. IAB Tech Lab. 2024. URL: https://iabtechlab.com/standards/podcast-measurement-guidelines/.

4. Podcast Measurement v2.2 is Ready for Implementation. IAB Tech Lab. 2024. URL: https://iabtechlab.com/podcast-measurement-v2-2-is-ready-for-implementation/.

5. The IEEE Transportation Electrification Community Podcast. Transportation Electrification Counsil. 2024. URL: https://tec.ieee.org/education/.

6. The new skills triad: How we equip the workforce for the future of work. World Economic Forum. 2025. URL: https://surl.lu/lkaazf.

ЦИФРОВЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

СОВА Маргарита
д-р пед. наук, проф.,
професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету,
ДЄНІЖНА Світлана
канд. Пед. наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету

У сучасних умовах цифрового суспільства увага вітчизняних і зарубіжних вчених частіше звертається до проблеми цифрового благополуччя, що розглядається як інтегральне почуття задоволеності, позитивних емоцій, комфорту та щасливих сподівань. Певна річ, постійні цифрові трансформації техносфери, цифровізація повсякденності спричиняють виклики благополуччю технологічно розширеної особистості, що, у свою чергу, зумовлює створення нової соціокультурної ситуації, з її неосяжним потенціалом і ризиками. Звідси виникає необхідність урахування нових чинників впливу новітніх технологій і цифрової повсякденності на благополуччя людей.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що сфера цифрового благополуччя є недостатньо вивченою в науковій літературі. Опубліковані наукові праці з даної проблематики мають переважно теоретико-аналітичний характер. Науково-аналітичний огляд емпіричних досліджень дозволяє відзначити неоднозначність впливу цифрових технологій на благополуччя особистості. Дослідники наголошують на біполярності цього впливу. Автори зазначають, що з одного боку, в впровадження цифрових технологій не пов'язано з техностресом, що знижує психологічне благополуччя людей; з іншого – відзначається зростання ефективності діяльності, підвищення задоволеності від успішного освоєння цифрових технологій.

На увагу заслуговують результати наукового аналізу, які показують зниження психологічних розладів завдяки використанню терапевтичних чат-ботів за допомогою інтелекту. Однак і значного покращення загального психологічного благополуччя не спостерігалось.

Отже, в сучасних дослідженнях з даної проблеми помітним є зосередження уваги на різних аспектах цифрового благополуччя – інтегральному феномені, що відображає потребу суспільства в рефлексії впливу цифрових технологій та

трансформацій на різні сфери життєдіяльності людини [4; 7], а також зв'язків цифрового благополуччя з показниками цифрової соціалізації.

Слід зазначити, що традиційні підходи до розуміння благополуччя наразі переосмислюються з урахуванням сучасного соціокультурного контексту, що визначається ускладненими взаємозв'язками між традиційними та цифровими способами соціалізації.

Разом з тим, виникає необхідність у вивченні особливостей адаптації людини до можливостей і ризиків цифрового середовища, до змішаної онлайн/офлайн-реальності. Тому актуальності набуває наукова рефлексія впливу цифрових трансформацій на різні сфери життєдіяльності людини та аналіз функціональних підходів до розуміння цифрового благополуччя

Мета статті – аналіз сучасних підходів до вивчення цифрового благополуччя як соціокультурного феномена.

Як зазначалось, у різних галузях наукового знання увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників все більше привертає феномен «цифрове благополуччя» [1; 2; 4; 7]. Термінологічний аналіз даного поняття дозволяє розглядати його у різних аспектах. Так, у повсякденному житті дефініція «цифрове благополуччя» зустрічається у вигляді назв цифрових додатків для відстеження та обмеження екранного часу на пристроях та онлайн-платформах. Звідси даний феномен розглядається як соціокультурний і економічний критерій впровадження цифрових технологій, який визначається такими показниками, як: доступність інтернету, розвиненість цифрової інфраструктури, рівень кібербезпеки (наприклад, Digital Quality of Life Index, 2023).

Узагальнення наукових відходів до тлумачення феномена цифрового благополуччя дозволяє зауважити, що з позицій соціокультурного підходу поняття «цифрове благополуччя» розглядається крізь призму можливостей цифрової інфраструктури для підтримки культурного співтовариства, охорони здоров'я, освіти, політичних громад. Наприклад, через показники цифрової довіри, задоволення потреб через цифрові технології, соціальної інтегрованості в цифрове середовище.

У межах правового та етичного підходів досліджуваний феномен тлумачиться в аспекті питань конфіденційності, дотримання цифрових прав, етичних принципів і норм, а також у контексті правового регулювання використання цифрових технологій, відповідальності та управління ризиками у цифровому середовищі [1, с. 23].

З точки зору психологічних досліджень увага зосереджується на розкритті цифрового благополуччя як самостійного феномена [5]. Науковий інтерес вчених загострюється навколо досягнення балансу між позитивними та негативними аспектами наслідками використання новітніх технологій в цифровому просторі сучасного світу [3; 6].

У зарубіжних дослідженнях здійснюються спроби емпіричного вивчення цифрового благополуччя через розробку індексів, зокрема на основі Digital Well-Being Index (2022). Розробка таких індексів дає змогу визначити конструктивні стратегії адаптації людини до умов цифрової повсякденності. Проте проаналізовані індекси цифрового благополуччя не враховують сучасну методологію аналізу людини, життєдіяльність якої відбувається в умовах змішаної онлайн/офлайн реальності та постійного зрощування особистості з цифровими «добудовами» і, відповідно, з необхідністю адаптації до постійно мінливого цифрового світу. Тому існує теоретична та практична потреба в конкретизації змісту та структури цифрового благополуччя, заснованих на обліку системи соціально-психологічних індикаторів.

Певна річ, що при розкритті соціально-психологічних аспектів цифрового благополуччя доцільно враховувати сучасні підходи до розуміння психологічного благополуччя та його показники, а саме: інтегрованість, суб'єктивність переживання, баланс між позитивними та негативними наслідками, важливість позитивного функціонування особистості та базових потреб. Варті уваги результати теоретичних та емпіричних досліджень зв'язку різних аспектів цифрової соціалізації та благополуччя, а також наукові розробки для аналізу специфіки феномена цифрового благополуччя [4; 7].

Методологічним підґрунтям для виявлення впливу цифрових технологій на соціалізацію особистості та її благополуччя, є соціально-когнітивна концепція цифрової соціалізації. У даній системі дослідницьких координат цифрової соціалізації цифрове благополуччя передбачає аналіз і оцінку задоволеності технологічно розширеної особистості, якій притаманне поєднання з цифровими інструментами, процесом і результатами соціалізації на перехресті традиційного та цифрового вимірів. Звідси цифрове благополуччя розуміється як суб'єктивне переживання балансу між здобуттям і реалізацією онлайн-можливостей та зіткненням з онлайн-ризиками в процесі адаптації технологічно розширеної особистості, що забезпечує її цілісність та позитивне функціонування як у змішаній реальності, так і в умовах цифрової соціальності.

На підставі проведеного аналізу слід виокремити три основні компонента в структурі цифрового благополуччя, а саме : 1) задоволеність імерсійним

поринанням та управління змішаною реальністю; 2) самореалізація та управління власними ресурсами технологічно розширеної особистості; 3) задоволеність і управління цифровою соціальністю.

Задоволеність імерсійним поринання та управління змішаною реальністю – базова умова позитивного функціонування особистості в цифровому середовищі, що відображає ідею цифрової рівності та визначається в контексті цифрового благополуччя через суб'єктивне переживання людиною своєї технологічної оснащеності (ступінь задоволеності, почуття дефіциту, валентність переживань) з метою успішного здійснення діяльності та забезпечення потреби в автономії в умовах змішаної реальності. У контексті ризиків цифрової залежності важливим компонентом цифрового благополуччя стає управління змішаною реальністю завдяки регуляції та підтриманню балансу між онлайн- і офлайн-діяльністю та подолання ризиків інтернет-залежності.

Самореалізація та управління власними ресурсами технологічно розширеної особистості – ключовий компонент цифрового благополуччя. У даному аспекті значущості набуває задоволеність змістом і різноманіттям онлайн-діяльності, а також готовність до активного оволодіння новими технологіями, а також задоволеність досвідом їх застосування для оптимізації діяльності та підвищення якості життя. З цих позицій слід враховувати значення технофілії як основи позитивного використання інтернету, тоді як технофобія та технострес, навпаки, ускладнюють процес адаптації до цифрової повсякденності.

У структурі цифрового благополуччя інструментом безпечного та ефективного управління технологічно розширеної особистості власними «добудовами» виступає цифрова компетентність як здатність особистості ефективно та безпечно застосовувати цифрові технології у різних сферах життєдіяльності. Зрозуміло, що цифрова компетентність сприяє забезпеченню потреби в кібербезпеці, відчутті свого потенціалу та самореалізації, ефективній діяльності в умовах цифрового середовища. З точки зору управління цифровими «добудовами» для досягнення кібербезпеки як складової цифрового благополуччя, значущим стає технораціоналізм – усвідомлене та збалансоване ставлення особистості до технологічного прогресу. Вартий уваги і досвід зіткнення з онлайн-ризиками, що виступає невід'ємною складовою соціалізації особистості. При цьому інтенсивність і характер такого досвіду, а також вибір конструктивних або деструктивних стратегій подолання цифрових ризиків набувають певного значення в змісті та структурі цифрового благополуччя.

Задоволеність і управління цифровою соціальністю включає різні практики встановлення та підтримки соціальних зв’язків, що сприяє задоволенню потреб у онлайн-комунікації з іншими. Задоволеність соціальним капіталом, досвідом онлайн-спілкування, участю в цифрових практиках і управління самопрезентацією в змішаній реальності на противагу деструктивним практикам доповнюють структуру цифрового благополуччя.

На особливу увагу в даному аспекті заслуговує цифрова культура, яка виступає водночас і середовищем, у межах якого проходить життєдіяльність технологічно розширеної особистості, і системою правил й практик, якими вона опановує в процесі цифрової соціалізації. Цифрова культура сприяє безпечному використанню цифрових можливостей, забезпечує ефективне управління цифровою соціальністю. Задоволеність безпекою, позитивністю, якістю та різноманітністю цифрового середовища, певна річ, є складовою цифрового благополуччя.

Серед індикаторів цифрової соціальності слід відзначити задоволеність медіацією цифрової активності як можливості отримання підтримки в освоєнні правил і розвитку цифрових практик.

Таким чином, структура цифрового благополуччя як баланс безпеки та розвитку в процесі адаптації технологічно розширеної особистості до трансформацій цифрового середовища складає поєднання трьох взаємопов’язаних компонентів: задоволеність імерсійним поринанням та управління змішаною реальністю як умови її автономії; самореалізація та управління власними ресурсами технологічно розширеної особистості, її цифровими «добудовами» як основи безпеки особистості, її компетентності та цілісності у змішаній реальності; задоволеність і управління цифровою соціальністю. Взаємодія цих компонентів сприяє відчуттю у особистості пов’язаності, залученості та належності до змішаної реальності сучасного цифрового простору.

Глибока рефлексія наукового співтовариства можливих наслідків цифрових трансформацій (позитивних і негативних) на рівні особистості та суспільства, а також розробка конструктивних стратегій взаємодії з ними, на жаль, відстає за швидкістю від самих змін, що певною мірою впливають на психологічну, соціальну, культурну та екологічну сфери. Існуючі теоретико-методологічні конструкти не завжди відповідають соціальним і практичним запитам, які детерміновані розвитком нового типу особистості, розширеної цифровими інструментами в умовах змішаної онлайн/офлайн-реальності.

Пропонована структура і розглянутий зміст цифрового благополуччя, а також їх емпірична верифікація мають розширити уявлення щодо конструктивних стратегій адаптації людини в умовах цифрової повсякденності, що має забезпечити як оптимальний рівень стабільності суспільства, так і його перспективний розвиток суспільства за умов сучасних соціальних, культурних і технологічних викликів.

Список використаних джерел:

1. Вовк В., Бліхар В. Правове регулювання в інформаційному просторі в контексті цифрового гуманізму як компенсація недотримання норм інформаційної етики та цифрового громадянства. Філософські та методологічні проблеми права. Т.1. №29 (2025). С.22–28. URL: https://philosophy.navs.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1675/1666.

2. Дєніжна С. Технологічне розширення особистості в умовах цифрової повсякденності. Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства. Збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції. 2025 р., м. Ірпінь: Державний податковий університет, С.63-66 URL: https://api-ir.dpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/.

3. Сова М. Дєніжна С. Digital-технології творчої самореалізації особистості за умов духовної кризи. Науковий журнал «Габітус». Вип. 34, Видавничий дім «Гельветика», Одеса, 2022. С.52–57. URL: http://habitus.od.ua/journals/2022/34-2022/8.pdf.

4. Burr C., Taddeo M., Floridi L. The Ethics of digital well-being: a thematic review. Science and Engineering Ethics. 2020. № 26(4). С. 2313–2343. URL: https://doi.org/10.1007/s11948-020-00175-8.

5. Büchi M. Digital well-being theory and research. New Media and Society. 2024. № 26(1). С. 172–189. URL: https://doi. Org/10.1177/14614448211056851.

6. Global Digital Wellbeing Index Executive Summary. Sync. 2024. URL: https://sync.ithra.com/dwi/en/index-report.

7. Vanden Abeele, M.M.P., Nguyen, M. Digital well-being in an age of mobile connectivity: An introduction to the Special Issue. Mobile Media and Communication. 2022. № 10(2). С. 174–189. URL: https://doi.org/10.1177/20501579221080899.

THE UTILIZATION OF STORYTELLING AND DRAMATIZATION TECHNIQUES IN ECONOMIC PODCASTS TO ENHANCE AUDIENCE ENGAGEMENT

Iryna TUMANOVA
master's Student in Journalism, State Tax University

Today, economic podcasts compete not only with one another but with the entire spectrum of audio content, including music, talk shows, news, and educational courses. In such an environment, maintaining audience attention emerges as a pivotal condition for effective communication. While listeners seek knowledge, their retention is secured only when information is structured, emotionally processed, and possesses a rhythm that sustains engagement throughout the episode. Consequently, storytelling and dramatization techniques are increasingly utilized as instruments of economic journalism within the audio format. These methods do not substitute facts with emotions; rather, they construct a coherent context for facts, wherein complex subjects are transformed into intelligible narratives regarding decisions, risks, choices, and consequences.

The objective of this research is to demonstrate how storytelling and dramatization can enhance listener engagement in economic podcasts while upholding standards of accuracy, verification, and editorial ethics. The object of the study is economic podcasts, while the subject encompasses the journalistic techniques of narrative construction that influence listen-through rates, emotional resonance, and information retention [2, pp. 16–24]. The relevance of this topic is underscored by the fact that economic narratives are often perceived as "dry"; however, modern audiences demand not only raw data but also a clear narrative logic that helps bridge the gap between macroeconomic processes and everyday experience.

Storytelling in a podcast is not an act of fabrication, but rather a method of organizing reality. It addresses three pivotal questions: "Who is the protagonist?", "What is the conflict?", and "What transformation has occurred?" [1, pp. 7369–7378]. In an economic context, the protagonist may be an individual, a business, a community, a city, or even a process (for instance, inflation conceptualized as a "character" that alters household behavior).

Conflict manifests as a clash of interests, resource scarcity, uncertainty, regulatory constraints, or technological shifts. Transformation represents the consequences of decisions: the transition to new models, investments, losses, or gains. Such a structure allows the listener to comprehend the narrative logic and perceive the story's progression, rather than encountering a "wall of figures".

Dramatization in an economic podcast does not imply exaggeration. Instead, it involves the selection of moments that generate tension and anticipation of an outcome: points of uncertainty, dilemmas, risks, or turning points. This may include, for example, an entrepreneur’s decision: whether to secure a loan with a fluctuating interest rate or to defer investment; a community’s decision: whether to launch an industrial park without sufficient infrastructure or to await state support; a household’s decision: whether to purchase real estate amid inflation or to preserve funds through other means. Here, dramatization does not create a fictional conflict but accentuates a real choice, making the economic subject “tangible”.

The mechanism of listener engagement operates on several levels. First, the emotional level: a story activates empathy, allowing the listener to “transpose” the situation onto themselves. Second, the cognitive level: a well-constructed narrative helps structure information, facilitating the understanding of cause-and-effect relationships and the retention of key facts [2, pp. 16–24]. Third, the behavioral level: the listener is more likely to listen to the episode to its conclusion, return to the podcast, and recommend it. It is these levels that constitute engagement metrics: average listening duration, completion rates, repeat listens, feedback, and shares.

In the practice of economic podcasting, several operational storytelling techniques can be identified. The first is the “narrative hook” intro: a brief scene or fact that provokes a question. For example: “An entrepreneur from a small town spent two years searching for employees, only to eventually relocate production to another region. Why did this happen?” The second is character-centric focus: instead of abstract “markets” and “indices”, a specific decision-maker emerges at the center. The third is the causal map: the host does not merely report a fact but demonstrates its impact on the decision-making chain within businesses, households, and regions. The fourth is the “pivot”: the moment when a protagonist alters their strategy due to new information or shifting conditions [1, pp. 7369–7378].

Dramatization is realized through rhythm and the construction of tension. In the audio format, pauses, intonation, and the contrast between fast and slow pacing are vital. For instance, a host may first outline expectations (“it seemed the project was ready for launch”), then pause at an obstacle (“but it emerged that the grid capacity did not meet requirements”), and subsequently demonstrate the resolution (“the team altered their investment logic and secured an energy partner”). The listener perceives this as a mini-drama involving tension, crisis, and resolution, which naturally sustains their attention.

Simultaneously, it is crucial to mitigate the risks that may arise from excessive dramatization in economic podcasts. First, there is the danger of oversimplification,

where complex economic processes are easily reduced to “black-and-white” narratives. Second is the risk of emotional manipulation, where drama substitutes for analysis and facts. Third is the peril of “heroizing” or “demonizing” characters, which diminishes analytical quality [5, pp. 76–86]. Consequently, a journalist must strictly delineate the emotional component from the factual foundation: every scene must be supported by verified information, and conclusions must be grounded in data and expert explanations.

Effective storytelling in a podcast necessitates a meticulously designed script. The screenplay for an economic episode may adopt the structure of “question – path of discovery – answer”, where the host and the listener move together from uncertainty toward clarity [4]. This cultivates a sense of collaborative discovery that sustains engagement. For example: “Why did the growth in exports not result in increased income for local workers?” Throughout the episode, the host deconstructs the problem into its constituent causes: the structure of value-added chains, productivity levels, tax incentives, and the localization of production. Thus, the narrative maintains a sense of intrigue while leading to a transparent, well-reasoned conclusion.

Crucial elements of dramatization include “time pressure” and “stakes”. For businesses, these stakes involve profitability and survival; for communities, they concern employment; and for households, the standard of living. When the host articulates these stakes clearly, listeners better perceive the significance of the economic subject for their own lives. Stakes help to “animate” macroeconomic indicators, transforming them into issues that affect specific individuals.

In a practical dimension, the approach of “economic event as a plotline” proves useful. For instance, a central bank decision can be presented as a narrative of constraints and choices: inflation exerts pressure on prices, while rising interest rates impact credit and business. Such a story contains causal chains, a dilemma, and a consequence. The same applies to budgetary decisions, support programs, and investment projects. When a decision is “humanized” through its consequences, it becomes more intelligible [3].

To assess engagement, several indicators may be applied. First, platform analytics: average listening duration, completion rates, and “drop-off” points within an episode. Second, qualitative signals: comments, correspondence, listener inquiries, and social media mentions. Third, behavioral outcomes: click-throughs to supplemental materials, the use of explanatory tools, and participation in events or surveys. These indicators provide insight into which narrative techniques are most effective for economic content [2, pp. 16–24].

In conclusion, storytelling and dramatization in economic podcasts are not merely "ornamental" but serve as functional instruments of engagement. They assist in organizing complex information, rendering it emotionally relevant and memorable, and sustaining listener attention without compromising factual accuracy. For economic journalism, it is vital to synthesize narrative techniques with analytical depth, ensuring that the story explains reality rather than oversimplifying it. Future research may focus on a comparative analysis of podcasts with varying degrees of dramatization, as well as the empirical measurement of the impact of specific techniques on engagement metrics.

References:

1. Bhatia C., Gupta M. Transmedia Storytelling In Journalism: Engaging Audiences Across Multiple Platforms. Cuestiones de Fisioterapia. 2025. № 54(4). P. 7369–7378.

2. Hyrina T. Women's audio narratives in the formation of patriotic discourse during war. State and Regions. Series: Social Communications, 2025 p., № 2 (62). C. 16–24. URL: http://www.zhu.edu.ua/journal_cpu/index.php/der_sc/article/view/1120/1126.

3. Jonathan C., Sairambay Y., Samuel J. Emotional, Cognitive, and Technological Drivers of Media Use: An Interdisciplinary Perspective. 2026. URL: https://www.researchgate.net/publication/400900723_Emotional_Cognitive_and_Technological_Drivers_of_Media_Use_An_Interdisciplinary_Perspective.

4. Lees D., Schnurr S., Patrick M., Turner M. W. Public engagement through podcasting: Putting theory into practice in a university module on globalisation and diversity. Conference: Education Through Podcasting 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/393089869_Public_engagement_through_podcasting_Putting_theory_into_practice_in_a_university_module_on_globalisation_and_diversity.

5. Maniou T. Journalism ethics in the age of unrest. Mediterranean Media Systems in the Age of Unrest. 2025. P. 76–86.

ГІС-ТЕХНОЛОГІЇ ТА ВІЗУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ РИЗИКІВ

Ольга ФОМІЧОВА
канд. хім. наук,
доцент кафедри технології захисту навколишнього середовища та безпеки праці
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Сучасна професійна діяльність фахівця з екології та захисту навколишнього середовища (НС) дедалі більше пов'язана з використанням цифрових технологій, зокрема геоінформаційних систем (ГІС). Умови зростання екологічних, техногенних і воєнних загроз вимагають не лише точного аналізу просторових даних, а й уміння швидко та зрозуміло передавати інформацію різним групам користувачів: населенню, органам влади, службам реагування, міжнародним партнерам.

У цьому контексті ГІС-технології виступають не лише як інструмент аналізу, а і як засіб візуальної комунікації ризиків, що напряму пов'язано з рівнем комунікативної компетентності фахівця. Зрозуміле представлення картографічної інформації, коректна інтерпретація даних і адаптація візуалізацій до конкретної аудиторії стають важливими професійними навичками [1].

Геоінформаційні системи забезпечують збір, зберігання, обробку та аналіз просторово орієнтованих даних, що є базою для оцінки екологічних і техногенних ризиків. Водночас результати ГІС- аналізу набувають практичної цінності лише за умови їх ефективного представлення та комунікації.

Для фахівця з екології та захисту навколишнього середовища ГІС-карта виконує функцію комплексного інформаційного повідомлення, яке поєднує в собі аналітичну та комунікативну складові професійної діяльності. На відміну від традиційних форм подання інформації у вигляді текстових звітів або табличних даних, ГІС-візуалізація дозволяє інтегрувати значні масиви різнорідної інформації в єдиний просторовий контекст, що істотно підвищує ефективність її сприйняття та інтерпретації.

У професійній практиці еколога та спеціаліста з захисту навколишнього середовища карта стає не лише інструментом аналізу, а й специфічною мовою комунікації, за допомогою якої передається інформація про рівень екологічної небезпеки, масштаби можливих наслідків та просторові межі ризиків. Карти ризиків, зони ураження, маршрути евакуації, джерела забруднення довкілля є прикладами візуальних повідомлень, що дозволяють швидко та наочно донести складну інформацію без використання громіздких текстових пояснень.

Аналітична складова ГІС-карт полягає у можливості просторового моделювання та прогнозування розвитку небезпечних процесів. За допомогою геоінформаційних технологій фахівець може оцінювати поширення забруднюючих речовин у повітрі, воді або ґрунтах, визначати зони потенційного впливу техногенних аварій, аналізувати взаємодію природних і антропогенних факторів [2].

Проте результати такого аналізу мають практичну цінність лише за умови їх коректного представлення та розуміння іншими учасниками процесу управління безпекою. Саме тому комунікативна функція ГІС є не менш важливою, ніж аналітична.

ГІС-карта як інформаційне повідомлення повинна відповідати певним вимогам, що забезпечують її комунікативну ефективність. Передусім ідеться про чіткість і зрозумілість візуалізації. Надмірна деталізація, використання складних умовних позначень або професійної термінології без адаптації до цільової аудиторії може суттєво ускладнити сприйняття інформації. Для населення, яке не має спеціальної підготовки, карта повинна бути інтуїтивно зрозумілою, з чітко окресленими зонами небезпеки та простими рекомендаціями щодо дій у разі виникнення надзвичайної ситуації.

У цьому контексті особливого значення набуває вміння фахівця адаптувати одну й ту саму ГІС- візуалізацію для різних категорій користувачів. Для управлінців та керівників служб реагування карта може містити детальну інформацію про інфраструктуру, ресурси та сценарії розвитку ситуації. Для населення ж акцент зміщується на доступність і наочність, що сприяє зниженню рівня тривожності та запобіганню панічним настроям. Таким чином, створення ГІС- карти стає процесом цілеспрямованої комунікації, а не лише технічного відображення даних.

Візуальна комунікація ризиків за допомогою ГІС має особливе значення в умовах надзвичайних ситуацій, коли час на прийняття рішень є обмеженим. Карта дозволяє швидко оцінити ситуацію, співвіднести просторові параметри загрози з конкретною територією та визначити пріоритетні заходи реагування. У таких умовах якісна візуалізація інформації може мати безпосередній вплив на ефективність рятувальних робіт і рівень захисту населення [3].

Крім того, ГІС- карти є важливим інструментом міжвідомчої комунікації. Вони забезпечують спільне інформаційне поле для екологів, рятувальників, представників місцевих органів влади та інших зацікавлених сторін. Наявність єдиних картографічних даних сприяє узгодженості дій, зменшенню інформаційних втрат і підвищенню оперативності прийняття управлінських рішень. У цьому

аспекті ГІС виступає не лише технологією, а й механізмом координації професійної взаємодії.

В умовах воєнних дій та пов’язаних із ними екологічних загроз роль ГІС як засобу візуальної комунікації ризиків значно зростає. Карти забруднення територій, пошкодження промислових об’єктів, потенційно небезпечних зон є важливим джерелом інформації як для внутрішніх, так і для міжнародних партнерів. У цьому випадку ГІС-візуалізація виконує функцію універсальної мови професійного спілкування, що дозволяє об’єктивно оцінювати ситуацію та планувати заходи з мінімізації негативних наслідків для довкілля та населення.

Таким чином, ГІС- карта у професійній діяльності фахівця з екології та захисту навколишнього середовища є багатофункціональним інструментом, який поєднує аналітичні можливості з потужним комунікативним потенціалом.

Уміння створювати, інтерпретувати та коректно використовувати ГІС-візуалізації стає важливою складовою професійної компетентності сучасного фахівця та передумовою ефективного управління екологічними і техногенними ризиками.

Візуалізація ризиків є одним з ключових завдань у сфері екологічної безпеки та цивільного захисту, оскільки дозволяє не лише аналізувати ситуацію, а й ефективно комунікувати її результати різним категоріям користувачів – від населення до органів управління та міжнародних партнерів. За допомогою геоінформаційних систем (ГІС) можливо наочно відобразити просторовий розподіл небезпечних факторів, оцінити інтенсивність їхнього впливу та прогнозувати потенційні наслідки надзвичайних ситуацій. Особливо актуальним цей підхід стає в умовах війни, коли екологічні та техногенні загрози виникають одночасно та в складних динамічних умовах.

В умовах війни на території України виникають численні екологічні ризики, що потребують негайного моніторингу та візуалізації. Одним із найбільш поширених є забруднення повітря внаслідок пожеж на промислових об’єктах, складах боєприпасів, нафтових резервуарах або внаслідок обстрілів житлових та промислових зон. ГІС дозволяє створювати карти концентрації шкідливих речовин у повітрі, відображати напрямок вітру та прогнозувати поширення забруднення на прилеглі населені пункти. Така візуалізація допомагає органам місцевого самоврядування та рятувальним службам своєчасно приймати рішення щодо евакуації населення або введення обмежень на перебування на відкритому повітрі [4].

Ще одним прикладом є забруднення ґрунтів та водних об’єктів унаслідок руйнування промислових підприємств, нафтобаз та хімічних складів. Під час війни

такі аварії можуть стати джерелами небезпечних хімічних речовин, нафтопродуктів або металічних забруднювачів.

ГІС-карти дозволяють фахівцям не лише відобразити локалізацію джерела забруднення, а й визначити його потенційний вплив на навколишнє середовище, наприклад, на річкові системи або водозабори. За допомогою просторової візуалізації можна прогнозувати траєкторію розповсюдження забруднювачів і розробляти пріоритетні заходи реагування, що включають локалізацію викидів, очищення ґрунтів та контроль за якістю води.

Особливе значення ГІС-наочність набуває під час обстрілів житлових і стратегічних об’єктів, які можуть спричиняти як прямі загрози для життя людей, так і вторинні екологічні небезпеки. Наприклад, руйнування складів пестицидів, гербіцидів або хімікатів для промислового використання створює загрозу токсичного забруднення прилеглих територій. За допомогою ГІС можливо формувати карти зон ураження та рівнів ризику для населення, що дозволяє організувати швидку евакуацію та попереджувальні заходи.

Крім того, війна в Україні призводить до масштабних руйнувань інфраструктури, що впливає на екологічну безпеку та підвищує ризик виникнення техногенних аварій. Наприклад, пошкодження електростанцій або систем теплопостачання може спричинити витоки теплоносіїв, хімічні аварії або загрозу ураження населення високими температурами та забрудненням. ГІС-карти в таких випадках використовуються для відстеження стану об’єктів, визначення зон потенційного ризику та розробки стратегій швидкого реагування.

Не менш важливим є моніторинг забруднення територій внаслідок знищення транспортної інфраструктури. Пошкодження автотранспортних та залізничних магістралей може призводити до витоків небезпечних вантажів, палива та хімікатів. За допомогою ГІС створюються карти транспортних маршрутів, визначаються потенційні точки концентрації ризику та прогнозується поширення небезпечних речовин у випадку аварії. Це дозволяє рятувальним службам та екологам оперативно планувати дії щодо локалізації та мінімізації наслідків.

Ще одним прикладом є руйнування об’єктів енергетики, включаючи атомні та гідроелектростанції. В умовах війни навіть незначні пошкодження таких об’єктів можуть мати масштабні екологічні наслідки. Використання ГІС дозволяє відобразити потенційні зони ураження, розрахувати радіус можливого впливу та визначити території, що потребують першочергової евакуації або контролю. Візуалізація цих ризиків дозволяє органам влади приймати обґрунтовані рішення та планувати дії з мінімізації шкоди для населення і довкілля.

Таким чином, ГІС-карти в умовах війни в Україні стають не лише аналітичним інструментом, а й ефективним засобом комунікації та управління ризиками. Вони забезпечують наочну демонстрацію масштабів загроз, дозволяють прогнозувати наслідки надзвичайних ситуацій і координувати дії різних служб. Особливо важливо, що просторові візуалізації дозволяють поєднати інформацію про природні, техногенні та воєнні загрози, створюючи єдине комплексне уявлення про ситуацію та сприяючи своєчасному прийняттю управлінських рішень.

ГІС-візуалізація ризиків також є важливим інструментом для підготовки населення до надзвичайних ситуацій. Карти, що відображають рівень забруднення повітря, ґрунту та води, зони ураження від обстрілів, маршрути евакуації та безпечні території, дозволяють громадянам планувати свої дії та уникати небезпеки. Це особливо актуально для мешканців прифронтових та окупованих територій, де доступ до оперативної інформації обмежений [5].

Таким чином, ГІС-технології в умовах війни виконують комплексну функцію: вони забезпечують аналітичну оцінку небезпек, візуалізацію ризиків для населення та міжвідомчу координацію дій, а також сприяють ефективній комунікації та мінімізації наслідків екологічних та техногенних загроз.

Особливе значення має здатність фахівця правильно інтерпретувати результати моделювання та представити їх у зрозумілій формі. Вибір кольорових шкал, умовних позначень, рівнів узагальнення інформації безпосередньо впливає на сприйняття ризику користувачами карти. Надмірно складна або перевантажена візуалізація може призвести до хибного розуміння ситуації або навіть до паніки.

Отже, візуальна мова ГІС стає елементом комунікативної компетентності, що поєднує професійні знання, навички аналізу даних і вміння доступно пояснювати складні процеси.

Одним із пріоритетних напрямів застосування геоінформаційних систем (ГІС) є оперативне інформування населення під час виникнення або загрози надзвичайних ситуацій. Використання онлайн-карт ризиків, інтерактивних сервісів та дашбордів дозволяє в режимі реального часу оновлювати інформацію про стан довкілля, локалізацію зон небезпеки та рекомендовані дії, які мають вжити громадяни для власної безпеки. У сучасних умовах, коли загрози можуть виникати одночасно на різних територіях та мати комплексний характер − природний, техногенний і воєнний, − ГІС стає незамінним інструментом для своєчасного і наочного донесення інформації до населення.

Для мешканців прифронтових, окупованих або привазонних територій України, де доступ до оперативної інформації часто обмежений, інтерактивні карти ризиків відіграють особливу роль. Вони дозволяють співвіднести потенційну

небезпеку з конкретним місцем проживання, відобразити зони хімічного, радіаційного чи пожежного забруднення, а також надати чіткі рекомендації щодо евакуації, обмеження перебування на відкритому повітрі чи використання індивідуальних засобів захисту. Завдяки цьому громадяни можуть прийняти обґрунтовані рішення щодо власної безпеки, знизивши ризик травм, отруєнь або інших негативних наслідків надзвичайних ситуацій.

Особливо важливим є інформаційне оновлення в реальному часі. Під час бойових дій у різних регіонах України ситуація змінюється буквально щогодини: змінюються маршрути руху військової техніки, виникають нові пожежі, руйнуються об’єкти критичної інфраструктури, що може призводити до витоків хімікатів або забруднення водних ресурсів. ГІС-карти дозволяють оперативно відображати ці зміни, надаючи актуальні дані як органам місцевого самоврядування та рятувальним службам, так і широкому колу громадян. Таким чином, ефективність системи захисту населення значною мірою залежить від якості та швидкості оновлення інформації.

Одним із практичних прикладів є карти розповсюдження забруднення повітря після обстрілів промислових або хімічних об’єктів. ГІС дозволяє поєднати дані моніторингу повітряних забруднювачів із метеорологічними параметрами − напрямком і швидкістю вітру, опадами та температурою повітря. Це дає змогу прогнозувати поширення токсичних речовин і попереджати населення про небезпечні території. На інтерактивних картах можна виділити «гарячі» зони за ступенем небезпеки, пофарбувавши їх у відповідні кольори (зелений − безпечна, жовтий − підвищений ризик, червоний − небезпечна зона), що робить інформацію максимально доступною для користувача.

Ще одним важливим аспектом є демонстрація маршрутів евакуації та безпечних територій. У разі загрози хімічного забруднення або обстрілів цивільної інфраструктури населення повинно мати можливість швидко визначити, яким маршрутом рухатися до найближчого укриття або безпечної зони. ГІС-карти дозволяють поєднувати інформацію про дорожню інфраструктуру, доступні укриття, місця надання першої медичної допомоги та пункти розміщення евакуйованих, що значно підвищує ефективність реагування та зменшує ризики для життя людей.

Крім того, інтерактивні ГІС-сервіси дозволяють надавати адресну інформацію про джерела небезпеки. Наприклад, мешканці можуть бачити розташування складів палива, хімікатів, газових установок, які можуть стати потенційними об’єктами вторинних аварій або вибухів під час бойових дій. Наявність таких даних допомагає

населенню планувати безпечний перебіг дня, уникати небезпечних зон та дотримуватися рекомендацій щодо захисту здоров’я.

Ще одним пріоритетним напрямом є поєднання ГІС-візуалізації з мобільними застосунками та системами оповіщення. Сучасні технології дозволяють надсилати користувачам сповіщення про зміну рівня ризику, уточнення зон евакуації або нові загрози, що виникли на їхній території. Це створює інтерактивну комунікацію між фахівцем і населенням, коли карта стає не лише інструментом інформування, а й платформою для взаємодії та зворотного зв’язку.

У цьому аспекті професійна відповідальність фахівця з екології та захисту навколишнього середовища полягає у забезпеченні достовірності, чіткості та коректності візуалізованої інформації. Будь-яка помилка або затримка у поданні даних може мати серйозні наслідки для життя та здоров’я громадян. Тому важливо не лише правильно збирати та аналізувати дані, а й забезпечувати їх своєчасну адаптацію для населення у вигляді зрозумілих, інтерактивних карт та дашбордів.

Таким чином, використання ГІС для інформування населення під час надзвичайних ситуацій у сучасних умовах війни в Україні є критично важливим компонентом системи цивільного захисту. Воно забезпечує наочність та доступність інформації, дозволяє прогнозувати розвиток подій, планувати безпечні маршрути та координацію дій населення, а також підвищує загальний рівень екологічної та техногенної безпеки в умовах високої динамічності загроз.

ГІС- технології відіграють важливу роль у забезпеченні взаємодії між різними службами та органами управління. Єдині картографічні платформи дозволяють екологам, рятувальникам, представникам місцевої влади та інших структур працювати з одними й тими ж просторовими даними, що підвищує узгодженість дій під час реагування на НС.

Крім того, у сучасних умовах значного поширення набуває міжнародна комунікація у сфері екологічної безпеки. ГІС-карти та просторові бази даних використовуються для обміну інформацією щодо транскордонних загроз, оцінки наслідків воєнних дій для довкілля та залучення міжнародної допомоги. У цьому контексті ГІС виступає універсальною мовою професійного спілкування.

Геоінформаційні системи є потужним інструментом не лише аналізу, а й візуальної комунікації екологічних та техногенних ризиків. Їх використання вимагає від фахівця з екології та захисту навколишнього середовища високого рівня комунікативної компетентності, зокрема здатності адаптувати складну просторову інформацію до потреб різних аудиторій.

Ефективна ГІС-візуалізація сприяє підвищенню якості управлінських рішень, зниженню рівня ризиків і зміцненню екологічної та техногенної безпеки в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Zlatanova S., Bandrova T., Fabbri A., Li Z., et al. Geographic information and cartography for risk and crisis management. – Berlin : Springer, 2010. – 354 p.

2. Стародуб Ю., Михалічко Б., Лавренюк О. Еколого-геоінформаційна система моніторингу для служб цивільної та пожежної безпеки України/ Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Геологія. 2024. № 1. С. 45–53.

3. Семенчук М. Практичне використання ГІС-технологій для забезпечення національної безпеки. Зв’язок. 2021. № 3. С. 52–58.

4. Finin G. S., Shevchenko R. Yu. Cartogeoinformation support of management in the field of environmental safety and implementation of environmental protection programs. Екологія. 2022. № 2. С. 14–22.

5. Клипа А. Перспективи застосування ГІС-технологій при оцінці військового впливу на урбанізовані та прилеглі території. Просторовий розвиток. 2024. № 6. С. 97–105.

ПАНЕЛЬ 4.
ВІЗУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ТА МЕДІАДИЗАЙН: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕСТЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ У ГЛОБАЛЬНОМУ ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

РОЛЬ ВІЗУАЛЬНОГО КОМУНІКАЦІЙНОГО ДИЗАЙНУ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Олена БАЛАЛАЄВА
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України

Об'єктивною реалією в сучасному суспільстві є тенденція до візуалізації комунікації [1]. Д. Фраскара визначає дизайн візуальних комунікацій як діяльність з планування, проектування, розроблення та реалізації візуальних комунікацій, спрямованих на трансляцію конкретних повідомлень певним верствам населення [5, с. 2]. Кожен елемент дизайну комунікації виникає з потреби передати певне повідомлення та отримати реакцію. Важливим є навіть не сам комунікативний акт, а вплив, який він має на знання, ставлення та поведінку людей. Ця комунікаційна подія відбувається не лише в просторі, а й в часі і насичена складними факторами, пов'язаними з мовою, досвідом, віком, знаннями, освітою, пам'яттю, когнітивним стилем, уподобаннями, очікуваннями, бажаннями та іншими перцептивними, інтелектуальними, соціальними, культурними та емоційними вимірами [5, с. 13].

Суспільство розвивається в рамках постійного потоку обміну інформацією. На сучасному етапі актуальність досліджень візуального комунікаційного дизайну зумовлена процесами, які відбуваються в багатьох країнах світу, спрямованими на формування візуальної ідентичності нації чи держави, бренду країни. Серед рушійних чинників цих процесів називають мотивації постколоніального самоствердження, прагнення бути впізнаваними й отримати переваги в глобальній конкуренції щодо залучення інвестицій людського капіталу тощо. В. Косів стверджує, що національна ідентичність як абстрактне поняття конкретизується лише під час його вираження вербальними чи візуальними засобами [3, с. 1].

На думку Х. Хімено-Мартінеса, саме потенційна символічна цінність дизайну робить його придатним для створення символів національності [6].

Політолог Е. Сміт розширює перелік символів, які конструюють національну ідентичність: окрім очевидних атрибутів націй (прапори, гімни,

паради, монети, столиці, присяги, народні костюми, музеї фольклору, військові меморіали, церемонії пам’яті загиблих нації тощо), він пропонує враховувати й менш очевидні, а саме: національні види відпочинку, популярні герої та героїні, казки, форми етикету, стилі архітектури, мистецтва та ремесел, правові процедури, освітні практики та військові кодекси – всі ті відмінні звичаї, стилі, способи дії та почуття, які поділяють члени спільноти історичної культури [7].

Національна ідентичність не є статичною, а розвивається під впливом глобалізації, міграції та культурного обміну. Комунікаційний дизайн відіграє певну роль як у відображенні, так і у формуванні цих змін, оскільки нації адаптуються до нових реалій, водночас спираючись на свою унікальну історію та культуру.

Дослідник української ідентичності в графічному дизайні 1945–1989 рр. В. Косів зауважує, що у графічному дизайні як Радянської України, так української діаспори тих часів візуальні повідомлення про національну ідентичність належали до найважливіших. Науковець, акцентує, що хоча радянські плакати реалізували настанову про національний колорит для підтримання соціалістичного змісту, а у виданнях діаспори візуальне нагадування про національну приналежність було захистом від асиміляції та мобілізувало громадську активність, в обох випадках використовувався досить вичерпний перелік візуальних символів ідентичності, а саме: державна символіка, рослини (пшениця, калина, соняшник), бандура, орнамент народної вишивки та національний костюм, сільський ландшафт і кілька відомих будівель в українських містах, а також окремі історичні особи [3]. Найбільші розбіжності у радянському і діаспорному контекстах стосувалися державної символіки: герб УРСР зображали рідко, частіше траплявся прапор або символічне поєднання червоного і синього, а от тризуб у виданнях діаспори вживали доволі вільно, як і синій та жовтий кольори. Інші символи: пшениця, соняшник, калина та бандура повторюються впродовж усього періоду у графічному дизайні Радянської України й діаспори зі сталим значенням: їх зчитували як українські коди активації національних історій. За спостереженнями В. Косіва, зображення національного костюму в українському графічному дизайні тих часів майже завжди було символічне: найчастіше спиралися на спільний національним символ – полтавський зразок народного костюму [3, с. 15].

Дослідник дійшов висновку, що більшість зразків візуальної ідентифікації України й українців у графічному дизайні 1945–1989 рр. засвідчують використання комунікативних засобів минулого; і символи, і образи, і

стилістика походили від історичних традицій і кристалізувалися у стереотипах і комплексах [3, с. 27].

У незалежній Україні настала необхідність побудови державного бренду. У 2010 р. в МЗС України розпочало першу програму національного брендингу Візуальними символами держави, які б мали представляти Україну, стали хлопчик і дівчинка у національних костюмах: активний й сміливий Спритко та вродлива й незалежна Гарнюня. Серед недоліків програми називали нехтування громадською думкою, відсутність інтегрованої української ідеї, неспроможність створення підвалин для привабливого іміджу держави в довгостроковій перспективі [2].

За словами Н. Удріс-Бородавко, Революція Гідності стала перемогою не лише в політичній площині, а й в площинах дизайн-свідомості і проєктної культури. Дизайнери почали створювати високоякісну продукцію, яка ґрунтується на базисі культури українського етносу, відповідає модним тенденціям та задовольняє усі вимоги професійного дизайну [4].

У контексті кампаній із промоції іміджу України варто згадати інформаційну кампанію, приурочену до проведення Євробачення-2017. Символіка конкурсу була сповнена українською айдентикою. Зокрема, широко використовувалося традиційне українське намисто, що підкреслювало об’єднання європейських країн навколо музики, а для демонстрації різноманітності (слоганом Євробачення фраза «Celebrate Diversity»), кожну намистину прикрашали різні стилізовані орнаменти.

2018 р. з’явився бренд Ukraine NOW, який вважають однією із наймасштабніших програм просування міжнародного іміджу України за роки незалежності. Логотип бренду вирізняється мінімалістичним дизайном, який вирізняє два основні елементи: синій елемент, який нагадує сповіщення з соціальної мережі, що мало характеризувати інноваційність оновленого бренду, а також слово NOW на жовтому тлі [2]. Серед недоліків бренду Ukraine NOW найчастіше зазначають відсутність української ідеї, натяків на національну айдентику,

Як зауважують А. Ковач і К. Ковальова, повномасштабна військова агресія проти України зумовила появу нових ініціатив із формування національного бренду держави, які б відповідали вимогам воєнного часу та допомагали ознайомлювати світ із перебігом війни. Так виникла інформаційна кампанія Brave.ua., яка мали дві великі цілі: це підняття духу українського народу під час важкої боротьби з агресором та заклик до глобальної спільноти підтримувати Україну та її захисників, поширювати інформацію про конфлікт і

спонукати іноземні уряди надавати необхідну для перемоги підтримку. У рамках кампанії на вулицях міст різних країн світу були розміщені банери, що розповідали про українську сміливість, в інтернеті проводилися тематичні флешмоби тощо [2].

У дизайні, за словами Н. Удріс-Бородавко, повномасштабна війна стимулювала нову хвилю звернень українських дизайнерів до переосмислення тризуба як графічної форми і символу країни, зокрема й в інформаційній кампанії «Сміливість» (Bravery). Комбінація тризуба з виразними слоганами підсилюється жовто-синім колоритом [4].

Комунікаційний дизайн відіграє значну роль у формуванні та вираженні національної ідентичності. Адаптуючи традиційні символи, мотиви та наративи, він допомагає підтримувати зв’язок з минулим, сприяє формуванню й розвитку відчуття спільної спадщини та колективної ідентичності, що залишається водночас історично змістовною та актуальною для її носіїв.

Список використаних джерел:

1. Балалаєва О. Етичний дизайн і цифрове суспільство: рефлексія діяльності людини в сучасному світі. Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія. 2023. Вип. 11 (1). С. 8–15.

2. Ковач А., Ковальова К. Національний бренд України: крізь призму сприйняття держави за кордоном. URL: https://adastra.org.ua/blog/nacionalnij-brend-ukrayini-kriz-prizmu-sprijnyattya-derzhavi-za-kordonom

3. Косів В. Українська ідентичність у графічному дизайні 1945–1989р.: символи, образи, стилістика : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства: 17.00.07. Київ, 2029. 38 с.

4. Удріс-Бородавко Н. Графічний дизайн з українським обличчям. Київ: ArtHuss, 2023. 204 с

5. Frascara J. Communication design: principles, methods, and practice. New York: Allworth Press, 2004. 225 p.

6. Gimeno-Martínez J. Design and National Identity. London: Bloomsbury Publishing, 2016. 241 p.

7. Smith A. D. National Identity. Reno : University of Nevada Press, 1991. 226 p.

МЕДІАОСВІТА НА ЗАНЯТТІ З ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Інна ДАВИДЧЕНКО
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання
Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія"
Харківської обласної ради

Сучасні реалії вимагають включення медіаосвіти до переліку ключових компетентностей для учасників освітнього процесу. Медіаосвіта як важливий напрям сучасної освіти спрямована на навчання людей широкому спектру аспектів функціонування медіа та їх впливу на суспільство в цілому. Основною метою цього освітнього напрямку є формування навичок критичного мислення, підвищення рівня медіаграмотності, а також розвиток аналітичних здібностей, які дозволяють індивіду свідомо підходити до споживання інформації. Завдяки медіаосвіті особистості вчаться аналізувати, оцінювати й інтерпретувати дані, які отримують через різні канали та джерела медіа. Особливо ключову роль медіаосвіта відіграє у контексті професійної підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема, майбутніх філологів. Майбутні вчителі мають бути здатними передавати своїм здобувачам освіти вміння не лише засвоювати, але й критично осмислювати медіатексти з різних точок зору. Крім того, вони повинні навчати молодь розпізнавати загрози недостовірних повідомлень і уникати впливу інформації, яка має потенціал негативно впливати на свідомість або світогляд.

Елементи медіаосвіти впроваджуються на заняттях з історії зарубіжної літератури, здобувачі вищої освіти розвивають пам'ять, увагу, спостережливість та навички чіткого письмового викладу думок, мотивують свої міркування, аргументують позицію та формулюють висновки. У таких умовах знання й уміння, здобуті на заняттях з літератури, отримують сучасне і практичне значення, стаючи основою для успішного існування в інформаційному суспільстві [2].

Теоретичні основи та практичні підходи до впровадження медіаосвіти дедалі частіше стають предметом ретельного вивчення і обговорення як у наукових дослідженнях, так і в методичних розробках. Науковці та вчителі-практики активно аналізують різноманітні підходи, формулюють концепції, адаптують сучасні методики та пропонують шляхи ефективного впровадження медіаосвіти у освітній процес (О, Баришполець, О. Волошенюк, Т. Водолазька, С. Гончаренко, А. Гуріна, В. Іонан, О. Ісаєнко, І. Карпік, Н. Курмишева,

Н. Лапушкіна, А. Литвин, Л. Найдьонова, Г. Онкович, Р. Падалка, О. Семеног, І. Страгіна, Т. Устименко, К. Шворак тощо).

Науковці одностайно сходяться на думці, що в умовах сучасного світу медіаосвіта демонструє надзвичайну важливість і має розглядатися як основоположний елемент загальної системи освіти [1]. Паралельно з цим критичне мислення вважається однією з ключових навичок, без якої неможливо уявити гармонійний розвиток кожної особистості. Сучасні виклики вимагають від суспільства не лише адаптації до змін технологічної епохи, а й формування уміння трансформувати існуючі загрози, які виникають у цифровому середовищі, у потужний інструмент для власного самовдосконалення та розширення горизонтів знань.

Уважаємо, що необхідно впроваджувати медіаосвіту в освітній процес, у зв'язку з тим, що, серед ключових компетентностей, зазначених у Концепції нової української школи, визначено інформаційно-цифрову компетентність. Вона охоплює впевнене й критичне використання інформаційно-комунікаційних технологій, формування навичок інформаційної та медіаграмотності, алгоритмічного мислення, дотримання правил безпеки в Інтернеті тощо. Відповідно до завдань Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, педагог повинен сприяти розвитку в здобувачів освіти медіаімунітету, критичного мислення та рефлексії, а також забезпечувати формування здатності до медіатворчості.

На заняттях з історії зарубіжної літератури інтеграція медіаосвіти є надзвичайно важливою. Під час роботи з художніми, публіцистичними та науковими текстами (як-от матеріалами з підручників чи статей) здатність ефективно працювати з інформацією стає основою для досягнення належних результатів. У цьому процесі викладач виступає своєрідним наставником і провідником. Особливість використання медіавправ, адаптованих до специфіки освітнього компонента, полягає у тому, що вони спрямовані на поглиблене та широке опрацювання текстів різних стилів, включаючи художній і публіцистичний, а також на осмислення літературних явищ чи творчості автора, чий доробок вивчається. Такі вправи гармонійно вписуються у структуру занять філологічного спрямування, виконуючи як основну, так і додаткову роль у досягненні цілей заняття.

Зокрема, можна виділити завдання, що допомагають здобувачам освіти розвивати навички виявлення маніпуляцій та фейків, розмежування фактів і суджень, аналізу текстів для розкриття прихованих смислів, критичного

осмислення вже висловлених думок, порівняння протилежних відгуків на один і той самий твір, а також пошуку мотивації кожного з авторів.

На заняттях із історії зарубіжної літератури пропонуємо використовувати наступні вправи.

Вправа «Прес-реліз» представляє собою позитивне інформаційне повідомлення, яке висвітлює життєвий та творчий шлях, цікаві факти письменника або розповідає про процес створення його твору. Цей формат передбачає відповіді на ключові питання: хто є автором, що саме було створено, де це відбулося, коли сталося, чому автор здійснив цю роботу, з якою метою вона була реалізована та як відбувався процес. Також до прес-релізу можна додати відповідні ілюстрації, фотографії, презентації для більшої наочності.

Метод «Стоп-кадр» передбачає використання кінематографічних адаптацій для глибшого аналізу літературного твору. У процесі роботи пропонується зупинити відео, виконати «озвучення німого кіно», а також порівняти текст оригінального твору з його екранізацією. Це дозволяє виявити відмінності між авторським текстом, фільмом за мотивами і адаптацією конкретного фрагмента. Такий підхід допомагає краще зрозуміти поняття інтерпретації твору та сприяє усвідомленню, чому перегляд фільму не може повністю замінити читання книги.

Вправа «На правах реклами», головною метою якої є залучення здобувачів до зацікавлення певним художнім твором, персонажем або автором, вирізняється своєю особливою привабливістю та інтерактивністю. Цей метод дозволяє не лише пробудити інтерес до літератури, а й сприяє формуванню креативного мислення, адже учні власноруч створюють «рекламну кампанію», намагаючись представити твір або героя в максимально привабливому світлі. Завдяки такому підходу процес навчання стає захопливішим, а самі здобувачі краще запам’ятовують зміст твору чи особливості письменника, що досліджується, а також є бажання ознайомитися із запропонованим твором. Наприклад, здобувачі демонструють улюблені зарубіжні твори.

Вправа «Відчуй різницю». Після того, як ти ознайомишся і з книгою, і з фільмом, спробуй помітити деталі, які кінорежисер, можливо, упустив або змінив. Уяви діалог із другом, який ще не читав книгу. Твоє завдання – переконати його в тому, що прочитання книги допомагає краще зрозуміти задум автора. Спробуй почати свою аргументацію словами: «А якби ти прочитав книгу, то дізнався б…».

Вправа «Побудуй аргумент» базується на роботі з підготовленим аркушем і спрямована на розвиток навичок створення власних висловлювань. Цей вид діяльності сприяє формуванню уміння аргументувати власну позицію й вдосконалювати критичне мислення. Наприклад, під час аналізу твору Г. Ібсена «Ляльковий дім» можна запропонувати побудову аргументів навколо тези: «Нора: лялька в чужих руках чи вільна особистість?». З іншого боку, при роботі над романом Е. Сігела «Історія одного кохання» цілком доречними можуть бути тези «Кохання – це коли не треба ні про що жалкувати» або «Кохання – це, коли не треба говорити «пробач» як основа для побудови аргументів.

Створення «буктрейлерів». Буктрейлер – це короткий відеоролик, який розповідає у довільній художній формі про якусь книгу. Мета таких роликів – реклама книг і пропаганда читання, привернення уваги до книг за допомогою візуальних засобів, характерних для трейлерів до кінофільмів. Як правило, тривалість буктрейлера становить трохи більше 3 хвилин. Такі ролики знімають як до сучасних книг, так і до книг, які стали літературною класикою. Головне завдання буктрейлера – зацікавити та здивувати майбутнього читача, привернути увагу до сюжетної лінії та героїв художнього твору. Під час створення буктрейлера можна використовувати відео, ілюстрації, фотографії, обкладинки книг.

Створення літературних мемів Переглянути, обговорити, оцінити правдивість і вигадку. Найпопулярнішими є інтернет-меми у вигляді зображень із дотепним і лаконічним текстовим супроводом. Літературні меми (osvitoria.media) створюються з метою провести паралелі між минулим і сучасністю, що робить твір, персонажа чи автора ближчим до сучасного читача. Вони також сприяють розвитку навичок виділення ключових деталей. Крім того, робота над створенням мемів може допомогти уникнути впливу фейкової інформації, яка іноді поширюється через цей формат.

Вправа під назвою «Код промов» пропонує унікальний підхід до вдосконалення навичок публічних виступів шляхом правильного поєднання ключових фраз із подальшим аналізом вже існуючих промов видатних митців. Особлива увага приділяється вивченню творчості таких авторів, як Ернест Хемінгуей, Габріель Гарсіа Маркес. Наприклад, дослідження тексту промови Ернеста Хемінгуея, виголошеної з нагоди вручення Нобелівської премії, може стати ґрунтовною основою для аналізу. Ця промова цікава тим, що її можливо розглядати через призму універсальних принципів побудови публічних виступів чи навіть з боку певної свідомої відмови від їхнього слідування. Аналізуючи цей уривок, можна глибше зрозуміти не лише майстерність

письменника, але й те, як його особистий досвід та погляди на творчість вплелися в архітектуру промови. У своїх словах Хемінгуей зауважує, що письменництво – це здебільшого самотній і дуже індивідуальний процес. Він акцентує на тому, що хоча письменницькі спілки можуть зменшити цей стан усамітненості, вони навряд чи сприяють покращенню творчих здібностей автора. Для його світосприйняття важлива така парадоксальна закономірність: творець може зростати у суспільстві, ділячись своїм досвідом та ідеями, однак одночасно це може позначитися негативно на якості написаного матеріалу. Особливо вражає його твердження про те, що справжній письменник щоденно стикається із вічністю, коли працює наодинці. Ця фраза є ключем до усвідомлення глибини його творчого процесу та власного життєвого кредо. Аналіз подібних висловлювань дозволяє не тільки вдосконалити власні навички побудови промов, але й проникнути у внутрішній світ автора, зрозуміти його погляди на мистецтво слова та глибоку філософію творчості [3].

Вправа «Правда чи фейк» передбачає тестове закрите питання, яке містить інформацію для підтвердження або спростування. На перший погляд дана вправа може здаватися досить простою, але ключовим фактором є майстерність у формулюванні питання. Складність може полягати лише в тонкощах деталей, що робить завдання цікавішим. У результаті правильність відповіді залежатиме від уважності учасників.

А при вивченні п’єси «Пігмаліон» ірландського письменника Бернарда Шоу, здобувачі залюбки виконують вправу «Якби я був драматургом...» та дописують фінал п’єси.

Вправа «Тривимірний погляд» передбачає виконання завдання на основі аналізу трьох різних інтернет-джерел. Групи учасників оцінюють один і той самий твір, явище або героя, використовуючи матеріали з різних джерел. Це можуть бути, наприклад, інтерв’ю з автором, онлайн-лекція чи стаття експерта, а також сайт із відгуками читачів. Запропоновані питання для роботи груп можуть включати: Як автор задумував свій персонаж? Яке враження герой справив на критиків? Як пересічні читачі сприймають цього героя? Таким чином формується комплексний образ, що дозволяє повніше зрозуміти твір чи його елементи. Здобувачі вдосконалюють навички пошуку важливої інформації, порівняння своїх знахідок із чужими даними і вміння узагальнювати отримані відомості.

Рольова гра під назвою «Маніпулятор» передбачає активну участь та взаємодію між учасниками для кращого розуміння маніпулятивних технологій і їхнього застосування. Учасників гри поділяють на кілька груп, кожна з яких

упродовж певного часу виконує обидві ролі – слухачів або рекламників-маніпуляторів. Головним завданням цього заходу є ознайомлення з різноманітними прийомами психологічного впливу, які часто використовуються у рекламі, зокрема телевізійній. Кожна команда повинна створити текст рекламного повідомлення або розробити постер для художнього твору, застосувавши кілька маніпулятивних технік. Потім учасники аналізують рекламу, створену іншими командами, і визначають, які саме методи впливу використовувалися. Для побудови переконливої реклами можна звернутися до методів впливу, які широко застосовуються в телевізійних кампаніях. Серед них створення почуття терміновості («брак часу»), апеляція до ідеї прогресивності, підміна понять, створення комплексу переваги, обіцянка «безкоштовного сиру в мишоловці», акцент на конкурентній перевазі («перемога над іншими»), створення ілюзії правдоподібності, посилання на авторитет чи на думку більшості («глас народу»), виклик страху, звернення до «добрих почуттів», акцент на батьківських інстинктах, стимулювання патріотичних почуттів, введення споживача в стан приголомшення, підкреслення задоволення, використання трюїзмів або захопливих історій. Застосування цих методів може значно посилити ефект від рекламної кампанії книг чи інших художніх творів. Наприклад, у тексті на постері: «Увага! Тільки сьогодні! Відчуй себе творцем! Хочеш дізнатися до чого приводять бажання? Прочитай міф «Пігмаліон і Галатея» було задіяно три методи маніпуляції: створення відчуття терміновості, апеляція до творчого потенціалу людини і виклик допитливості. Інший приклад рекламного тексту на прикладі твору Габріеля Гарсіа Маркеса «стариган з крилами»: «Увага! Саме для тих, хто мріє стати улюбленцем долі! Ви вірите в дива? І було б добре: без зусиль отримати все, що забажаєте? Уявіть собі, що Ваше бажання здійсниться. Яким воно буде? У цьому тексті було використано наступні маніпулятивні прийоми: залучення уваги за допомогою інтригуючих запитань, звернення до емоційних потреб читача (мрії та бажання), експлуатація почуття цікавості та захоплення та попередження про можливі наслідки певних бажань, що викликає напруженість та інтерес. Таким чином, гра не лише розвиває критичне мислення та розуміння впливу реклами, але й сприяє творчій працюванню учасників у процесі створення власного рекламного контенту.

Вправа «Передбачення» передбачає застосування методичного прийому ретроальтернативістики, що базується на постановці питання для прогнозу: «А що було б, якби…». Цей підхід є особливо ефективним під час детального аналізу дій персонажів або сюжетних колізій. Він дозволяє учню поглянути на

ситуацію з іншої точки зору, глибше осмислити авторський задум та помітити, як навіть на перший погляд незначні деталі можуть суттєво впливати на сприйняття твору читачем.

Вправа «Інтерв’ю» спрямована на збір інформації з певної тематики, що відповідає інтересам суспільства. Основні правила, яких має дотримуватись здобувач під час виконання ролі респондента: проявляти доброзичливість, зберігати самоконтроль, оперувати лише перевіреними фактами, згадувати конкретні імена, додавати цікаві деталі та точні дані. Також важливо наводити приклади зі змістом, створювати логічні переходи між питаннями й відповідями та інше

Вправа «Перформанс» характеризується створенням послідовності взаємопов’язаних дій, об’єднаних спільною темою, які сприяють розкриттю цієї теми, а також привертають увагу до митця чи героя. Важливо, щоб тема перформансу була актуальною та цікавою для здобувачів. Кожен перформанс має приблизну структуру, яка допомагає упорядкувати дії та максимально повно розкрити задум.

Із нашого погляду, корисними є методичні прийоми створення власних медіатекстів під час вивчення зарубіжної літератури. Розробка різних форматів для популяризації літератури включає підготовку випусків літературної газети (електронних, друкованих або рукописних), видання журналів чи альманахів на тему впливу книги та читання в житті людини. До завдань належить також створення телевізійних передач або короткометражних відеофільмів, присвячених літературним темам, написання анотацій до книг для літературних газет чи альманахів, а також підготовка візуальних матеріалів, таких як фотографії, малюнки, чи колажі на тему літератури. Додатково пропонується розробка афіш літературних заходів, дизайну обкладинок для книг, створення рекламних кампаній, спрямованих на популяризацію читання та книг, робота над інтерактивними коментарями до творів, створення мультимедійних презентацій, а також ведення блогів чи інтернет-щоденників для обговорення літературних питань.

Отже, розвиток медіаосвіти, інфомедійної грамотності через заняття філологічного спрямування допомагає закріпити навички роботи з інформацією та покращити рівень продуктивної комунікації. Завдяки практичній діяльності здобувачі навчаються ставити під сумнів суб’єктивні твердження, усвідомлюють значення глибокого аналізу текстів різних жанрів, таких як художні чи публіцистичні, а також набувають здатності критично оцінювати інформацію і створювати власні медіатексти. Методи і форми подачі матеріалу

мають орієнтуватися не на просте запам’ятовування, а на практичне застосування знань із розумінням їх значення в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Інфомедійна грамотність: імплементація в освіті дорослих : навч.-метод. посіб. Т. Водолазька, Н. Курмишева, Т. Устименко. Полтава : ПОІППО ім. М. Остроградського, 2021. 108 с.

2. Семеног О, Ячменик М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти: монографія. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. Макаренка, 2019. 211 с.

3. Нобелівська промова Ернеста Гемінґвея [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://starylev.com.ua/club/blog/nobelivska-promova-ernesta-hemingueya/.

НОВА НАЇВНІСТЬ У ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ XX-XXI СТОЛІТЬ: ВІД МОДЕРНІСТСЬКОГО КАНОНУ ДО ІНФАНТИЛІЗОВАНОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ

Наталія ДЕРЕВ'ЯНКО
канд. пед. наук, доцент,
професорка кафедри дизайну
Хортицької національної академії
Ярослав ГОДИНА
арт куратор

У візуальному оформленні публіцистики й культурних медіа початку XXI ст. спостерігається різкий стилістичний зсув: замість пластичної дисципліни модернізму й арт-деко дедалі частіше домінують стилізації під «дитячий» малюнок, спрощена анатомія та пласка кольорова площина. Йдеться не про поодинокі авторські жести, а про майже нормативний стиль редакційної ілюстрації. Парадоксально, що він співіснує з агресивним культом стандартизованої тілесної краси у соцмережах. Асиметрія між візуальною мовою публіцистичного висловлювання та сферою самопрезентації тіла і становить вихідну проблему цієї статті.

Ключовим питанням є те, яким чином від модерністського проекту «високого стилю» візуальна культура прийшла до домінування наївної та інфантилізованої редакційної графіки, і яку роль у цій трансформації відіграли травми Другої світової війни, Голокост, еміграція європейських митців і повоєнна масова культура. Окремий аспект проблеми становить гендерний зсув у професії ілюстратора, який збігається зі зміною візуальної мови та переосмисленням конфліктності, тілесності й героїчної маскулінності у сучасній редакційній графіці.

Актуальність полягає в необхідності критичного аналізу сучасної «нової наївності» як симптома культурної пам'яті та зміни суб'єкта візуального висловлювання, що має принципове значення для розуміння логіки розвитку візуальної культури XX-XXI ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження з історії мистецтва докладно аналізують окремі аспекти проблеми, однак рідко поєднують їх у цілісну інтерпретаційну модель.

Феномен нової об'єктивності та веймарського живопису розглянуто у низці досліджень, які наголошують на «холодному реалізмі», увазі до урбанізованого простору та образу «механізованої» людини [1, с. 12–25].

К. Гросберг у цих працях постає як один із ключових художників індустріального пейзажу, в якому людська фігура підпорядковується логіці технічної конструкції [1, с. 54–70].

Творчість О. Шлеммера та його «Тріадичний балет» проаналізовано в контексті історії Баугауса і міждисциплінарних досліджень взаємодії мистецтва, танцю та дизайну костюма [2, с. 96–115; 3, с. 14–29; 4, с. 182–195].

Дослідження арт-брюту та аутсайдер-арту окреслюють специфіку неінституційної творчості, яку Ж. Дюбюффе визначав як мистецтво, що виникає поза межами художньої освіти та ринку [5, с. 19–34; 6].

У сучасних дослідженнях української сцени творчість З. Черкасської-Ннаді розглядається як форма «культурного перекладу» пострадянського досвіду, тоді як практику А. Кахідзе інтерпретують як поєднання щоденникового малюнка з рефлексією війни, травми та повсякденної етики [7; 8; 9; 10; 11; 12].

Гендерний аспект сучасної ілюстрації здебільшого розглядається в межах феміністичної історії мистецтва та візуальних студій і рідко осмислюється як самостійна стилістична проблема. Водночас маскулінізована еротична графіка другої половини ХХ ст. (зокрема творчість Том оф Фінланд) аналізується як важливий етап формування гей-ідентичності [14;15].

Таким чином, у науковій літературі наявні докладні дослідження окремих сегментів – від Баугауса до арт-брюту та сучасної української сцени, – проте бракуєузагальнювальної оптики, що поєднала б модерністський «високий стиль», повоєнний екзистенціалізм, масову культуру коміксу та сучасну редакційну графіку в єдиному соціально-гендерному контексті.

Мета статті – запропонувати цілісний аналіз трансформації візуальної мови від модернізму до сучасної «нової наївності», зосередившись на конфлікті між «мале́вичевою» та «шага́лівською» парадигмами та його наслідках з акцентом на гендерному зсуві в професії ілюстратора та парадоксі співіснування культу ідеального тіла й примітивізованої ілюстрації в контексті циклічності художніх стилів у перспективі майбутнього.

Виклад основного матеріалу. Модерністський «хрест» візуальної мови: Малевич, Шагал і забута третя лінія. Для опису напруги між різними візіями ХХ ст. ми пропонуємо схему у вигляді «хреста» візуальної мови: Малевич, Шагал і забута третя лінія (Рис. 1). Квадрат Малевича займає верхній лівий сектор – чиста форма без тіла. У Шагала правий верхній – фігура, що ще літає, але вже має історію й пам’ять. Внизу по осі тілесного – інший пласт, який довго залишався «несолідним» для історії мистецтва: еротична графіка, масова культура коміксу, пізніше – арт-брют, маргінальні практики. Тут, між іншим,

пізніше опиняються й гіпермаскулінні фантазії Тома оф Фінланд – ті самі «мисливські» образи, де комфортні відчуття заміняються інтригою небезпеки [14;15].

Рис. 1. Схема модерністського «хреста» візуальної мови

Модернізм значну частину ХХ ст. провів у верхній половині цієї схеми, між геометричним утопізмом та поетичною фігуративністю. Саме тому сьогодні зіткнення з примітивізованою, майже дошкільною редакційною графікою сприймається як різкий обрив: погляд звик до того, що «високе мистецтво» тримається вище певної планки складності. Але варто зазначити принциповий конфлікт концепцій Малевіча і Шагала.

Проект Малевича пропонує мистецтво як поле для радикального очищення: тіло, архітектура, земля, небо – все розкладається на геометричні елементи. Шагал, навпаки, вперто повертає у центр полотна «маленьку історію»: закохану пару, музиканта, корову, півня, провінційне містечко. У нього фігура не відмовляється від гравітації, але й не підкоряється їй – вона літає, проте вже має історію й пам’ять.

Подальша доля цих двох програм виявляється асиметричною. У власне художньому полі перемагає умовний Шагал: ХХ ст. після війни, після катастроф, по суті, не відмовляється від фігури і більш того, наполягають на її травмованості. Вона може бути деформована (як у Бекона), розчинена у кольорі (як у Ротка), зведена до схеми (як у пізніх модерністів), але людина – у вигляді обличчя, тіла чи сліду – залишається головною.

Лінія Малевіча, натомість, виявляється продуктивнішою поза межами традиційно ілюстративного мистецтва. Її захоплює промисловий дизайн, архітектура, графічні стандарти, корпоративні айдентики, інтерфейси, інфографіка. Саме супрематична віра в модуль, сітку, безособову форму робить можливими логотипи-іконки, нейтральні шрифти, піктограми, схеми метрополітену, інформаційні панелі в аеропортах. Там, де візуальний сигнал має бути максимально швидким, «безтілесний» Малевич виявляється ефективнішим за метафоричного Шагала.

Примітивісти до модернізму: Мунк, Клеє, Нольде, Піросмані, Руссо.Відповідно до нашої схеми постає питання історичної ролі примітивізму. Наприкінці XIX – на початку XX ст. примітивізм був справді важливим елементом художнього пошуку. Але його статус був радше лабораторним. Роботи А. Руссо, Н. Піросмані, народних майстрів потрапляли в поле зору авангардистів як дивні, майже інородні об’єкти, що дозволяли перевірити межі «культури». Палітра А. Руссо, при всієї спрощеності форми, залишається тонко збалансованою, часто майже класичною за кольоровими співвідношеннями; у Піросмані декоративна площинність поєднується з уважною ритуалізацією побуту. Чи не є душевність сучасних ілюстративних «каракулів» простим відлунням Руссо, Піросмані, Клєє, Мунка, Нольде або численних «наївних» художників, якими захоплювався європейський модернізм?

Цей примітивізм був швидше предтечею арт-брюту та експресіонізму, ніж прямим попередником сьогоднішньої масової наївності. Він не домінував у книжковій і журнальній графіці, не ставав «мовою медіа». У масовій візуальності міжвоєнного періоду Інтербелуму панували натомість:

- неокласицизм і арт-деко – на обкладинках журналів, афішах, у рекламі;
- плакатна стилізація авангарду;
- ілюстрація, яка ще зберігала повагу до анатомії, пластики, перспективи.

Сучасна «нова наївність» у медіа має іншу природу: це не поодинокі експериментальні жести, а майже протокольний стиль. Вона не стільки заперечує академізм, скільки робить вигляд, що його ніколи не існувало.

Арт-деко й нова об’єктивність: останній апогей «античної» ясності. Арт-деко – можливо, останній великий стиль, який ще можна порівняти з античністю за вірою в красу як форму порядку. Його естетика поєднувала геометричну дисципліну з еротизованою, але контрольованою тілесністю – згадати хоча б жінок на портретах Тамари де Лемпицької, де тіло наче вирізане з блискучого металу [1, с. 54–70]. У публічному просторі 1920–1930-х рр. це

«раціональне задоволення» проявлялося в архітектурі й графіці Нью-Йорка, Парижа, Варшави, Харкова.

Паралельно в Німеччині і ширше – в Центральній Європі – розвивається «нова об’єктивність» і Баугаус. Тут теж пробують примирити людину й машину, але без гламурного блиску. У Гросберга – стерильні фабричні інтер’єри, де все підпорядковано логіці технології [1, с. 60–70]; у Шлеммера – танцівник, перетворений на геометричну фігуру, що тестує межі руху в заданому просторі [2, с. 101–112; 3, с. 22–29].

До цієї ж орбіти можна долучити й мексиканський муралізм Дієго Рівери: масштабні фрески, де масові сцени робітників і селян стисло вписані в жорсткі ритми архітектури, машин, сходів. Рівера надихається робітниками і взагалі працьовитим людством, але вже розглядає його як елемент історичного механізму.

Саме ця лінія – від арт-деко й нової об’єктивності до Баугауса і Рівери – згодом стане джерелом візуальної мови для проектування суспільного простору після війни: станцій метро, університетських комплексів, громадських будівель, у тому числі в країнах Східної Європи. Її відлуння можна прочитати й в ілюстраціях радянської та чехословацької фантастики 1960–1980-х рр.: там, де космонавти й інженери вписані в чисту архітектоніку лабораторій і космічних станцій.

Відмова від «красивого» як етичного жесту. Катастрофи першої половини XX ст. – передусім Друга світова війна, Голокост і досвід тоталітарних режимів – підірвали довіру до модерністського проєкту як цілісної, раціонально вибудуваної моделі світу. Античний ідеал гармонійного тіла та впорядкованого простору, який ще був присутній у міжвоєнному модернізмі, після 1945 р. починає сприйматися як морально підозрілий: та сама дисципліна форми могла служити як утопії прогресу, так і машині масового знищення.

У цьому контексті важливо ще раз повернутися до довоєнного феномена Нової об’єктивності, але вже не в її «правому», естетизованому варіанті, а до лівого, соціально-критичного крила, представленого Отто Діксом і ГеоргомҐроссом. Ці автори свідомо відмовлялися від ідеалу візуальної гармонії на користь карикатурної деформації, гротеску та соціальної сатири, де персонажами виступили корумповані буржуа та деградовані міські типажі. Художній гротеск у Дікса та Ґроссапрацює як форма радикальної ясності, що підкреслює приховані механізми суспільного лицемірства [1, с. 70–95]. У ширшій перспективі ця лінія Нової об’єктивності передбачає пізніші повоєнні

стратегії дистанціювання від ідеалу гармонійної форми. Вона готує ґрунт для мистецтва, у якому етична недовіра до краси стає системною.

У повоєнному мистецтві це призводить не до появи нового «великого стилю», а до розпаду проектності як такої. Абстрактний експресіонізм, екзистенційна фігурація та масова культура коміксу фіксують різні аспекти цієї кризи, але об’єднані спільною відмовою від ідеї універсальної краси. Людське тіло або зникає, або деформується, або зводиться до знаку, жесту чи фрагмента.

Водночас у цьому процесі з’являється інша, менш драматична, але принципово важлива лінія – свідоме спрощення форми як етичний і художній жест. Пізні малюнки Пабло Пікассо та Анрі Матісса демонструють радикальну економію засобів: лінія стає майже дитячою, але не через наївність, а через відмову від ілюзії повного контролю над образом. Це спрощення не є інфантилізацією, а радше формою дистанціювання від «тотального» модерністського проекту (Рис. 2).

Рис. 2. Анрі Матісс. Bédouine au large visage, 1947.Musée national d’art moderne, Centre Pompidou, Paris

Саме ця лінія – спрощення як свідомий жест після краху великих стилістичних і політичних проектів – створює історичне тло для сучасної «нової наївності» в редакційній ілюстрації, де простота малюнка часто функціонує як форма етичної деескалації та уникання конфлікту.

Гендерний зсув і жіноча оптика: між безконфліктністю та політичною напругою. Зміна стилю збігається в часі зі зміною суб’єкта. У XXI ст. в редакційній ілюстрації, особливо в тематиці травми, ідентичності, психічного

здоров'я, гендерної політики, домінують жінки. Це видно і в українському, і в європейському, і в американському контексті.

На поверхні ця тенденція може сприйматися як «фемінізація» стилю:

– менше агресії;

– менше підкресленої сексуальності;

– більше побутових сцен, тіл без ідеалізації, уникання вродливих персонажів.

Але гендер тут радше проявляється не у прямому протиставленні «м'якого жіночого» й «жорсткого чоловічого», а в тому, як саме працює конфлікт.

Маскулінна оптика еротичної графіки середини XX ст. (Том оф Фінланд, Etienne тощо) робила задоволення синонімом небезпеки: тілесність там – це полювання, інтрига, ризик [14; 15]. Сучасна редакційна ілюстрація для соціальної тематики, навпаки, вибудовує простір, де конфлікт наче відкладений. Лінія тут може бути тремтливою, кольори – «дитячими», композиція – без центра.

Зоя Черкасська-Ннаді, ізраїльська художниця українського походження, послідовно використовує умовно-примітивістську манеру, щоб повернути глядача до пізньорадянського й пострадянського досвіду – тісні кухні, поїздки громадським транспортом, черги, легенди «репатріації» (Рис.3). Дослідники описують її як мисткиню «культурного перекладу», яка перетинає високу й низову візуальні мови, поєднуючи дитячі барви з безжально точною соціальною спостережливістю [7; 8; 9].

Рис. 3. Зоя Черкасська-Ннаді. Робота із серії Soviet Childhood, 2015.Private collection

Алевтина Кахідзе працює з іншим пластом – війною та повсякденною етикою виживання. Її малюнки – на перший погляд спонтанні, «дитячі», але супроводжуються текстами-коментарями, де прості сцени (сад, дім, тварини,

черги) стають пунктами складної моральної топографії (Рис. 4). Кахідзе розгортає щоденникові, майже дитячі на вигляд малюнки як спосіб зафіксувати українську катастрофу – від Донбасу до повномасштабного вторгнення – з радикально особистої перспективи [10; 11; 12].

У цьому сенсі сучасна «жіноча» оптика розщеплюється. З одного боку, є великий сегмент інституційно безпечної, комфортної, «материнської» візуальності, де глядача максимально захищено від різких жестів. З іншого працюють авторки, які використали цю ж просту мову як троянського коня, наповнивши її несумісним із «дитячим садком» досвідом.

Звідси випливає важлива диференціація: не вся наївність є ухилянням від конфлікту, але значна частина інституційного «нового наїву» справді працює як механізм зняття напруги. На тлі цих практик масова «м'яка» ілюстрація виглядає як спрощена калька: вона бере частину мови, але відмовляється від тієї глибини враження, яка цю мову і породила.

Арт-брют як контрпункт «керованій наївності». У цій ситуації показово, що єдина сфера, де «дитячість» і «спонтанність» зберігають не сценічний, а реальний характер, – це арт-брют / аутсайдер-арт.

Рис. 4. Алевтіна Кахідзе. Thinking About Immanuel Kant on 26.02.2022, 2022.Private collection

Визначення Дж. Дюбюффе та його послідовників наполягають на кількох рисах арт-брюту:

– відсутність формальної художньої освіти;
– творення поза інституціями, ринком, кар'єрними стратегіями;
– часто – граничні життєві обставини (психіатричні клініки, тюрми, крайня соціальна ізоляція) [5, с. 19–34; 6] (Рис. 5).

Рис. 15. Жан Дюбюффе. Autoportrait II (Self-Portrait II), 1966. Museum of Modern Art (MoMA), New York

У цьому контексті арт-брют і ширше поле аутсайдер-арту можна розглядати як форму поза-нормативної репрезентації, що принципово не прагне до легітимації в межах академічного, музейного чи медійного канону. Йдеться не лише про відсутність формальної художньої освіти, а про інший спосіб існування образу – поза кар’єрними стратегіями, ринковими очікуваннями та інституційними правилами видимості. Як зазначає Р. Мейєр, *outlaw representation* функціонує як соціально та культурно напружена зона, у якій саме відхилення від норми стає формою критики механізмів включення й виключення в мистецтві [13, с. 3–20]. У цьому сенсі арт-брют виступає не стилістичною альтернативою «керованій наївності», а її етичним антиподом: там, де інституційна ілюстрація прагне комфорту й передбачуваності, аутсайдер-арт не веде переговорів із глядачем і не адаптує свою мову до очікувань культурного споживання.

Саме в цьому полі наївність не є стилістичною позою, а випливає із способу існування автора. Там, де графіка феміністичної оптики вибудовує безпечне професійне поле з чіткими неписаними правилами «нетравматичного» зображення, аутсайдер-арт не веде переговорів із глядачем.

Тому нинішня модна «дитячість» у медіа по суті є стилістичною цитатою з арт-брюту та історичного примітивізму, але позбавленою їхнього етосу. Вона

користується мовою, народженою на периферії, в умовах крайньої вразливості, і переводить її в середовища, де головна цінність – комфорт.

Висновки. Сучасна домінуюча наївність у редакційній ілюстрації не є прямим продовженням історичного примітивізму, а постає як результат тривалого розпаду модерністської проектності після травматичного досвіду XX ст. Відмова від античного ідеалу цілісної, дисциплінованої форми пов'язана з етичною недовірою до універсальних візуальних канонів, що раніше слугували як художнім, так і політичним цілям.

Проаналізовані жіночі художні практики демонструють, що спрощення лінії та «дитяча» стилістика можуть функціонувати не як інфантилізація, а як свідомий інструмент деескалації, критичної рефлексії та роботи з травматичним досвідом. Таким чином, «нова наївність» у сучасній візуальній культурі постає не як стильова мода, а як симптом глибших історичних, соціальних і гендерних зрушень, візуальна демонстрація яких стане предметом подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Barron S. Neue Sachlichkeit and German Realism of the 1920s. New York : The Museum of Modern Art, 2015.

2. Droste M. Bauhaus, 1919-1933. Köln : Taschen, 2019.

3. Schlemmer O. The Triadic Ballet. Stuttgart : HatjeCantz, 2014.

4. Bergdoll B., Dickerman L. (eds.). Bauhaus: Workshops for Modernity, 1919-1933. New York : The Museum of Modern Art, 2009.

5. Dubuffet J. L'Art brut préféré aux arts culturels. Paris : Gallimard, 1973.

6. Art brut. Encyclopaedia Britannica. URL: https://www.britannica.com/art/art-brut (дата звернення: 13.12.2025).

7. ZoyaCherkassky-Nnadi [Електронний ресурс] // BritishCouncilArts. URL: https://arts.britishcouncil.org/zoya-cherkassky-nnadi (датазвернення: 13.12.2025).

8. Rudling P. A. Cultural translation and post-Soviet visuality //Journal of Contemporary Central and Eastern Europe. 2020. Vol. 28, No. 2. P. 145.162. URL: https://doi.org/10.1080/25739638.2020.1770625

9. ZoyaCherkassky-Nnadi. JewishWomen'sArchive. URL:
https://jwa.org/encyclopedia/article/cherkassky-zoya (дата звернення: 13.12.2025).

10. Kakhidze A. Art as Diary: Ethics of Everyday Life in Wartime. Trafo – Blog for Transregional Research. 2022. URL: https://trafo.hypotheses.org/34194 (дата звернення: 13.12.2025).

11. Plokhy S. (ed.). Ukrainian Art and War Experience. East/West: Journal of Ukrainian Studies. 2022. Vol. 9, No. 1.

12. Alevtina Kakhidze. Arts looker. URL: https://artslooker.com/alevtina-kakhidze/ (дата звернення: 13.12.2025).

13. Meyer R. Outlaw Representation.Oxford : Oxford University Press, 2002.

14. Tom of Finland and Erotic Masculinity. ArtinContext. URL: https://artincontext.org/tom-of-finland/(дата звернення: 13.12.2025).

15. Tom of Finland: Art, Identity and Sexual Politics. The Art Newspaper. URL: https://www.theartnewspaper.com/2020/02/21/tom-of-finland-art-identity-and-sexual-politics(дата звернення: 13.12.2025).

ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ЗАЧІСКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СЦЕНІЧНОГО ОБРАЗУ ТА ІНСТРУМЕНТ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ КЛІПУ THE DEAD DANCE ЛЕДІ ГАГИ, РЕЖ. ТІМ БЕРТОН)

Дар'я ІВЧИК
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності "Дизайн" Хортицької національної академії

Художнє моделювання зачіски у сучасному шоу-бізнесі виходить за межі утилітарної функції та набуває ознак самостійного виду мистецтва. В музичних відео та сценічних перформансах зачіска стає повноцінним елементом візуальної мови, що формує характер персонажа, передає його емоційний стан та підсилює загальну художню концепцію твору. Поєднання сценічного образу співачки Леді Гаги з готичною естетикою режисера Тіма Бертона у кліпі *The Dead Dance* для серіалу «Wednesday» створює унікальне творче середовище, у якому зачіска виступає ключовим засобом художньої виразності.

Метою мого дослідження є аналіз художнього моделювання зачіски як засобу формування сценічного образу Леді Гаги у кліпі *The Dead Dance* та обґрунтування зачіски як самостійного мистецького компонента у структурі сценічного іміджу.

Узагальнюючи погляди багатьох сценаристів, режисерів, виконавців, пропоную власний аналіз художнього моделювання зачіски, що складається з таких етапів:

– визначення художньої концепції образу. Він містить аналіз загальної художньої ідеї кліпу, стилістики режисера та сценічного образу виконавиці. Здійснено аналіз творчості Леді Гаги (перформативність, провокативність, тілесність образу), візуальної мови Тіма Бертона (готика, символізм, театральність) та визначено ключові емоційні і символічні коди образу, в **результаті чого** сформувалася концепція образу, де зачіска розглядається як художній інструмент, а не декоративний елемент [1];

– аналіз естетики Тіма Бертона як візуального середовища. Творчість Тіма Бертона характеризується використанням готичних мотивів, контрастів світла і тіні, гротеску та символічних деталей. Отже, здійснивши аналіз бертонівської естетики за дослідженнями Джулії Мартін, готичної стилістики та психологічної драматургії образу (Річард Сміт) та після зіставлення кінематографічних прийомів режисера з кліпом *The Dead Dance* виявлено, що зачіска в естетиці Тіма Бертона виступає носієм психологічного та емоційного змісту [3];

– аналіз ролі зачіски у формуванні сценічного образу. Зачіска в кліпі The Dead Dance виконує не лише естетичну, а й сенсотворчу функцію, про що свідчать її форма, силует, текстура. Особливого значення набуває взаємодія зачіски з костюмом, макіяжем й хореографією. **В результаті** зачіска виступає засобом передачі характеру персонажа та драматургії образу [5];

– визначення художніх принципів моделювання зачіски. На цьому етапі визначено основні елементи: театральність і гіперболізація форм; контрастність і ритмічність; стилістична єдність з візуальним середовищем кліпу; символізм та метафоричність. Отже, на цьому етапі можна говорити про зачіску як елемент художньої композиції, що підпорядковується загальній концепції образу [4];

– практична реалізація художнього образу. Один з основних етапів, де відбувається створення ескізів зачіски, підбір матеріалів та засобів фіксації, поетапне виконання моделювання та фотофіксація кінцевого результату – сценічного образу Леді Гаги з урахуванням естетики кліпу The Dead Dance [5];

– оцінка художнього результату. Кінцевий етап, на якому здійснюється аналіз відповідності режисерській концепції, цілісності образу, художньої виразності зачіски та емоційний вплив на глядача, **де** зачіска підтверджує статус самостійного художнього елемента сценічного образу [2].

Таким чином, здійснивши власний аналіз художнього моделювання зачіски у кліпі The Dead Dance роблю висновок, що це засіб формування сучасного сценічного образу, а це демонструє можливості перукарського мистецтва як повноцінного виду художньої діяльності. Поєднання творчості Леді Гаги та режисерської естетики Тіма Бертона створює складний візуальний образ, у якому зачіска виконує ключову роль у формуванні сценічного іміджу та художнього змісту.

Список використаних джерел:

1. Скотт К. Леді Гага: мистецтво, ідентичність і перформанс у попкультурі. Лондон : Bloomsbury Academic, 2013. 256 с.

2. Лі М. Поп-ідентичність і медіаперформанс. Лондон : Palgrave Macmillan, 2016. 312 с.

3. Мартін Дж. Візуальні метафори в кінематографі Тіма Бертона. Journal of Visual Culture. Журнал візуальної культури. 2018. Т. 17, № 2. С. 145–160.

4. Сміт Р. Готичне кіно: Тім Бертон і сучасний кінематограф. Лондон : Routledge, 2020. 280 с.

5. Коваль Л. Перукарське мистецтво як форма художньої діяльності. Вісник мистецтвознавства. 2020. № 2. С. 85–92.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СТОП-МОУШН ТЕХНОЛОГІЇ

Лідія КОВАЛЬ
д-р техн. наук, канд. мистецтвознавства, проф.,
завідувач кафедри цифрового мистецтва
Київського національного університету технологій та дизайну

Сучасний стан розвитку стоп-моушн технології характеризується суттєвим розширенням її виробничих, художніх і комунікативних можливостей, що зумовлено інтеграцією традиційних принципів покадрової анімації з цифровими засобами фіксації та постобробки зображення. На сьогодні у науковому дискурсі стоп-моушн дедалі частіше визначається не лише як історично сформована техніка, а як складна гібридна технологія, у якій матеріальні об'єкти, цифрова фотографія та програмні засоби утворюють єдиний технологічний контур виробництва.

Актуалізація проблематики стоп-моушн зумовлена не лише розвитком аудіовізуальної культури, а й зростанням ролі візуальної комунікації у сфері дизайну, цифрового мистецтва та креативних індустрій. У цьому контексті стоп-моушн стає інструментом формування смислів, образної мови та експресивної пластики, що уможливлює поєднувати матеріальну фактуру об'єктів із цифровою точністю покадрового контролю.

Аналіз сучасних досліджень засвідчує зростання наукового інтересу до стоп-моушн як технології, що функціонує на перетині дизайну, цифрового мистецтва та комунікаційних практик. Зокрема, у публікації V. Shtets та O. Melnyk стоп-моушн розглядається як комунікативний інструмент сучасного дизайну з акцентом на ролі візуальної мови покадрової анімації у формуванні смислів [1].

У роботі R. Zarin, K. Lindbergh та D. Fallman стоп-моушн осмислюється як засіб проєктного мислення та візуального скетчингу в архітектурі, що розширює уявлення про прикладні можливості покадрової анімації за межами традиційної екранної культури [2].

Окремий напрям досліджень формують праці, присвячені технологічним модифікаціям стоп-моушн у контексті цифрового виробництва: зокрема, питання поєднання покадрової анімації з оптичними ефектами реального руху (motion blur) у go motion, а також інтеграції фізично відзнятих об'єктів у цифровий 3D-простір.

Суттєвий методологічний пласт становлять праці, у яких цифрова фотографія розглядається як основний інструмент покадрової фіксації та контролю виробничого процесу. Саме цей підхід дозволяє обґрунтувати цифрову фотографію як універсальний засіб сучасної стоп-моушн технології, здатний забезпечити

стабільність композиції, освітлення та просторових взаємозв’язків у кадрі, а також підтримати системну організацію виробничого процесу [3].

Відповідно, визначальним чинником сучасної трансформації стоп-моушн технології є цифрова фотографія як базовий інструмент фіксації анімаційного процесу. Вона забезпечує принципово новий рівень керованості виробничого циклу: точну реєстрацію мінімальних змін положення об’єктів, стабілізацію параметрів кадру (композиції, освітлення, перспективи), а також оперативну корекцію руху на всіх етапах створення анімації. Саме ці властивості дозволяють розглядати цифрову фотографію як універсальний засіб реалізації різних форм стоп-моушн.

У межах сучасної практики цифрова фотографія є методологічною основою для таких різновидів стоп-моушн, як анімація моделі (model animation), піксіляція (pixilation), анімація вирізу (cutout animation), анімація типу «рух у русі» (go motion), а також стереоскопічна 3D стоп-моушн анімація. У model animation цифрова фіксація забезпечує фізично переконливий рух тривимірних моделей завдяки стабільності композиційно-світлових параметрів. У pixilation вона сприяє формуванню дискретної пластики руху виконавців, розширюючи виражальні можливості покадрової анімації. У cutout animation цифрова фотографія гарантує точність позиціонування площинних елементів і збереження графічної цілісності кадру. Особливої методологічної значущості набуває її використання в go motion, де досягається поєднання покадрового принципу з оптичними характеристиками реального руху, зокрема ефектом motion blur. У 3D stop-motion цифрова фотографія постає медіатором між матеріальним та віртуальним середовищем, забезпечуючи коректну інтеграцію фізично відзнятих об’єктів у цифровий тривимірний простір.

Сучасний стан розвитку стоп-моушн технології визначається також системністю програмного забезпечення, що супроводжує виробничий процес. Вибір програм для захоплення кадрів, редагування та постобробки зображень формує інтегрований виробничий процес, адаптований до конкретного різновиду стоп-моушн. Тому, ефективність сучасної стоп-моушн технології залежить не лише від технічних параметрів зйомки, а й від усвідомленого композиційного та стилістичного проєктування кадру, що наближує її до методології дизайну та цифрового мистецтва.

Отже, стоп-моушн у сучасному культурному та технологічному середовищі постає як універсальна гібридна технологія, здатна інтегрувати традиційні анімаційні принципи з цифровими можливостями фіксації та обробки. Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення прикладних методик використання цифрової фотографії у стоп-моушн у межах професійної

практики та освітньої підготовки фахівців з дизайну, анімації та цифрового мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Shtets V., Melnyk O. Communicative potential of stop-motion animation in the practice of modern design. Culture and Contemporaneity. 2024. № 26(1). С.87–96. DOI: 10.63009/cac/1.2024.87.

2. Zarin R., Lindbergh K., Fallman D. Stop Motion Animation as a Tool for Sketching in Architecture, in Israsena, P., Tangsantikul, J. and Durling, D. (eds.), Research: Uncertainty Contradiction Value – DRS International Conference. 2012, 1-4 July, Bangkok, Thailand. URL: https://dl.designresearchsociety.org/drs-conference-papers/drs2012/researchpapers/157.

3. Коваль Л., Трегуб А. Цифрова фотографія як засіб стоп-моушн технології. Архітектоніка соціалізації : людина в ландшафті культури: колективна монографія / Виткалов В., Виткалов С., Гончарова О. та ін. Warsaw : East European Association of Scientists, 2026. Розділ VII, 79-87. https://doi.org/10.5281/zenodo.18406628.

NEW MEDIA: PROBLEMS OF INTERPRETATION

Serhii ORDENOV
PhD in Philosophy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Humanities National Music Academy of Ukraine
Hanna KLESHNIA
PhD in Philosophy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Political Science, Sociology, and Philosophy State Non-Profit Enterprise "National Aviation University" (State University "Kyiv Aviation Institute")

Modern society is undergoing an intensive transformation of the information space, driven by the active implementation of information and communication technologies and the rapid development of new media. Internet platforms and social networks are gradually turning into not only leading sources of information but also key channels for its production and circulation, shaping specific ways of interpreting and articulating public opinion. These processes significantly affect the dynamics and structure of the information and communication space, providing it with new features and determining the directions and pace of further transformation.

Information and communication technologies act as a key element of modern culture, significantly influencing the processes of production, distribution, and consumption of information. Their development causes profound changes in various spheres of social existence, which entails a transformation of communicative practices and forms of social interaction. As J. Thompson correctly notes, the modern information space appears as a complex and dynamic set of electronic, digitalized, interactive, and other media forms functioning in both virtual and real environments [1]. In this context, T. Prysyazhnyuk, in the work "New Media in the Information and Communication Space of Ukraine," notes that the information space is not reduced only to the presence of various electronic, digital, and interactive media, but appears as a dynamic organism that continuously transforms under the influence of technological and sociocultural changes [2, p. 179]. It should be added that new media, represented by digital technologies and network structures, cause not only changes in the configuration of the information space but also significantly affect the transformation of its functions. In particular, they facilitate the intensification of interaction among communication participants, turning them into active subjects of the information process who enter into mutually determined forms of interaction through the transmission of information messages, exchange of symbols, actions, messages, thoughts, ideas, and interpretations.

New media differ significantly from traditional forms of mass information by a high level of interactivity and the possibility of direct audience involvement in the process of

producing and modifying content. Thus, "the emergence of new media changes not only the ways of communication, language forms, and means in post-industrial society but also transforms communicative processes, determining their place in the integral system of semiotic phenomena and human relations in general” [3, p. 42]. One of the key characteristics of new media is their globality and high speed of information dissemination, which enables information exchange in modes and at levels that were previously unattainable. Relying on digital technologies, interactivity, and multimedia, new media not only facilitate the rapid spread of messages but also significantly increase the accessibility of information for various social groups.

At the same time, new media radically change the mechanisms of perception and comprehension of information. While in the conditions of traditional mass communication media discourse was predominantly one-way—from sender to receiver—and based on relatively stable interpretative frameworks, in the digital environment, these frameworks are increasingly blurred. Information overload, the phenomenon of "clip thinking" (fragmented thinking), the spread of manipulative practices, and algorithmic content ranking cause a fragmentation of meanings and significantly complicate the processes of holistic perception of information. Under such conditions, interpretation ceases to be a purely individual act of a rational subject and takes on a technologically mediated character. Social media algorithms, forming information bubbles and resonance effects, determine users’ access to information and thereby construct specific horizons of understanding [4]. Consequently, meanings in the new media environment are not so much transmitted as continuously reconstructed in the process of interaction between users, platforms, and information flows, which actualizes the problem of understanding and interpreting media content.

In the philosophical dimension, the problem of understanding in the context of new media can be comprehended through the prism of the hermeneutic tradition, primarily in the concept of H.-G. Gadamer [5]. Understanding, according to H.-G. Gadamer, is not a mechanical reproduction of meaning but appears as an event that occurs in the process of the "fusion of horizons" of the interpreter and the text. In the context of digital media, this process is complicated by the multiplicity and instability of "texts" that are constantly changing, supplemented, and reinterpreted by users. Hence, the horizon of understanding turns out to be not only historically determined but also algorithmically constructed, which radically changes the classical hermeneutic situation.

The ideas of P. Ricoeur allow for deepening this approach, focusing on the distance between the author, the text, and the reader. P. Ricoeur considers the text as an autonomous structure, the meaning of which is actualized only in the act of interpretation. In new media, this autonomy takes on a paradoxical character: on the one hand, content is

separated from the original intention of the author, and on the other, it continuously undergoes interventions, remixes, and contextual shifts [6]. In such an environment, interpretation turns into an endless process of recoding meanings, where every act of understanding is simultaneously an act of producing new meaning.

In the context of the above, we find it necessary to supplement the conceptual definitions of hermeneutic analysis with the critical perspective proposed by M. Foucault. His concept of discourse allows us to view new media not as a neutral space of communication, but as a field of struggle for power over meanings [7]. M. Foucault shows that "regimes of truth" are formed through institutional and practical mechanisms of control, which in the digital age are largely implemented through algorithms, content moderation, and the attention economy. In this way, interpretation in new media turns out to be structurally limited by discursive rules that determine which meanings become visible, legitimate, or marginalized.

Also important is the theoretical contribution of M. McLuhan, which allows shifting the emphasis from the content of messages to the media themselves as a decisive factor in shaping perception. His famous thesis "the medium is the message" [8] takes on a new meaning in the context of digital platforms: the form of information delivery, the speed of its distribution, and interactivity significantly affect the structure of thinking and mechanisms of understanding. Clip thinking, visual dominance, and message fragmentation become not side effects but structural characteristics of new media that directly determine the way reality is interpreted.

Finally, M. Castells’ concept of the network society allows for placing the problem of interpretation in a broader social context. According to Castells, modern communication functions within the logic of network flows, where power and meanings circulate not hierarchically, but in a decentralized manner [9]. In such conditions, interpretation ceases to be stable and unified, acquiring a pluralistic and conflictual character. Therefore, the construction of meanings in new media occurs at the intersection of global information flows and local cultural contexts, which is particularly evident in the domestic information space.

Thus, understanding and interpretation in the new media environment appear primarily as a hermeneutic process within which the interpreter is forced to work with multiple, often contradictory, semantic contexts. Under such conditions, the problem of interpretation in the digital age goes beyond classical communication theories and requires an interdisciplinary approach that combines philosophy, sociology, and media theory. The combination of hermeneutic approaches (H.-G. Gadamer, P. Ricoeur), critical discourse theory (M. Foucault), and theories of new media and the network society (M. McLuhan, M. Castells) allows us to consider new media as a complex meaning-making environment

in which the problem of understanding arises not as a result of information deficit, but as a result of its redundancy, structural mediation, and technologically ordered circulation.

References:

1. Thompson, J. The Media and Modernity: A Social Theory of the Media. Stanford University Press, 1995. 314 p.

2. Prysyazhnyuk, T. New media in the information and communication space of Ukraine Bulletin of Precarpathian University. Series: Political Science. No. 17. 2024. pp. 178-186.

3. Ordenov S. Political communication and media language in the post-industrial era. Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies. No. 2 (40), 2024. pp. 40-46.

4. Kleshnia G. Cyber-social society: the latest rhizome. Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies. No. 1 (33), 2021. pp. 45–51.

5. Gadamer, Hans-Georg. Truth and Method. New York: Continuum, 1989. 594 p.

6. Ricoeur, P. Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation. Yale University Press, 1970. 573 p.

7. Foucault M. The Archaeology of Knowledge. Trans. A. M. Sheridan Smith. London and New York: Routledge, 2002.

8. McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. The MIT Press, 1994. 389 p.

9. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1996.

VISUAL LITERACY AS A CONSTITUENT OF THE MODERN MEDIA PROFESSIONAL'S COMPETENCE

Veronika STATSENKO
A student of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty "Journalism", State Tax University

Visual literacy serves as a central component of the modern media professional's competence, as images in the digital environment frequently act as the primary channel for interpreting events, while text functions as a secondary channel for clarification. In contemporary journalism and public relations, informative visual elements do not merely accompany a message; rather, they establish its thematic focus, emotional tone, and level of credibility. This implies that a media professional must be capable of reading, critically analyzing, and purposefully constructing visual messages as an integral part of their professional activity, rather than as a supplementary addition to the text [2; 6].

Scientific research into digital journalism indicates that traditional approaches to image analysis no longer align with the functionality of the modern visual ecosystem, where framing, editing, interface design, and algorithmic delivery interact as a unified system of influence. This necessitates new analytical models that account for multi-channel modes of perception, semiotic layers, and the cognitive effects of visual messages [6]. Furthermore, studies on multimodal digital reading and writing practices confirm that these models remain tools not only for presentation but also for knowledge formation; therefore, a media professional's professional competence must include the ability to engage with such models at both the content and structural levels [4].

Visual literacy possesses practical value in the formation of media products, as the effectiveness of visual solutions in enhancing the clarity and memorability of information is empirically confirmed. Specifically, studies analyzing infographics within an educational context demonstrate that the clear visual organization of complex messages achieves a higher level of comprehension and facilitates the structuring of knowledge [3]. In the field of online journalism, visual storytelling modeling is viewed as a response to the audience's demand for concentrated, structured, and emotionally relevant information [1]. This underscores the necessity for a media professional to master not only the techniques of image creation but also the logic of their semantic impact.

The Ukrainian context of recent years vividly demonstrates that visual literacy is not merely a professional requirement but an element of societal informational resilience. The publication of the results of the 2024 National Media Literacy Test evidenced the significant scale of participation and the profound need for high-quality critical perception

of media content among broad social groups [5]. Amid escalating informational risks, a media professional must be capable of identifying manipulative visual techniques and correctly elucidating them to the audience, which is directly linked to the quality of professional communication and trust in the media [2; 5].

The scholarly novelty of this work lies in its focus on visual literacy as an integrated competence that encompasses analytical, constructive, and ethical dimensions within the media professional's professional activity. In contrast to the traditional approach, where the visual component was considered illustrative, this study proposes viewing it as an equal, sense-making mechanism that establishes the interpretive frame of a message and influences the formation of public perceptions [4; 6]. Such an approach justifies the necessity for systematic training of media professionals in the field of visual literacy, which should become a fundamental condition for professional eligibility in the contemporary media environment [1; 3].

The practical significance lies in the fact that established visual competence enhances the quality of the media product, ensures ethical accountability, and mitigates the risks of manipulation that may arise from incorrect or intentionally distorted visual solutions [2; 5]. Thus, visual literacy constitutes a key resource for ensuring the trust, resilience, and professional reputation of the modern media professional.

References:

1. Ardilla Y.P., Aini D.N., Kusuma B. A. Visual Storytelling: A Contemporary Approach to Online Journalism for the Millennial Generation. VCD: Journal of Visual Communication Design. 2024. № 9(1). URL: https://doi.org/10.37715/vcd.v9i1.4246.

2. Bock M. A. Visual media literacy and ethics: Images as affordances in the digital public sphere. First Monday. 2023. № 28(7). URL: https://doi.org/10.5210/fm.v28i7.13233.

3. Carcamo B., Pino B. Developing EFL students' multimodal literacy with the use of infographics. Springer Nature Link. 2025. Vol. 10. URL: https://doi.org/10.1186/s40862-025-00322-3.

4. Shimizu A. Y., Havazelet M., Smith B.E., Goodwin A.P. Multimodal Analyses and Visual Models for Qualitatively Understanding Digital Reading and Writing Processes. Educ. Sci. 2025. № 15(9). P. 1135–1142. URL: https://doi.org/10.3390/educsci15091135.

5. The results of the National Media Literacy Test 2024 were presented in Ukraine. Ministry of Culture of Ukraine. 2024. URL: https://mcsc.gov.ua/news/v-ukrayini-prezentuvaly-rezultaty-naczionalnogo-testu-z-mediagramotnosti-2024/.

6. Vasconcelos E. L., Barbosa S. O. Journalistic Images: Contemporary Challenges for Visual Research in Digital Journalism. Contemporary Digital Journalism: Issues and Challenges. Soc. Sci. 2024. № 13(9). P. 459–472. URL: https://doi.org/10.3390/socsci13090459.

ДИНАМІЧНИЙ ТЕКСТ У МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКАХ: ВІД ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ ДО ЕМОЦІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Віктор ХОДОСОВ
аспірант Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

Анімована типографіка в мобільних застосунках сьогодні виступає не лише елементом декоративної візуалізації, а й повноцінним інструментом візуальної комунікації. У контексті трансформації естетичних стандартів глобального цифрового середовища текст дедалі частіше набуває часової форми існування – руху, ритму, інерції, що змінює його функціональну та семантичну роль в інтерфейсі.

Згідно з принципами Material Design, рух в інтерфейсі «інформує користувача про зміни стану та взаємозв'язки між елементами» і допомагає встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між дією та результатом [1]. Таким чином, анімований текст у мобільному UI виконує навігаційну функцію: він сигналізує про статус системи, підкреслює ієрархію, структурує сценарій взаємодії. В Apple Human Interface Guidelines також наголошується, що типографіка повинна забезпечувати ясність, читабельність і послідовність, а анімація має підтримувати досвід взаємодії, не порушуючи когнітивної стабільності користувача [2].

У дослідженнях з галузі HCI підкреслюється, що кінетична типографіка може надавати тексту «мовоподібної» виразності, проте потребує чітких правил узгодженості та контролю для збереження читабельності [3]. Емпіричні праці, присвячені анімаціям завантаження, демонструють вплив характеру руху на сприйняття часу очікування та суб'єктивну оцінку продуктивності системи [4]. Отже, динамічний текст здатен не лише інформувати, а й регулювати емоційний стан користувача.

У цьому контексті анімована типографіка функціонує у двох вимірах. Перший – функціональний: текст у русі пояснює зміну станів, формує логіку переходів, зменшує ефект «розриву» між екранами. Другий – емоційно-комунікативний: ритм появи, темп анімації, характер затухання створюють інтонаційність взаємодії, формують «голос» продукту. Дослідження мікровзаємодій у смартфонних застосунках засвідчують, що помірні, доречні анімаційні реакції позитивно впливають на сприйняття юзабіліті [5].

Водночас трансформація естетики мобільних інтерфейсів повинна узгоджуватися з вимогами доступності. WCAG 2.2 передбачає можливість

вимкнення анімацій, що запускаються взаємодією, якщо вони не є суттєвими для функціонування або передання інформації [6]. Це положення особливо актуальне для анімованої типографіки, оскільки надмірний рух здатен підвищувати когнітивне навантаження та знижувати комфорт сприйняття.

Водночас у науковому дискурсі підкреслюється, що анімація в інтерфейсах має розглядатися як когнітивний інструмент, а не як декоративний ефект. У класичних працях з психології сприйняття руху зазначається, що динамічні зміни сприяють формуванню цілісного образу об’єкта та полегшують розуміння трансформацій у просторі й часі [7]. У сфері дизайну взаємодії Дон Норман наголошує на важливості зворотного зв’язку як ключового принципу зрозумілого інтерфейсу: система має «повідомляти» користувача про результат його дії у спосіб, що є своєчасним і інтерпретованим [8]. У цьому контексті анімований текст виступає формою такого зворотного зв’язку, поєднуючи інформаційне повідомлення з часовою динамікою, що підсилює сприйняття причинно-наслідкових зв’язків.

Отже, динамічний текст у мобільних застосунках є показником переходу від статичної композиції до часової організації типографічного простору. Анімована типографіка трансформує естетичні стандарти цифрового середовища, поєднуючи навігаційну функціональність і емоційну виразність, проте потребує системності, міри та відповідності принципам доступності.

Список використаних джерел:

1. Material Design. Motion. Understanding motion. URL: https://m2.material.io/design/motion/understanding-motion.html (дата звернення: 12.02.2026).

2. Apple. Human Interface Guidelines. Typography; Motion. URL: https://developer.apple.com/design/human-interface-guidelines/ (дата звернення: 12.02.2026).

3. Möhler G., Osen M., Harrikari P. A user interface framework for kinetic typography-enabled messaging applications. Proceedings of the working conference on Advanced visual interfaces. 2004. URL: https://dl.acm.org/doi/10.1145/985921.986101 (дата звернення: 12.02.2026).

4. Söderström U. et al. The effect of various animation speeds on loading screens. Proceedings of the 2018 CHI Conference Extended Abstracts on Human Factors in Computing Systems. 2018. URL: https://dl.acm.org/doi/10.1145/3232078.3232092 (дата звернення: 12.02.2026).

5. Boyd K. Can micro interactions in user interfaces affect their perceived usability? ACM International Conference Proceeding Series. 2021. URL: https://dl.acm.org/doi/10.1145/3452853.3452865 (дата звернення: 12.02.2026).

6. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2. W3C Recommendation. 2024. URL: https://www.w3.org/TR/WCAG22/ (дата звернення: 12.02.2026).

7. Ware C. Information Visualization: Perception for Design. 3rd ed. Burlington: Morgan Kaufmann, 2013. 512 p.

8. Norman D. A. The Design of Everyday Things. Revised and Expanded Edition. New York: Basic Books, 2013. 368 p.

ДИЗАЙН ЗАЧІСКИ ЯК ВІЗУАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ КОД В МЕДІАПРОСТОРІ

Валентина ШКУРКО
канд. мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри дизайну
Хортицької національної академії

Дизайн зачіски вже давно не є естетичним засобом. Він кодує ідентичність та приналежність до будь-яких певних соціальних груп та світові погляди. У сучасній культурі зачіска виступає невербальним повідомленням індивідуальності яка спонукає до сміливих змін або до конформізму (підлеглість групі) [3].

Медіапростір сьогодні (соціальні мережи, рекламні компанії, інфлюєнсери (від англ. influence – вплив) [2] та інше) дуже швидко розповсюджує зачіски, для передачі інформації, повідомлення та смислів, формуючи новий тип бачення світу через візуальну медіапродукцію.

Наша мета визначити основні аспекти дизайну зачіски як візуального культурного коду. Виявити медіа вплив на формування образів зачісок. Уточнити етичні та культурні аспекти, пов'язані з апропріацією (від лат. appropriatio – привласнення чого-небудь, заволодіння чим-небудь) [1] та стереотипами.

Дизайн зачіски як візуальний культурний код базується на індивідуальних особливостях моделі, культурному контексті та трендах.

Основні аспекти дизайну зачіски:

Формотворення зачіски. Форма (лат. forma – вид, образ) є визначальним для створення дизайну зачіски (стрижка, моделювання зачіски). Трьох мірне зображення, де висота, ширина та глибина визначає силует та контур (овал, трикутник, прямокутник та інші), який видно з різних кутів зору [4].

Індивідуальний підхід. Для створення дизайну зачіски невід'ємним є врахування індивідуальних особливостей моделі (форма обличчя, текстура волосся); соціальний статус; приналежність до субкультури або модних тенденцій; гендерна виразність; стильовий напрямок, техніки (стрижка, фарбування, брондування, ламінування волосся, градієнтні техніки, блочні техніки та інше) та технологія виконання всіх процесів.

Культурний та трендовий контекст. Дизайн зачіски, її форма, є відображенням історичних, естетичних, соціальних та традиційних цінностей суспільства. Сьогодні дизайн зачіски – це поєднання культурної спадщини та індивідуальних особливостей моделі, що створює гармонійний образ людини.

Тренди зачісок з'являються, зникають, повертаються щоб стати популярними, тим самим демонструють їх циклічність. Головне, тренди та модні тенденції спрямовані на підкреслення особистості.

Медіа вплив:

1. Кіно, серіали

Образи головних героїв відомих фільмів задають «канон» зачісок на певний період.

Жанри кіно та серіалів популяризують конкретні техніки зачісок (романтика – м'які хвилі, трилер – чіткі лінії, фантазія – експерименти з кольором та фактурами).

2. Рекламні кампанії

Реклама косметичних брендів підкреслюються стилізованими зачісками, які повторюють фірмові кольори або форми. Модель в інтерв'ю відображає суть продукту.

Рекламні кампанії, які асоціюють конкретний стиль зачіски з певним образом життя або цінностями бренду (Chanel, L'Oréal Paris, Pantene, Burberry та інші).

3. Соціальні мережі та інфлюєнсери

Відеоконтент та короткі формати роблять зачіски швидко «в тренді», але потребують повторного контексту або адаптації для різних аудиторій.

4. Блогери

Вплив певних блогерів або зірок на популяризацію конкретних стилів: наприклад, поява нових технік поєднання кольорів або форми (техніка балояж (balayage), градієнте фарбування, яскраві кислотні відтінки та пастельні техніки, ламінування та інші).

Етичні аспекти та культурна апроприація

Ризики використання елементів культурних зачісок без поваги до контексту; роль культурної чутливості та відповідальності виробників контенту. Зневажання культурної апроприації в рекламі або використання традиційних форм без належного визнання.

Отже, дизайн зачіски як візуальний культурний код відображає взаємодію особистості, соціального контексту та медіа. Зачіска виступає свідченням ідентичності, класу та сучасних трендів. Медіа вплив прискорює появу та поширення образів, але також ставить питання про відповідальність та етику.

Список використаних джерел:

1. Апробація. Словник української мови у 20 томах. 2026. URL: https://1677.slovaronline.com/3333 (Дата звернення: 20.02.2026).

2. Майданчик для перекладів запозичених слів. Словотвір. 2026. URL: https://slovotvir.org.ua (Дата звернення: 20.02.2026).

3. Конформізм (підлеглість групі). 2026. URL: https://studies.in.ua/soc-ekzam/3274 (Дата звернення: 20.02.2026).

4. Цей день в історії. https://www.jnsm.com.ua (Дата звернення: 20.02.2026).

AUDIO BRANDING AND LINGUISTIC IDENTITY OF UKRAINIAN RADIO STATIONS IN THE DIGITAL MEDIA SPACE

Tetiana HYRINA
Doctor of Sciences in Social Communications, Professor, Head of the Department of Social Communications, Philology, and Culture, State Tax University

Ukrainian radio in the 2020s exists within a hybrid ecosystem: terrestrial frequencies coexist with streaming platforms, mobile applications, podcast aggregators, and video-centric social networks, where audio is consumed fragmentarily, through headphones, and "on the go". Under these conditions, radio station branding is increasingly less confined to a recognizable jingle or slogan; instead, it is transforming into a system for managing listener attention, trust, and content consumption habits. Simultaneously, linguistic identity (the choice of language code, normativity/variability, hosting style, and community markers) is becoming an element not only of cultural policy but also of competitive differentiation.

The purpose of this study is to conduct a comprehensive theoretical and applied analysis of radio broadcaster identification tools in the modern media space. This is achieved through a sequential series of research tasks: from outlining the structural components of audio branding for Ukrainian radio stations in the digital environment to identifying the mechanisms for integrating linguistic identity into the overall sonic model of broadcasting. Particular emphasis is placed on the development and substantiation of an applied communicative audit model based on the "sound + language" vector. Grounded in a system of measurable linguistic and acoustic indicators, this model is designed to serve as an effective tool for redesigning the brand strategies of domestic media entities as they adapt to the latest challenges of digital communication.

It is appropriate to consider the concept of audio branding in media as the managed construction of stable acoustic brand markers (sound logos, jingles, beds, sweeps, branded noise-floor, and signature tempo-rhythm) in combination with the "brand voice" (voice signature: timbre, diction, intonational patterns, pausing). Together, these elements ensure instantaneous recognition and emotional attachment from the audience. In the digital media space, brand sound becomes modular: it must be adapted to various durations and platforms (6–10 seconds for short-form, 20–30 seconds for pre-rolls, 2–4 seconds for sound logos, and longer beds for live broadcasts) while preserving the core identification nucleus.

At the same time, linguistic identity for radio is not merely the language the host speaks, but a complex set of decisions: literary language norms, acceptable colloquialisms, professional jargon/anglicisms, address etiquette, genre models of interaction, rhetorical figures, policies regarding surzhyk (mixed language), quoting, and the consistency of tone between the airwaves and digital channels (podcast descriptions, headlines, and social media announcements). Given this, in brand management practice, it is logical to establish a unified "linguistic-stylistic profile" for the station, which is synchronized with its sound design.

Modern digitalization is radically transforming the architecture of the “entry point” to a media brand, where the listener’s primary contact with a radio station increasingly occurs outside the traditional FM band–through algorithmic app recommendations, viral social media clips, or discrete podcast segments. In such an environment, audio identity must implement a “first touch” strategy, ensuring instantaneous brand identification within a minimal timeframe [3].

At the same time, the transition to digital audio requires the implementation of new content verification protocols. To objectively evaluate the effectiveness of sonic solutions and linguistic strategies, server logs, deduplication, and rigorous filtering of bot traffic in accordance with international guidelines (notably the IAB Tech Lab Podcast Measurement Guidelines v2.2) are becoming the standard [5]. This shift enables a move from ephemeral reach to a transparent determination of actual downloads and listens.

A critically important aspect in this context is the distinction between the concepts of “audio contact” and “audio attention”. In an environment of media multitasking, the IAB/MRC cross-industry approach offers a framework for aligning attention measurement methods through the integration of data signals, tracking, and panel surveys. Adapting this toolkit to analyze linguistic identity allows for more than just recording the fact of listening; it enables the assessment of cognitive engagement of the audience, which is a key performance indicator for the successful redesign of a modern radio brand [4].

Based on the practices of Ukrainian radio broadcasting and digital formats (podcast versions of programs, special projects, live streams), three levels of interaction between sound and language can be identified:

– phonetic-prosodic: tempo, melody, pausing, stress, and emotional management; the alignment of the announcer’s delivery style with the station's musical package [1].

– lexical-stylistic: the balance between normativity and colloquialism; community markers; the management of borrowings (especially in technological and musical formats) without loss of clarity.

– discursive: repetitive communicative scenarios (greetings, intros, interactive segments, service messages) that form the station’s “familiar sound” and reinforce recognizability [4].

It is critically important that linguistic patterns do not conflict with the sonic image: for instance, “premium” sound design combined with an infantilized or overly familiar manner of speech creates a dissonance that, in a digital environment, quickly converts into unsubscribes and short listening durations [2].

The scientific novelty of the study is represented through the development and substantiation of an applied audit model for “audio-verbal identity”, designed to evaluate the integrity of a radio station’s audio branding and linguistic identity within a convergent digital environment. The proposed model is systemic in nature and is based on five interdependent functional blocks. The first level of the audit involves analyzing the brand core, where the correlation between the mission, values, and positioning of the media brand is determined alongside a list of mandatory audio and linguistic markers. This allows for the verification of strategic alignment between sound, content, and the selected target audiences.

The second block of the model focuses on the radio station’s sound package, encompassing the audit of sound logos, jingles, and transients. A critical condition here is ensuring technological integrity, which entails uniform rules for volume and frequency balance across FM broadcasting, streaming services, and podcasts. Simultaneously, an analysis of the “brand voice” is conducted, evaluating the profiles of announcers and hosts based on parameters of diction, timbre, and intonational patterns. This stage also includes the development of scripts for key genres and the formation of a branded vocabulary that clearly distinguishes between recommended and undesirable linguistic formulas [6].

Special attention within the model is paid to platform adaptation mechanisms, which involve creating differentiated versions of identity for short-form video, specialized audio platforms, and mobile notifications. A mandatory element is the synchronization of metadata – specifically episode titles and content descriptions – with the overall stylistic tone of the broadcast. The final stage of the audit covers the measurement and optimization block, which integrates consumption metrics, advertising load analysis, A/B testing methods for sonic solutions, and panel surveys. Such an approach, aligned with international attention measurement standards, enables an effective redesign of the radio station's brand strategy based on verified

quantitative and qualitative indicators. The operational result of the audit should be an "identity passport" (Brand Sound & Language Book): a 10–15 page document of rules, examples, and templates that can be scaled across the entire content chain.

Based on an analysis of current trends and media market challenges, the following practical recommendations are proposed for Ukrainian radio stations for the 2023–2026 period, aimed at strengthening their competitiveness in the digital environment. First and foremost, it is essential to ensure the technological unification of the sound logo and jingles across various distribution channels. This involves creating separate master copies of audio materials for FM broadcasting and digital platforms (streaming, podcasts) to avoid undesirable fluctuations in volume and frequency characteristics, thereby ensuring a comfortable listening experience regardless of the playback device.

A vital step in forming a resilient identity is the implementation of a linguistic-stylistic guide that clearly regulates the tone of communication, the etiquette of address, rules for using anglicisms, and the pronunciation of brand names or songs. Establishing a mandatory dictionary of fixed formulas for service blocks will help maintain a recognizable “brand voice” even when hosts change. At the same time, operating within the “attention economy” requires a restructuring of content: shortening lengthy introductions in podcast versions, clearly marking segments, and optimizing advertising load. Empirical data suggests that the total number of advertisements per hour has a more significant impact on audience churn than the specific architecture of the ad breaks themselves.

To build long-term trust among partners and the audience, it is advisable for radio stations to transition to transparent analytics by implementing standardized approaches to traffic counting and filtering in accordance with the IAB Tech Lab (v2.2) protocols. This ensures the verification of actual consumption metrics and provides protection against bot activity. Furthermore, the complete synchronization of on-air language and digital communications is critically important. Episode descriptions, podcast titles, and social media activity must adhere to a single stylistic tone, allowing the brand to sound cohesive across all touchpoints with the listener.

The audio branding of Ukrainian radio stations in the digital media space should be interpreted as an integrated system of sonic and linguistic solutions that ensure recognition and manage audience attention and trust across various platforms. The proposed “audio-verbal identity” audit model enables the transformation of sound and language policy redesign from intuitive decisions into a managed process with measurable indicators and transparent analytical standards. The practical value of this approach lies in its suitability for the rapid update of identity (jingles/sound

logos/scripts) without compromising the cultural mission of the Ukrainian language, while simultaneously accounting for the real behavior of the digital audience.

References:

1. Attention Measurement: The Industry Framework for Measuring Attention. IAB. 2025. URL: https://www.iab.com/guidelines/attention/.

2. Goli A., Huang J., Reiley D., Riabov N. M. Measuring Consumer Sensitivity to Audio Advertising: A LongRun Field Experiment on Pandora Internet Radio. arXiv. 2024. URL: https://arxiv.org/abs/2412.05516.

3. Hyrina T. Podcasts in the structure of a cross-media package of platforms on economic topics. Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic": journalism. 2025. №1 (9). C. 36–46. DOI: https://doi.org/10.23939/sjs2025.01.036

4. Meta's 2024 innovations and their impact on the digital world. Billing Media. 2025. URL: https://surl.li/tvqnlv.

5. Podcast Measurement ec nca udenes Version 2.2. IAB Tech Lab. 2024. URL: https://iabtechlab.com/wp-content/uploads/2024/02/PodcastMeasurement_v2.2_final.pdf.

6. Alvarez J., Armenteros J. C., Torrón C. RADIA – Radio Advertisement Detection with Intelligent Analytics. arXiv. 2024. URL: https://arxiv.org/abs/2403.03538.

ПАНЕЛЬ 5. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР У СИСТЕМІ ЧИННИКІВ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

ГУМАНІТАРНЕ НАУКОВЕ ЗНАННЯ В УМОВАХ ПОСТНЕКЛАСИКИ: МОВНИЙ ВИМІР

Марія АБИСОВА
канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри політології, соціології та філософії
Національного університету "Київський авіаційний інститут"
Анастасія СІБРУК
канд. філол. наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри української мови, історії та інформаційної діяльності
Національного університету "Київський авіаційний інститут"

У другій половині XX – на початку XXI ст. у філософії науки відбувається зсув від зосередження на істинності знання до аналізу умов його наукової прийнятності. Цей зсув пов'язаний із переходом до постнекласичної раціональності, у межах якої знання розглядається не як нейтральне відображення об'єктивної реальності, а як результат взаємодії дослідника, об'єкта та соціокультурного контексту наукової діяльності. Постнекласична наука орієнтується на дослідження відкритих, складних і людино-розмірних систем, визнає включеність інтерпретативних і комунікативних чинників у процес пізнання та підкреслює процесуальний характер наукового знання [1; 2]. У цих умовах гуманітарні науки виявляються особливо чутливими до трансформації наукової раціональності, оскільки їхні об'єкти, серед яких культурні практики, історичні події, символічні форми, постають як смислово організовані феномени. Гуманітарне пізнання передбачає інтерпретацію, але за постнекласичних умов мова перестає бути лише інструментом фіксації результатів дослідження й набуває статусу середовища, у якому конституюється сам об'єкт аналізу. Така специфіка гуманітарного знання була концептуалізована у герменевтичній традиції, де розуміння розглядається як відмінний від природничо-наукового пояснення спосіб пізнання соціально-історичної реальності [5]. Подальший розвиток цієї позиції у філософській герменевтиці пов'язаний із визнанням мовної опосередкованості процесу розуміння, відповідно до якої інтерпретація здійснюється в межах історично сформованих смислових горизонтів [6]. У цьому контексті інтерпретація постає як процедура смислового узгодження конкуруючих прочитань, що зумовлює можливість конфлікту інтерпретацій у гуманітарному пізнанні [10].

Мета дослідження – аналіз мовно-дискурсивних умов науковості гуманітарного знання у постнекласичному контексті.

У гуманітарному дослідженні мова виконує щонайменше три взаємопов’язані функції. По-перше, репрезентаційну: вона структурує емпіричний і текстовий матеріал опису, роблячи його придатним для фіксації та порівняння. По-друге, концептуалізаційну: через поняття й категорії мова перетворює феномен на предмет аналізу, задаючи рамку релевантності. По-третє, аргументативно-комунікативну: мова вбудовує твердження в поле критики, тобто в практики заперечення, уточнення, перевірки та корекції. Однак у постнекласичному контексті гуманітарне пізнання орієнтується не на встановлення універсальних причинно-номологічних залежностей, а на обґрунтовану інтерпретацію смислових структур людської діяльності. За обставин, коли об’єкт і способи його опису структурно пов’язані, дискурсивна переконливість може підміняти аргументативну обґрунтованість. Тоді виникає ризик зміщення оцінки науковості від пояснювальної сили й прозорості підстав до дискурсивних маркерів прийнятності.

Усвідомлення історичної змінності критеріїв науковості було підготовлене дослідженнями розвитку науки як послідовності зміни парадигм, у межах яких трансформуються стандарти пояснення, доказу та наукової раціональності [7]. Виявлена у постнекласичній науці напруга між інтерпретативним характером знання та необхідністю збереження нормативних критеріїв його обґрунтування отримала осмислення у філософії постмодерну як проблема умов мовного виробництва та легітимації знання. У цьому контексті аналіз Ж.-Ф. Ліотара був спрямований не на заперечення науки як форми раціональності, а на опис зміни її соціокультурного статусу та режимів виправдання знання. На його думку, науковий дискурс більше не функціонує як єдиний універсальний механізм легітимації істини, а співіснує з множинністю інших мовних практик сучасного суспільства [9]. Відтак «легітимація» означає не лише відповідність знання реальності, а й способи, якими знання набуває статусу прийнятного: через правила доказу, критерії релевантності, процедури визнання та включення в комунікативний простір науки. Ліотар підкреслює, що в ситуації «плюралізації мовних ігор» наука не може спиратися на єдину метанаративну підставу, яка б гарантувала її привілейований статус, однак це не ліквідує відмінності між науковим дискурсом і позанауковими формами мовлення. У цій інтерпретації науковість зберігається настільки, наскільки зберігаються специфічні нормативні вимоги до аргументації, критики та процедурної перевірки тверджень. У цьому сенсі проблема легітимації знання пов’язана з необхідністю збереження раціональних критеріїв оцінки дослідницьких програм, що дозволяють відрізняти теоретичний розвиток від концептуальної

деградації незалежно від рівня їх соціального визнання [8]. Саме тому постмодерна проблематизація легітимації знання актуалізує питання: за яких умов множинність дискурсивних практик не розчиняє нормативні критерії науковості, а навпаки – робить необхідним їх явне процедурне уточнення, особливо у гуманітарних дослідженнях, де мовна форма є невіддільною від способу конституціювання об’єкта.

Унаслідок цього дискусії навколо постмодерної критики науки зосередилися на можливих релятивістських наслідках розширення інтерпретативного виміру знання. Критики епістемологічного релятивізму звернули увагу на ситуацію, у якій соціальне або інституційне визнання починає фактично виконувати функцію критерію істинності. За таких умов переконливість наукового тексту може визначатися не його пояснювальною або прогностичною спроможністю, а відповідністю усталеним інтелектуальним моделям, домінантним теоретичним парадигмам чи комунікативним очікуванням академічного середовища.

На цю небезпеку вказували, зокрема, А. Блум [3] та П. Богоссян [4], підкреслюючи, що відмова від нормативних вимог раціонального обґрунтування на користь інтерпретативного консенсусу здатна розмивати відмінність між науковим знанням і культурними формами переконання. У такій перспективі проблема полягає не в самому інтерпретативному характері гуманітарного пізнання, а у збереженні процедур, які дозволяють відокремити аргументативно виправдане прийняття знання від його дискурсивної легітимації.

Аналітично показовою ситуацією, що дозволяє виявити зазначене напруження між дискурсивною прийнятністю та аргументативною обґрунтованістю знання, стала так звана справа Сокала. У 1996 р. фізик А. Сокал опублікував у журналі Social Text статтю, стилістично узгоджену з поширеними формами постмодерного теоретичного письма, однак свідомо позбавлену внутрішньо послідовної наукової аргументації та концептуальної визначеності [12]. Текст містив коректно оформлені посилання, складну міждисциплінарну термінологію та риторичні конструкції, характерні для сучасного гуманітарного дискурсу, що забезпечило його інституційне прийняття у межах академічного видання. Подальше розкриття автором експериментального характеру публікації продемонструвало принципово важливу обставину: відповідність тексту усталеним мовним, стилістичним і теоретичним очікуванням академічного середовища може виступати самостійним чинником його наукової легітимації навіть за відсутності пояснювальної спроможності висунутих тверджень [12; 13].

З позицій сучасної аналітичної філософії науки цей епізод має значення не як критика гуманітарного знання або міждисциплінарності як таких, а як виявлення

межі між дискурсивною прийнятністю та епістемологічною обґрунтованістю. Як підкреслює А. Розенберг, науковий статус теорій визначається їх здатністю виконувати пояснювальну функцію, формувати перевірювані твердження та витримувати раціональну критику, а не рівнем термінологічної складності чи риторичної інтегрованості у міждисциплінарний дискурс. Саме ця ситуація робить необхідним уточнення процедур, які дозволяють відрізнити рефлексивну складність наукового аналізу від дискурсивної симуляції науковості у сучасному академічному середовищі. Йдеться насамперед про мовно-дискурсивні процедури, завдяки яким науковий текст набуває статусу переконливого та визнається таким, що відповідає критеріям науковості у комунікативному просторі науки.

По-перше, орієнтація сучасного теоретичного письма на подолання дисциплінарних меж пов’язана зі зміною характеру досліджуваних об’єктів у постнекласичній науці. Аналіз відкритих, самоорганізованих і людино-розмірних систем вимагає поєднання різних мов опису та інтеграції пізнавальних стратегій, що робить міждисциплінарність не риторичним жестом, а методологічною необхідністю. У таких випадках новизна декларується швидше на рівні стилю й термінології, ніж на рівні реконструкції когнітивних підстав дослідження. У цьому сенсі описана Ж.-Ф. Ліотаром множинність мовних режимів знання постає не як заперечення раціональності, а як проблема координації різних пізнавальних мов у межах наукової комунікації.

По-друге, дискусія навколо справи Сокала актуалізувала проблему міждисциплінарного трансферу понять. Перенесення концептів природничих наук у гуманітарний контекст може мати евристичний потенціал лише за умови чіткого визначення меж їх застосування. За відсутності такої рефлексії спеціалізована термінологія здатна виконувати символічну функцію підсилення теоретичності, коли мовна складність починає заміщувати процедури аргументативної перевірки. У подібних випадках, як показали Сокал і Брікмон, дискурсивна відповідність науковому стилю створює ефект науковості незалежно від їх внутрішньої аргументативної валідності.

По-третє, у сучасному академічному середовищі трансформуються механізми наукової легітимації. Інституційне визнання дедалі частіше пов’язується з інтертекстуальною включеністю дослідження у впливові теоретичні традиції. Узгодженість із авторитетними інтелектуальними школами може підсилювати академічне прийняття тексту навіть за умов недостатньо розгорнутої власної аргументації. У такій ситуації відповідність усталеним комунікативним кодам частково зміщує акцент із процедур обґрунтування на процедури дискурсивного прийняття.

По-четверте, риторична та синтаксична складність наукового письма здатна функціонувати як індикатор концептуальної глибини. Насиченість спеціалізованою лексикою, метафоричними перенесеннями та теоретичними алюзіями створює ефект теоретичної насиченості навіть за відсутності прозоро відтворюваних аргументативних кроків. За таких умов науковість ризикує інтерпретуватися як властивість стилю викладу, а не як результат раціонального контролю, що особливо загострює проблему розмежування між продуктивною інтерпретацією та дискурсивною симуляцією наукового знання.

Аналіз зазначених механізмів дозволяє розглядати справу Сокала як граничний випадок, що виявляє структурну вразливість сучасного гуманітарного знання – можливість розходження між когнітивною обґрунтованістю дослідження та умовами його академічного визнання.

Отже, збереження наукового статусу гуманітарного знання у ситуації постнекласичної множинності дискурсів пов'язане із здатністю підтримувати відмінність між когнітивно продуктивною інтерпретацією та дискурсивною симуляцією знання. Це потребує формування комунікативно-рефлексивних механізмів раціонального контролю інтерпретації. До таких механізмів належать експлікація теоретичних передумов дослідження, визначення меж застосування концептів, прозорість аргументативних процедур та відкритість результатів до міжсуб'єктивної критики у межах наукової спільноти.

Список використаних джерел:

1. Добронравова І. Постнекласичне знання як процес. Філософія освіти. 2011. № 1–2. С. 86–97.

2. Дротянко Л. Науковий космізм і постнекласична наука. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. 2018. № 2 (28). С. 9–13.

3. Bloom A. The Closing of the American Mind: How Higher Education Has Failed Democracy and Impoverished the Souls of Today's Students. New York : Simon & Schuster, 2012. 404 p.

4. Boghossian P. Fear of Knowledge: Against Relativism and Constructivism. Oxford : Oxford University Press, 2006.

5. Dilthey W. Introduction to the Human Sciences: An Attempt to Lay a Foundation for the Study of Society and History. Princeton : Princeton University Press, 1989.

6. Gadamer H.-G. Truth and Method. 2nd rev. ed. London : Continuum, 2004. 601 p.

7. Kuhn T. S. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago : University of Chicago Press, 1996. 212 p.

8. Lakatos I. The Methodology of Scientific Research Programmes / ed. by J. Worrall, G. Currie. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 250 p.

9. Lyotard J.-F. The Postmodern Condition: A Report on Knowledge / transl. by G. Bennington, B. Massumi. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1984.

10. Ricoeur P. The Conflict of Interpretations: Essays in Hermeneutics. Evanston, IL : Northwestern University Press, 2007. 544 p.

11. Rosenberg A., McIntyre L. Philosophy of Science. A Contemporary Introduction. NY: Taylor & Frances, 2019. 294 p.

12. Sokal A. Transgressing the Boundaries: Toward a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity. Social Text. 1996. No. 46–47. P. 217–252.

13. Sokal A., Bricmont J. Fashionable Nonsense: Postmodern Intellectuals’ Abuse of Science. New York : Picador, 1998.

РЕГУЛЯТОРНІ МЕХАНІЗМИ МЕДІАРИНКУ ТА ЇХ ТРАНСФОРМАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Володимир БРАДОВ
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури
Державного податкового університету

Медіаринок, навіть в умовах воєнного стану, продовжує функціонувати як самоорганізована система соціально-економічних і комунікаційних відносин, у межах якої діють певні норми, правила та регуляторні механізми. Вони забезпечують упорядкування взаємодії між виробниками та споживачами медіаконтенту, регламентують питання ліцензування, розповсюдження інформації, реклами та доступу до авдиторних ресурсів. У воєнний період дія цих механізмів ускладняється додатковими обмеженнями, пов’язаними з безпековими вимогами, проявами державного регулювання інформаційним простором та перерозподілом економічних ресурсів.

Традиційно, більшість дослідників особливостей медіаринку ключовим інструментом регуляції відносин між виробниками контенту та його споживачами вважають конкуренцію. Характерна для будь-якого ринку змагальність за споживача не запроваджується адміністративними методами, зокрема шляхом ліцензування чи державної реєстрації засобів масової комунікації. На медіаринку вона виникає за умов перевищення пропозиції над попитом, коли зростає не лише кількість виробників, а й обсяг створюваного контенту.

В основі конкурентної боротьби (у межах однієї підсистеми чи різних за типом засобів масової комунікації) лежить обмеженість ресурсів (зокрема – авдиторних), тобто невідповідність реальної кількості споживачів медіа тому об'єму, що необхідний для задоволення потреб всієї медіаіндустрії [1, с. 56; 2, с. 63]. Ринок через конкурентну гру розподіляє цей ресурс: авдиторія з певних причин віддає перевагу тому чи іншому масмедіа, тим самим наділяючи його своїми коштами, часом, увагою, за які і борються преса, телебачення, радіо, мережеві й мобільні засоби масової комунікації. Саме споживач змушує засоби масової комунікації конкурувати один з одним, тому що у разі задоволення читачем чи глядачем результатом діяльності одного з них конкуренти найчастіше позбавляються можливості продати йому ще й свою медіапродукцію. Сутність конкуренції проявляється у змаганні

виробників медіапродукції за споживача – читача, глядача, слухача або інтернет-користувача. Мета – задоволення інформаційних потреб і отримання прибутку [1, с. 53; 3, с. 272].

Найчастіше, термін «конкуренція» у науковій літературі трактується як: а) невід’ємна складова ринку, що забезпечує баланс між попитом і пропозицією; б) властивість ринкових механізмів, яка сприяє інноваціям і підвищенню якості послуг; в) змагання за досягнення кращих результатів, що стимулює учасників ринку до розвитку і адаптації [4, с. 83; 5, с. 39]. Д. Кін дуже влучно визначає конкуренцію в соціально-комунікаційній сфері як «неперевершений механізм для відкриття, – шляхом спроб і помилок, – бажань споживачів, способів недорогого здійснення цих бажань, а також для просування нових ідей і смаків» [5, с. 45]. Певна кількість дослідників схильна оцінювати конкуренцію виключно з позитивного боку, вважаючи, що вона служить гарантією того, що споживач отримає об'єктивні і достовірні відомості [6, с. 110].

В той же час, погляди науковців щодо регулятивного впливу конкуренції на соціально-комунікаційні процеси, що відбуваються на медіаринку, позбавлені єдності, наукові праці іноді мають фрагментарний характер або надмірно спрощують складне поняття. Якщо частина дослідників вбачає в ній гарантію об’єктивності, достовірності та різноманітності інформаційного наповнення масмедіа [6, с. 110, 245], то одночас інші науковці наголошують на ризиках посилення сенсаційності, таблоїдизації та зниження аналітичної глибини контенту [7, с. 53]. Негативний вплив у суперництві ЗМК за увагу і вільний час споживача вбачається ще й в тому, що це неминуче веде до концентрації медіаресурсів з метою підвищення власної конкурентоспроможності і подальшому поглибленню їх комерціалізації [2, с. 275].

Аналізовані наукові дослідження відображають різні аспекти конкурентної боротьби. В деяких з них зазначається, що підвищена конкуренція обмежує можливості власників медіа зловживати владою через інформаційне наповнення публікацій [6, с. 11, 28], проте в гонитві за авдиторією медіа дедалі більше орієнтуються на потреби масового споживача, нехтуючи інтересами менших соціальних груп. Також йдеться за те, що зростання кількості гравців не завжди означає диференціацію продуктів – часто спричиняє уніфікацію змісту ЗМК [6, с. 103–104], що ілюструє «парадокс різноманітності»: збільшення кількості ЗМК не забезпечує більшого розмаїття їхнього змісту.

Якщо полемізувати з цього приводу, то треба відзначити, що вільна конкуренція в медіа підвищує якість роботи й забезпечує уникнення

замовчування суспільно важливих подій через політичні чи економічні інтереси власників. Теза про одноманітність медіапродуктів є перебільшеною, кожне ЗМК висвітлює новини у власній манері, що формує конкурентну перевагу. Саме завдяки цьому споживачі обирають свої улюблені джерела інформації, «голосуючи» за них грошима або часом перегляду.

Воєнний стан, запроваджений в Україні у зв'язку з повномасштабною збройною агресією з боку Російської Федерації, вніс суттєві корективи у функціонування конкурентного середовища медіаринку. З одного боку, введення воєнного стану супроводжувалося призупиненням діяльності низки медіасуб’єктів, частина регіональних ЗМК припинила роботу внаслідок окупації територій або руйнування редакцій, що фактично звузило конкурентне поле. Зміни торкнулися і рекламного ринку – головного фінансового підґрунтя комерційних медіа: рекламні бюджети бізнесу суттєво скоротилися, що позбавило більшість учасників ринку стабільних доходів. З іншого боку, різке зростання попиту на достовірну оперативну інформацію підштовхнуло медіаринок до нових форм конкуренції – насамперед у цифровому й мобільному сегментах. Телеграм-канали, онлайн-видання та соціальні мережі перетворилися на основне поле боротьби за увагу авдиторії, при цьому поріг входу на ринок суттєво знизився.

Водночас держава отримала розширені повноваження щодо регулювання інформаційного простору: обмеження на висвітлення певних тем і поширення інформації з міркувань безпеки де-факто виступають неринковими регуляторами, що деформують природну конкуренцію. Телемарафон «Єдині новини», запроваджений як консолідована відповідь медіасистеми на інформаційну агресію, є прикладом тимчасового обмеження конкуренції в ім'я суспільного інтересу – явище, що не має прецеденту в мирній медіапрактиці України.

Загалом, проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що основою конкурентних відносин на медіаринку є суперництво між виробниками ЗМК за увагу та лояльність споживачів їхнього контенту – читачів, глядачів, слухачів та інтернет-користувачів. Метою такого суперництва є ефективніше задоволення інформаційних потреб аудиторії, а також залучення коштів рекламодавців, що забезпечують прибутковість професійної діяльності масмедіа. В умовах воєнного стану конкуренція зазнає суттєвих деформацій: звужується коло учасників, змінюються домінуючі платформи, а державне регулювання набуває неринкового характеру, підпорядковуючи логіку конкурентної боротьби потребам інформаційної безпеки. Наступним

дослідницьким кроком може стати наукова розвідка нових можливостей для конкуренції, які створюють цифрові технології, а також аналіз довгострокових наслідків деформацій медіаринку в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Гоян О. Комерційне радіомовлення: журналістика і підприємництво в радіоефірі: Монографія. К. : Інс-т журналістики, 2015. 319 с.
2. Балабанова Л. Управління конкурентоспроможністю підприємств. Дніпро : Астра, 2020. 217 с.
3. Рак О. Державна монополія на масмедіа. Українська журналістика : умови формування та перспективи розвитку. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького. 2018. 528 с.
4. Шпак В. Видавничий бізнес. Теорія і практика. К. : ТОВ «УВПК «Ексоб», 2019. 384 с.
5. Кін Д. Масмедіа і демократія. К. : К.І.С., 2017. 134 с.
6. Джанков С., Ісламр Р. Роль ЗМІ в економічному розвитку. Інст-т Всесвітнього банку. К. : Наукова думка, 2018. 314 с.
7. МакКуел Д. Масова комунікація та суспільний інтерес: до питання про соціальну теорію структури та функціонування медіа. Суми : «Територія». 2010. 280 с.

THE IMPACT OF HATE SPEECH IN SOCIAL NETWORKS ON THE FORMATION OF PUBLIC OPINION: MECHANISMS AND COUNTERMEASURES

Tetiana HYRINA
Doctor of Sciences in Social Communications, Professor, Head of the Department of Social Communications, Philology, and Culture, State Tax University

Hate speech within social networks has emerged as one of the most prominent informational phenomena of the modern era. It propagates rapidly, carries a high emotional charge, and possesses the capacity to influence how society interprets events, groups, and conflicts. In a digital environment where information is frequently presented fragmentarily and through personalized feeds, hate speech can cultivate a distorted perception of "us" versus "them", amplify polarization, and shift the collective focus from facts to emotions. Consequently, analyzing the mechanisms of hate speech's influence is vital for journalism, communications, and media literacy.

The objective of this research is to examine how hate speech in social networks influences the formation of public opinion and to outline effective countermeasures. The object of the study is communication within social networks, while the subject encompasses the practices of utilizing hate speech that impact the perception of events and groups, the level of social tension, and trust in information sources.

The relevance of this topic is underscored by the burgeoning role of social networks in political, social, and interethnic discourse, occurring alongside the intensification of disinformation and aggressive messaging. Hate speech is generally understood as expressions that demean, stigmatize, or incite discrimination against groups based on nationality, race, religion, gender, language, citizenship, or other characteristics.

In social networks, these utterances are frequently intertwined with memes, visual imagery, and sarcastic "jokes", which renders their aggressive nature less conspicuous without diminishing their impact. It is precisely this "soft format that often triggers a chain reaction: repetition, normalization, and the subsequent expansion of the boundaries of the permissible. The mechanism of hate speech's influence on public opinion can be described through several levels [5, pp. 3372–3382]. The first level is emotional: negatively charged messages elicit a powerful reaction, stimulating comments and reposts [1]. Platform algorithms amplify these signals, thereby increasing reach. The second level is cognitive: the recurrence of specific narratives fosters simplified perceptions of groups of people, substitutes

complex causes of conflict with “culpable parties”, and facilitates the formation of prejudices. The third level is social: communities emerge that reinforce each other’s hostile assessments, thereby intensifying the “echo chamber” effect.

A critical characteristic of hate speech is its capacity to alter the tone of public discourse [1]. When hate speech becomes commonplace, the boundary between criticism and degradation becomes blurred. Ultimately, public opinion is shaped not through the analysis of facts but through emotional reactions and group identity. This is particularly hazardous in crisis conditions, when society necessitates balanced dialogue rather than the escalation of confrontation.

Social networks exacerbate the problem through the specificities of their information design. Concise messaging, rapid interaction, the absence of context, and emotional reactions create an environment where hatred is easily disguised as a “personal opinion”. Such messages often take the form of assessments devoid of arguments, yet they rapidly constitute the general "background" of a discussion [3]. An additional factor is the influence of bots and coordinated campaigns, which can artificially augment the visibility of hostile messages.

Counteracting hate speech necessitates a multi-layered approach. At the platform level, it is essential to refine moderation policies, enhance the transparency of rules, and ensure consistency in their application. At the level of state policy, clear legal definitions of hate speech are required to enable responses to instances of incitement to violence or discrimination [2]. At the civil society level, it is vital to advance media literacy and educate audiences to recognize manipulative and aggressive messaging.

Journalists and the media play a distinctive role in this counteraction. They can shape alternative, constructive narratives, avoid the republication of hate speech without proper context, and elucidate the mechanisms of manipulation for their audience [4, pp. 168–178]. Furthermore, it is critical to engage with conflict-prone topics correctly, avoiding the reinforcement of stereotypes or the repetition of discriminatory phrasing, even in the form of quotes, without the necessary commentary.

A specific area of focus is the utilization of counter-narratives. These are texts that do not merely refute hostile rhetoric but propose an alternative framework in which the emphasis shifts toward shared values, the human dimension, and factual evidence. Counter-narratives can mitigate the effect of polarization if they are presented systematically and grounded in real-life stories rather than purely abstract appeals [4, pp. 168–178].

To ensure the effectiveness of these countermeasures, it is also essential to study public opinion indicators: levels of trust toward various groups, readiness for interaction, and attitudes toward "others". Such data provide insight into how information campaigns and moderation efforts influence actual shifts in perception. Without this empirical foundation, counteraction risks remaining merely declarative.

In conclusion, hate speech within social networks constitutes a potent factor in the formation of public opinion, as it synthesizes emotionality, algorithmic amplification, and the effect of recurrence. It impacts the perception of groups and events, intensifies polarization, and diminishes the quality of public discourse. Countermeasures must be comprehensive, ranging from regulation and moderation to media literacy and journalistic standards. Only a combination of these approaches will facilitate a reduction in the influence of hate speech and support a more responsible, fact-oriented formation of public opinion.

References:

1. Balavadze M. Artificial Intelligence and Hate Speech. Journal of Law. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/400229945_Artificial_Intelligence_and_Hate_Speech

2. Gandini A., Keeling S., Reviglio U. Conceptualising the "algorithmic public opinion": Public opinion formation in the digital age. Dialogues on Digital Society. 2025. URL: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/29768640251323147.

3. Pigera N. The impact of ai on media consumption and public opinion formation in the digital age. The Role of The Mass Media in The Era of Artificial IntelligenceAt: Sri Lanka. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/386339870_THE_IMPACT_OF_AI_ON_MEDIA_CONSUMPTION_AND_PUBLIC_OPINION_FORMATION_IN_THE_DIGITAL_AGE.

4. Romaniuk V. Transforming Media Education to Counter Disinformation: Fact-Checking, StratCom, AI. Obraz. 2025. №2(48). P. 168–178.

5. Shahzadi A., Fazail A., Afzal LLM B. Hate Speech, Freedom of Expression and Media Regulation. Social Science Review Archives. 2025. №3(4). P. 3372–3382.

THE IMPACT OF ECONOMIC JOURNALISM ON THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINIAN REGIONS

Yelizaveta DADIVIERINA-PEREKHRESTIUK
master's Student in Journalism, State Tax University

Economic journalism in Ukraine, particularly within the context of a war economy and post-war reconstruction, serves a function beyond mere information dissemination; it actively shapes the expectations and risk perceptions of diverse audiences, including local communities, domestic investors, international donors, businesses, and the diaspora. Today, a region's investment attractiveness depends on a combination of "hard" factors (infrastructure, human resources, logistics, security) and "soft" factors (institutional trust, policy predictability, territorial reputation). It is at the level of "soft" factors that media act as intermediaries between the region and potential investors: they establish frames of perception, amplify or mitigate uncertainty, explain the context of decisions, and translate complex economic data into accessible narratives. This study focuses on the impact of economic journalism on the investment attractiveness of Ukrainian regions through the mechanisms of information transparency, reputational capital, and the management of risk expectations.

The purpose of the study is to conceptualize the tools of economic journalism as a means of enhancing regional investment attractiveness by reducing information asymmetry between local authorities/businesses and external investors. This involves increasing the transparency and accountability of decisions and creating a reliable "map of opportunities" (sectors, projects, talent, institutions) to reduce transaction costs associated with information retrieval. The object of the study is the interaction between media and regional economies, while the subject focuses on journalistic practices (topic selection, data management, fact-checking, sourcing, and risk framing) that influence trust in a region as an investment platform.

Recent studies in information economics and media effects emphasize that information channels influence investment decisions through risk expectations, the predictability of regulations, and the quality of institutions. Specifically, the role of "information infrastructure" is highlighted as an environment where reputation is formed rapidly, and negative signals tend to propagate with disproportionately greater force than positive ones [4, pp. 957–963]. Concurrently, works dedicated to regional development demonstrate that under conditions of uncertainty (war, migration, logistical disruptions), investors seek not so much "ideal" indicators as clear explanations: what exactly is happening, what scenarios exist, how local institutions operate, and whether sustainable

partnerships are in place [3]. For economic journalism, this necessitates a transition from fragmentary news to explanatory and service-oriented formats: “how it works”, “what is changing”, “what the risks are and how they are mitigated” and “who is accountable”.

A region’s investment attractiveness is communicated through three key “trust channels”. The first is data transparency: open budgets, registries, tenders, council decisions, employment statistics, and recovery indicators. The second is success stories: case studies of enterprises, industrial parks, export contracts, business relocations, and reconstruction projects. The third is institutional competence: the operational efficiency of regional development agencies, Administrative Service Centers (CNAPs), investor support services, local universities, and clusters. High-quality economic journalism, grounded in data journalism and fact-checking, can synthesize these channels into a coherent picture, reducing information noise and establishing a “unified language” for describing regional opportunities [5, p. 64–93].

A practical example of journalism's impact on the perception of investment attractiveness can be demonstrated through the case of an industrial park (a generalized example based on typical regional public announcements and media coverage). In a region hosting relocated businesses, local authorities may announce the creation of an industrial park and incentives for residents. If the media merely limits itself to a press release, the investor receives general promises lacking verifiable parameters. Conversely, an economic journalism piece built on evidence-based standards adds critical details: power grid availability and capacity, the condition of access roads, the presence of shelters/security plans, actual connection timelines, workforce profiles, proximity to logistics hubs, realistic rental rates, examples of already recruited enterprises, as well as risks (energy supply deficits, bureaucratic delays) and their mitigation mechanisms.

Research in risk communication emphasizes that transparently addressing risks alongside an action plan often strengthens trust more than one-sided optimism, as it demonstrates competence and predictability [2, pp. 95–103]. In this case, it is journalism that fulfills the role of a “translator” between the language of administrative decisions and the language of investor valuation.

It is crucial to recognize that the impact of economic journalism is neither linear nor universally positive. Unprofessional coverage can diminish a region's attractiveness if it fosters sensationalism without evidence, makes incorrect generalizations (e.g., “the region is unsafe”, “the authorities are incompetent”), or employs selective data reporting. In 2024–2026, scientific discourse has increasingly focused on information integrity and data standards, as statistical manipulation and pseudo-analytics create secondary economic risks, including capital flight and brain drain [1, pp. 134–145].

Consequently, methods of transparent verification have become paramount for economic journalism: these include referencing primary sources, providing reproducible calculations, explaining the methodologies of ratings and indices, and ensuring the correct use of cross-regional comparisons.

The scientific novelty of this report lies in the proposed analytical framework for assessing the "investment effect of economic journalism" at the regional level. This framework consists of three dimensions that can be further operationalized in future Master's level research. The first dimension is informational: the proportion of content featuring open data and direct links to registries/documents, the inclusion of methodological explanations, and the balance between facts and commentary. The second is reputational: sentiment and framing (risk vs. opportunity), the presence of success stories with verifiable indicators, and the level of trust in sources. The third is managerial: whether the coverage leads to specific public responses (clarification of data by authorities, publication of roadmaps, creation of "single-window" services for investors, or adjustments to support programs). In this way, journalism is viewed not merely as a "background" but as a factor in regional economic management through information signals.

In summary, economic journalism can enhance the investment attractiveness of Ukrainian regions by providing clear, verified, and comparable information, reducing data asymmetry, and building reputation through evidence-based stories of development and recovery. Amidst war and reconstruction, the critical factor for an investor is not the absence of risk, but the manageability of risk; it is precisely here that journalism can "reveal the mechanism", explain the logic of decisions, and establish an institutional credit of trust.

References:

1. Chowdhury R. H. Utilizing business analytics to combat financial fraud and enhance economic integrity. International Journal of Science and Research Archive. 2025. № 14(1). P.134–145.

2. Hutsaliuk O., Bondar I., Kravchenko M., Fediuk B. Corporate Management of Strategic Communications and Reputational Risks in Small and Medium-Sized Enterprises: Ukraine VS the EU. Herald of the Economic Sciences of Ukraine. 2025. №1(48). P. 95–103.

3. Rethinking Regional Attractiveness in the New Global Environment. OECD Regional Development Studies. 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/rethinking-regional-attractiveness-in-the-new-global-environment_a9448db4-en.html/.

4. Sathya N., Prabhavathi C. The influence of social media on investment decision-making: examining behavioral biases, risk perception, and mediation effects,“International Journal of System Assurance Engineering and Management, Springer”; The Society for Reliability, Engineering Quality and Operations Management (SREQOM), India, and Division of Operation and Maintenance, Lulea University of Technology, Sweden. 2024. Vol. 15(3), P. 957–963.

5. Shaflout M., Alshaker A. Data journalism and its impact on transparency and accountability in modern news: An applied study on journalists working in Saudi media institutions (visual, audio, print, and electronic). International Journal of Educational Sciences and Arts. 2025. № 4(3). P. 64–93.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Альона ІЛЛІЧОВА
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Національного університету "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"

Сучасне суспільство функціонує в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та глобалізації інформаційного простору. Соціальні мережі стали невід'ємною частиною повсякденного життя молоді, перетворившись не лише на засіб комунікації, а й на важливий чинник формування культурних цінностей, норм поведінки та світоглядних орієнтирів.

Молодь як найбільш активна аудиторія соціальних мереж перебуває під постійним інформаційним впливом. Через платформи Instagram, TikTok, YouTube, Facebook поширюються зразки поведінки, стилі життя, культурні тренди, які впливають на процес соціалізації особистості. У зв'язку з цим актуальним є питання дослідження ролі соціальних мереж у системі чинників культурного розвитку сучасної молоді.

Метою статті є аналіз впливу соціальних мереж на формування культурних цінностей молоді в умовах сучасного інформаційного простору.

Завдання дослідження:

– розкрити поняття соціальних мереж як елементу інформаційного простору;

– визначити особливості впливу соціальних мереж на культурні цінності молоді;

– охарактеризувати позитивні й негативні аспекти цього впливу.

Соціальні мережі як складник інформаційного простору Інформаційний простір сучасного суспільства охоплює всі канали створення, поширення та споживання інформації. Соціальні мережі займають у ньому провідне місце, оскільки поєднують функції масової комунікації, самовираження та соціальної взаємодії.

На відміну від традиційних медіа, соціальні мережі забезпечують двосторонню комунікацію, де кожен користувач виступає не лише споживачем, а й творцем контенту. Це створює умови для швидкого поширення культурних зразків, символів і цінностей. Молодь активно залучається до цифрового середовища, де формується її уявлення про успіх, престиж, красу, міжособистісні стосунки та соціальні ролі.

Таким чином, соціальні мережі є потужним інструментом впливу на культурну свідомість молодого покоління. Вплив соціальних мереж на формування

культурних цінностей молоді. Культурні цінності особистості формуються під впливом соціального середовища, освіти, родини та інформаційного простору. Соціальні мережі дедалі частіше витісняють традиційні інститути соціалізації, впливаючи на систему цінностей молоді.

Через популярний контент у соціальних мережах поширюються певні моделі поведінки, ідеали зовнішності, уявлення про успіх і самореалізацію. Блогери та лідери думок стають для молоді авторитетами, формуючи ціннісні орієнтири та стиль життя. Водночас відбувається уніфікація культурних смаків і стандартизація мислення. Соціальні мережі також сприяють трансформації комунікативної культури. Онлайн-спілкування часто замінює безпосередню взаємодію, що впливає на розвиток мовлення, емоційної культури та здатності до глибоких міжособистісних стосунків.

Позитивні та негативні аспекти впливу соціальних мереж Вплив соціальних мереж на культурні цінності молоді є неоднозначним і має як позитивні, так і негативні наслідки.

До позитивних аспектів належать: розширення доступу до культурної інформації та освітнього контенту; можливість самовираження та творчої реалізації; формування толерантності й відкритості до різних культур; розвиток цифрової та медіакультури.

Негативні аспекти впливу соціальних мереж: поширення поверхневих цінностей і споживацьких установок; формування залежності від соціальних мереж; зниження рівня критичного мислення; маніпулятивний вплив інформації та дезінформація.

Соціальні мережі є важливим чинником культурного розвитку сучасної молоді та суттєво впливають на формування її ціннісних орієнтацій. Вони відкривають широкі можливості для доступу до культурних ресурсів, самореалізації та міжкультурної комунікації, водночас несучи ризики поверхневого сприйняття культури та маніпулятивного впливу. Ефективний культурний розвиток особистості в умовах сучасного інформаційного простору можливий за умови поєднання позитивного потенціалу соціальних мереж із розвитком критичного мислення, медіаграмотності та усвідомленого споживання інформації.

Список використаних джерел:

1. Бодрійяр Ж. Суспільство споживання. – Київ, 2019.
2. Маклюен М. Розуміння медіа. – Львів, 2020.
3. Почепцов Г. Інформаційні війни. – Київ, 2021.
4. Лісовський М. Вплив медіа на формування цінностей молоді // Соціологія культури. – 2022.
5. Концепція медіаосвіти в Україні. – Київ, 2020.

THE PROBLEM OF "CLICKBAIT" IN CONTEMPORARY JOURNALISM: SYSTEMIC CHALLENGES AND ETHICAL IMPLICATIONS

Olena KALYTA
PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Deputy Head of the Department of Social Communications, Philology, and Culture, State Tax University
Yuliia TILIZHENKO
A student of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty "Journalism", State Tax University

The phenomenon of "clickbait" in contemporary journalism is increasingly acquiring a systemic character. In an environment defined by the rapid dissemination of news and a consumption pattern often limited to feed-scrolling, the headline and the preview frame serve as the primary determinants of whether the material will be accessed. Under these conditions, clickbait functions as a technology for capturing attention by exploiting "information gaps", emotional escalation, or intentional incompleteness. Empirical research confirms that clickbait headlines are actively employed even by high-quality media outlets, thereby reducing the informativeness of news delivery and shifting the equilibrium between public significance and marketing objectives.

Fundamentally, clickbait is not merely a stylistic device but a communicative strategy aimed at maximizing click-through rates (CTR) and audience retention time. Consequently, the study of clickbait necessitates an interdisciplinary approach encompassing journalism studies, cognitive psychology, and media economics. International scholarly literature indicates that clickbait appeals to emotional reactions, amplifies the "Fear Of Missing Out" (FOMO) effect, and stimulates impulsive navigation; however, it simultaneously carries the risk of audience disillusionment due to the discrepancy between the headline and the actual content [1]. This facilitates a long-term erosion of media trust, which has direct implications for the reputation of journalistic institutions [3].

It is crucial to emphasize that clickbait is a byproduct of the algorithmization of the information market. Within social networks and news aggregators, engagement metrics serve as key signals for algorithmic positioning, prompting editorial offices to engage in a "headline race". While the content of a piece may remain high-quality and balanced, the headline is constructed as a distinct commercial product oriented toward behavioral metrics. In this context, clickbait serves as an indicator of a paradigm shift in journalistic logic: from the dominance of a public mission to the dominance of attention as an economic resource. According to research, clickbait

strategies are frequently replicated in the headlines of “serious” media, adversely affecting the transformation of global standards [4, p. 100–104]. Clickbait is capable of altering audience expectations regarding the standard form of news, encouraging a perpetual search for sensationalism. This distances journalism from the principle of objective informing and aligns it with a model of emotional service. Studies on the curiosity gap and the emotional intensity of clickbait demonstrate that while these mechanisms bolster interest and prompt clicks, they may simultaneously weaken subsequent content engagement and undermine institutional credibility [3].

In refining the conceptual framework, it must be emphasized that clickbait is not inherently synonymous with outright falsehood. Rather, it frequently operates through incompleteness, ambiguity, and the intentional deferral of key information. Such models cultivate audience expectations that are not consistently validated by the content, thereby inducing cognitive dissonance. In digital journalism, this serves as a strategic instrument for attention retention, while simultaneously undermining the foundational professional norm of informational transparency. A clear distinction must be drawn between clickbait and fake news: while the latter is factually incorrect, clickbait may contain truthful information presented specifically to elicit a potent emotional response.

The issue of clickbait is particularly salient within the Ukrainian media landscape. A 2024 scholarly study examining clickbait headlines in the online outlet BBC Ukraine highlights a specific example: “Is there a chemical threat from the explosions in Pavlohrad?” The authors classify this as clickbait due to its dramatization and provocative interrogative framing. This case is especially indicative of the Ukrainian wartime reality, as information regarding potential chemical hazards generates high levels of public anxiety [4]. Under such conditions, clickbait does not merely stimulate curiosity; it can function as a catalyst for panic. Furthermore, even if the body of the material provides clarification or refutation, the headline has already exerted its emotional impact and formed the primary impression.

Another distinct feature of the Ukrainian media environment is the active migration of news to video platforms, specifically YouTube. In a study by K. Bakayevych regarding the stimulation of news content expansion on YouTube during the full-scale invasion, the use of sensationalist headlines in video news is substantiated, with clickbait identified as a primary marker of media competition on the platform [5]. This confirms that clickbait in contemporary journalism is not solely a textual phenomenon but a multimedia practice, where the combination of the headline and the video thumbnail (cover) functions as a hook” for the audience.

International studies further corroborate the global scale of this phenomenon. In their research on clickbait strategies within international high-quality media, S. A. C. Abdullah and A. A. Azman documented the proliferation of headlines containing incomplete information; while these attract readers, they simultaneously weaken trust in news information [6]. Other findings demonstrate that clickbait exerts a dual effect: while it successfully stimulates clicks due to its inherent appeal, it may reduce the audience’s willingness to share the material and negatively impact the perception of the source [6]. Specialized research into primary strategies on social media platforms also records a dominance of emotional and intriguing phrasing, which enhances engagement but poses a significant threat to journalistic integrity [3]. Additionally, scholarly works analyzing clickbaitness in the coverage of scientific topics highlight the risks of oversimplification and the distortion of meaning during media interpretation [1].

For Ukrainian journalism, the issue of clickbait encompasses an additional dimension: information security. In the context of war or social tension, a headline can function as an instrument of emotional influence, amplifying fear, confusion, or aggression. Consequently, within the national context, clickbait necessitates not only editorial regulation but also profound normative and ethical reflection. Within this framework, clickbait should be regarded as a risk factor capable of destabilizing social order, particularly when addressing topics related to security or public health.

The question of media accountability and the transparency of editorial policy warrants separate attention. When a headline creates a false premise regarding the material’s content, the audience perceives itself as having been misled. Over time, this diminishes the propensity to trust journalistic institutions and encourages a migration toward alternative, often less reliable, information sources. Scholarly literature emphasizes that clickbait does not merely influence individual assessments; it shapes a collective perception of the “norm” for media communication, where sensationalism becomes the dominant principle [1].

Clickbait significantly impacts the general level of media literacy; specifically, if a reader consistently encounters headlines that fail to align with the content, they either cease to trust the news or, conversely, begin to accept manipulation as the norm. In the former scenario, the level of information apathy increases, while in the latter, the capacity for critical thinking is diminished. This implies that the challenge posed by clickbait must be addressed not only at the editorial level but also within educational curricula, where future journalists must be made aware of the consequences that headline strategies have on the social capital of the media.

Furthermore, it is advisable to implement internal editorial policies that synchronize ethical requirements with performance indicators. Modern media outlets can utilize "quality engagement" metrics, which evaluate not only click counts but also reading time, user retention, and the frequency of deep views. Such approaches mitigate the temptation to employ manipulative headlines, as editorial offices pivot their focus toward sustainable audience trust. Research indicates that long-term credibility constitutes the primary capital of a media entity; thus, while clickbait may offer short-term advantages, it strategically undermines the stability of the news ecosystem [3].

In summary, clickbait in contemporary journalism should be viewed as a multidimensional problem affecting information quality, trust levels, media reputation, and social stability. Ukrainian realities, particularly trends within the news segment of YouTube, confirm that clickbait represents a substantial challenge for journalism amidst war and digital competition. International studies demonstrate that clickbait practices are globally prevalent and foster persistent behavioral models that amplify short-term attention at the expense of long-term trust. Consequently, future scholarly inquiry into clickbait should be directed toward identifying ethical and editorial mechanisms that maintain an equilibrium between audience engagement and journalistic integrity.

References:

1. Diez-Gracia A., Sánchez-García P., Palau-Sampio D., Sánchez-Sobradillo I. Clickbait Contagion in International Quality Media: Tabloidisation and Information Gap to Attract Audiences. Social Sciences, 2024, 13(8), 430. URL: https://www.mdpi.com/2076-0760/13/8/430.

2. Deng Z., Tang Y., Wu M., Zhang X. Investigating the effects of clickbait on user engagement in health communication: A mixed-method study. Information & Management, 2025, 62(8), 104231. URL: https://doi.org/10.1016/j.im.2025.104231.

3. Morosoli J. J., Colodro-Conde L., Barlow F. K., Medland S. E. Scientific clickbait: Examining media coverage and readability in genome-wide association research. PLoS ONE, 2024, 19(1): e0296323. URL: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0296323.

4. Овсянніков Є., Каленич В. Клікбейт-заголовки в онлайн медіа «ВВС Україна». Інтернет-журналістика та новітні технології в сучасних медіа: зб. матеріал. всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2024. С. 100–104. URL: https://dspace.vspu.edu.ua/items/f661556c-ba0a-44bf-a713-c50989ffe2f8.

5. Бакаєвич К. О. Переваги та недоліки поширення новинного контенту на відеохостингу «YouTube» під час повномасштабного вторгнення. Обрії друкарства, 2024, 1(15), 6–18. URL: https://doi.org/10.20535/2522-1078.2024.1(15).292890.

6. Abdullah S. A. C., Azman A. A. Analytical Clickbait Strategies in News Headlines: A Case Study of mStar. International Journal of Modern Trends in Social Sciences, 2025, 8(29). URL: https://doi.org/10.35631/IJMTSS.829001.

THE ROLE OF TELEGRAM CHANNELS IN COVERING REGIONAL CRISIS EVENTS: A CASE STUDY OF EMERGENCY SITUATIONS CAUSED BY RUSSIA'S ARMED AGGRESSION

Andrii KEIDUN
A student of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty "Journalism", State Tax University

Telegram channels have emerged as one of the pivotal communication channels during regional crisis events, particularly within the context of military aggression. Their role becomes critical when the velocity of information directly impacts human life and safety: providing alerts regarding shelling, evacuation routes, the status of shelters, the condition of critical infrastructure, and access to medical assistance. In many communities, Telegram has effectively superseded local media outlets that have temporarily ceased operations or lost the capacity for rapid data collection. Consequently, examining this channel as a tool for covering emergency situations is vital for both economic journalism and risk communication.

The objective of this research is to analyze the role of Telegram channels in covering regional crisis events caused by Russia's armed aggression and to outline the key mechanisms of their influence on public behavior and trust. The object of the study is information practices within Telegram, while the subject encompasses the specificities of rapid reporting, verification, framing, and audience interaction during emergency situations. The relevance of this topic is underscored by the fact that Telegram synthesizes speed, immediacy, and the possibility of a direct conduit between authorities, the media, and the population, while simultaneously generating risks of disinformation and panic.

During regional crises, Telegram performs three primary functions. The first is operational: the rapid dissemination of alert and practical messages (air raid warnings, strike threats, safe assembly points, humanitarian assistance hubs). The second is coordinative: the synchronization of actions between volunteer groups, local authorities, emergency services, and the population. The third is informative and explanatory: clarifying the causes of events, infrastructure consequences, and safety and interaction advice. It is often this third function that determines the level of trust in the channel as a reliable source.

The advantage of Telegram in crisis situations lies in its velocity and accessibility. Messages reach mobile devices instantaneously, enabling individuals to make rapid decisions [1]. For regions experiencing power outages or partial internet connectivity, Telegram often serves as a more resilient channel due to its low data traffic requirements. Simultaneously, high velocity can transition into a risk. The concise message format,

constant flow, and competition between channels facilitate the rapid spread of unverified data. During shelling or emergency situations, even a minor inaccuracy can lead to severe consequences: panic, misdirected evacuations, or erroneous actions by the population.

The mechanisms of Telegram channels' influence on human behavior can be described across three levels. The first is cognitive: the channel constructs a picture of events, defining what is paramount and what is secondary. The second is emotional: the tone of messages (calm, alarmist, dramatic) affects the level of tension within the community. The third is behavioral: clear instructions prompt action, whereas uncertainty can trigger chaotic reactions. In crisis communication, it is the synthesis of these levels that constitutes the actual effectiveness of messaging.

The issue of sources and citations warrants particular attention. In Telegram, classical references to documents or official websites are rarely utilized, which complicates verification. However, precisely in crisis conditions, sources must be as transparent as possible: incorporating links to reports from the State Emergency Service (SES), local administrations, energy companies, and rescue services [2, pp. 50–57]. In instances where sources cannot be explicitly named, it is advisable to employ phrasing such as “according to preliminary information” and to strictly delineate assumptions from confirmed facts.

If an event is presented exclusively through the lens of “betrayal” or “catastrophe”, it may exacerbate panic. Conversely, if information is delivered according to the logic of “what happened – what is known – what to do”, the audience is better able to orient themselves and perceives the messages as instructional rather than emotional. In regional crises, such logic reduces the prevalence of rumors and bolsters trust in official sources.

In covering emergency situations caused by aggression, Telegram channels also perform a specific role in the recovery process. Following an attack, individuals seek not only news but also answers: where to obtain aid, how to restore documents, how to apply for compensation, and where to turn regarding housing or repairs. Channels that synthesize news with service-oriented information cultivate more enduring loyalty and become an integral part of the support infrastructure.

At the same time, there exists a problem of competition between local, national, and anonymous channels. Anonymous channels frequently command larger reaches; however, their content is not always accountable. This presents a challenge for regional media and official entities, which are compelled to maintain high velocity while simultaneously upholding professional standards. The response to this may involve clear visual and textual identification of official channels, regular information confirmation, and the publication of refutations in instances of fake news [3, pp. 50–57].

A distinct mechanism of Telegram channels' influence is linked to the network effect. Messages often evolve into chains of reposts across channels, wherein the original information may lose its context. This increases the risk of “cascading errors”, where a false claim is multiplied across dozens of channels. Consequently, it is vital to track the primary source and cite it within the message, even if doing so requires additional time. Such cascades are particularly hazardous in small communities, where even a single piece of fake news can obstruct the operations of emergency services and engender distrust. This underscores the responsibility of local communities.

To enhance the quality of covering crisis events on Telegram, several practical standards can be identified. First, a distinct “urgent” format reserved exclusively for verified messages to avoid devaluing the signal. Second, concise instructions in the form of lists (what to do, where to turn, what to avoid). Third, clear labeling of unverified data and subsequent updates if information changes. Fourth, the use of intelligible language devoid of excessive dramatization.

Interaction with the audience constitutes a vital element. Telegram channels possess the capability to receive information from readers; however, this increases the risk of spreading rumors. The optimal model is one where the audience can report an event, but their reports undergo editorial verification and are published only after confirmation [4, pp. 24–32]. Such an approach facilitates the synthesis of operational speed with accountability. In the context of Russia’s armed aggression, Telegram is also utilized as a tool of information warfare. Disinformation channels may disguise themselves as “local” entities to disseminate manipulations.

Particular attention must be paid to the applied logic of the “event chain”. When an emergency situation occurs as a result of shelling (damage to an energy facility, fire, destruction of a residential area), Telegram channels typically undergo several stages: the initial report, clarification of scale, instructions for the population, information regarding assistance, and subsequent updates. The quality of a channel is determined by the consistency of these stages and whether a connection is maintained between the initial and final information. If a channel publishes only “breaking” reports without further clarification, trust diminishes. Conversely, updates – even those containing the phrase “information is being clarified” – foster a sense of situational control. In a crisis environment, this perceived control is more significant than speed at any cost [4, pp. 24–32].

Another aspect is the economic dimension of crisis coverage. Regional events have consequences for business, employment, logistics, pricing, and recovery. Telegram channels capable of explaining these repercussions assist the audience in making rational decisions: when it is safe to reopen an enterprise, how to organize operations under

unstable energy supplies, and where to seek support or grant programs. Thus, Telegram enables not only information dissemination but also basic “economic navigation”; however, this requires a balance between operational data and explanatory blocks that transform an event into an intelligible context.

Practice demonstrates that channels with a clearly defined editorial policy command higher levels of trust. Such a policy includes the identification of priority sources, citation rules, principles of linguistic style, and standards for visual materials. For example, this involves prohibiting the publication of excessively violent videos without public necessity, protecting the privacy of victims, and avoiding the disclosure of precise coordinates of critical infrastructure in real-time. This is a matter not only of ethics but of security, as information on Telegram can be exploited by the adversary to adjust strikes. Consequently, the responsibility of editors is directly linked to physical safety.

To enhance channel effectiveness, the implementation of an internal “crisis protocol” is beneficial. This protocol may stipulate the distribution of roles (who receives information, who verifies it, who articulates the message), the use of message templates, the determination of timing for repeat updates, and the maintenance of an open message archive for the audience. An archive enables individuals to return to verified information and mitigates chaos. An additional instrument may include collaboration with local official channels and the cross-posting of key messages through multiple sources, which bolsters trust and reduces the risk of fake news.

In conclusion, Telegram channels play a critical role in covering regional crisis events: they provide operational speed, coordination, and service-oriented information. However, their influence can be both beneficial and hazardous. The quality of communication depends on verification standards, responsible framing, and the transparency of sources. Effectively counteracting disinformation requires the collaborative efforts of the media, official services, and the public. In the long term, it is precisely the synthesis of Telegram's velocity with journalistic standards that can transform this channel into a reliable instrument of crisis communication in wartime conditions.

References:

1. Bogdanovych V., Muzhenko V., Tsybizov A. The risk threshold level justification method of the crisis situations in order to prevent armed aggression. Testing and certification. 2024. URL: https://dndivsovt.com/index.php/ts/issue/view/25.

2. Mazurenko L. Information security in the terms the russian-ukrainian war: challenges and threats. The Journal of V N Karazin Kharkov National University Issues of Political Science. 2022. № 42(42). P. 50–57.

3. Mishchenko O.V. Cultural sensitivity in crisis communications during wartime: challenges and productive practices. Scientific notes of the V.I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series: Public management and administration. 2024. Volume 36 (75) No. 6. P.43–48. DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.6/08.

4. Putsiata I. Informational impact of telecontent on viewers’ psyche in covering the russian-Ukrainian war (case study of all-ukrainian channels). Bulletin of Lviv Polytechnic National University journalism. 2024. № 2(8). P. 24–32.

5. Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan 2026 (January 2026) [EN/UK]. 2026. URL: https://www.unocha.org/publications/report/ukraine/ukraine-humanitarian-needs-and-response-plan-2026-january-2026-enuk.

РОЛЬ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Юлія КОВАЛЬЧУК
викладач-методист Комунального закладу "Дніпровський базовий фаховий медичний коледж" Дніпропетровської обласної ради"
Ольга ДОРОШЕНКО
викладач Комунального закладу "Дніпровський базовий фаховий медичний коледж" Дніпропетровської обласної ради

Актуальність теми: У сучасній медицині, орієнтованій на пацієнта, формування м'яких навичок у майбутніх медичних сестер/братів стає такими ж критичними, як і формування фахових знань та вмінь [1].

Умови воєнного стану та тривале дистанційне навчання створили дефіцит «живого» спілкування, що призвело до зниження рівня емоційного інтелекту та підвищення тривожності у здобувачів освіти. Розвиток м'яких навичок є не лише професійною вимогою, а й важливою соціальною потребою для післявоєнної відбудови України.

Теоретичне підґрунтя: Ключовими компонентами soft skills для медсестринства є [2]:

1. Емоційний інтелект (EI) [3]: основа саморегуляції та запобігання конфліктам.

2. Активне слухання та емпатія [4]: інструменти формування довіри між медичним працівником і пацієнтом.

3. Асертивність та командна робота: запорука ефективної взаємодії в мультидисциплінарній команді.

Методологія дослідження: На базі Дніпровського базового фахового медичного коледжу проведено комплексне анкетування (за допомогою Google Forms).

Респонденти: здобувачі освіти 1-го та 4-го курсів, а також викладацький склад.

Мета: оцінка рівня емпатії, комунікативних здібностей, емоційної стабільності та готовності до командної взаємодії.

Результати аналізу відповідей здобувачів освіти медичного коледжу.

Високий рівень емпатії: здобувачі освіти демонструють усвідомлену готовність підтримувати пацієнтів у стані тривоги (професійна ідентифікація).

Емоційна саморегуляція: більшість опитаних використовують стратегію «паузи» та глибокого дихання для подолання стресу перед виступами або в конфліктах.

Таблиця 1. Результати розвитку м'яких навичок у здобувачів освіти медичного коледжу.

Показник	Здобувачі освіти 1 курсу	Здобувачі освіти 4 курсу	Висновки/очікуваний результат
Емпатія до пацієнта	Висока (ситуативна)	Висока (професійна)	Зростання відповідальності
Реакція на критику	Часта емоційність	Більше рефлексивність	Розвиток самоконтролю
Проактивність у групі	Очікування вказівок	Помірна ініціатива	Потреба в лідерських вправах
Саморегуляція	60% застосовують	85 % застосовують	Навичка стає автоматичною

Командна взаємодія: виявлено схильність до вирішення проблем через діалог, проте зафіксовано брак проактивності – значна частина здобувачів освіти очікує вказівок від викладача замість самостійного планування.

Зони росту: потреба в подоланні соціальних бар'єрів (страх здатися некомпетентним при перепитуванні) та персоналізації критики.

Погляд викладачів на проблему: 58% викладачів фіксують у здобувачів освіти труднощі з вираженням емоцій та уникнення прямого зворотного зв'язку. На основі аналізу відповідей викладачів можна зробити наступні висновки:

Усвідомлення викликів: Викладачі чітко бачать труднощі здобувачів освіти у вираженні емоцій та їхнє уникнення прямого зворотного зв'язку. Це є підтвердженням необхідності акцентувати увагу на розвитку цих аспектів.

Висока емпатія та підтримка: Викладачі активно демонструють емоційну відкритість, доброзичливість та надають підтримку здобувачам освіти у стресових ситуаціях. Це створює міцний фундамент довіри.

Впровадження інтерактивних методів: Переважна більшість викладачів вже використовують рольові ігри, кейс-методи та завдання на взаємодію, що свідчить про їхнє прагнення до розвитку практичних навичок у здобувачів освіти. Проте, є простір для системного та глибшого їх застосування.

Висока рефлексія та мотивація до саморозвитку: Викладачі регулярно аналізують власні методи і висловлюють високу готовність до участі у тренінгах з розвитку soft skills та емоційного інтелекту. Це є ключовим фактором для успішного впровадження будь-яких змін.

Таблиця 2. Результати опитування викладачів медичного коледжу щодо формування м'яких навичок у здобувачів освіти

№	Твердження (параметри оцінювання)	Кількість балів					Часто і завжди (%)
		1 (ніколи)	2 (рідко)	3 (іноді)	4 (часто)	5 (завжди)	
Блок 1 Труднощі та взаєморозуміння							
1	Труднощі здобувачів освіти у вираженні емоцій	0	0	5	6	1	58%
2	Уникнення прямого зворотного зв'язку	0	1	6	4	1	42%
3	Низький рівень взаєморозуміння у групах	0	3	6	2	1	25%
Блок 2 Емоційна відкритість викладача							
4	Демонстрація доброзичливості	0	0	0	4	8	100%
5	Простір для обговорення проблем	0	0	0	4	8	100%
Блок 3 Підтримка у стресових ситуаціях							
6	Підтримка під час заліків та іспитів	0	0	0	6	6	100%
Блок 4 Інтерактивні методи навчання							
7	Рольові ігри та моделювання ситуацій	0	1	3	5	3	67%
8	Кейс-методи для командної роботи	0	1	4	4	3	58%
9	Завдання на взаємодію між здобувачами освіти	0	1	2	6	3	75%
Блок 5 Рефлексія та готовність до розвитку							
10	Позитивний вплив на навички студентів	0	0	1	7	4	92%
11	Аналіз власних педагогічних методів	0	0	1	5	6	92%
12	Готовність до тренінгів з Soft Skills/EI	0	1	2	3	6	75%

Практичні рекомендації для освітнього процесу. Для подолання пасивності та розвитку проактивності:

Метод «Клінічних сценаріїв»: впровадження рольових ігор, де здобувачі освіти виступають у ролі «старших медичних сестер/братів», які мають самостійно розподілити обов'язки в групі (розвиток навичок планування).

Вправа «Комунікаційна дилема»: розгляд ситуацій, де пацієнт проявляє агресію або відмовляється від маніпуляції. Мета – відпрацювати асертивну відповідь без переходу на конфлікт.

Для покращення зворотного зв'язку (feedback):

Рефлексивні щоденники: пропонувати здобувачам освіти після практики записувати одну емоцію, яку вони відчули під час спілкування з пацієнтом, та як вони з нею впоралися.

Для викладачів:

Тренінги з емоційної саморегуляції: Оскільки анкетування показало високу готовність викладачів до навчання, доцільно організувати воркшопи з профілактики емоційного вигорання.

Висновки: здобувачі освіти мають міцну природну основу для розвитку soft skills, особливо в аспекті емпатії та стресостійкості.

Необхідно інтегрувати в освітній процес більше вправ на розвиток лідерства та проактивності в командній роботі.

Створення психологічно комфортного середовища в коледжі є ключовим фактором для відкритого обміну досвідом та розвитку емоційного інтелекту майбутніх медиків.

Список використаних джерел:

1. Комунікативні навички в медицині. Soft skills як основа професійної компетенції медичного персоналу. Методичний посібник. Київ, 2021. 45 с.

2. Марценюк М. Формування soft skills у майбутніх фахівців медичної галузі в умовах вищої школи. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2020. Вип. 74. С. 112–117.

3. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Перекл. з англ. С. Л. Мазур. Харків: Віват, 2019. 432 с.

4. Варич Н. Психологічні особливості формування емпатії у студентів медичних коледжів. Психологія і суспільство. 2022. № 2. С. 88–102.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ДОСВІДУ ВІЙНИ В ІДЕОСТИЛІ СЕРГІЯ ПАНТЮКА: ЛІНГВОТЕРАПЕВТИЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «ФІКУС БЕНДЖАМІН РОЗПОВІДАЄ ПРО ЩАСТЯ»)

Наталія МАРЧЕНКО
канд. іст. наук., старша наукова співробітниця,
старша наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії
Інституту біографічних досліджень
Національної бібліотеки України імені Володимира Вернадського

Українська література для дітей і юнацтва сьогодні переживає етап докорінної трансформації, спричиненої безпосереднім зануренням авторів в екзистенційний досвід війни. Для письменників, які змінили перо на зброю, творчість перестає бути лише естетичним актом і стає формою комбатантської рефлексії. Особливої ваги цей процес набуває у текстах для наймолодшої аудиторії, де автори постають медіаторами між травматичною дійсністю та вразливим світом дитини. Відображення особистого воєнного досвіду у дитячій книжці трансформується у потужний лінгвотерапевтичний інструмент, спрямований на демістифікацію страху та пошук сенсів «щастя в моменті». Така зміна авторської парадигми дає змогу створювати «книжки-обійми», які через метафоризацію та «очуднення» допомагають дитині опрацювати досвід втрати, окупації чи поранення, перетворюючи біль на життєствердну енергію розвитку і творення [1; 2; 4].

Сергій Пантюк (нар. 10 лютого 1966 р. на Хмельниччині) – один із тих письменників, чий військовий досвід став невід'ємною частиною світогляду та дає змогу говорити з читачем, зокрема юним, із позиції глибокої правдивості, трансформуючи особисту історію служіння у високі сенси національної стійкості та відповідальності. Його розуміння мілітарної реальності тісно пов'язане з проживанням і виписуванням травматичного досвіду примусової участі українців у «чужих війнах» за радянщини (Нагірний Карабах, Придністров'я) [6]. З початком російської агресії у 2014 р. С. Пантюк свідомо обрав шлях добровольця АТО/ООС та активного волонтера, а з перших годин повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. знову став на захист країни – спочатку в лавах ТРО, а згодом як військовослужбовець ЗСУ. Майже чотирирічна безперервна служба на посаді головного сержанта батареї ПТРК 23-го ОБСП (травень 2022 – лютий 2026 рр.) остаточно сформувала його ідіостиль як митця-комбатанта. Значний вплив на життєтворчість письменника справляє також «Видавництво Сергія Пантюка» (став одним із фундаторів сучасної комбатантської літератури) та редакторська діяльність (допомагає ветеранам і військовим інтегруватися в літературний процес).

Та найперше говоримо про митця з неповторним і виразним творчим голосом і постійною потребою правди та свободи, автора десятків поетичних збірок для дорослих і дітей, романів, науково-фантастичних повістей і казок, лауреата численних літературних премій, чиї твори для дітей увійшли до шкільної програми. Збірки віршів С. Пантюка «Неслухняники» (2010; 2025), «Абетка грибничка» (2019) й «Емоджинаріум, або Подорож у світ почуттів» (2020) привнесли до української дитячої поезії невичерпний арсенал мовотворчості та художньої свободи. А пригодницька проза письменника («Вінчі й Едісон», 2015; «Тимко і гельготунчик Шкода», 2016; «Швидше не буває», 2020) відзначається новаторством у виборі тем та пропонує юним читачам широку візію Українського Світу і чіткі моральні орієнтири [5].

Повість-казка «Фікус Бенджамін розповідає про щастя» (Тернопіль : Видавництво Богдан, 2024) – логічне продовження пошуків письменника: його ідіостиль в умовах екзистенційної загрози зазнав онтологічного переформатування та постає як результат рефлексії, спрямованої на демістифікацію травми й пошук щастя. Це засвідчують його численні виступи в медіа (проєкти «Культура vs війна», «Митці на ійні», інтерв’ю для «АрміяInform» та військових медіа та ін.). Зокрема те, що поряд із досвідом традиційної української родинності, словесної магії, казкарства та любові до рідного (природи, дому та ін.) саме війна стала екзистенційним претекстом повісті «Фікус Бенджамін…» свідчить розповідь автора про появу задуму книжки під час презентації на KyivBookFest [3].

Трансформація особистого досвіду письменника-воїна відбувається через два паралельні мовні канали: експресивну фіксацію (для дорослих) і метафоричну адаптацію (для дітей).

Якщо в текстах загальної літератури Пантюка-солдата панує десакралізована мова прямої дії, що фіксує фізіологію війни, то у «Фікусі Бенджаміні» жорстка реальність піддається «очудненню». Війна не зникає, але вона перекладається мовою природи. Вибухи стають «шумом», а поранення – «укоріненням». Складна «доросла» мова емоційного «виплеску» (використання мілітарного сленгу та обсценної лексики як засобів передачі стресу) не спрощується. Письменник вводить «складні» слова (реабілітація, протез, смерть та ін.), але оточує їх м'яким, світлим контекстом. Це мова «наповнення». Як зазначає сам автор: «Діти хочуть чути і читати правду... без прикрас, але цікаво» [7].

Так само ритміка його дорослих текстів (рвана, аритмічна, подібна до кулеметної черги або короткого армійського звіту) у повісті для дітей замінюється ритмом, що виступає антидотом хаосу війни. Різниться також опред’явлення в тексті опозиції «свій/ворожий». У текстах загальної літератури ворог – конкретне

зло, яке має бути знищене, відтак мова агресивна й чітка. А у «Фікусі…» акцент зміщується з ненависті до ворога на любов до своїх. Це ключовий терапевтичний хід: автор акцентує образи захисника (тато, Домовичок Залужного), а не ворогів.

Отже, трансформація особистого досвіду автора виявляється у дихотомії його мовних стратегій. Якщо в текстах для дорослих панує мова прямої дії, десакралізована та репортажна, то в дитячій прозі – «очуднення». Це корелює із дослідженнями, які вказують на те, що мілітарні тексти для дорослих орієнтовані на негативізм, тоді як тексти для дітей зміщують фокус на персоналізацію та позитивну ресоціалізацію [8].

Повість-казка Сергія Пантюка «Фікус Бенджамін розповідає про щастя» – унікальне явище в сучасній українській літературі для дітей. Відверто правдива й жорстка у повноті представлення реалій війни, книжка позбавлена фальшивого пафосу чи надмірної трагічності. Це глибока, терапевтична і водночас філософська історія про силу духу та людяність у часи великих випробувань. Пантюк не ігнорує війну, але й не робить її єдиним змістом життя. Критики одностайні в тому, що автор знайшов унікальний «тихий голос», який дає змогу дитині відчувати себе захищеною навіть у нестабільному світі.

Війна у творі постає не як дискретна подія, а як тривалий іспит на людяність. С. Пантюк використовує прийом «очуднення», обираючи оповідачем рослину. Погляд фікуса на людей як на «двостовбурових істот» дозволяє дистанціюватися від прямої травми, перетворюючи «шум» війни на тиху розмову про цінності: любов, пам’ять і затишок дому. Контраст між «зовнішнім» хаосом і «внутрішнім» світом дому-«осердя» підкреслює необхідність утримання «внутрішнього фронту».

Дім у повісті – це сакральний простір «укорінення», місце емоційної регенерації, де кожна річ і кожна істота є частиною спільного захисного кола, що перетворює звичайну квартиру на осередок світла й терапії. Саме в цих стінах відбувається диво перетворення травми на досвід, а мовчання – на розповідь про щастя, доводячи, що справжній дім тримається не на міцності стін, а на невидимих зв’язках між тими, хто його населяє, пам’ятає та береже [5].

У просторі тексту взаємодіють три взаємозалежні світи: а) світ рослин («киснетворці»), що символізує життєдайну силу й ієрархічну мудрість; б) світ людей (архетипова родина: тато на фронті, мама-берегиня та Ромчик, який проходить шлях фізичної та психологічної реабілітації), де безпосередньо розгортається життя; в) світ домовиків (містичний медіатор), що через Добрика уособлює зв'язок із «третім світом» – пам’яттю про загиблих, що робить їх присутніми в колі живих. Кожен із них має власну мовну логіку, але війна змушує їх шукати спільну мову. Акт спілкування між Фікусом і Ромчиком, а згодом – і з

Домовичком – перемога над самотністю та спровокованою війною «розірваністю» реальності. Відтак мова у Пантюка – також акт порозуміння. Коли різні світи (рослини, люди, домовики) починають розмовляти, війна втрачає свою владу над їхніми душами.

Трансформація досвіду автора виявляється і в підході до теми поранення. Через образ «одноногого» фікуса Бенджаміна Пантюк пропонує дитині модель прийняття травми не через героїчний надрив (як у радянській парадигмі), а через усвідомлення цілісності особистості. Травмований Ромчик не є об’єктом жалю; він є суб’єктом щастя, яке виявляється у здатності відчувати рідних поряд і дихати вільно попри біль. Метафора «одноногості», що проводить паралель між «укоріненим» фікусом і травмованою дитиною концептуальна: автор пропонує якісно нову для українського дискурсу інклюзивну модель – відмову від жалю на користь прийняття цілісності особистості в її новій формі. Травма – це зміна форми буття, що не заважає відчуттю щастя.

Також особистий досвід батька трьох синів та воїна синтезується у повісті в особливу форму «дифузії віку», де дитина набуває мудрості старця, а старий фікус – безпосередності неофіта. Це робить текст «дорослим» за глибиною і «дитячим» за чистотою погляду, створюючи особливу терапевтичну атмосферу завдяки лексичній моделі міжпоколіннєвого діалогу.

Центральним образом твору є кисень як символ свободи й життя. Пантюк розгортає метафору взаємного «спів-дихання»: фікус і рослини в домі дають повітря, хлопчик Ромчик – інтелектуальну поживу, мама – затишок, тато – захист. У цьому контексті дружба постає не як зовнішня ознака стосунків, а як фундаментальна стратегія виживання, де кордони між біологічними видами та міфічними світами стираються заради підтримки життя. Повість засвідчує, що навіть у найтемніші часи здатність залишатися «киснетворцем» та плекати «своє» – найвища форма національної та особистої стійкості. Щастя в інтерпретації Пантюка – це не відсутність війни, а вибір на користь вільного дихання, дружби та «укорінення» у власних сенсах.

Мова твору експериментальна й водночас традиційна, бо поєднує індивідуальне авторське словотворення з глибинною народністю. Це створює відчуття неперервності традиції та увиразнює головну ідею: щоб жити і бути щасливим, треба навчитися називати речі своїми іменами та розмовляти одне з одним, навіть якщо належите до різних «світів». Охарактеризувати її можна на кількох ключових рівнях. Антропоморфні новотвори (мова Фікуса). Оскільки наратором є рослина, автор створює для неї особливий лексикон, засновуючись на її природі (люди – «двостовбурові істоти», сонце – «лагідне полум'я», інвалідний

візок – дивна конструкція, на якій «росте» Ромчик тощо). Це створює ефект «очуднення»: читач бачить звичний світ під новим кутом, що допомагає переосмислити цінність буденних речей. Афористичність та народна мудрість (мова Мами). Мама Ромчика та сам хлопчик – носії традиційної української ідентичності. Їхнє мовлення пересипане народними прислів’ями та приказками, котрі виступають як «коди доступу» до народної сили та оптимізму. Мова як інструмент демістифікації та терапії. Герої постійно з’ясовують значення слів, що надзвичайно важливо для дитячої літератури про війну, бо буквально «дешифрує» реальність [2]. Також мова є основою лагідного терапевтичного гумору, котрий виступає в повісті інструментом життєстійкості, допомагає зняти напругу там, де реальність стає надто важкою.

Особливої уваги заслуговує буквальне проговорювання в повісті теми смерті (у розділі «Чи можна говорити про смерть?» діалог між Фікусом і Домовичком вибудовує цілісну філософську концепцію, де говоріння стає формою зцілення та захисту). Проговрювання у повісті є актом подолання страху. У дитячому сприйнятті смерть часто є чимось табуйованим, «чорною дірою», про яку мовчать. Але мовчання лише збільшує страх. Коли ж герої починають говорити про смерть, вони переводять цей ірраціональний жах у площину слів. Смерть перестає бути невидимим монстром. Проговорювання «легалізує» емоції – сум, біль, гнів. Говоріння як таке стає також чудом «оживлення» (повернення в простір Дому). Домовичок наполягає, що про тих, хто пішов, треба говорити «лише як про живих». Згадування імені, спільних історій, рис характеру – це акт символічного воскресіння. У тексті це виглядає як робота з пам'яттю: якщо ми говоримо про людину, вона продовжує «жити» у нашому вимірі. Смерть намагається «викреслити» людину, а говоріння – «повернути» її. Таким чином, мова стає інструментом боротьби зі смертю. Говоріння є також актом творення нового сенсу там, де смерть намагалася все зруйнувати. Пошук мови порозуміння між світами приводить до висновку, що смерть – сила, що розриває зв'язки, а говоріння – їх відновлює. Тому про смерть можна і треба говорити, але мовою любові та надії, а не відчаю. Мова та говоріння виступають у повісті «киснем для душі». Якщо замовчувати трагедію, душа «задихнеться» від травми.

Водночас мова повісті є прямим свідченням автопсихологічної проекції життєтворчості письменника в тексті. С. Пантюк не описує себе буквально, але наділяє героїв своїми почуттями, страхами та знаннями про війну. Його світоглядна концепція проживання війни буквально обертається на атмосферу тексту, де центральним є лінгвофілософський концепт «киснетворення». Мова в повісті

постає як енергетичний обмін: Фікус виробляє фізичний кисень, тоді як герої через діалоги та читання книжок виробляють «кисень духовний».

Авторська мова в повісті виконує роль амортизатора травми між жорстокою реальністю та вразливим світом дитини. Використання складної «дорослої» лексики в поєднанні з дитячим сприйняттям створює ефект «лінгвотерапії». Особливе значення має акустичний вимір тексту: мова для рослин (і для читача) постає спочатку як набір вібрацій, тонів і ритмів – як природний шум листя, що поступово структурується в свідомий діалог. Вслуховування рослин у людське мовлення стає метафорою глибокої уваги до Іншого. Щастя тут звучить як злагоджений ритм дихання та голосу, що перемагає какофонію війни. Тому мова та говоріння як таке стають головним інструментом «зшивання» розірваного війною світу. Через наповнення тексту повітрям та ритмізованим звучанням рідного слова, письменник трансформує травму у досвід зростання. Твір доводить, що навіть у найтемніші часи здатність залишатися «киснетворцем» та плекати власний сад є найвищою формою національної та особистої стійкості.

Отже, у повісті «Фікус Бенджамін розповідає про щастя» ми спостерігаємо художню трансформацію екзистенційного досвіду автора. Через призму біографічного детермінізму Пантюк-воїн стає Пантюком-терапевтом, сублімуючи воєнну травму в метафору «киснетворення».

Трансформація Пантюка-письменника полягає в тому, що він навчився перекладати «мову війни» (мову руйнування) на «мову миру в часи війни» (мову відновлення). Якщо для дорослих мова є способом фіксації жорстокого факту та виплеску гніву, то для дітей вона стає інструментом «зшивання» реальності та терапії. Для дітей він залишає складність світу, але забирає з неї безнадію, використовуючи лінгвотерапевтичні властивості ритму та метафори.

Повість-казка «Фікус Бенджамін розповідає про щастя» (2024) постає як терапевтичний та філософський текст, спрямований на демістифікацію травми й пошук екзистенційного щастя в умовах загрози. Твір репрезентує нову етику української дитячої літератури, де особистий досвід письменника-воїна конвертується у світлий, наповнений повітрям художній простір. Авторська мова стає медіатором між травмою та одужанням, доводячи, що національна стійкість тримається на вічних родових зв’язках, пам’яті про загиблих друзів та щоденній сміливості бачити особистість у кожній живій істоті.

Список використаних джерел:

1. Бартіш С., Грицак Н. Дитяча література в умовах російсько-української

війни. Психологічні та педагогічні аспекти. Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. С. 82–85. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-478-8-23

2. Варданян М. (Пере)осмислена українська культура: дитяча література та переклад у воєнний час. Мови та культури під час війни. Ужгород : РІК-У, 2025. С. 15–31.

3. Даниліна О. У війни не дитяче обличчя [Електронний ресурс]. Буквоїд. 2024. 28 жовтн. Режим доступу : https://www.bukvoid.com.ua/reviews/books/2024/10/28/095825.html

4. Качак Т., Близнюк Т. Війна в сучасній українській літературі для дітей та юнацтва. Наукові записки. Серія : Філологічні науки. Кропивницький, 2024. Вип. 209. С. 151–157.

5. Марченко Н., Пантюк С.. Фікус Бенджамін розповідає про щастя. До 60-ліття письменника. КЛЮЧ. Книги: рецензії та критика. 2026. 10 лют. URL: https://chl.kiev.ua/key/Books/ShowCategory/1/

6. Пухонська О. Травматичний досвід «чужої» війни у романі Сергія Пантюка «Війна і ми». Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. Серія «Філологія». 2021. Вип. 46. С. 97–103.

7. Пантюк С. «Треба бути дуже сильним, бути просто аморальним у широкому розумінні цього слова, щоб вижити у світі творчості». Розмовляла Тетяна Колісник. 2016. URL: https://persha.kr.ua/zhittya/showbiz/63366-sergij-pantyuk-treba-buti-duzhe-silnim-buti-prosto-amoralnim-u-shirokomu-rozuminni-tsogo-slova-shhob-vizhiti-u-sviti-tvorchosti/.

8. Хома К. Дитяча література про війну як складник мілітарного дискурсу. Теоретична і дидактична філологія. 2024. Вип. 37. С. 218–228.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Ольга ЦАРИК
д-р пед. наук, проф.,
професор кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету
Данило КОПЕСТИНСЬКИЙ
аспірант Західноукраїнського національного університету

Розвиток інформаційного суспільства, цифровізація освітніх процесів і трансформація культурних практик зумовлюють переосмислення ролі закладів вищої освіти у формуванні особистості здобувача освіти. Інформаційний простір вищої освіти сьогодні виступає не лише технічним середовищем для передавання знань, а й потужним соціокультурним чинником, що безпосередньо впливає на світогляд, ціннісні орієнтації, стиль мислення та поведінкові моделі студентської молоді.

Особливої актуальності набуває проблема формування інформаційної культури здобувачів освіти як складової їх загальної культури та професійної компетентності. Умови інформаційної перенасиченості, поширення недостовірних даних, маніпулятивних технологій і цифрових ризиків потребують цілеспрямованої педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток критичного мислення, відповідального ставлення до інформації та дотримання норм інформаційної етики.

Інформаційний простір вищої освіти доцільно розглядати як інтегровану систему інформаційних ресурсів, цифрових технологій, комунікаційних каналів, освітніх платформ і суб'єктів освітнього процесу, що забезпечують створення, поширення, інтерпретацію та використання знань. Він охоплює електронні освітні середовища ЗВО, бібліотечні та наукометричні ресурси, системи управління навчанням, відкриті освітні ресурси, а також формальні й неформальні канали академічної комунікації.

Інформаційний простір функціонує як відкрита динамічна система, тісно пов'язана з глобальним інформаційним середовищем. Водночас він має власну культурну специфіку, що визначається освітніми традиціями, академічними цінностями та нормами взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Культурний розвиток здобувачів освіти в сучасних умовах відбувається під впливом багатовекторних інформаційних потоків. Інформаційний простір вищої освіти сприяє формуванню здатності до міжкультурної комунікації, інтеграції знань

з різних галузей, усвідомлення соціальної відповідальності та активної громадянської позиції.

У цьому контексті культура розглядається не лише як сукупність знань і цінностей, а як спосіб мислення й діяльності в інформаційному середовищі. ЗВО покликані забезпечити умови для гармонійного поєднання технологічного розвитку з гуманістичними засадами освіти, формуючи особистість, здатну до рефлексії, саморозвитку та відповідального використання інформаційних ресурсів.

Інформаційна культура здобувачів освіти є інтегративною характеристикою особистості, що відображає рівень її готовності до ефективної, етичної та безпечної взаємодії з інформацією в освітній, науковій і професійній діяльності. Вона поєднує знання, уміння, цінності та установки, необхідні для повноцінної діяльності в інформаційному суспільстві.

У структурі інформаційної культури доцільно виокремити такі компоненти: когнітивний, що передбачає знання про інформаційні ресурси, джерела, методи пошуку та оцінювання інформації; операційно-діяльнісний, який охоплює навички використання цифрових технологій, освітніх платформ, інструментів аналізу даних; критично-аналітичний, пов’язаний зі здатністю інтерпретувати, перевіряти та узагальнювати інформацію; ціннісно-етичний, що відображає дотримання принципів академічної доброчесності, авторського права та інформаційної безпеки.

Формування інформаційної культури здобувачів освіти в інформаційному просторі ЗВО потребує системного впровадження сучасних педагогічних технологій. Серед них особливе значення мають інформаційно-комунікаційні технології навчання, які забезпечують інтерактивність, доступність і персоналізацію освітнього процесу; змішане та дистанційне навчання, що сприяє розвитку навичок самоорганізації та навчання впродовж життя; проєктно-дослідницькі технології, орієнтовані на роботу з реальними інформаційними проблемами; медіаосвітні практики, спрямовані на формування медіаграмотності та критичного мислення.

Використання зазначених технологій дозволяє перетворити інформаційний простір ЗВО на активне культурно-освітнє середовище, у якому здобувач освіти виступає суб’єктом, а не пасивним споживачем інформації.

Інформаційний простір вищої освіти виконує важливу функцію соціалізації здобувачів освіти, сприяючи засвоєнню норм академічної культури, розвитку комунікативних навичок та формуванню професійної ідентичності. Участь у наукових спільнотах, використання міжнародних освітніх платформ і відкритих ресурсів розширюють культурні горизонти студентів та інтегрують їх у глобальний освітній простір.

Таким чином, інформаційний простір вищої освіти є визначальним чинником культурного розвитку та формування інформаційної культури здобувачів освіти. Його педагогічно виважене використання сприяє розвитку критичного мислення, академічної доброчесності та готовності до відповідальної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на розроблення моделей інтеграції культурного та інформаційного компонентів у освітній процес ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Горбань Ю. Інформаційна культура особистості в цифрову епоху: до питання академічної доброчесності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2024. № 1. С. 36–42.

2. Щербина Н. Formation of information culture of scientific research of higher education students. Scientific Herald of Sivershchyna. Series: Education, Social and Behavioural Sciences. 2024. № 2 (13). С. 262–271.

3. Lomachinska I., Lomachinskyi B., Rykhlitska O. Digital culture in scientific libraries. Skhid. 2024.

4. Babushko S., Solovei M., Solovei L. Media and Information Literacy Upskilling for Educators at Universities: Ukrainian Context. Educological Discourse. 2023. № 4 (43). С. 39–54.

5. Соцька Г., Тринус О. Normative aspect of information literacy formation of future teachers in higher educational institutions. UNESCO Chair Journal Lifelong Professional Education in the XXI Century. 2024. № 1 (9).

6. Хіміч Я. Формування інформаційної культури здобувачів вищої освіти в цифрову епоху: електрон. ресурс. 2023. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua.

МЕРЕЖЕВИЙ АКТИВІЗМ ТА ГІПЕРЛОКАЛЬНА ЖУРНАЛІСТИКА В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ГРОМАДИ

Єлизавета ЧЕРЕПНІНА
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності "Журналістика" Державного податкового Університету

Формулювання проблеми у загальному вигляді. Трансформація сучасного медіапростору в умовах глобалізації зумовила появу нових форм соціальної взаємодії, де традиційна журналістика переплітається з мережевим активізмом. У парадигмі глобальних комунікаційних систем особливої ваги набуває феномен «гіперлокалізму», коли цифрові платформи (соціальні мережі, месенджери) стають не лише джерелом оперативної інформації, а й інструментом мобілізації громади для розв'язання конкретних локальних криз. Особливо актуальною ця проблема постає у контексті екологічної безпеки та гуманітарного реагування на рівні територіальних громад, де швидкість поширення інформації безпосередньо корелює з ефективністю практичних дій. Наукове осмислення механізмів трансформації цифрового сигналу (посту в мережі) у реальну соціальну дію є важливим завданням для теорії та практики соціальних комунікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування мережевої спільноти та ролі цифрових медіа у соціальних трансформаціях досліджували такі вчені, як М. Кастельс, який обґрунтував концепцію мережевого суспільства [4], та Г. Дженкінс, котрий акцентував на культурі участі (participatory culture) [5]. В українському науковому дискурсі ці проблеми висвітлено Г. Почепцова, який аналізує вплив соціальних мереж на формування громадської думки та алгоритми поведінкових реакцій аудиторії [3]. Попри наявність ґрунтовних розвідок, механізм взаємодії локальних Telegram-спільнот та комунальних служб у кризових екологічних ситуаціях залишається недостатньо вивченим.

Формулювання мети. Метою дослідження є аналіз ролі цифрових мережевих комунікацій та активістської журналістики у вирішенні локальних екологічних проблем (на прикладі кейсу порятунку птахів у зимовий період), а також виявлення ефективності взаємодії між соціальними мережами, медіа та органами місцевого самоврядування.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасна комунікаційна парадигма демонструє зміщення акцентів від односторонньої трансляції новин до інтерактивного залучення аудиторії. У локальному вимірі це проявляється через створення мікроспільнот у месенджерах, які виконують функцію «первинного

інформатора». Критичне зниження температури у січні 2026 р. призвело до аномального замерзання водойм у Київській області. Зокрема, на річці Ірпінь було зафіксовано масове вмерзання перелітних птахів у кригу. Первинним імпульсом для вирішення проблеми став розголос у локальних Telegram-каналах та ботах зворотного зв’язку, де мешканці почали поширювати повідомлення про загрозу масової загибелі пернатих та відсутність реагування з боку офіційних структур.

Аналіз цієї ситуації дозволяє виділити ітераційний цикл соціальних комунікацій, зокрема фіксацію проблеми активістами-аматорами (громадянська журналістика), віралізацію контенту через соціальні мережі (ефект «мережевого відлуння»), перетворення інформації на мобілізаційний заклик до дії. Так, в ірпінському сегменті мережі Telegram було зафіксовано понад 500 згадок про ситуацію на набережній протягом доби. В одному з дописів зазначалося: “За повідомленнями в @niggafeed_bot, на річках і озерах птахи вмерзають у лід і гинуть. На Ірпінській набережній річка майже повністю вкрилася кригою. Люди наголошують: терміново потрібні ополонки, інакше втрати серед птахів можуть стати масовими. Стверджують, що одного з лебедів уже не можуть знайти” [1].

Другим етапом у ланцюгу комунікативної відповіді на локальну кризу є перехід від пасивної фіксації події до активної мобілізації ресурсів громади. У цьому контексті соціальні мережі виконують функцію «горизонтальної координації», де відсутність жорсткої ієрархії дозволяє оперативно розподіляти завдання між учасниками комунікації Ефективність мережевої взаємодії було продемонстровано вже наступного дня після першої публікації. Небайдужі жителі, координуючись через коментарі та чат-боти, організували виїзд на Ірпінську набережну. Результатом став колективний акт екозахисту: «вже сьогодні з самого ранку небайдужі мешканці вирізали достатньо велику ополонку. Хтось з людей привез сіно, комунальники допомогли розкласти. Екоактивісти просять, за можливості, підвозити ще сіно» [2]. Цей приклад ілюструє феномен «конвергенції зусиль», коли цифрова платформа стає точкою перетину інтересів трьох суб’єктів: громадянина-активіста, професійного медіатора (адміністратора каналу) та представника владних структур (комунальних служб). Важливо зауважити, що в парадигмі глобальних комунікацій локальна проблема перестає бути ізольованою – вона отримує «цифровий слід», який створює репутаційний тиск на органи місцевого самоврядування, спонукаючи їх до імплементації швидких рішень.

Важливим аспектом, що потребує наукової уваги, є експертна роль журналістики у протидії дезінформації в умовах емоційного напруження

громади. У ситуаціях локальних криз часто виникає ризик “хибної допомоги”, спричиненої браком спеціальних знань у користувачів мереж. Журналістський матеріал у цій ситуації виконав функцію просвітництва, диференціюючи корисні та шкідливі практики допомоги пернатим: «Якщо ви живете поруч із річкою, можна допомогти їжею для птахів: насипати зерно (пшениця, овес, ячмінь), кукурудзу, гарбузове насіння... Хліб, особливо чорний, та будь-яку приправлену солону та солодку їжу давати заборонено» [2].

Професійна журналістика в системі глобальних комунікацій трансформується: вона перестає бути лише транслятором фактів і стає інструментом верифікації та методологічного супроводу соціальних ініціатив. Медіатекст у такому випадку виступає як регулятор суспільної поведінки, спрямовуючи стихійну активність у раціональне русло. Окремої уваги заслуговує психологічний аспект «соціального узгодження» та підтримки ініціативи через публічне визнання. Поширення інформації про добрі справи окремих осіб стимулює «ефект наслідування». Публікація прямої мови учасників подій, як-от мешканця Дмитра, який залишив мішок із кормом для загального користування, створює позитивний соціальний приклад: «Тільки при мені 10 людей прийшло». Це підтверджує гіпотезу про те, що позитивний фреймінг у локальних медіа сприяє зміцненню соціального капіталу громади.

Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що в сучасній парадигмі глобальних комунікацій гіперлокальна журналістика та соціальні мережі виконують роль «системи раннього сповіщення» та інструменту оперативного кризового менеджменту. Взаємодія медіа з локальною громадою дозволяє ефективно вирішувати проблеми екологічного та соціального характеру, які часто залишаються поза увагою великих національних медіа. Основними науковими результатами є підтвердження того, що: цифрові платформи забезпечують швидку трансформацію інформаційного сигналу в колективну дію, професійна журналістика зберігає свою значущість як інструмент верифікації даних та експертного фільтра. Локальні комунікаційні системи є автономними, але інтегрованими в глобальну мережу суб’єктами, що здатні впливати на діяльність інституційних органів.

Список використаних джерел:

1. На річці Ірпінь замерзають птахи – мешканці просять допомоги. Це Ірпінь, Гріша. Telegram. 2026. URL: https://t.me/irpingrisha/58065.

2. Небайдужі жителі вирізали велику ополонку для птахів на Ірпінській набережній. Це Ірпінь, Гріша. Telegram. 2026. URL: https://t.me/irpingrisha/58110.

3. Почепцов Г. Тоталітарна людина. Нариси тоталітарного символізму і міфології / Пер. К. Нечипуренко. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2024. 176 с.

4. Castells M., Gustavo C. The Network Society: From Knowledge to Policy. Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations, 2005. 460 p.

5. Jenkins H. Convergence Culture Where Old and New Media Collide. New York University. 2006. URL: https://www.dhi.ac.uk/san/waysofbeing/data/communication-zangana-jenkins-2006.pdf.

ЧУТКИ-СТРАХОВИСЬКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ольга ЮРКОВА
докт. філософії із соц. комунікацій,
асистентка кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту КПІ ім. Ігоря Сікорського

Постановка проблеми. У період повномасштабної війни в українському суспільстві значно зросла роль чуток як особливого виду неформальної комунікації, особливо в ситуаціях браку офіційної інформації. Серед них особливо вирізняється тип так званих чуток-страховиськ (bogie rumors) – деструктивних повідомлень, які викликають тривогу, паніку чи дезорієнтацію. Їх поширення в умовах інформаційної перенасиченості та недовіри до офіційних джерел становить окремий виклик для інформаційної стійкості суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття чуток як соціального феномену тривалий час перебуває у фокусі дослідників психології, соціології та комунікацій. Г. Олпорт і Л. Постман у класичній праці The psychology of rumor визначають чутку як конкретне (або тематичне) повідомлення, що передається від людини до людини, зазвичай усно, без надійних стандартів перевірки. Вони підкреслюють, що чутки виникають за умов значущості теми та браку достовірної інформації [1]. Р. Кнапп 1944 р. запропонував типологію чуток відповідно до емоційних потреб, які вони задовольняють, що стала основою подальших класифікацій [2]. Т. Шибутані розглядав чутки як спонтанну реакцію на прогалини в офіційній комунікації, а також як частину процесу формування громадської думки.

У сучасних міжнародних дослідженнях чутки дедалі частіше розглядають у контексті цифрової комунікації. Соціально-психологічні концепції П. Бордіа та Н. ДіФонзо, які трактують чутки як форму колективного пізнання, що активується в умовах невизначеності, підкреслюючи важливість міжособистісних взаємодій у процесі їхнього поширення [3; 4].

Серед новітніх підходів – вивчення циркуляції чуток у соціальних медіа через структуру поширення, ланцюги коментарів та повторюваність наративів, які формуються в межах цифрових дискусій [5; 6]. У нашому дослідженні ці підходи використовуються як концептуальна рамка для аналізу зібраного емпіричного матеріалу.

Термін «чутки-страховиська» («bogie rumors») уперше запропоновано Р. Кнаппом у межах згаданої класифікації. У ній окреслено три основні типи чуток, кожен із яких виконує різні соціально-психологічні функції. Чутки-бажання (wish

rumors) репрезентують надії, очікування позитивних змін або сприятливих подій – наприклад, повідомлення про швидке завершення війни, контрнаступ або допомогу союзників. Чутки-страховиська (bogie rumors) передають масові страхи й тривоги, апелюють до базових інстинктів виживання й спонукають до негайної реакції: втечі, захисту, паніки. Саме цей тип є найпоширенішим у періоди гострих криз. Агресивні чутки (aggressive rumors) спрямовані на звинувачення або делегітимацію – вони створюють образ «внутрішнього ворога», підривають довіру до керівництва, поширюють наративи про зраду, змову, шпигунство чи капітуляцію [1].

В українському контексті системне дослідження цього явища здійснено в межах авторської дисертації [7] та низки попередніх публікацій [8], де виокремлено чутки-страховиська як окремий тип в інформаційному просторі війни. Вони становили найбільшу частку в емпіричному масиві чуток, особливо під час пікових фаз війни, зокрема у лютому–березні 2022 р., та були емоційно найнасиченішими.

Метою роботи є аналіз чуток-страховиськ в умовах повномасштабної війни, з особливим акцентом на їхню тематику, форми подачі та канали поширення в цифровому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріал дослідження включає 670 чуток, зібраних методом цілеспрямованого моніторингу українського цифрового середовища в 2022–2023 рр. Збір здійснювався з відкритих джерел – публічних Telegram-каналів, сторінок у Facebook, повідомлень у коментарях і групах, а також із матеріалів фактчекінгових організацій, які фіксували поширення неперевіреної інформації. Відібрані повідомлення класифікувалися як чутки за критеріями актуальності тематики та неперевіреності.

Тематика чуток-страховиськ у досліджуваному масиві охоплює декілька домінантних сюжетів. Поширення набули повідомлення про загрозу ядерного удару по Києву, Львову, Одесі, дамбі Київського водосховища або після можливого наступу ЗСУ на Крим. У таких чутках зазвичай зазначались конкретні дати (наприклад, 9 травня або 24 серпня), що посилювало ефект очікування катастрофи.

Також зафіксовано хвилі повідомлень про масовані обстріли, які нібито мали відбутися по різних регіонах України. Часто такі повідомлення посилалися на джерела в СБУ або ГУР, у війську чи волонтерських колах.

Повторюваними були чутки про колапс інфраструктури – зникнення мобільного зв’язку, повне вимкнення електроенергії, закриття банків чи обмеження видачі готівки. Їх поява збігалася з активними атаками на енергосистему та піками загальної інформаційної напруги.

Окрему категорію становили повідомлення про біологічні загрози – отруєння води або продуктів, зараження повітря токсинами, зокрема після удару по

«Південмашу» в Дніпрі. Так, у березні 2022 р. через чати у Viber ширилися чутки про нестачу хлору у воді та пов'язану з цим загрозу здоров'ю.

Окрему увагу слід звернути на повідомлення-попередження, які закликали до негайної дії у відповідь на нібито критичну загрозу. Зокрема, поширювалися поради «пити йодид калію», «вимикати всі електроприлади», «не йти на вокзал», які не мали під собою достовірних джерел. Також фіксувалися чутки про масові втечі з міст або про термінову евакуацію, що нібито розпочнеться найближчим часом.

У досліджуваному масиві також мали місце повідомлення про тривалість війни, відсутність шансів на перемогу тощо. Вони циркулювали у вигляді песимістичних припущень, а не конкретних сценаріїв.

Ці чутки поширювались як через соцмережі і месенджери (Telegram, Facebook), так і в приватних чатах, часто з посиланнями на анонімних «інсайдерів» або «знайомих у війську». Їхня динаміка збігалася з піками воєнної ескалації та динамікою зміни психологічного стану українського суспільства [9]. У багатьох випадках вони мали вигляд аудіоповідомлень, скриншотів або текстів без конкретного джерела.

Невипадковою є висока резонансність чуток-страховиськ у цифровому середовищі. Вона тісно пов'язана з медійною структурою сучасного онлайн-простору, зокрема з платформами, що заохочують емоційно насичений контент. Дослідження, проведене Інститутом масової інформації, засвідчує, що 8 з 18 найпопулярніших українських онлайн-медіа на YouTube системно використовують заголовки й візуальні елементи, що навмисно підсилюють емоції страху, шоку чи тривоги. УНІАН, Oboz.ua, 24 канал, РБК-Україна, ТСН та інші медіа активно застосовують драматизовані обкладинки, гіперболізовані формулювання і маніпулятивне візуальне кодування, що візуально та змістово перегукується з естетикою чуток-страховиськ [10].

Ця стратегія пояснюється конкуренцією за увагу в алгоритмічному середовищі платформ, зокрема YouTube, де перевагу отримує контент, що провокує сильну емоційну реакцію. Як наслідок, аудиторія поступово адаптується до емоційних «гойдалок», що притуплює чутливість до реальних загроз і посилює схильність до споживання сенсаційних повідомлень без належного критичного опрацювання. У цьому контексті чутки-страховиська не лише підсилюють загальну атмосферу тривожності, але й стають функціонально сумісними з медійним середовищем, яке підкріплює їхню візуальну, емоційну та тематичну рамку. Отже, механізми поширення таких чуток варто розглядати не лише як спонтанні елементи

цифрового фольклору, а як реакцію аудиторії на комунікативне середовище, де страх і тривога стають ключовими тригерами інформаційної взаємодії.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Чутки-страховиська є ключовим індикатором суспільної тривоги й одночасно її каталізатором. Їх поширення вказує на інформаційні прогалини, не заповнені офіційною комунікацією. Вони функціонують як емоційні маркери кризи та, залежно від контексту, як інструменти мобілізації або дестабілізації. Вони не лише відображають страхи, але й потенційно інструменталізуються – наприклад, як інструмент інформаційного тиску, хай і не завжди навмисного. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розроблення алгоритмів раннього виявлення таких чуток, оцінку їх впливу на поведінкові реакції (евакуація, панічні закупівлі), підготовку комунікаційних стратегій для держави та медіа.

Список використаних джерел:

1. Allport, G. W., & Postman, L. (1947). The Psychology of Rumor. New York: Henry Holt.

2. Knapp, R. H. (1944). A Psychology of Rumor. Public Opinion Quarterly, 8(1), 22–37.

3. Bordia, P., & DiFonzo, N. (2004). Problem solving in social interactions on the Internet: Rumor as social cognition. Social Psychology Quarterly, 67(1), 33–49. https://doi.org/10.1177/019027250406700105

4. DiFonzo, N., & Bordia, P. (2007). Rumor psychology: Social and organizational approaches. American Psychological Association. URL: https://doi.org/10.1037/11503-000

5. Ma, J., Gao, W., & Wong, K.-F. (2017). Detect rumors in microblog posts using propagation structure via kernel learning. In Proceedings of the 55th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (ACL 2017) (pp. 240–250).

6. Zubiaga, A., Liakata, M., Procter, R., Wong Sak Hoi, G., & Tolmie, P. (2016). Analysing how people orient to and spread rumours in social media by looking at conversational threads. PLOS ONE, 11(3), e0150989. URL: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0150989

7. Юркова О. (2024). Чутки як соціальнокомунікаційний феномен: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського.

8. Юркова О. (2021). Чутки як соціокомунікаційний феномен. Обрії друкарства, № 1(9), 121–131.

9. Злобіна, О. (2022). Поляризація оцінок життя та емоційного стану українців у перші тижні війни. Соціологія: теорія, методи, маркетинг, (3), 87–93. https://doi.org/10.15407/sociology2022.03.087

10. Буняк, В. (2026, лютого 5). 8 з 18 онлайн-медіа використовують емоційні заголовки й обкладинки у своїх відео на ютубі, – IMI. Детектор медіа. URL: https://detector.media/infospace/article/247492/2026-02-05-8-z-18-onlayn-media-vykorystovuyut-emotsiyni-zagolovky-y-obkladynky-u-svoikh-video-na-yutubi-imi/

ПАНЕЛЬ 6.
ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

SPECIFIC FEATURES OF TRANSLATING MILITARY TEXTS: VOCABULARY, STYLE AND CONTEXT

Olesia ANDRUSHKO
Senior Lecturer, Department of Language Training Faculty of Leadership
Naval Institute National University, Odesa Maritime Academy

Military translation is a highly specialized branch of translation studies that requires not only advanced linguistic proficiency but also a deep understanding of the military sphere, its terminology, and the socio-cultural context in which it operates (Schäffner, 2012; Danks, 2017). Translators working with military texts face unique challenges that distinguish their work from general translation tasks. One of the primary considerations is the vocabulary, which is often highly technical, precise, and domain-specific (Baker, 2018). Military terminology encompasses a wide range of concepts, including ranks, weaponry, operational procedures, strategic doctrines, logistics, and communication protocols. Accurate translation of these terms is critical because even minor errors can lead to misunderstandings or misinterpretations, potentially affecting operational effectiveness and, in some cases, national security (Pym, 2010; Colina, 2003).

The lexical specificity of military texts also extends to abbreviations, acronyms, and code words that may not have direct equivalents in the target language. Translators must be able to identify these terms, understand their denotative and connotative meanings, and choose the most appropriate translation strategies (Schäffner & Adab, 2000). In addition to technical accuracy, translators often encounter metaphorical or idiomatic expressions, particularly in operational reports, military manuals, or communications between allied forces. For example, expressions such as "boots on the ground" or "rules of engagement" carry both literal and situational meanings that must be conveyed accurately to avoid ambiguity. The ability to balance literal fidelity with functional equivalence is a key skill in military translation (Tymoczko, 2014), as the consequences of misinterpretation can be severe.

Another distinctive feature of military translation is style. Military texts are characterized by a formal, concise, and often standardized style, which reflects the operational and hierarchical nature of the armed forces (Robinson, 2003; Schäffner, 2012). Manuals, directives, and official correspondence typically adhere to strict syntactic structures and specific lexical patterns to ensure clarity and uniformity. Translators must maintain this stylistic precision while adapting the text to the linguistic norms of the target

language. At the same time, certain military documents, such as reports, narratives of operations, or speeches by military leaders, may incorporate persuasive or motivational elements. In these cases, the translator must capture not only the informational content but also the pragmatic and rhetorical intentions of the source text. This requires a nuanced understanding of both source and target cultures, as well as the ability to render tone, register, and stylistic features faithfully (Colina, 2003; Pym, 2010).

Context is another critical factor that shapes military translation. Military texts are produced and used in highly specific situational, temporal, and organizational contexts. Translators must be aware of the operational environment, geopolitical considerations, and the intended audience of the translated text (Schäffner, 2012; Danks, 2017). For example, a field manual intended for soldiers in active deployment may require straightforward, unambiguous language, whereas a strategic assessment intended for senior officers may include analytical commentary, technical details, and references to international legal frameworks. Contextual awareness also involves sensitivity to historical, cultural, and political factors, which can influence terminology, discourse conventions, and communication strategies. Failure to consider these contextual dimensions can result in translations that are technically correct but functionally inadequate or culturally inappropriate (Baker, 2018; Tymoczko, 2014).

Military translation also intersects with the field of intercultural communication. Armed forces often operate in multinational coalitions or joint exercises, where accurate and culturally sensitive translation is essential for coordination, safety, and mutual understanding (Schäffner, 2012; Colina, 2003). Translators must navigate differences in military doctrine, operational terminology, and communication protocols across languages and cultures. This includes adapting texts to local conventions without altering the operational meaning, as well as managing terminological discrepancies that may arise from differing military structures or equipment. In some cases, translators may also serve as cultural mediators, helping bridge gaps between military units from different countries and ensuring that communication is effective and unambiguous.

Technological developments have further shaped the practice of military translation. The increasing use of digital communication, real-time information systems, and automated translation tools requires translators to integrate traditional linguistic skills with digital literacy (Robinson, 2003; Schäffner & Adab, 2000). While machine translation can assist in handling large volumes of text or repetitive content, human translators remain essential for tasks that demand nuanced interpretation, context-sensitive judgment, and the preservation of connotative meaning. The combination of human expertise and technological tools allows for faster, more accurate, and contextually appropriate translations, which is particularly valuable in high-stakes military operations.

Finally, the ethical and professional responsibilities of military translators must be emphasized. Translators often handle sensitive, classified, or confidential information, which imposes strict requirements for accuracy, discretion, and adherence to legal and organizational regulations. The potential consequences of errors, misinterpretations, or breaches of confidentiality underscore the critical role of professional competence, ongoing training, and adherence to ethical standards in the field of military translation (Danks, 2017; Baker, 2018).

In conclusion, translating military texts is a complex, multidimensional, and highly specialized task that requires a sophisticated combination of linguistic expertise, cultural knowledge, contextual awareness, and strict professional responsibility. Military translators must be capable of navigating the unique challenges posed by specialized terminology, including technical, operational, and strategic vocabulary, which often carries precise and domain-specific meanings that are critical to operational effectiveness. In addition, translators are required to understand and accurately render formal and functional styles, ranging from highly standardized technical manuals to analytical reports and persuasive strategic communications, ensuring that both meaning and intent are preserved in the target language (Schäffner, 2012; Tymoczko, 2014).

Contextual awareness is equally crucial in military translation. Translators must take into account the operational, geopolitical, and organizational circumstances in which texts are produced and used. This includes sensitivity to historical, cultural, and political factors that influence language choice, discourse conventions, and communication strategies (Pym, 2010; Colina, 2003). Translators also need to anticipate potential ambiguities or culturally specific references, adapting content to ensure that the target audience can fully comprehend and act on the information without misinterpretation. The ability to assess context and adjust translations accordingly is particularly important in high-stakes situations where errors or misunderstandings could have significant strategic, operational, or even life-and-death consequences (Danks, 2017; Baker, 2018).

Moreover, military translation is closely intertwined with intercultural communication. In multinational military operations, translators often serve as cultural mediators, bridging gaps between different linguistic and organizational systems to ensure smooth collaboration among allied forces (Schäffner, 2012; Colina, 2003). They must be attentive to differences in military doctrine, operational procedures, and communication protocols, as well as the subtleties of tone, style, and rhetorical intent. This cultural and professional sensitivity allows translators to facilitate mutual understanding, promote trust, and prevent miscommunication in complex international defense environments.

The increasing role of technology further adds to the complexity of military translation. Digital communication platforms, real-time information systems, and

automated translation tools provide both opportunities and challenges (Robinson, 2003; Schäffner & Adab, 2000). The integration of human expertise with technological solutions enhances the speed, accuracy, and effectiveness of military translations, making translators essential contributors to modern operational success.

Ethical and professional considerations also form a fundamental component of military translation. Translators frequently work with sensitive, classified, or confidential materials, necessitating strict adherence to security protocols, legal frameworks, and professional ethical standards (Danks, 2017; Baker, 2018). Any failure to maintain confidentiality or to accurately convey meaning could compromise missions, damage international partnerships, or endanger personnel. Therefore, the role of a military translator is not limited to language transfer but extends to ensuring operational integrity, compliance, and ethical conduct in all aspects of their work.

Ultimately, mastering the challenges of specialized vocabulary, stylistic fidelity, contextual adaptation, intercultural mediation, technological integration, and professional ethics enables military translators to make invaluable contributions to effective communication, operational efficiency, strategic planning, and international cooperation in defense and security. The study and practice of military translation remain a dynamic, evolving field within translation studies, reflecting the broader significance of language, culture, and communication in contemporary military and security contexts. Continued research, professional development, and theoretical exploration are essential to equip translators with the knowledge and skills required to meet the growing demands of this highly specialized and strategically vital area of translation practice (Tymoczko, 2014; Pym, 2010).

References:

1. Baker, M. (2018) Translation and Conflict: A Narrative Account. London and New York: Routledge, 256 p.

2. Chesterman, A. (2004) Beyond the Particular. Manchester: St. Jerome Publishing, 180 p.

3. Colina, S. (2003) Translation and Context: A Sociolinguistic Perspective. London: Routledge, 312 p.

4. Danks, P. (2017) Military Translation and Interpreting: Strategies and Challenges. Journal of Specialised Translation, 28, pp. 1–23.

5. Gambier, Y., van Doorslaer, L. (2010) Handbook of Translation Studies, Volume 1. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 502 p.

6. Pym, A. (2010) Exploring Translation Theories. London and New York: Routledge, 204 p.

7. Robinson, D. (2003) Becoming a Translator: An Introduction to the Theory and Practice of Translation. London and New York: Routledge, 196 p.

8. Schäffner, C. (2012) Translation and Interpreting in Military Contexts. International Journal of Translation Studies, 24(2), pp. 87–105.

9. Schäffner, C., Adab, B. (2000) Developing Translation Competence. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 245 p.

10. Tymoczko, M. (2014) Enlarging Translation, Empowering Translators. Manchester: St. Jerome Publishing, 278 p.

ВІЛЬЯМ БЛЕЙК У ФОКУСІ ПЕРЕКЛАДАЧА – ДІАХРОНІЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ: ВІРШ "ТИГР" В УКРАЇНСЬКИХ ВІЗІЯХ

Ірина БЄЛІНСЬКА
канд. філол. наук,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету

Які б траєкторії та повороти не опановувало перекладознавство, які б підходи та технології не виринали на шляху його розвитку, пошук перекладача завжди буде звернений до надбань світової літератури та у спробі інтерпретувати визнані шедеври поетичного слова.

В цьому контексті вирізняється В. Блейк та його вірш «Тигр». За поетом міцно закріпилося реноме «неперекладності», проте це не зупиняє спроб перекладачів запропонувати свою власну інтерпретацію. Переклади поета не лише відкривають його українському читачу, а стають основою для наукового осмислення, розширюючи траєкторію дослідницького пошуку а також побачити «нові ніші, з яких можна розглядати той самий твір і постійно дізнаватися щось нове про автора та сам твір» [1, 9].

Проривом у Блейківській трасляториці стала відносно нова поява перекладів В. Богуславської (мається на увазі збірка «Предковічне», куди ввійшло 250 творів поета) – вперше в українській словесності з'явилися вірші Блейка в такому обсязі і «ця книжка відкриває нову добу в осмисленні мовою Шевченка поетичного огрому Блейка і його ролі в англійській та світовій літературі, в історії мистецтва і філософії» [2]. Проте варто відзначити і потужні доробки В. Коптілова, В. Кейса, В. Марача, О. Матвієнко, О. Здіра, Л. Белея та ін. В контексті заявленої теми вважаємо доцільним зосередитися на вірші «Тигр» як одному із найпоширеніших та обговорюваних та на аналізі двох версій перекладу «метра» В. Коптілова та В. Богуславської, аби відстежити «певний діалог перекладачів, що увиразнюють об'єктивну багатогранність романтичної поезії» [9, 5], як важливої складової культури так як діахронічний підхід до вивчення поетичного твору сприяє реконструкції соціокультурного середовища та розкриттю індивідуально-авторських інтенцій. Варто закцентувати на ролі особистостей у перекладацькому процесі. В. Коптілов, якого за умов тотального панування російської мови справедливо називали "амбасадором української культури", став символом опору ідеологічній системі. Поряд із ним, творчі здобутки В. Богуславської є ключем до розуміння унікальних підходів до відтворення та осмислення тексту «Poetry is the best words in their best order» (поезія – це найкращі слова у найкращому

розташуванні) – вислів англійського поета-романтика С. Кольріджа в XIX ст. стосувався, скоріш за все, поезії, написаної англійською мовою. А як же тоді транслювати вірш іншомовному читачу? Які слова та яке розташування підбирати, щоб той хто читатиме, осягнув ідею, проникся емоцією, отримав враження? Т. Гаврилів наголошує, що поезія потребує «конгеніального перекладу» оскільки вона – «найстисліший прояв буття мови і буття світу у мові» [3, 24]. Проте перекладацький кураж немає лімітів і появляються нові версії, навіть тоді, коли вже існують перфектні або еталонні варіанти перекладу.

Реконструкція ідейного змісту вірша «Тигр» не обмежується лише мовними засобами. Сам твір є втіленням духовних пошуків поета в конкретний період його життя, тому розуміння цього внутрішнього контексту є критично важливим для адекватного відтворення авторського меседжу.

А коли мова йде про бунтаря, тогочасного «неформала» В. Блейка, то перекладач має справу не просто з текстом, а з цілим інтелектуальним «айсбергом». Набір опрацьованих Блейком філософських та теологічних ідей зрештою переріс у його унікальний релігійний космос, який пронизує кожну нитку поетичного полотна, вимагаючи від інтерпретатора особливої уваги до підтекстів. Ні один вірш не вивчався так прискіпливо і так часто як «Тигр», і «критики до того вже заплутались у власних роз'ясненнях, що усміхнений тигр, відображений у гравюрі, усміхається вже на їхню адресу» [4, с. 239].

Образ, створений В. Блейком, вражає уяву, зворушує, викликає і страх, і захоплення: «Зірки з небес і слова із Біблії, руйнівний інстинкт природного творення і гнів Божий, сили соціальної революції і відголоски древніх культів, – все це перемішується і опиняється поруч із ковальським молотом» [4, с. 239], осяяли серцевину духовного світу поета і надихнули багатьох перекладачів передати цю велич іншою мовою. Велична і жахаюча хижість природи, в якій усе базується на взаємопоїданні, викликає естетичне захоплення В. Блейку цьому «плотському», суто матеріальному, позбавленому милосердя й справедливості світі, володарем якого виступає груба й безтільна сила, втілена в Тигрі. У вірші спроектоване й одвічне прагнення В. Блейка – об'єднання земного та божественного [5, с. 145].

Текст вірша «The Tyger» складається із шести строф, що в сумі дають 24 рядки. Вірш написаний чотиристопним хореєм із схемою римування аабб. Зачинаючи з питального речення, перша строфа вводить тему вірша та опис процесу створення тигра будується на риторичних питаннях з використанням синекдохи та анафори. І В.Коптілов, і В. Богуславська зберегли у своєму тексті композиційну будову і відтворили схему римування. Перший рядок вірша починається з імперативної форми (одним із поширених засобів автора, який чітко

простежується у його «Піснях»): Tyger, Tyger, burning bright, /In the forests of the night; / What immortal hand or eye, / Could frame thy fearful symmetry? [6, с. 263], що збережено у обох перекладачів, проте В. Коптілов не вдається до повтору лексеми тигр, обрамивши її в окличне речення, не оминувши підкреслення різних аспектів сили творця: Тигре! Твій вогненний гнів / В чорній пущі забринів / Хто із сонця і з ночей / Креше жах твоїх очей? [7, с. 270], а у В.Богуславської є інтенція до максимального зближення з оригіналом навіть на рівні звукопису: Тигре, тигре пломінкий\ В лісовій імлі лункій\ Чий безсмертний рух, порив\ Жах довершений створив? [6, с. 57].

Перекладачам вдається передати не лише семантику лексем, а й звуконаслідування. Звукокольорові співвідношення голосних у поезії Блейка вказують на переважання звуків, які асоціюються із «зеленими», «жовтими», «коричневими» та сірими кольорами [8, с. 48].

Варто зауважити, що Коптілов тяжіє до «зелено-жовтих» «е» «є», «синіх та сірих» «у», «і» та «и», натомість переклад Богуславської видається темнішим завдяки превалюванні темних «у» та «о» та частому вживанню «жорстких» «ж», «з» та «гр». Українське слово «тигр» співзвучне англійському «tiger»завдяки звукосполученню гр, яке носить звуконаслідувальний характер, наче імітація ревіння цього хижака звучить само по собі грізно і є ключовим словом – назвою твору. Лексичне наповнення у Коптілова проявляється завдяки такими лексемами як «грізний» (тричі), «гнівний», «жар», «тужавих жил», «дужих», «жарких», а у Богуславської «пломінкий», «лункий», «млистий», «іскри».

Вірш, як зауважувалось раніше є добротною базою для повторення літературознавчої термінології, а саме алітерації, яка в оригіналі презентується завдяки d i t в оригіналі. Відтворення звукового образу хижого звіра сприяє неодноразове повторення лексеми «dread» (жахаючий): What dread hand? and what dread feet?... what dread grasp / Dare its deadly terrors clasp? Початкова фонестема dr є проявом асоціації із таким семантичним компонентом як «сильний, швидкий, неприємний» [9, с. 175]. Звукове відтворення постає допоміжним елементом образотворення. Експресивність вірша та його перекладів посилюється різними тропами: «immortal hand or eye», «fearful symmetry», «distant deeps or skies», «the fire of your eyes», «the stars threw down their spears / and water'd heaven with their tears» (у Блейка), «вогненний гнів», «креше жах», «вогонь очей-жарин», «серце вирізьбив», «темний страх», «небо скупане в сльозах», «гнів забринів» (у Коптілова), а у Богуславської – «безсмертний рух», «імлі лункій», «порух млистий», «палючий холод» тощо. Різняться перекладачі і вибором епітетів, які передають емоційне навантаження та віддзеркалилися у використанні прикметників та дієприкметників:

у Коптілова – «вогненний», «прадавній», «чорний», «хижий», «нещадний», «темний», «скупане», а у Богуславської – «нещадний», «щасно», «довершений», «млистий», а світло, яке оточує тигра при прочитанні та виражене «burning», в українських перекладачів «вогненний» (Коптілов) та «пломінкий» (Богуславська).

Навряд чи В.Коптілов прагнув за всяких обставин притриматись точного наслідування на синтаксичному рівні: у третій строфі замість питального речення оригіналу And when thy heart began to beat, What dread hand? & what dread feet? читаємо: Серце грізно в груди б'є, /Людям страху завдає., що підкреслює ненавмисність, дисгармонійність всієї композиції. Питання в кожній строфі у українському варіанті якби зависає у повітрі і набуває вимушеної перерваності. В. Богуславська, натомість, максимально притрималася синтаксичного обрамлення цієї строфи, наблизившись до оригіналу: Що за майстер-чарівник\ Шал у серце влити зміг?\ А як серце те забилось, – \ Руки-ноги не трусились? У Коптілова тигр – «лиховісний месник» завдяки максимально метафоризованій інтерпретації, а у Богуславської – «довершений жах». У Блейка перша і остання строфи відрізняються єдиним словом: замість could (зумів) поставлено dare (осмілився), і якщо Коптілов залишає ці строфи без змін, то Богуславська вдається до власних специфічних перекладацьких технік, змінивши лексичний склад, що максимально наблизило до оригіналу. Проте якими б вишуканими чи амбівалентними не були версії українських перекладачів, стовідсотковий Блейк існує лише в оригіналі – «No one can finish so high as the author himself » (Лиш автор досягне вершин – переклад наш) – слова поета, які через століття звучать викликом для перекладача.

Список використаних джерел:

1. Зорівчак Р. Заради примноження національної свідомості. Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами: монографія /Тарас Шмігер. Львів, 2018. ЛНУ імені І. Франка 510 с.

2. Радчук В. Поезії Вільяма Блейка вперше вийшли в українському перекладі. Україна молода, 23.05.2018. URL: https://www.umoloda.kiev.ua/number/3313/164/123327/

3. Гаврилів Т. Текст між культурами. Київ. Критика, 2005. 198 с.

4. Ackroyd P. Blake Vintage. New York.1996. 400 p.

5. Дроздовський Д. Вільям Блейк. Поезії. Переклад з англ. В. Марач, Т. Кисельова, О. Матвієнко. Всесвіт. 2009. № 12. С.151-161

6. Блейк В. Предковічне. Переклад з англ. В. Богуславської. Видавничий дім Д. Бураго. Київ. 2019. 368 с.

7. Наливайко Д., Шахова К. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму: Підручник. Київ. Заповіт. 1997. 464 с.

8. Драгінда О. Фоносемантичний аспект у комплексному дослідженні віршових перекладів. С. 46–50. URL: www.philology.kiev.ua/library/zagal/Movni_i...2010.../46_50.pdf.

9. Хамова Н. До проблеми символічної значимості фонестем сучасної англійської та німецької мов. Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. пр. – Вип.232. Германська філологія. Чернівці. Рута 2005. С. 167–179.

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ГЛОБАЛЬНОМУ БІЗНЕС-ДИСКУРСІ

Людмила ВОЛКОВА
канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов
Державного податкового університету

Сучасний гуманітарний часопростір характеризується інтенсивними процесами глобалізації, цифровізації та міжнародної мобільності, що суттєво трансформують комунікативні практики у сфері бізнесу. Міжнародна бізнес-комунікація дедалі частіше реалізується в умовах багатомовності та міжкультурної взаємодії, де переклад відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного професійного спілкування. Водночас глобалізаційні процеси супроводжуються тенденціями до уніфікації мовних форм, стандартизації дискурсивних моделей і домінування англійської мови як lingua franca, що створює загрозу нівелювання національно-культурної ідентичності [6; 7].

У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження перекладу як механізму не лише міжмовної, а й міжкультурної медіації, спрямованої на збереження та репрезентацію національно-культурних смислів у глобальному бізнес-дискурсі. Переклад постає не як технічна операція передавання інформації, а як складний когнітивно-комунікативний процес, що поєднує лінгвістичні, прагматичні та культурологічні параметри [3; 7].

Глобальний бізнес-дискурс формується під впливом економічних, соціальних і культурних чинників та характеризується високим рівнем інституціоналізації, прагматичної спрямованості й жанрової різноманітності. До основних жанрів бізнес-дискурсу належать ділове листування, переговори, контракти, презентації, звіти, маркетингові та корпоративні тексти. Усі вони функціонують у межах чітко визначених комунікативних цілей, проте водночас відображають національно зумовлені норми спілкування [2; 5; 6].

Національно-культурна специфіка бізнес-дискурсу проявляється у виборі комунікативних стратегій, мовленнєвого етикету, способів аргументації, структурування тексту, а також у використанні культурно маркованих лексичних і фразеологічних одиниць. Ігнорування цих чинників у процесі перекладу може призводити до комунікативних збоїв, втрати прагматичного ефекту або спотворення іміджу компанії на міжнародному рівні.

У сучасному глобалізованому світі переклад відіграє ключову роль у забезпеченні міжмовної та міжкультурної комунікації, виконуючи функцію не

лише передавання інформації, а й збереження національно-культурної ідентичності [1; 3; 6]. У межах глобального бізнес-дискурсу переклад постає як складний комунікативний процес, що передбачає врахування соціокультурних, прагматичних та когнітивних чинників. Саме через переклад національно марковані смисли інтегруються у міжнародний комунікативний простір, не втрачаючи своєї автентичності.

Національно-культурна ідентичність у мовленні відображається через специфіку мовної картини світу, систему цінностей, комунікативні норми та традиції ділового спілкування. У бізнес-комунікації ці елементи реалізуються в жанрових моделях текстів, лексико-стилістичних засобах, термінології та мовленнєвому етикеті. Переклад, таким чином, стає інструментом репрезентації культури, що дозволяє зберігати національну специфіку навіть у стандартизованих формах міжнародного спілкування.

Особливе значення має переклад культурно зумовлених одиниць, які не мають прямих відповідників у мові перекладу. Йдеться про реалії, національно марковані терміни, фразеологізми, концепти корпоративної культури та специфічні моделі комунікативної поведінки. У таких випадках перекладач виконує роль культурного медіатора, який ухвалює рішення щодо збереження, адаптації або пояснення культурного елемента залежно від комунікативної мети тексту та очікувань цільової аудиторії [6; 7; 10].

У контексті глобального бізнес-дискурсу переклад також виконує ідентифікаційну функцію, формуючи уявлення про національний бізнес, корпоративні цінності та стиль професійної взаємодії. Збереження національно-культурної ідентичності в перекладі сприяє формуванню позитивного іміджу компанії або країни на міжнародному рівні, а також підвищує довіру між партнерами. Водночас надмірна уніфікація перекладу може призводити до втрати культурної самобутності та зниження комунікативної ефективності.

Ефективне використання перекладу як інструменту збереження ідентичності ґрунтується на застосуванні адекватних перекладацьких стратегій. До них належать прагматична адаптація, коментарний переклад, транскодування з поясненням, вибір культурних відповідників та збереження національно маркованих елементів у тексті перекладу [3; 6; 7]. Вибір стратегії залежить від жанру бізнес-тексту, ступеня його формалізації та функціонального призначення.

Таким чином, переклад у глобальному бізнес-дискурсі виконує не лише комунікативну, а й культуроохоронну функцію. Він сприяє збереженню мовного та культурного різноманіття, забезпечуючи баланс між вимогами

міжнародної стандартизації та необхідністю репрезентації національно-культурної ідентичності [1; 6; 7]. Усвідомлення цієї ролі перекладу є важливим чинником формування міжкультурної комунікативної компетентності сучасного фахівця та розвитку перекладознавства в гуманітарному часопросторі.

Домінування англійської мови у сфері міжнародного бізнесу сприяє спрощенню комунікації та розширенню професійних контактів, однак водночас посилює явище культурної асиметрії. Використання англійської як універсального засобу спілкування часто супроводжується редукцією національно маркованих елементів та стандартизацією дискурсивних моделей.

У таких умовах переклад відіграє компенсаторну роль, дозволяючи зберегти культурну самобутність вихідного тексту навіть за умови його функціонування в англомовному просторі. Особливо це актуально для текстів, що репрезентують національний бізнес, корпоративну культуру, правові та економічні реалії конкретної країни.

У процесі міжмовної комунікації в глобальному бізнес-середовищі переклад виступає не лише технічним засобом передавання інформації, а й інструментом збереження національно-культурної ідентичності. Досягнення цього завдання можливе лише за умови свідомого застосування перекладацьких стратегій, орієнтованих на відтворення культурно зумовлених смислів, комунікативних норм і ціннісних орієнтацій, притаманних вихідному тексту.

Однією з ключових стратегій є збереження культурно маркованих одиниць шляхом транскрипції, транслітерації або калькування з мінімальною адаптацією. Йдеться передусім про назви інституцій, посад, нормативно-правових актів, економічних реалій, що є носіями національної специфіки. Такий підхід дозволяє уникнути культурної нейтралізації та забезпечує автентичність перекладу [1; 3; 6].

Застосування цієї стратегії є доцільним у текстах, спрямованих на інформування міжнародної аудиторії про національний бізнес-контекст, зокрема у звітах, аналітичних матеріалах, презентаціях та офіційних документах.

Прагматична адаптація передбачає коригування мовних засобів відповідно до комунікативних очікувань цільової аудиторії без втрати національно-культурного змісту. У бізнес-дискурсі ця стратегія застосовується для відтворення мовленнєвого етикету, ступеня формальності, логіки викладу та аргументації [3; 6; 7].

Адаптація дозволяє досягти функціональної еквівалентності тексту перекладу, зберігаючи при цьому ідентифікаційні маркери вихідної культури. Таким чином перекладач забезпечує баланс між культурною автентичністю та комунікативною ефективністю.

Коментарний переклад використовується у випадках, коли культурно зумовлені елементи не можуть бути адекватно передані за допомогою прямих відповідників. Коментарі можуть бути інтегрованими у текст або винесеними у примітки, залежно від жанру та функції бізнес-тексту [6; 7; 10].

Ця стратегія є особливо ефективною у перекладі аналітичних матеріалів, презентацій для міжнародних партнерів, публічних звітів і корпоративних документів, де важливо зберегти національну специфіку без ризику непорозуміння.

Термінологічна узгодженість є визначальним чинником збереження ідентичності в бізнес-перекладі. Використання стабільних, послідовних перекладацьких рішень щодо національно зумовленої термінології сприяє формуванню чіткого уявлення про специфіку економічної, правової та корпоративної системи певної країни [2 ;5; 6].

Розроблення глосаріїв, термінологічних баз і стилістичних довідників є важливим інструментом професійної діяльності перекладача у глобальному бізнес-середовищі.

У деяких випадках збереження національно-культурної ідентичності досягається шляхом добору функціонально близьких культурних відповідників. Ця стратегія передбачає глибоке розуміння обох культур і дозволяє відтворити комунікативний ефект вихідного тексту.

Водночас перекладач має уникати надмірної адаптації, яка може призвести до втрати національної специфіки та зміщення акцентів у сприйнятті тексту.

Умови глобалізованого бізнес-дискурсу часто спонукають до спрощення текстів і зменшення культурної маркованості. Стратегія мінімізації культурної редукції передбачає свідоме протистояння повній уніфікації шляхом збереження ключових національно-культурних маркерів, навіть за умови використання англійської мови як lingua franca.

Ця стратегія є важливою для підтримання культурного різноманіття та формування позитивного іміджу національного бізнесу на міжнародній арені.

Збереження національно-культурної ідентичності в глобальному бізнес-дискурсі безпосередньо пов’язане з рівнем комунікативної компетентності сучасного фахівця. Професійна підготовка перекладачів і спеціалістів з бізнес-комунікації має передбачати формування міжкультурної чутливості, здатності

аналізувати дискурсивні контексти та ухвалювати відповідальні перекладацькі рішення.

Таким чином, переклад стає важливим інструментом гуманітарного впливу, що сприяє не лише економічній ефективності, а й збереженню культурного різноманіття в умовах глобалізованого світу.

Отже, у глобальному бізнес-дискурсі переклад виконує багатофункціональну роль, поєднуючи інформаційний, прагматичний та культуроохоронний аспекти. Він забезпечує ефективну міжмовну комунікацію, водночас виступаючи засобом збереження та трансляції національно-культурної ідентичності [1; 3; 6]. Усвідомлення цієї ролі є необхідною умовою формування комунікативної компетентності сучасного фахівця та розвитку перекладознавства в гуманітарному часопросторі.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : навч. посіб. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 304 с.

2. Карабан В. Переклад англомовної наукової і технічної літератури : навч. посіб. – Вінниця : Нова книга, 2021. – 608 с.

3. Корунець І. Теорія і практика перекладу : підручник. – Київ : Вища школа, 2020. – 448 с.

4. Дудок Р. Мовна ідентичність у професійному дискурсі // Мовознавство. – 2022. – № 4. – С. 37–46.

5. Бондаренко О. Міжкультурна комунікація в умовах глобалізації // Вісник КНЛУ. Серія «Філологія». – 2021. – Т. 24, № 2. – С. 45–52.

6. House J. Translation as Communication across Languages and Cultures. – London : Routledge, 2018. – 224 p.

7. Katan D. Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators. – 3rd ed. – London : Routledge, 2020. – 352 p.

8. Cronin M. Translation and Globalization. – London : Routledge, 2022. – 216 p.

9. Schäffner C., Bassnett S. Translation and Globalization. – London : Routledge, 2019. – 180 p.

10. Pym A. Exploring Translation Theories. – 3rd ed. – London : Routledge, 2021. – 192 p.

INTERNATIONAL SCIENTIFIC COMMUNICATION: CHALLENGES AND TRENDS

Elizaveta DYMURA
A student of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty "Philology", State Tax University

Modern science is increasingly globalized, and international scientific communication plays a crucial role in sharing knowledge, developing innovations, and building global academic networks. Digital technologies, online platforms, and global academic networks are transforming the ways scientists interact, present results, and disseminate findings. Scientific journals, conferences, webinars, and social media are not only sources of information but also channels for producing, validating, and circulating knowledge. These processes shape the dynamics of global scientific interaction, determine the pace of collaboration, and influence the accessibility of information [1, 3].

A key factor in international scientific communication is the role of language, particularly English. Each language is a living, dynamic phenomenon with its own trends and development patterns. Among the roughly 7,000 languages in the world, English occupies a special position due to its rapid spread and versatility. In the 20th century, English significantly strengthened its global presence both in terms of speakers and geographic reach. Its role in interpersonal communication among people from different countries and cultures, as well as in international organizations, corporations, and social groups, progressively increased. English became the main tool for sharing scientific knowledge, contributing to the formation of a global academic community [2, 8].

The globalization of English has brought positive effects: it serves as a lingua franca, allowing collaboration to address global problems such as pandemics, wars, and ecological crises. It has promoted international contacts and cooperation in science and technology, fostering innovation in research, production, and creative activities. Moreover, English-language cultural values – freedom of speech, democracy, respect for individuality, and protection of private property – have influenced global academic and social practices. The expansion of English-language communication skills has also supported international trade, professional mobility, and competition for skilled professionals [2, 8].

However, there are challenges associated with the global dominance of English. Its spread can lead to linguistic inequality, suppression of regional languages, and potential erosion of cultural identity. Functional and social inequalities may arise between native and non-native speakers, and English loanwords increasingly replace native equivalents in other languages, including Ukrainian. In the 21st century, English has also become the

main language of global digital communication, with the Internet accelerating its use [2, 8].

International scientific communication is also characterized by interactivity, immediacy, and cross-cultural complexity. Researchers are not only consumers of knowledge but also active participants, producing content, reviewing studies, and collaborating in virtual networks. While traditional academic communication relied on standardized frameworks, modern international communication involves multiple languages, cultural norms, and disciplinary conventions. Interpretation and understanding in this context are mediated through technology, institutional standards, and collaborative practices [1, 3].

From a theoretical perspective, hermeneutic approaches are useful for understanding these dynamics. H.-G. Gadamer's idea of the "fusion of horizons" explains how researchers interpret knowledge within their cultural and disciplinary frameworks [4]. P. Ricoeur emphasizes the autonomy of the text, showing that the meaning of scientific publications emerges through interpretation, discussion, and application [5]. Critical perspectives, such as M. Foucault's theory of discourse, highlight power relations in scientific communication, including editorial policies, peer review systems, and funding priorities, which determine which research is amplified or marginalized [6]. Furthermore, M. Castells' concept of network society explains how scientific knowledge circulates in decentralized, global networks, shaping collaboration and influence [7].

In conclusion, international scientific communication functions as a complex, networked, and mediated system. The global spread of English facilitates collaboration, knowledge dissemination, and access to international research networks, while also creating linguistic, cultural, and social challenges. Understanding these trends is essential for researchers, students, and professionals seeking to participate effectively in the global scientific community.

Reference:

1. Prysyazhnyuk T. New Media in the Information and Communication Space of Ukraine. Bulletin of Precarpathian University, 2024.

2. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge University Press, 2003.

3. Altbach P. G., & Knight, J. The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. Journal of Studies in International Education, 2007.

4. Gadamer H.-G. Truth and Method. New York: Continuum, 1989.

5. Ricoeur P. Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation. Yale University Press, 1970.

6. Foucault M. The Archaeology of Knowledge. London and New York: Routledge, 2002.

7. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1996.

8. Anonymous. Human, Society, Communication: Adaptation, Resilience, and Leadership under Transformations. Collection of Materials of the First International Scientific Forum, November 13, 2025.

SPECIFIC FEATURES OF MEDIA SUPPORT FOR IT SECTOR ACTIVITIES AS A DRIVER OF THE NATIONAL ECONOMY

Ilona ZLOCHOVSKA, Svyatoslav NECHAI
Master's Student in Journalism, State Tax University

In the 21st century, the IT sector has emerged as a pivotal driver of the national economy, facilitating the growth of service exports, creating high-value employment opportunities, stimulating innovation in related industries, and forging new models of interaction between the state, business, and society. Concurrently, the economic potential of IT is intrinsically linked to its discourse and conceptualization: the media establish frames of perception, navigate reputational risks, legitimize policy decisions, and influence investment expectations and talent attraction [1]. Consequently, media support for the IT sector serves not merely as a secondary function but as a strategic development tool – both at the enterprise level and within the framework of national economic policy [2].

Media support for the IT sector is best understood as a systemic communication activity aimed at establishing and maintaining industry trust, elucidating its economic significance, promoting products and services, attracting investment and talent, and managing crises [5]. It encompasses media relations, content marketing, thought leadership, social media presence, analytical reporting, participation in public events, educational campaigns, and engagement with government institutions. Unlike traditional industries, IT companies frequently operate within global markets, offering intangible products and utilizing distributed teams; thus, their reputation is heavily dependent on communication: that which is intangible must be persuasively articulated [1].

A primary characteristic of media support for the IT sector is the dominance of narratives that synthesize technological complexity with social significance. Effective communications must translate "technological discourse" into concepts accessible to a mass audience, illustrating how a product impacts daily life, what problems it addresses, which risks it mitigates, and what added value it creates. In this context, the media function as a mediator between the expert community and the general public; the quality of this "translation" determines the level of public support for digital reforms, the readiness to adopt innovations, and the overall innovation climate within the country.

A second critical feature lies in the requirement that IT media support be simultaneously grounded in economic rationale and value-driven motivation. For

investors and public administrators, key performance indicators are paramount: export volume, tax revenues, contribution to GDP, employment figures, growth rates, and productivity levels. Conversely, for society, humanitarian dimensions are equally vital: data ethics, cybersecurity, inclusivity of technological access, and the protection of human rights within the digital environment. Consequently, robust IT sector communications must establish a strategic equilibrium, demonstrating economic impact while simultaneously emphasizing social responsibility [5].

The third characteristic is the high velocity of information cycles and the perpetual requirement for operational responsiveness. The IT industry functions within a paradigm of rapid releases, updates, transitions, and emerging technological trends. Media support must align with this tempo: providing timely explanations of product updates, managing security incidents, commenting on shifts in the regulatory landscape, and managing the expectations of users and partners. A delayed media response can prove more costly than the triggering event itself, as an information vacuum is swiftly filled by rumors, manipulations, and competitive interpretations [5].

Crisis communication as a constituent element of IT sector media support warrants distinct analysis. Crises may manifest as data breaches, cyberattacks, technical failures, allegations of copyright infringement, or reputational conflicts arising from executive statements or unsuccessful advertising campaigns [4]. In a digital economy, a crisis often triggers a “network effect”: a single incident scales instantaneously via social platforms, and its consequences impact not only the individual brand but also trust in the industry as a whole [1]. Consequently, media support must encompass pre-established response scenarios, transparent messaging, a readiness to engage with journalistic inquiries, the availability of competent spokespersons, and an evidentiary basis (event timelines, technical explanations, and mitigation plans). For the IT sector, integrity and precision are paramount: the audience expects not merely “soothing” rhetoric, but definitive answers regarding the actions taken and the timeline for resolution.

The fourth characteristic is the prominent role of the personal brands of experts and executives as primary communication channels. In the technological sphere, authority is frequently personified: audiences tend to trust specific engineers, entrepreneurs, analysts, and researchers. The participation of such individuals in public discourse – through op-eds, podcasts, keynote speeches, specialized conferences, and media commentaries – bolsters trust in the company and the industry, while simultaneously shaping the country’s expert image on an international level. However, personal brands also entail risks: indiscreet statements or politically

sensitive topics can trigger waves of public backlash and boycotts. Consequently, IT media support ensures not censorship, but rather communicative literacy: an understanding of context and facts, respect for the audience, and accountability for public messaging [5].

The fifth characteristic involves multi-channel engagement and audience fragmentation. Communication strategies targeting users, investors, the state, local communities, the educational environment, and international partners cannot be uniform. Content that is effective on LinkedIn for the business community will not resonate on TikTok for a younger demographic or within official press releases for government agencies.

The sixth characteristic is the presence of a competitive information environment and the risks of manipulation. As the IT sector generates significant financial flows and intersects with political decision-making, it frequently becomes a target for information attacks. Potential threats include smear campaigns, the amplification of negative incidents, and the framing of IT as a “privileged” industry that purportedly fails to contribute to society – or, conversely, its romanticization without critical analysis. Consequently, media support must rely on open data, partnerships with independent think tanks, systematic fact-checking, and the production of lucid explanatory materials. In conditions of information turbulence, the advantage lies with the actor capable of serving as a source of verified information.

The seventh characteristic is the specificity of the national context and the necessity of aligning sectoral and state narratives. When the IT sector is positioned as an economic driver, it is vital that this claim is substantiated not only by PR messaging but also by innovation support policies, a stable regulatory environment, intellectual property protection mechanisms, digital infrastructure, and the advancement of STEM education [3]. Within this framework, media support evolves into a conduit of communicative trust between business and the state: facilitating the explanation and public deliberation of legislative initiatives, popularizing digital transformation programs, and demonstrating tangible results for citizens. Particular emphasis is placed on communicating tax regimes, service export conditions, investment attraction, and cybersecurity policies. Inconsistent or contradictory messaging from various stakeholders creates uncertainty, which negatively impacts economic decision-making.

The eighth characteristic is the educational dimension of media support. Sustained industry development necessitates a robust talent pipeline, including engineers, product managers, designers, data analysts, and security specialists. In this

capacity, the media can perform functions of professional orientation and digital literacy enhancement, popularizing technical professions, dismantling stereotypes regarding "easy money" in IT, and emphasizing the importance of systematic education. Furthermore, communications can facilitate the integration of academia and business by highlighting internships, joint university-corporate programs, grants, hackathons, and incubators. In the long-term perspective, educational communication serves as a fundamental driver of national competitiveness.

The ninth characteristic is the mandate for measuring communication effectiveness in terms of economic outcomes. For the IT sector, it is essential to transition from mere "mention counts" to metrics aligned with business objectives: trust growth, lead generation, reduction in recruitment costs via a strong employer brand, increased partnership conversion rates, user retention, and the public's readiness to adopt digital solutions. Relevant metrics may include media sentiment, Share of Voice (SoV), reach within key segments, trust dynamics based on longitudinal surveys, the efficacy of crisis messaging, and the impact of content on traffic and registrations. Such an approach transforms media support into a strategic management tool rather than a decorative appendage [4].

In conclusion, media support for the IT sector as a driver of the national economy is characterized by several distinct features: the necessity of "translating" technology into accessible meanings, the balance of economic and value-based arguments, high operational responsiveness, advanced crisis communication, reliance on the personal brands of experts, multi-channel engagement, protection against manipulation, alignment with state policies, an educational mission, and the measurement of performance outcomes. In the contemporary humanitarian space-time, communication becomes no less vital than the technology itself: it fosters the trust without which investment, innovation, and sustainable development are impossible. Consequently, high-quality media support for the IT sector should be regarded as a fundamental factor in national resilience and economic growth.

References:

1. Ahmed T., Maharaj G., Saxton G.D., Zhang S. ESG Communication Tactics and Reputational Capital on Social Media. Information. 2025. № 16(12). URL: https://doi.org/10.3390/info16121063.

2. Carreira C., Mendes A., Ferreira J.F., Christin N. A Systematic Review of Security Communication Strategies: Guidelines and Open Challenges. 2025. URL: https://arxiv.org/abs/2504.02109.

3. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. 2026. URL: https://thedigital.gov.ua/.

4. Schneider E., Kyriakopoulos V., Seo Y., Hong N., Lee M., Lim J. S. Artificial Intelligence in Crisis Communication: Investigating Source Effects and Matched Crisis Responses on Stakeholder Perceptions. 2026. URL: https://link.springer.com/article/10.1057/s41299-026-00254-9.

5. We presented “Digital Tiger: the Market Power of Ukrainian IT – 2024” – a study of the prospects of Ukrainian IT in key export markets around the world. 2024. URL: https://itukraine.org.ua/predstavili-digital-tiger-the-market-power-of-ukrainian-it-2024-doslidzhennya-perspektiv-ukrayinskogo-it-na-klyuchovih-eksportnih-rinkah-svitu/.

CHALLENGES OF TRANSLATION IN INTERNATIONAL BUSINESS COMMUNICATION

Nataliia LAVRYCHENKO
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof., Professor of the Department of Foreign Languages State Tax University

In the modern context of economic globalization and the rapid development of international business, effective communication between partners from different cultural and linguistic backgrounds is a crucial factor for success. Translation in this field is not merely a tool for conveying information; it also serves as an instrument for maintaining trust, ensuring clarity in negotiations, protecting the company's reputation, and shaping the overall corporate image [Baker, 2011; Cruse, 2004; Dickins, 2019]. The growing importance of cross-border business interaction has made translation a strategic component of corporate activity, particularly in areas such as contract drafting, financial reporting, marketing, and client relations. At the same time, translation in business contexts faces numerous challenges that require both linguistic and cultural expertise.

One of the central issues in business translation is the distinction between denotative and connotative meaning. Denotative meaning refers to the objective, literal sense of a word or expression. In business texts, denotative meanings often involve concrete data, such as numerical figures, deadlines, or contractual obligations. For example, the word *investment* denotatively indicates the allocation of funds or resources with the expectation of profit. In contrast, connotative meaning includes evaluation, emotional coloring, cultural nuances, and contextual associations. The same term, *investment*, may carry positive connotations in one context, suggesting opportunity and growth, or negative connotations in another, implying risk or uncertainty. Accurately conveying these connotations is essential for avoiding misinterpretations that could lead to financial or reputational losses [Dickins, 2019].

Idiomatic expressions and fixed business phrases represent another significant challenge. For instance, think outside the box denotes creative problem-solving, while hit the ground running implies starting a project efficiently and energetically from the outset [Hervey & Higgins, 2002]. Literal translation of such expressions can lead to confusion; a direct rendering into another language may fail to communicate the intended meaning or the motivational nuance. Similarly, phrases like cutting-edge technology or market leader require careful consideration of the target culture to

preserve both denotative and connotative meanings. A skilled translator must be able to identify these expressions and find culturally and linguistically appropriate equivalents.

Cultural differences are another critical factor in business translation. Expressions that are neutral or standard in one culture may carry unintended implications in another. For example, the formal English greeting Dear Sir/Madam is conventional in business letters in many Western countries, but in other cultural contexts, a more personalized approach may be expected. Failing to recognize these differences can affect the perception of professionalism and trustworthiness [Baker, 2011; Sala-Suszyńska, 2016]. Likewise, the translation of humor, persuasive language, or motivational phrases must account for cultural preferences and communication styles. Translators often act as cultural mediators, ensuring that the message is both accurate and appropriate for the target audience.

In addition to linguistic competence, translators in international business must possess knowledge of specialized terminology. Fields such as finance, marketing, human resources, and law involve complex terms that may be ambiguous or context-dependent. For example, leverage in finance refers to using borrowed capital to increase potential returns, while in general business discourse, it may mean using influence or advantage strategically. Similarly, benchmark can mean a standard of comparison or a point of reference in performance evaluation. Understanding the nuances of these terms and their connotations in various contexts is essential for effective translation [Cruse, 2004; Leech, 1974].

The translator's role extends beyond language transfer to encompass cross-cultural consultation, adaptation of messages, and risk assessment. Translators must evaluate the communicative purpose of each text, identify possible misinterpretations, and provide solutions that preserve the intended meaning while respecting cultural norms [Baker, 2011; Cruse, 1986; Dickins, 2019; Derzhavetska, 2013]. For example, when translating marketing materials, a translator may need to adjust phrasing, examples, or tone to align with the target culture's expectations, while maintaining brand identity and persuasive impact.

To enhance translation quality, several strategies are recommended. First, translators should rely on authoritative dictionaries, glossaries, and specialized databases for accurate terminology [Leech, 1974]. Second, cultural knowledge of the target audience is essential for understanding subtleties in phrasing, idioms, and stylistic conventions [Baker, 2011]. Third, practicing the translation of different types of business documents, including contracts, reports, emails, presentations, and press releases, helps develop adaptability and contextual awareness. Fourth, developing

cognitive and reflexive skills allows translators to recognize and interpret connotative meanings effectively [Langacker, 2006]. Finally, collaborating with native speakers or subject-matter experts can provide additional validation of translation choices [Dickins, 2019].

The translation of international business communication is inherently interdisciplinary, combining linguistic, cognitive, and cultural aspects. Successful translation requires both language proficiency and the ability to interpret and convey subtle connotative meanings, idioms, cultural features, and pragmatic purposes. Systematic approaches and practical strategies enable translators to enhance communication effectiveness, reduce misunderstandings, and support the achievement of business objectives [Baker, 2011; Cruse, 2004; Dickins, 2019; Hervey & Higgins, 2002; Langacker, 2006; Sala-Suszyńska, 2016].

In conclusion, international business translation is not merely a technical or linguistic task; it represents a complex, dynamic, and highly strategic process that requires continuous learning, cultural sensitivity, and active cognitive engagement. Translators in this field must possess not only advanced language proficiency but also a deep understanding of the social, economic, and cultural contexts in which business communication takes place. They are required to analyze and interpret texts carefully, considering nuances of style, tone, and pragmatic intent, while ensuring that the intended message is accurately conveyed to the target audience.

Effective translation in international business involves integrating theoretical knowledge with practical experience. Translators must combine logical reasoning with intuition, reflexivity, and critical thinking to identify potential ambiguities or culturally specific references and to select appropriate equivalents in the target language. This process demands attention to both denotative meanings, which convey objective and factual information, and connotative meanings, which reflect cultural, emotional, and evaluative nuances embedded in the source text. Failure to accurately interpret either aspect may lead to misunderstandings, damage to business relationships, or financial and reputational consequences.

Moreover, translators act as cultural mediators, bridging gaps between diverse linguistic and cultural systems. They must be aware of differences in communication styles, negotiation practices, and business etiquette, adapting messages to ensure they are both comprehensible and persuasive in the target culture. In addition, modern business translators are increasingly expected to handle specialized terminology, idiomatic expressions, and emerging neologisms that arise in dynamic global markets, requiring them to continually update their knowledge and skills.

By addressing both denotative and connotative aspects of language, translators play a vital role not only in ensuring effective communication but also in fostering mutual understanding, trust, and long-term productive relationships in the global business environment. Their work is instrumental in supporting international collaboration, facilitating cross-border negotiations, and enabling companies to operate successfully in multicultural and multilingual contexts. Ultimately, professional business translators contribute significantly to the smooth functioning of international commerce and the strengthening of global partnerships, highlighting the essential intersection of language, culture, and business strategy in today's interconnected world.

References:

1. Baker M. In Other Words. London and New York Routledge 2011. 329 p.
2. Cruse D. A. Meaning in Language. Oxford Oxford University Press 1986 512 p.
3. Cruse D. A. Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics. Oxford Oxford University Press 2004 441 p.
4. Cruse, D. A. Lexical Semantics. Cambridge Cambridge University Press 1986 310 p.
5. Dickins J., Faiq S. Types of Connotative Meaning, and Their Significance for Translation. Discourse in Translation Routledge Abingdon Oxon UK 2019 PP. 135–162.
6. Dirven R., Langacker R. W. Concept, Image, and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar. Langacker Berlin New York Mouton de Gruyter 1991.
7. Hervey S., Higgins I. Thinking Translation: A Course in Translation Method: French to English. 2nd ed. London New York Routledge 2002. 272 p.
8. Langacker R. W. Introduction to Concept, Image, and Symbol. Cognitive Linguistics. Basic Readings Berlin New York 2006 Vol. 34 PP. 29–67.
9. Leech G. Semantics. Harmondsworth Penguin Books 1974. 383 p.
10. Sala-Suszyńska J. The Role of Figurative Language. Instytut Studiów Międzynarodowych i Edukacji HUMANUM 2016. № 20(1). PP. 164–171.

РОЛЬ КУЛЬТУРНИХ КОДІВ У МИСТЕЦТВІ ПЕРЕКЛАДУ

Тетяна П'ЯТНИЧКА
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету

У сучасному світі, де технології дозволяють передавати інформацію за долі секунди, міжкультурна комунікація залишається складним мистецтвом. Головний виклик полягає в тому, що мова не є лише набором граматичних правил, це жива пам'ять народу, сховище його досвіду та вірувань [7]. Кожне слово в контексті національної культури обростає невидимими нитками значень, які ми називаємо культурними кодами. Культурний код – це сукупність прихованих смислів, символів та асоціацій, що є спільними для певної соціальної групи його носіїв. Це «програмне забезпечення» нації, яке визначає сприйняття світу. До складників коду можна віднести: міфологію, історію, релігію, побутові звички, жести, фольклор та навіть гастрономію. Професія перекладача сьогодні – це насамперед професія «культурного медіатора», який розшифровує приховані смисли для різних світів. Для перекладача розпізнавання цих кодів стає критично важливим завданням. Ми живемо в епоху, коли переклад змістився із суто лінгвістичного виміру в площину культурної антропології. Нерозуміння коду перетворює переклад на механічну копію або джерело міжкультурних конфліктів. Головне завдання перекладачів як медіаторів не просто знайти еквівалент слова у словнику, а розпізнати код у тексті оригіналу та адаптувати його так, щоб він викликав аналогічну реакцію, емоції, відчуття у реципієнта цільової мови.

Кожній нації притаманне своє «програмне забезпечення» – набір символів, зрозумілих носіям без пояснень. За певним словом стоїть визначений асоціативний шлейф. До прикладу, слово «хліб» в українському коді є сакральним символом гостинності, виживання та зв'язку з предками, тоді як в англосаксонській культурі «bread» частіше функціонує як загальна категорія продукту або сленгове позначення грошей. Як зазначають дослідники, ігнорування таких глибинних пластів робить текст «стерильним» [6].

У процесі роботи з культурними кодами перекладач завжди стоїть перед дилемою: адаптувати текст під читача чи змусити читача тягнутися до тексту. Вибір стратегії перекладу згідно з класифікацією Л. Венуті диференціюється у межах двох основних підходів [1]: Доместикація (Одомашнення) – максимальна

адаптація під культуру читача. Це стратегія, за якої перекладач «стирає» іноземне походження тексту. Яскравим прикладом, у даному випадку, є анімація у мультфільмі «Думками навиворіт» (Inside Out), де головна героїня відмовляється їсти броколі, що є класичним кодом дитячої нелюбові до овочів у США. Однак, для японського глядача броколі замінили на зелений перець, оскільки саме він є культурним маркером «несмачної їжі» в Японії [8]. Форенізація (Очуження) – навпаки, зберігає специфічний колорит, автентичність оригіналу, що дозволяє читачеві відчути «іншість» культури, транслюючи її унікальний код. Це спостерігається в перекладах творів Х. Муракамі, котрі подають терміни суші, рамен або звертання -сан без перекладу.

Ідіоми та реалії є найбільш концентрованими носіями коду. Р. Зорівчак наголошує, що переклад реалій вимагає не просто пошуку відповідника, а передачі національного колориту [2]. Невдале «перекодування» часто призводить до репутаційних втрат. Історія світового маркетингу сповнена курйозів, спричинених «труднощами перекладу» культурних значень. Відтак, компанія Pepsi зазнала невдачі в Китаї, коли їхній слоган «Come alive with the Pepsi Generation» був перекладений як «Пепсі підніме ваших предків з могил». Активація коду «культу предків» через помилковий переклад слогану призвела до скандалу, оскільки у культурі, де вшанування померлих є основою етики, це було сприйнято як образа. Ще одним прикладом може слугувати бренд дитячого харчування Gerber. Виходячи на африканський ринок, компанія залишила на упаковках зображення дитини і не врахувала місцевий код: через низький рівень грамотності та освіти в багатьох регіонах континенту на етикетках зображують саме те, що міститься всередині банки. Таким чином, наслідки продаж були катастрофічними. Зазначені вище факапи перекладів демонструють наскільки важливо враховувати візуальні коди в регіонах з різним рівнем ментальності й писемності [7].

Найбільші виклики для перекладу ховаються у фразеології та колірній символіці, адже ідіоми – це концентрат культурного досвіду. До прикладу, англійський вираз «to carry coals to Newcastle» (везти вугілля в Ньюкасл) апелює до історії британської промисловості, тому прямий переклад не скаже українцю нічого і змушує перекладача підсвітити місцевий код, вживаючи фразеологічну одиницю таку як: «їхати до Києва з власним самоваром». Коди кольору також не є універсальними для усього світу. Адже якщо для західної людини червоний – це колір пристрасті або небезпеки, то в китайському коді це символ успіху та багатства. Ігнорування таких нюансів може перетворити святковий текст на траурний.

Найважче піддається перекодуванню гумор. Ю. Ніда стверджує, що головною метою перекладача є досягнення «динамічної еквівалентності» – стану, коли реакція іноземного читача ідентична реакції носія мови оригіналу [5]. Жарт зазвичай будується на грі слів або специфічних соціальних контекстах. Коли в американських комедіях жартують про бейсбол або локального політика, перекладач вдається до транскреації (заміни культурних маркерів), тобто створення нового жарту на базі місцевого культурного коду (наприклад, замінюючи термін бейсбол на футбол чи змінюючи прізвища політиків), щоб викликати у глядача ту саму емоційну реакцію, що й оригінал.

Отже, сучасний перекладач – це кроскультурний експерт. Робота з культурними кодами вимагає «подвійного бачення»: здатності розуміти світ автора і світ читача одночасно. Зрештою, успішний переклад – це коли читач не помічає стиль перекладача, але повністю відчуває зміст, закладений між рядків. Робота з культурними кодами – це постійний баланс між точністю та зрозумілістю. Переклад – це завжди певною мірою компроміс, але цей компроміс має бути свідомим та професійно обґрунтованим. Сучасний перекладач повинен володіти високим рівнем «культурного інтелекту» (CQ), щоб розпізнавати коди, які не зафіксовані в жодному словнику. Культурні коди не є застиглими. В епоху глобалізації з'являються транснаціональні коди (меми, цифрова культура, глобальні бренди), які полегшують розуміння, проте локальні особливості залишаються тими «якорями», що тримають ідентичність тексту. У контексті розвитку штучного інтелекту роль перекладача як інтерпретатора культурних кодів стає його головною конкурентною перевагою. Хоча штучний інтелект навчився бездоганно оперувати граматикою, він все ще часто пасує перед підтекстом, іронією та глибокими національними символами [7]. Лише перекладач несе відповідальність за те, як одна культура постане перед іншою, оскільки невдале перекодування може закріпити стереотипи або викривити світогляд цілого народу в очах іноземного читача.

Переклад у контексті культурних кодів – це не лише лінгвістична операція, а акт культурної дипломатії, процес, який дозволяє людству залишатися різноманітним, водночас знаходячи спільну мову [4], перетворюючи «чуже» на «зрозуміле», а «незнайоме» – на «цінне». Знання іноземної мови є лише інструментом, тоді як знання культури – це стратегічний ресурс [3]. Переклад – це не просто заміна слів однієї мови на слова іншої, це «декодування» однієї культури та її «перекодування» для іншої.

Список використаних джерел:

1. Венуті Л. Невидимість перекладача: історія перекладу / пер. з англ. Мадрид : Рутледж, 1995. 353 с.

2. Зорівчак Р. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. 216 с.

3. Коптілов В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. Київ : Юніверс, 2002. 280 с.

4. Лотман Ю. Усередині мислячих світів. Людина - текст - семіосфера - історія. Київ : Дух і Літера, 2002. 424 с.

5. Ніда Ю. До науки перекладу: з особливим зверненням до принципів та процедур, що використовуються при перекладі Біблії. Лейден : Е. Дж. Брілл, 1964. 331 с.

6. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.

7. Шміт Р. Мова, культура і переклад. Мовні та концептуальні картини світу : зб. наук. пр. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2012. Вип. 39. С. 415–421.

8. Nord C. Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. London : Routledge, 2018. 160 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Анатолій САВЧЕНКО
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов
Державного податкового університету

Здійснення принципів наукової організації праці, а також використання мультимедійних технічних засобів, які беруть на себе певну частину розумової діяльності і здатні забезпечити збереження й автоматичний пошук інформації, до якоїсь міри допомагає долати цю перешкоду. Надзвичайно швидке збільшення обсягу знань, якими має бути озброєний сучасний фахівець, ставить досить складні завдання перед педагогікою. Для засвоєння основ наук студентам уже не вистачає навчальних годин.

Серед різних засобів інтенсифікації останнім часом широко використовуються інформаційні технології, зокрема, програмування і технічні засоби навчання, роль яких у загальній дидактичній системі ще не визначена остаточно. Справа, очевидно, не стільки в самій інтенсифікації чи удосконаленні освітнього процесу, скільки в тому, щоб виходячи з педагогічних завдань, визначити чіткий зміст навчального матеріалу, що підлягає інтенсифікації із залученням інформаційних технологій.

Стрімке входження новітніх інформаційних технологій кардинально вплинули на всю систему освіти, зачепивши її зміст, форми й методи навчання, що спричинило зміну вимог до сучасного студента. Питання оптимізації, активних методів та інноваційних технологій навчання знайшли відображення у наукових працях В. Беспалька, М. Гузика, Н. Мойсеюк, Н. Ничкало, Л. Одерія, П. Олійника, В. Онищука, О. Пометун, І. Прокопенка, С. Сисоєва.

У сучасному житті сформовано соціальне замовлення на знання іноземної мови, різко зросли вимоги суспільства до якості іншомовної підготовки студентів. Якісна мовна підготовка студентів не можлива без використання сучасних освітніх технологій. Сучасні технології в освіті – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій в програмі PowerPoint, використання інтернет-ресурсів, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта), новітні тестові технології (створення банка діагностичних матеріалів з курсу

навчального предмета «Іноземна мова» для проведення комп’ютерного тестування з метою контролю студентів).

Використання Інтернет-ресурсів на заняттях з іноземної мови не повинно бути самоціллю. Насамперед, викладачу необхідно дати відповідь на запитання: для кого, для чого, коли, в якому обсязі повинен бути використаний Інтернет, оскільки дуже важко зорієнтуватися у величезному об’ємі інформації. Сайти, які є корисними для викладача іноземної мови і які можуть бути використані на заняттях, можна розділити на інформаційні та власне навчальні. Інформаційні сайти використовують для добору цікавих текстових документів, творчих завдань. Спеціальні навчальні сайти містять різні види робіт, вони розроблені з урахуванням рівня знань студентів. Робота саме з такими сайтами є цікавою і корисною у вивченні мови.

На наш погляд, під час навчання іноземної мови студентів можна з успіхом застосовувати метод симуляцій. У кібернетиці даний термін використовується для моделювання та імітації реальності. Під час навчання іноземної мови мова йде про різноманітні симуляційні бізнес-ігри, які надають студентам можливість відпрацьовувати свої навички, застосовувати як інтернет-ресурси так і особисті знання з метою вирішення того чи іншого завдання в так званому «безпечному середовищі», яке імітує реальні ситуації, наприклад, у бізнесі, в роботі компаній.

Використання комп’ютерів сприяє впровадженню у освітній процес таких сучасних освітніх технологій, як кейс-аналіз, презентація, навчальні та художні відеофільми, навчальні відеокурси, мультимедійні курси, комп’ютерне тестування як метод контролю. Викладачі та студенти також мають можливість широко користуватись навчальними інтернет- ресурсами, серед яких: 1) – m http://www.toefl.org/ - Офіційний сайт екзаменів TOEFL, TSE, TWE 2) http://www.ielts.org/ - Офіційний сайт екзамену IELTS 3) http://www.kn.att.com – Банк англомовних інтернет-ресурсів 4) http://www.teachingenglish.org.uk – Сайт Teaching English, створений за підтримки Британської Ради як для викладачів, так і для тих, хто вивчає англійську мову.

Вивчення іноземної мови вимагає значного часу і зусиль, воно не обмежується однією дисципліною або курсом. Простого заучування навчального матеріалу і наявності кваліфікації досвідченого викладача не досить. Для успішного оволодіння англійською мовою потрібна систематична цілеспрямована робота студента протягом значного проміжку часу. Тому без мотивації й особистого інтересу самостійна робота втратить свою ефективність і потребуватиме ще більших витрат часу і сил.

Згідно з аналізом літературних джерел [3; 4; 5] є внутрішні чинники, що сприяють активізації самостійної роботи, а саме: – участь студентів у творчій діяльності під керівництвом викладача; – участь в олімпіадах, студентських конференціях, конкурсах студентських науково-дослідних робіт; – заохочення студентів за успіхи у навчанні та творчої діяльності – стипендії, заохочувальні бали та санкції за погане навчання; – індивідуальний підхід до відбору завдань, що виконуються в аудиторії; – особистість викладача, за допомогою якого студент зможе розкрити свій творчий потенціал, визначити перспективи свого внутрішнього зростання.

Водночас, онлайн-навчання має кілька об'єктивних переваг:

– відсутність витрат часу на дорогу;
– ширший вибір шкіл і викладачів;
– можливість навчатися з будь-якого міста чи країни;
– більш гнучкі цінові пропозиції;
– доступ до цифрових матеріалів і записів занять.

Але ефективність онлайн-курсів значною мірою залежить від самодисципліни та регулярної практики. Роль самостійної роботи в онлайн-навчанні. Навіть найякісніший онлайн-курс не замінить самостійної роботи. Для сталого прогресу важливо:

– повторювати лексику між заняттями;
– слухати подкасти й дивитися відео англійською;
– читати адаптовані тексти;
– використовувати мову в повсякденних ситуаціях.

Поєднання онлайн-занять і самостійної практики створює повноцінне мовне середовище:

– Гнучкий розклад. Студенти можуть самостійно обирати зручний для них час і місце проведення занять. Такий варіант ідеально підходить людям з активним способом життя або нестандартним робочим графіком.

– Інтерактивність. Учні можуть брати активну участь у процесі навчання: виконувати завдання, брати участь у діалогах і спільних проєктах у режимі онлайн.

– Персоналізований підхід. Більшість онлайн-шкіл англійської пропонують курси, на яких навчальна програма адаптована під індивідуальні потреби студентів та їхній рівень знань.

– Різні формати навчання. Студенти можуть обирати між індивідуальними або груповими курсами англійської мови онлайн.

– Зворотний зв'язок. Під час онлайн-занять студенти можуть спілкуватися з викладачем і отримувати від нього коментарі та зауваження. Це дуже важливо для своєчасного виправлення помилок.

– Різноманітність навчальних матеріалів. На онлайн-заняттях викладачі використовують різноманітні інтерактивні підручники, ігри, відео та аудіофайли. Завдяки цьому програма з вивчення англійської стає більш насиченою та цікавою.

– Записи уроків. Можливість перегляду онлайн-заняття в записі дає змогу студентам повторювати інформацію або повертатися до певної теми у зручний для них час [2].

Навіть найпрогресивніші методи можуть мати свої недоліки, зокрема це стосується групових і індивідуальних онлайн-курсів англійської мови.

Серед найзначніших мінусів дистанційного формату навчання виділяються:

– Суб'єктивні труднощі. Можливість самостійно регулювати розклад може спокусити студента відкласти заняття на пізніший термін, особливо якщо він відчуває втому або не знаходить у собі мотивацію.

– Технічні проблеми. Перебої з інтернетом або технічна несправність пристроїв можуть серйозно ускладнити процес навчання і знизити його ефективність.

– Обмежене спілкування. Відсутність прямого контакту з викладачем та іншими студентами може негативно позначитися на якості вивчення мови, оскільки живе спілкування сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Перед тим як вибрати онлайн-курси англійської мови, важливо проаналізувати всі плюси та мінуси цього методу. Також варто враховувати свої особисті уподобання та потреби. Щоб зрозуміти, наскільки комфортно й ефективно вам буде навчатися в дистанційному форматі, можна записатися на безкоштовні пробні заняття. Така опція доступна в більшості мовних шкіл. Це дасть вам змогу не тільки оцінити сам метод навчання, а й краще пізнати викладачів, а також познайомитися з їхнім підходом до викладу навчального матеріалу.

Отже слід зазначити що, відмовляючись від використання сучасних інформаційних технологій на заняттях педагог втрачає можливість точної реєстрації фактів, зберігання і передачі великого об'єму інформації, угрупування і статистичної обробки даних. Використання ж комп'ютера та інших сучасних технологій на заняттях дозволить оптимізувати управління навчанням, підвищити ефективність і об'єктивність освітнього процесу при

значному заощадженні часу викладача, мотивувати студентів на здобуття знань.

Список використаних джерел:

1. Брутман А., Наумчук Т. Штучний інтелект на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2023. № 1 (23). С. 211–219.

2. Коваль О., Кулик К. Підвищення ефективності самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020 р. № 71 (Т.2). С.105–108.

3. Сисоєва С. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя. Педагогіка і психологія. 2005. №4(49). С. 60–66.

4. Сабат С., Мороз Н., Луців Р. Аналіз ефективності використання штучного інтелекту у викладанні іноземних мов у закладах освіти України. Вісник науки та освіти. 2024. № 8 (26). С. 378–390.

5. Sidun M. Individual work of students in learning foreign language. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series “Pedagogy and Psychology”. 2017. № 3(1). P. 81–83.

6. Peachey N. AI tools for the English language classroom. Peachey Publications. 2024. 111p.

TYPES AND MEANINGS OF IDIOMATIC EXPRESSIONS

Iryna STETSKO
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the department of foreign languages and information and communication technologies
West Ukrainian National University

This study aims to analyze different views of contemporary researchers regarding the meaning and classification of idioms. A major challenge in learning English is the vast number of idioms. Mastering idioms is often regarded as native speaker fluency [6; 7].

There are different approaches to the definition of an idiom. Some describe idioms as a unique category of lexical items that are defined not only by their structure but also by their specific behavior in language use. Furthermore, the researchers highlight that the term "idiom" is ambiguous, it has two main meanings. One refers to a distinctive way of expressing something in language, music, art, etc., that is characteristic of an individual or group. The second refers to a specific lexical combination of words, unique to a language [3].

Polikarenko defines an idiom as a group of words that, when used together, take on a meaning different from the individual meanings of the words. She also states that idioms always convey a metaphorical meaning rather than a literal one. Therefore, an idiom is typically a phrase or expression with a figurative, non-literal meaning, although some phrases can become idiomatic while maintaining their literal meaning [8, pp.1–4].

Fernando classifies idioms into three categories: pure (non-literal), semi-literal, and literal idioms [7]. Similarly, Grant and Nation identify three types of idioms: core, figurative, and literal [2]. In contrast, Glucksberg classifies idioms into four types based on semantic compositionality: non-compositional, compositional opaque, compositional transparent, and quasi-metaphorical. Each type reflects the relationship between an idiom`s components and its meaning [1].

Fernando further divides idioms into three sub-categories. Pure idioms are fixed, non-literal expressions that are always figurative and may either remain unchanged or allow minimal variation. These idioms are typically opaque (e.g., "spill the beans" has no relation to actual beans). Semi-idioms contain one or more literal components and one non-literal part, making them partially opaque (e.g., "foot the bill" meaning "pay"). Literal idioms are either fixed or permit slight variation. They are considered

transparent because their meaning can be inferred from their individual parts (e.g., "of course," "in any case," "for certain") [7, p. 14].

McPherron and Randolph note that most linguists, writers, poets, language teachers, and learners agree that idioms provide vivid descriptions and are often more powerful than literal language. However, they also acknowledge that idioms are difficult to categorize and pose a challenge for language teachers [5].

Kvetko offers a different typology of idioms based on their degree of opacity. He categorizes idioms into four types.

The first type, pure or demotivated idioms (also called phraseological fusions), involves idioms where there is no connection between the meaning of individual components and the overall meaning of the idiom. Examples include "red tape," "kick the bucket," "hair of the dog that bit you," and "white elephant."

The second type, semi-opaque or partially motivated idioms, are figurative idioms or phraseological unities, where there is some connection between the meaning of the individual words and the overall meaning, such as "add fuel to the flames," "put one's card on the table," and "have a free hand."

The third type, semi-transparent or semi-idioms, refers to phraseological combinations where one constituent has a figurative, idiomatic meaning, while the other maintains a literal, direct meaning, as seen in expressions like "promise somebody the moon," "foot the bill," and "lie through one's teeth" [4].

In the same vein, Kvetko further classifies idioms semantically, based on their fixedness or stability. He distinguishes between unchangeable idioms, which are completely fixed and cannot undergo any modifications (e.g., "once in a blue moon," "red tape"), and changeable idioms, which allow for some variations. Among the changeable idioms, he identifies four types of variation:

Grammatical variations involve limited changes to syntax or morphology, such as tense, word order, or form. These changes result in grammatical variants (e.g., "have been in the wars" – "had been in the war"; "on and off" – "off and on"; "turn up one's nose" – "turn one's nose up").

Lexical variations refer to changes in the lexical structure of the idiom, which can be either optional or obligatory. These lead to lexical variants (e.g., "out of a clear sky" – "out of a clear blue sky"; "last straw" – "final straw"). Some idioms can undergo both grammatical and lexical variations (e.g., "a/the skeleton in the cupboard" – "a/the family skeleton"; "there is no smoke without fire" – "where there's smoke, there's fire").

Orthographic variations involve changes in spelling, punctuation, or the use of uppercase or lowercase letters, resulting in orthographic (spelling) variants (e.g., "nosy parker" – "nosy Parker"; "pay lip service" – "pay lip-service").

Geographic variations occur when idioms are preferred in certain regions of the English-speaking world and may involve any of the previously mentioned variations. Examples of geographic variants include "on second thoughts" (British English) vs. "on second thought" (American English) and "a skeleton in the closet" (American English) vs. "a skeleton in the cupboard" (British English) [4].

In conclusion, the the above conducted study presented a language analysis, with various scholars proposing different classification systems based on semantic properties, fixedness, and opacity. Thus, idioms can range from completely opaque and demotivated expressions to partially motivated or semi-transparent ones, each contributing unique challenges and richness to language learning and usage. These varying classifications underscore the importance of idioms in enriching language, while also pointing to the difficulties they pose for language learners and teachers. In general, a deeper understanding of idiom typologies leads to better grasping the nuances of language, enhancing both linguistic proficiency and cultural comprehension.

Bibliography:

1. Glucksberg, S. Oxford psychology series; No. 36. Understanding figurative language: From metaphors to idioms. New York: Oxford University Press, 2001. Retrieved from: bd.com/doc/218077998/Sam-Glucksberg-With-a-Contribution-by-Matthew-S-McGlone-Understanding-Figurative-Language-From-Metaphor-to-Idioms-Oxford-Psychology-Series-2001.

2. Grant, L., & Nation, I.S.P. How many idioms are there in English? International Journal of Applied Linguistics, 2006, pp.1-14. doi:10.2143/ITL.151.0.2015219.

3. Harefa, D. Differences In Improving Student Physical Learning Outcomes Using Think Talk Write Learning Model With Time Token Learning Model. Jurnal Inovasi Pendidikan Dan Sains, 2020, Vol.1(2), pp.35-40. Retrieved from https://ejournal.unwmataram.ac.id/index.php/JIPS/article/view/365.

4. Kvetko, P. English lexicology in theory and practice. Trnava. 2009. Retrieved from: https://www.scribd.com/doc/222051299/Pavol-Kvetko-English-Lexicology-in-Theory-and-Practice.

5. McPherron, P., Randolph, P. T. Cat got your tongue?: Recent research and classroom practices for teaching idioms to English learners around the world. TESOL Press, 2014. Retrieved from: https://www.readingmatrix.com/files/12-75e13d30.pdf.

6. Simpson, R., & Mendis, D. (2003). A corpus-based study of idioms in academic speech. TESOL Quarterly, 37(3), pp.419-442. doi:10.2307/3588398 Retrieved from: https://www.jstor.org/stable/3588398.

7. Strakšiene, M. Analysis of idiom translation strategies from English into Lithuanian. Studies about languages. V.14, 2009, pp.13-19. http://www.kalbos.lt/ zurnalai/14_numeris/03.pdf.

8. Polikarenko V. British and American Idioms, Munich, GRIN Verlag, 2010,11p. Retrieved from: https://www.grin.com/document/169180.

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ПРОСТОРІ

Оксана ТЕПЛА
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології і перекладу
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Олеся МОРЕНКО
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності "Філологія"
Національного університету біоресурсів і природокористування України

Збереження культурної ідентичності, формування глобального комунікативного простору та посилення міжнародного співробітництва тісно пов'язані з міжкультурною комунікацією.

Міжкультурна комунікація як науковий напрям породжена умовами, що виникли після Другої світової війни. Міжнародна співпраця у воєний та післявоєнний періоди, зокрема діяльність волонтерів Корпусу миру, засвідчила нестачу знань і навичок у сфері міжкультурної та міжетнічної взаємодії. Нескординована співпраця ставала перешкодою для досягнення позитивних цілей волонтерів. Усвідомлення цієї проблемисприяло створенню у 1946 р. в США Інституту служби за кордоном (Foreign Service Institute) під керівництвом Е. Холла. Метою діяльності цієї інституції була підготовка дипломатів, розвідників, волонтерів Корпусу миру, міжнародних військових та інших фахівців до ефективної роботи за кордоном та запобіганню міжрасовій і міжетнічній ворожнечам. У закладі працювали психологи, етнологи, антропологи, соціологи, культурологи. Отже, міжкультурна комунікація тісно пов'язана з багатьма науками, прикладними галузями, мистецтвом, міжнародною економікою та дипломатією. Водночас як елемент взаємодії культур міжкультурна комунікація ґрунтується на принципах культурології.

Вагомим чинником розвитку міжкультурної комунікації є когнітивістика і когнітивна лінгвістика, що сформувалися на межі психології, нейрофізіології та інших суміжних галузей наприкінці ХХ ст. Ефективна побудова партнерських відносин з представниками інших країн потребує не лише володіння іноземними мовами, але й знання етнічних, культурних відмінностей, релігійних, політичних та невербальних засобів комунікації, тому міжкультурна комунікація поєднує когнітивні, ціннісні та поведінкові компоненти. Осмислення цього явища у філософській площині потребує залучення герменевтики, феноменології та комунікативної етики. У глобалізованому

просторі ефективна міжкультурна взаємодія сприяє не лише досягненню домовленостей, а й формує довіру, взаємоповагу та стійке партнерство.

Розуміння міжкультурної комунікації як багаторівневого процесу обміну думками, сенсами, знаннями та цінностями між представниками різних культур, який базується на усвідомленому діалозі, толерантності та адаптивності, спрямований на гармонійну співпрацю та взаєморозуміння в контексті міжнародних соціально-економічних відносин, дає змогу виокремити п’ять ключових напрямів міжкультурної комунікації у глобалізованому світі:

– когнітивний напрям – досліджує вплив культурних відмінностей на процеси мислення, сприйняття та прийняття рішень;

– етичний напрям– залучає моральні цінності, ділову етику та соціальну відповідальність до міжкультурної взаємодії;

– лінгвістичний напрям – аналізує мову, мовні бар’єри у міжнародній комунікації;

– поведінковий напрям – вивчає стилі управління та моделей поведінки в різних культурах;

– інформаційно-технологічний напрям – звертає увагу на ролі цифрових технологій у міжкультурній комунікації, зокрема у бізнес-комунікації.

Водночас міжкультурна комунікація є беззаперечною основою ефективної економічної взаємодії, що забезпечує подолання культурних і комунікативних бар’єрів, встановлення ефективної співпраці між партнерами, підвищення конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова О. Концепції міжкультурної комунікації у розвитку міжнародних економічних відносин. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences. 2025. 338(1). С. 493-498. URL: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-73 (495).

2. Vasylenko O. Intercultural Competence: Concepts, structure, principles and methods of development.

3. Освіта дорослих: Теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. Київ, 2022. Вип. 2 (22). С. 49–57.

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНИХ ФОРМУЛЮВАНЬ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ЛІТЕРАТУРИ

Тетяна ЧЕБОТАР
канд. філол. наук, асистент кафедри мови медіа
Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Нобелівська премія з літератури є однією з найпрестижніших міжнародних нагород, що привертає увагу широкої громадськості. Поряд з оголошенням імені переможця, важливою комунікативною подією церемонії нагородження є коротке мотиваційне формулювання Нобелівського комітету (англ. prize motivation або official Nobel Prize citation), у якому стисло обґрунтовується рішення про присудження премії.

Мотиваційне формулювання є позитивно-оцінним текстом невеликого обсягу, насиченим засобами стилістичної виразності, який окреслює значущість творчості лауреата. Так, у формулюванні 2025 р. для угорського письменника Ласло Красногоркаї підкреслено «візіонерську» природу творчості автора, що здатна протистояти кризі через утвердження сили мистецтва: "for his compelling and visionary oeuvre that, in the midst of apocalyptic terror, reaffirms the power of art" [1].

У наукових джерелах дослідники звертають увагу на літературознавчі інтерпретації творчості лауреатів, біографічно-психологічні розвідки авторського стилю [4; 6], аналіз політичного чи культурного контексту присудження премії [3; 5], аналіз промов лауреатів [4] тощо. Водночас, мотиваційні формулювання залишаються малодослідженим об'єктом у лінгвістиці, що й обумовлює актуальність дослідження.

Метою цієї розвідки є здійснення лінгвістичного аналізу мотиваційних формулювань Нобелівської премії з літератури, виявлення їхніх жанрових, лексичних та стилістичних особливостей. Матеріалом дослідження став корпус із 122 текстів мотиваційних формулювань Нобелівської премії з літератури за період з 1901 по 2025 рр., опублікованих на офіційному сайті Нобелівської премії [1].

Мотиваційні формулювання (МФ) Нобелівської премії з літератури належать до нагородно-церемонійного дискурсу [2, с. 349] і виконують лаудативну та легітимаційну функції, спрямовані на публічне визнання й інституційне утвердження творчості лауреата. Оголошення переможця поєднується з естетично-аксіологічною інтерпретацією літературної творчості

автора, що зумовлює жанрову специфіку МФ. Мова МФ характеризується авторитетністю, притаманною інституційному дискурсу, відсутністю маркерів суб’єктивності (імперсональністю) і позитивною оцінністю.

За формою МФ є лаконічними мікротекстами обсягом від 6 до 55 слів. Синтаксична структура МФ варіюється від непоширених іменникових конструкцій (“master of the contemporary short story” (Alice Munro, 2013)) до розгорнутих складнопідрядних синтаксичних конструкцій із багаторівневою атрибутивною деталізацією: “in appreciation of his many-sided literary activities, and especially of his dramatic works, which are distinguished by a wealth of imagination and by a poetic fancy, which reveals, sometimes in the guise of a fairy tale, a deep inspiration, while in a mysterious way they appeal to the readers' own feelings and stimulate their imaginations” (М. Метерлінк, 1911).

Більшість МФ починаються з прийменникової конструкції «for + NP/V-ing» (82 випадки, що складає понад 67% МФ). Другою за частотністю початковою конструкцією є «who/whose + clause» (16 прикладів, серед яких один випадок використання займенника whose). Нечисленними є фрази-дескриптори (4 випадки) на початку МФ, на кшталт “the greatest living master of the art of historical writing” (Theodor Mommsen, 1902), а також такі конструкції, як “because”, “as a tribute to”, “in consideration/recognition/appreciation of”. Переважання однотипних початкових конструкцій свідчить про функціонування МФ як жанру з усталеним, стандартизованим синтаксичним шаблоном, характерним для нагородно- церемонійного дискурсу.

Згадка географічного регіону або етнічного походження автора зафіксована у 32 випадках (напр., Spanish (4), American (3), Jewish, Polish-Jewish, Japanese, Greek, Gallic, Hellenic, German тощо). Такі референції становлять помітну частку у корпусі матеріалу, що свідчить про систематичну актуалізацію національно-культурної та регіональної ідентичності у творчості лауреатів. Водночас назви літературних творів у МФ згадуються лише у 8 випадках (напр., “The old man and the sea”, “the Forsyte Saga”, “Buddenbrooks” та інші), що свідчить про переважання абстрактно-оцінних характеристик над конкретними текстуальними референціями.

Найпоширеніші іменники в МФ відображають ключові концепти творчої діяльності письменників, а саме: writing(s) (19), poetry (17), work(s) (14), novel (13), imagination (8), description (5), art (10), drama (6), history(ies) (6), literature (6), narrative (5), prose (5), style (5). До найчастотніших іменників також належать life (13), world (10); people (5); man’s (6), які підкреслюють гуманістичну спрямованість творчості літераторів. Значну частину складають

іменники, що позначають універсальні філософські категорії: truth (5), freedom (4), destiny (4), merit (1), dignity (1), fate (1), nature (1), soul (1). Примітною ознакою МФ є велика кількість нечастотних іменників, що зустрічаються 1–2 рази. Це свідчить про унікальні індивідуальні особливості авторського стилю (originality, creativeness, boldness, luminosity, passion, frankness, courage) або тематичні домінанти творчості письменників (colonialism, refugee, outsider, peasantry).

Домінантною характеристикою МФ є позитивна модальність, що передусім виявляється у широкому використанні позитивної ад’єктивної номінації (great (13); new (10); deep (8); fresh (7); brilliant (4)). Однак найпоширенішим прикметником серед МФ є human (19), який разом з похідними прикметниками humanitarian (2), humanistic (1) підкреслює антропоцентричну спрямованість дискурсу нагородження та орієнтацію на універсальний людський досвід.

Іншою поширеною групою прикметників є ті, що характеризують творчу діяльність письменників, такі як poetic (17), epic (17), artistic (11), lyrical (9), narrative (9), historical (6), literary (5), linguistic (3), creative (3), biographical (2). Крім того, помітними є прикметники, що належить до піднесеного, поетичного стилю (consummate, illusory, impassioned, magnificent, monumental, exalted, translucent), які надають тексту МФ високого, урочистого тону, доречного для нагородно-церемонійного дискурсу.

Велика кількість прикметників, що фігурують 1 або 2 рази (нечастотні прикметники), свідчить про семантичну різноманітність МФ і підкреслює унікальні риси творчості кожного письменника. Зокрема, вони охоплюють етичні (ethical, compassionate), естетичні (exquisite, musical, imaginative, polyphonic), когнітивні (intellectual, encyclopedic), емоційно-експресивні (tragic, bitter, hallucinatory), культурно-історичні та соціальні аспекти (multicultural, innovative, influential) тощо.

Отже, мотиваційні формулювання Нобелівської премії з літератури є різновидом нагородно-церемонійного дискурсу, що мають усталені жанрові та синтаксичні особливості. До характерних ознак належать структурна стандартизованість, лаконічність, імперсональність і переважання позитивно-оцінної лексики. Лексико-семантичний аналіз свідчить про домінування концептів літературної творчості, мистецтва й універсальних гуманістичних цінностей, а також виразну антропоцентричну спрямованість мотиваційних формулювань. Різноманіття лексичних одиниць відображає унікальність авторських стилів і тематичних домінант письменників. Мотиваційні

формулювання виконують не лише інформативну, а й інтерпретаційно-легітимаційну функцію в нагородно-церемонійному дискурсі, формуючи канонічний образ письменника в глобальному культурному просторі.

Список використаних джерел:

Nobel Prize in Literature. URL: https://www.nobelprize.org/prizes/lists/all-nobel-prizes-in-literature/.

Мітіна Л. Орієнтальний кластер літературного Нобеля в контексті нагородно-церемонійного дискурсу. Закарпатські філологічні студії, 2024. Вип. 35. С. 349–360.

Євтімова Д. Нобелівська премія як репрезентант нагородно-церемонійного дискурсу. Наукові записки. 2023. Серія: Філологічні науки. Вип. 4. С. 81–87.

Павленко Л. Нобелівська лекція як віддзеркалення світогляду лауреата. Мова: класичне – модерне – постмодерне. 2017. Вип. 3. С. 104–111.

Meyers J.The literary politics of the Nobel prize. The Antioch Review, 2007. Vol. 65, No. 2, The Nobel Prize for Literature, p. 214–223.

Pavlenko L. The image of a writer in Nobel lectures delivered by laureates in literature. Мова : класичне – модерне – постмодерне. 2018. Вип. 4. С. 68–79.

ВИКЛИКИ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: МОВНИЙ АСПЕКТ

Оксана ЧОРНОУС
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Донецького державного університету внутрішніх справ

У XXI ст. професійна комунікація зазнає істотної трансформації під впливом цифровізації, глобалізації, воєнних та соціально-політичних процесів. Такі зміни стосуються не лише форм і каналів передавання інформації, а й тих вимог, що висуваються до комунікативної компетентності фахівців [10], дотримання ними високих стандартів комунікативної етики [1] і відповідальності за неналежне виконання своїх професійних обов'язків [2].

З-поміж багатьох трансформацій найбільш відчутною вважаємо цифровізацію та інформаційне перевантаження професійної комунікації. Сьогодні спостерігається активний розвиток цифрових технологій та поширення онлайнових платформ, з-поміж яких найбільшу популярність здобули відеоконференції, форуми, сервіси миттєвого обміну інформацією тощо, які сприяли поступовому переходу значної частини професійного спілкування в електронну форму. Незаперечним є факт, що такі інструменти, як електронна пошта, месенджери, соціальні мережі, чати, блоги нині формують нову культуру комунікації, яка характеризується оперативністю, високою швидкістю, доступністю, лаконічністю, а також подекуди нижчим ступенем офіційності, формальності. Зручність такої моделі професійної комунікації пов'язуємо також із тим, що в будь-який момент онлайнову взаємодію можна поєднати з офлайновим форматом. Серед інших переваг вважаємо за необхідне зазначити адаптивність до сфери професійної комунікації. Наприклад, освітяни в спілкуванні зі здобувачами надають перевагу месенджерам, електронній пошті та відеоконференцзв'язку [3, с. 154]. У бізнесовому середовищі активно використовуються корпоративні, партнерські та глобальні мережі: для внутрішнього спілкування працівників та обговорення оперативних питань функціонує корпоративний форум, що дає змогу створювати як довільні теми, так і обговорення, пов'язані з конкретними бізнесовими процесами, документами, завдання, а в компаніях з великим обсягом контенту впроваджуються корпоративні портали, що забезпечують централізований доступ до інформації [11]. У судовій системі основними цифровими каналами внутрішньої комунікації є спеціалізований вебсайт судової системи «Судова влада України», соціальні мережі (здебільшого для конкретних груп та окремих

судів), внутрішня мережа (інтранет), електронна пошта, а також платформа «Майданчик добрих практик» для обміну ідеями, ініціативами, кращими практиками, що допомагає розвивати спільноту судів [4, с. 7–10]. Водночас на тлі багатьох переваг зростає ризик поверховості, втрати змістовності та порушення норм літературної мови. Спостереження лінгвістів доводять, що характерними рисами мови інтернет-комунікації є знижена увага до правопису, свідоме викривлення слів, активне використання сленгу й суржику, а також ігнорування граматичних і синтаксичних норм [8, с. 278]. Крім цього, варто також зазначити інформаційне перевантаження, що ускладнює сприйняття важливих повідомлень і вимагає від фахівців уміння структурувати та чітко формулювати думки.

Професійна комунікація зазнає істотних змін також під впливом глобалізації та міжкультурної взаємодії. У наш час Україна долає чимало труднощів на шляху до євроінтеграції, розвиваючи торгівлю, дипломатичні відносини, освітню та наукову співпрацю тощо з європейськими країнами. Тож дедалі більше сучасні професійні середовища стають мультикультурними. Це вимагає від фахівців високого рівня мовної та міжкультурної компетентності, толерантності до різних стилів і традицій спілкування. Прикладом може послугувати міжнародна співпраця правоохоронних органів у розслідуванні воєнних злочинів: ідеться про діяльність міжнародних слідчих груп, яка має здійснюватися узгоджено через взаємодію підрозділів і їхніх фахівців (слідчих, оперативних працівників, експертів, прокурорів тощо), що супроводжується розширенням напрацювань щодо процесуальних, організаційних та криміналістичних аспектів [9, с. 388]. Така діяльність обов’язково супроводжується пошуком належного порозуміння між представниками різних правових систем, потребує подолання мовних бар’єрів, щоб підвищити результативність спільної роботи. Водночас глобалізація активує питання збереження національної мовної ідентичності та утвердження української мови як повноцінного інструменту внутрішньодержавної професійної взаємодії. Використання державної мови в професійній комунікації набуває особливої актуальності з огляду на потребу в уніфікації термінології, підвищення якості документування інформації. Крім того, перед фахівцями постає завдання підтримувати баланс між питомою та чужомовною лексикою, яка дедалі частіше потрапляє у сферу ділового спілкування. У цьому питанні доцільно враховувати, що, з одного боку, запозичення збагачують українську мову та інтегрують її в міжнародний контекст, полегшують комунікацію, а з іншого –

надмірна кількість таких лексем, що приходять на заміну українським одиницям, становитиме загрозу втратити унікальність мови [6, с. 270].

Окремо варто згадати про виклики інформаційної безпеки та національної єдності. Саме усвідомлення фахівцями значення мови в гібридній війні є одним із важливих кроків до його подолання. У контексті постійних загроз поширення дезінформації, провокації ворожнечі, створення фейкової реальності професійна комунікація набуває стратегічного значення: неточність формулювань, оперування неперевіреними даними або мовні маніпуляції можуть мати доволі серйозні наслідки. Це підтверджують сучасні дослідження. Як приклад можемо навести навмисні викривлення історії української мови, міфи про її штучність тощо, які пропагуються на різних сторінках у соціальних мережах, причому часто у вигляді привабливих для молоді мемів, які спрямовані на послаблення довіри до державності, дестабілізацію суспільства, розпалювання мовних конфліктів [5, с. 114–115]. У зв’язку з цим, посилюється значення критичного мислення, важливість перевірки поширюваної інформації в професійній комунікації та відповідальності за публічне слово.

Розвиток штучного інтелекту вважаємо ще одним новим викликом, який постає у сфері професійної комунікації. Характер фахової діяльності змінюють інструменти автоматизованого перекладу, генерації текстів, які, з одного боку, підвищують ефективність роботи, а з іншого – посилюють ризик стандартизації мовлення, втрати індивідуального стилю, зниження рівня мовної культури. У науковій літературі наведено чимало перспективних напрямів застосування ШІ у різних сферах. Одним із них є оцінювання професійної діяльності педагогів за допомогою технології NLP (Natural Language Processing) для автоматизованого аналізу якості комунікації, що дає змогу об’єктивно оцінювати чіткість комунікації, коректність відповідей тощо, однак науковці застерігають, що така робота має здійснюватися із суворим дотриманням етичних норм, забезпеченням прозорості, тобто потребує належного нагляду [7, с. 464, 467]. Тож варто наголосити, що фахівці мають уміти не лише правильно і доцільно користуватися новітніми технологіями, а й критично оцінювати їхні результати.

Отже, нові виклики у сфері професійної комунікації пов’язані з необхідністю поєднання технологічної компетентності, відповідальності та здатності адаптуватися до змін. У цих умовах особливого значення набуває підтримання високого рівня володіння українською мовою як інструментом ефективної, нормативної та безпечної професійної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Головчук Ю. Основні принципи комунікативної етики органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. 2024. Вип. 16. С. 5–10. URL: https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-1.

2. Грищук А. Загальнотеоретичні аспекти відповідальності державних службовців. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право». 2022. Вип. 71. С. 234–238. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.39.

3. Овчарук О. Інструменти ефективної комунікації учнів та вчителів у цифровому освітньому середовищі: результати онлайн-дослідження. Нові технології навчання. 2024. № 98. С. 148–156.

4. Посібник із питань судової комунікації. 2024. 51 с. URL: https://mc.court.gov.ua/img/files/file_9004.pdf#page=5.13 (дата звернення: 10.02.2026).

5. Пундик Т., Слободян В. Мова як засіб маніпуляції у контексті гібридної війни. Мова – кордон національної безпеки : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 21 лютого 2025 року). Львів : ЛДУ БЖД, 2025. С. 113–116.

6. Пундик Т., Чіпчик І. Англіцизми під час воєнного стану: збагачення чи рабство. Мова – кордон національної безпеки : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 21 лютого 2025 року). Львів : ЛДУ БЖД, 2025. С. 268–271.

7. Радкевич О. Використання штучного інтелекту для персоналізованого оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників. Інноваційна професійна освіта. 2024. Вип. 6 (19). С. 460–470. URL: https://doi.org/10.32835/2786-619X.2024.6.19.460-470

8. Середницька А. Зміна ставлення до мовних норм у віртуальній комунікації та її причини. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2024. Вип. 210. С. 274–279. URL: https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-210-39

9. Соловйова О. Міжнародна співпраця у розслідуванні воєнних злочинів: механізми та перспективи впровадження в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 4. С. 386–388. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/91

10. Стратулат Н., Галдецька І. Мовленнєво-професійна компетентність правника: сучасні стандарти та запити суспільства. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 35. Т. 5. С. 140–148. URL: https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-5-21

11. Чекштуріна В., Зима О. Актуальні формати бізнес комунікацій початку XXI ст. Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця : матеріали Міжнародної наукової конференції (31 травня – 1 червня 2017 р.). Харків : ХНЕУ імені С. Кузнеця, 2018. С. 190–191.

ПРАГМАТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ БАР'ЄРИ У ДІЛОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Тетяна ЮРЧИШИН
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету

У процесі міжкультурної ділової комунікації на ефективність взаємодії істотно впливають не лише вербальні та невербальні компоненти спілкування, а й прагматичні та соціокультурні бар'єри. Зазначені бар'єри виникають унаслідок відмінностей у способах використання мови, моделях комунікативної поведінки, а також через розбіжності культурних норм, цінностей, традицій і соціальних очікувань [3, с. 205]. Прагматичні бар'єри пов'язані з практичними аспектами комунікації, зокрема зі стилем мовлення, структурою повідомлень та використанням комунікативних прийомів, тоді як соціокультурні бар'єри зумовлені глибшими культурними чинниками, що впливають на процеси сприйняття та інтерпретації інформації. Усвідомлення природи цих бар'єрів є важливою передумовою запобігання комунікативним непорозумінням, налагодження ефективної взаємодії та формування стабільних ділових відносин у міжнародному середовищі.

Прагматична компетенція розглядається як здатність ефективно використовувати мовні засоби в усній і письмовій формах комунікації з метою досягнення конкретних комунікативних цілей [4, с. 85]. Вона передбачає вміння логічно та послідовно будувати висловлювання відповідно до ситуації спілкування, а також орієнтацію на потреби, очікування й комунікативні наміри адресата, що забезпечує зрозумілість, доречність і функціональну ефективність мовлення.

Прагматична компетенція забезпечує адекватне сприйняття й тлумачення мовленнєвих актів як для мовця, так і для реципієнта, з урахуванням конкретної ситуаційної релевантності висловлювань, соціокультурного контексту, ментальних особливостей, віку, рівня освіти та соціального статусу учасників комунікації, а також відповідності й раціональності використання мовних конвенцій. Вона відіграє особливо важливу роль у процесі міжкультурного діалогу, оскільки сприяє уникненню комунікативних збоїв і забезпечує досягнення поставленої комунікативної мети. За відсутності сформованої прагматичної компетенції носій іноземної мови може не реалізувати власний комунікативний намір, зіткнутися з порушенням процесу спілкування або

неправильно інтерпретувати мовленнєві інтенції співрозмовника. Таким чином, ігнорування прагматичного аспекту комунікації призводить до ситуацій, у яких засвоєння мовних структур не супроводжується вмінням співвідносити їх із конкретними комунікативними завданнями в реальних умовах мовленнєвої діяльності [1, с. 34]. Це, своєю чергою, зумовлює розбіжність між очікуваною та реальною практикою спілкування з носіями мови, що негативно впливає на загальну ефективність комунікації. Окрім того, розвиток прагматичної компетенції сприяє формуванню комунікативної гнучкості мовця та його здатності адекватно реагувати на непередбачувані ситуації в різних культурних контекстах [2].

Соціокультурний бар’єр визначається як будь-яка соціальна норма, цінність, переконання, звичка або інституційна практика, що ускладнює ефективну взаємодію, доступ, участь чи взаєморозуміння між окремими індивідами або соціальними групами [5, с. 74]. Такі бар’єри формуються під впливом соціального та культурного середовища й не є наслідком фізичних чи економічних обмежень.

До основних характеристик соціокультурних бар’єрів належить їхня укоріненість у культурі та соціальних структурах, зокрема у мові, релігії, традиціях, гендерних ролях, соціальній або кастовій ієрархії, суспільних нормах поведінки та явищах соціальної стигматизації. Вони можуть проявлятися на різних рівнях – від індивідуальних переконань і установок до колективних очікувань, організаційної політики та законодавчих норм. Водночас соціокультурні бар’єри часто мають прихований характер або сприймаються як звична, «природна» складова суспільного порядку, що суттєво ускладнює їх усвідомлення та подолання. Крім того, такі бар’єри здатні відтворювати й підтримувати соціальну нерівність, непропорційно впливаючи на вразливі соціальні групи, зокрема жінок, представників етнічних меншин, іммігрантів, ЛГБТК-спільноту та осіб з інвалідністю.

Комунікативна діяльність людини завжди здійснюється в межах конкретного соціокультурного простору, у якому вона засвоює етичні норми взаємодії відповідно до усталених традицій і культурних цінностей. Саме в цьому середовищі відбувається процес особистісного розвитку, формування індивідуальності та соціальної самосвідомості, що безпосередньо впливає на способи сприйняття, інтерпретації та передавання інформації.

Отже, прагматичні та соціокультурні бар’єри у діловій комунікації зумовлені розбіжностями в системах цінностей, нормах і комунікативних стратегіях учасників взаємодії. Їх подолання передбачає цілеспрямований

розвиток прагматичної компетентності, підвищення рівня культурної обізнаності та формування здатності адаптувати комунікативну поведінку до соціальних і культурних очікувань співрозмовника.

Список використаних джерел:

1. Бахов І. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. № 2. С. 34-43.

2. Бутенко Н. Комунікативні процеси. Київ. Гарант Сервіс. 379 с. URL: https://studfile.net/preview/5454976/page:3/

3. Гутиряк О. Міжкультурна комунікація: до визначення поняття. Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка. Дрогобич, 2022. Вип. 47, Том 2. С. 205–208. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/47_2022/part_2/32.pdf.

4. Максимович О. Міжкультурна комунікація як предмет міждисциплінарного теоретизування. Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2017. Вип. 39. С. 85–89.

5. Товканець Г. Аналіз основних бар’єрів комунікації. Науковий вісник Мукачівського технологічного інституту. Гуманітарні і суспільні науки. С. 173–178. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/2923/1/n2-175-180.pdf.

ISBN 978-83-68480-22-1
DOI https://doi.org/10.58246/AZKE6250